

ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
სოციალურ და პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

თამარ ქარაია

**მეხსიერების პოლიტიკა თანამედროვე საქართველოში
(საბჭოთა წარსულის გააზრება გარდების რევოლუციის შემდეგ)**

დისერტაცია

პოლიტიკის მეცნიერების დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

ნაშრომი შესრულებულია ივ. ჯავახიშვილის სახ.
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში

ხელმძღვანელი: მალხაზ მაცაბერიძე
პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

თბილისი 2015

სარჩევი

შესავალი.....	4
კვლევის დიზაინი, მეთოდოლოგია და სტრუქტურა.....	10
თავი 1. მესხიერების პოლიტიკის კვლევაში არსებული კონცეპტუალური მიდგომები	21
§1.1 მესხიერების ანალიზის დონეები.....	24
§1.2 მესხიერების ტრანსფორმაცია ინდივიდუალურიდან სოციალურ კონტექსტში.....	28
§1.3 მესხიერების განზომილების ცვლილება სოციალურიდან პოლიტიკურ კონტექსტში..	39
§1.4 მესხიერება და გარდამავალი საზოგადოებები.....	48
§2.1 წარსულის გადაფასება და აღმოჩენა.....	53
§ 2.1.1 საბჭოთა წარსულის გადაფასება ინსტიტუციონალურ დონეზე.....	57
§2.2 დეკომუნიზაციის და ლუსტრაციის საკითხი პოსტსაბჭოთა საქართველოში.....	60
თავი III . მესხიერების პოლიტიკის მარკერები „ვარდების რევოლუციის“ საწყის ეტაპზე.....	69
§ 3. 1 ახალი სახელმწიფოს მშენებლობა იდენტობის ტრანსფორმაციის გზით.....	71
§ 3.2 საგარეო პოლიტიკა, როგორც მესხიერების პოლიტიკის მარკერი.....	78
თავი IV. საბჭოთა ოკუპაცია, როგორც მესხიერების „პროექტი“.....	85
§ 4.1 ოკუპაციის მუხეუმი, როგორც მესხიერების ადგილი.....	88
§4.2 მედია, როგორც საბჭოთა ოკუპაციის „პროექტის“ რესურსი.....	92
თავი V. ლუსტრაცია, როგორც მანიპულაციის იარაღი.....	96
§5.1 არასრული საარქივო მონაცემების საკითხი.....	97

§ 5.2 ლუსტრაციის კანონპროექტები	99
თავი VI.....	110
სტალინის საკითხი პოლიტიკურ დისკურსში	110
§ 6.1 საბჭოთა მონუმენტური ძეგლები	111
§6.2. ფაშიზმზე გამარჯვების დღე 9 მაისი თუ 8 მაისი.....	121
§6.3. წარსულის ფალსიფიკაციასთან ბრძოლა რუსეთის ფედერაციაში	125
§6.4 წარსულის ფალსიფიკაციასთან ბრძოლა რუსეთის ფედერაციაში.....	130
§6.4.1 საბჭოთა ისტორიის სადაო საკითხები.....	133
§6.4.2 საბჭოთა წარსულის აღქმა და ისტორიის სახელმძღვანელოების საკითხი	135
§6.5. საქართველოს ისტორიული სინამდვილის დამდგენი კომისია	137
დასკვნა	141
გამოყენებული ლიტერატურა	148

შესავალი

„საქართველო აგრძელებს თავის დიდ ისტორიულ სვლას თავისუფლებისა და დემოკრატიისაკენ. ეს არის წელგამართული და ამაყი სვლა, ჩვენი ნაბიჯი გამყარებულია წინაპრების თავდადებითა და ახალი საქართველოს ენერჯით, ისტორიული პასუხისმგებლობითა და მომავლის რწმენით“ (სააკაშვილი მ. 20.01.2008). ეს სიტყვა პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა 2008 წელს ინაუგურაციაზე წარმოთქვა და მასში გმირული წარსულით სიამაყე, წინაპართა წინაშე პასუხისმგებლობა და მომავლის გამოწვევის იდეა გააერთიანა. აღნიშნული გამოსვლა ისტორიის გამოყენების და კოლექტიური მეხსიერების კონსტრუირების მცდელობის მაგალითს წარმოადგენს და ასახავს მეხსიერების პოლიტიკის ძირითად ტენდენციებს ვარდების რევოლუციის შემდგომ საქართველოში.

ისტორიის, როგორც პოლიტიკის რესურსის გამოყენება არაერთ საუკუნეს ითვლის. დროთა განმავლობაში გაფართოვდა და დაიხვეწა მისი გამოყენების სტრატეგია. შესაბამისად, გაძლიერდა მისი საზოგადოებაზე ზეგავლენაც. ის შესაძლებელია ჩართულ იქნას, როგორც მმართველი ძალის ლეგიტიმაციის, ან პირიქით - არალეგიტიმურად გამოცხადების, ერის კონსოლიდაციისა, მტრის წინააღმდეგ ბრძოლის და სხვა არაერთ პროცესში. ხოლო პოლიტიკოსების ძალისხმევა, საზოგადოებაში შექმნან კონკრეტული მოვლენის ხსოვნა ან ხელი შეუწყონ მის დავიწყებას სხვადასხვა რესურსების გამოყენებით, არის ის, რასაც მეხსიერების პოლიტიკას უწოდებენ.

მკვლევართა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ევროპის კონტინენტზე მეხსიერების პოლიტიკის, როგორც პოლიტიკის დღის წესრიგის უცვლელი ნაწილის გაჩენა 1945 წელს მეორე მსოფლიო ომის დასრულებას, ახალი მსოფლიო პოლიტიკური წესრიგის შექმნას და ევროპაში ახალი იდენტობების წარმოშობა-დამკვიდრებისათვის სახელმწიფოებს შორის გამართულ ბრძოლას უკავშირდება (Lebow R. 2006).

საბჭოთა კავშირის დაშლამ, ცივი ომის დასასრულმა, ახალი დამოუკიდებელი სახელმწიფოების წარმოშობამ და შედეგად, წარსულის ახლებურად გაზრების საჭიროებამ, ახალი სიცოცხლე შესძინა მეხსიერების კვლევებს, რომელიც აქტუალურობას არც მანამდე კარგავდა. პოსტსაბჭოთა სივრცის ახალმა დამოუკიდებელმა სახელმწიფოებმა, როგორც მოსალოდნელი იყო, შეეცადნენ რა საბჭოთა კავშირის კოლექტიური მეხსიერებისაგან განთავისუფლებას, უარი თქვეს ისტორიული ფაქტების შეფასების საბჭოურ ვერსიაზე და ახალი, ნაციონალური ინტერპრეტაცია შემოგვთავაზეს. რასაც თავისი ობიექტური მიზეზი ჰქონდა და არა მხოლოდ საბჭოთა კავშირისგან გამოქვინის სურვილით იყო განპირობებული, არამედ ისტორიის ახალი ვერსია სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში მნიშვნელოვან დამხმარე რესურსად მოიაზრებოდა.

დამოუკიდებელი სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესი ერის კონსოლიდაციას, ახალი იდენტობის ფორმირებას და მოსახლეობაში დამოუკიდებელი სახელმწიფოს შესაბამისი განწყობების და ღირებულებების ფორმირებას მოითხოვდა. ამიტომაც წარსულის შეფასება, და უმეტეს შემთხვევაში გადაფასება სწორედ სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესის შემადგენელი ნაწილი გახდა. ხშირ შემთხვევაში ასეთმა მცდელობამ დიდი ვნებათა-ღელვა გამოიწვია. სხვადასხვა ქვეყანაში ზიარი ისტორიული გამოცდილების განსხვავებულმა ინტერპრეტაციამ ახალ კონფლიქტებს დაუღო სათავე და არა მხოლოდ საშინაო, არამედ საგარეო პოლიტიკის განმაპირობებელ (ან მხარდამჭერ) ფაქტორად იქცა, ალიანსების შექმნის და მოწინააღმდეგეთა ბლოკად დაყოფის მიზეზიც კი გახდა.

ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოების ძირითადი პრეტენზიები საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე რუსეთის და მისი ისტორიული ნარატივის წინააღმდეგ იყო და დღესაც არის მიმართული, რომლის თანახმად საბჭოთა კავშირის ისტორიის განსხვავებული ინტერპრეტაცია ისტორიის ფალსიფიკაციად აღიქმება. ყოფილ საბჭოთა რესპუბლიკებში საბჭოთა წარსულის „ფალსიფიკაციის აღკვეთა“ და ფაქტების განსხვავებული ინტერპრეტაციისადმი ბრძოლა ეროვნული ინტერესების დონეზე არის აყვანილი და უსაფრთხოების კონცეფციაშიც კი ჰპოვა ასახვა (ინტერნეტ წყარო № 26). გარდა ამისა შეიქმნა კომისია, რომლის უმთავრესი

მისია, საბჭოთა კავშირის ისტორიული ფაქტების ფალსიფიკაციის აღკვეთა იყო, რამაც თავის მხრივ ასახვა კპოვა ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოების მესხიერების პოლიტიკის ძირითად ტენდენციებზე.

საერთაშორისო ურთიერთობებში მესხიერების პოლიტიკის ჩართვა და მისი მნიშვნელობის გაზრდაც დიდწილად ზიარი ისტორიის განსხვავებული ვერსიებით არის განპირობებული. რაც ამ საკითხის აქტუალურობის ახსნას კიდევ ერთი განსხვავებული რაკურსით გვთავაზობს. რამდენადაც სახელმწიფოთა ხელმძღვანელები სულ უფრო ხშირად განიხილავენ ისტორიას, როგორც პოლიტიკის დღისწესრიგის ნაწილს ცდილობენ რა ეროვნული იდენტობის რეკონსტრუირებას და საზოგადოების გაერთიანებას. ამდროს აქცენტი კეთდება წარსულის დანაშაულებებზე და ბოდიშის მოხდის აუცილებლობაზე, რაც თავის მხრივ, გავლენას ახდენს საზოგადოებაში „ჩვენ“ და „სხვების“ აღქმაზე და ყოველივე ეს, არც თუ ისე იშვიათად, საგარეო ორიენტაციის პრიორიტეტების განსაზღვრისას მნიშვნელოვანი ფაქტორი ხდება.

კითხვაზე, თუ, კონკრეტულად რამ განაპირობა კოლექტიური მესხიერების ფორმირების, ისტორიის გამოყენების და ამ ფენომენის კვლევის ასეთი დიდი დაინტერესება, არაერთი პასუხი არსებობს, თუმცა მრავალ ახსნას შორის დომინირებს თანამედროვე სახელმწიფოებში არსებული კომემორაციული ცერემონიების სიუხვე, განსხვავებული და ხშირ შემთხვევაში დაპირისპირებული მესხიერებების არსებობა, რომელიც მსოფლიო ომებმა, დაპყრობილი სახელმწიფოების განთავისუფლებამ, საბჭოთა სივრცის რღვევამ და ა.შ წარმოშვა. დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა მესხეურობმა გაანალიზეს, რომ სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში წარსულის მაგალითების გამოყენებას შეუძლია საზოგადოების კონსოლიდაცია, საერთო მიზნისათვის დარაზმვა. შედეგად წარმოიშვა ე.წ. „მესხიერების ბუმი“ (Winter, J. 2000), ან “მესხიერების ინდუსტრია” (Rosenfeld, G.S. 2003. p.123) ¹ როდესაც ისტორიული პერსონაჟების, მოვლენების

¹ იხ. Kammen, M. 1991. Huyssen, A. 1995. Barkan, E. 2000. Rosenberg, E.2003

შეფასება, მემორალიზაცია ან დავიწყება საზოგადოებათა დამახასიათებელი ნიშანი გახდა.

მაიკლ კამენმა (Kammen, M. 1991) გამოყო რამდენიმე მიზეზი, რითაც შეეცადა აეხსნა მეხსიერების კვლევების პოპულარობის განმპირობებელი მიზეზი აშშ-ის მაგალითზე. ესენია დღესასწაულები, რომელიც ქვეყანაში აღინიშნება 1980 წლის შემდეგ, მულტიკულტურალიზმი, ჰოლოკოსტის უარყოფა, მეხსიერება ვიეტნამის ომის შესახებ, „მეხსიერების ინდუსტრიის“ გამოჩენა¹, და ცივი ომის დასასრული. ჩამონათვალი უჩვენებს, რომ ამ ფენომენის მხოლოდ ერთი მიზეზით ახსნა რთულია. თუმცა როგორც ერთი აღნიშნავს ამ კრიტერიუმების მხოლოდ ნაწილი შეიძლება შეესაბამებოდეს მაგალითად, თანამედროვე გერმანიას ან ამერიკას და, რომ თითოეულ კულტურას და თითოეულ საზოგადოებას შესაძლებელია მოეძებნოს საკუთარი ახსნა მეხსიერებით დაინტერესებას (Earl, A. 2011. p.5) ან როგორც მას უწოდებენ „მეხსიერების ბუმს“.

ერთი საუბრობს, რომ მეხსიერებამ გადალახა სახელმწიფოთა საზღვრები, გასცდა საგარეო პოლიტიკის ფარგლებს და უკვე გლობალურ ფენომენს წარმოადგენს. იქმნება მეხსიერების კვლევის საერთაშორისო ქსელები, ტრავმული მეხსიერების შენახვის მიზნით აგროვებენ ე.წ. „ზეპირ ისტორიებს“, ხოლო ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებამ მეხსიერების გავლენის შესაძლებლობას ახალი სივრცე შესძინა.

საქართველოს შემთხვევაში კოლექტიური მეხსიერება ერთ-ერთი აქტუალური თემაა, რამდენადაც ისტორიულ მოვლენებს პოლიტიკურ დისკურსში მუდმივად მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია. გმირებს, მოღალატეებს, წარსული დიდების და ძნელბედობის დღეებს მუდმივად ახსენებენ საზოგადოებას, რასაც ზოგ შემთხვევაში სისტემური ხასიათი აქვს და გვაძლევს საშუალებას ვიმსჯელოთ მეხსიერების პოლიტიკის ხასიათზე. საქართველოში ისტორიული მეხსიერების

¹ ტერმინი „მეხსიერების ინდუსტრია“ პირველად გამოიყენა მაიკლ კამენმა (Kammen M. 1991 p.3), როდესაც შეეხო ჰოლოკოსტის კომემორაციის პოლიტიკას ისრაელში, ხოლო ამ ტერმინის უფრო აქტიური გამოყენება დაკავშირებულია გავრიელ როზენფელდის სახელთან (Rosenfeld G. 2009 pp.122-158)

როგორც პოლიტიკის დღის წესრიგის ნაწილის გამოყენებისადმი ინტერესის ზრდა შეიმჩნევა 2003 წლის ვარდების რევოლუციის შემდეგ. მართალია XX საუკუნის 80-90-იან წლებში, საბჭოთა კავშირის დაშლის და დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, გარკვეული ძვრები შეიმჩნეოდა საბჭოთა წარსულის გააზრების კუთხით, მაგრამ ეს ძირითადად მკვლევართა საქმიანობასთან იყო დაკავშირებული და სახელმწიფო პოლიტიკის ფორმით ნაკლები თანმიმდევრულობით ხორციელდებოდა. ეს უფრო მეტად შეეხო კონკრეტულ ისტორიულ მოვლენებს, რომლებიც უშუალოდ საბჭოთა კავშირის როლის პოზიტიურად წარმოჩენას ცდილობდა (წითელი არმიის შემოსვლა, 30-იანი წლების რეპრესიები, წინააღმდეგობის მოძრაობები და სხვ.) და უმთავრესად ისტორიის სასკოლო სახელმძღვანელოში ჰპოვა ასახვა. საზოგადოების კოლექტიური მესიერების ფორმირების საკითხით ამ პერიოდში პოლიტიკოსები ნაკლებად ინტერესდებოდნენ.

გამონაკლისს წარმოადგენს ლუსტრაციისადმი დამოკიდებულების საკითხი, რადგან ის დამოუკიდებელი საქართველოს სამივე ხელისუფლების (გამსახურდია, შევარდნაძე, სააკაშვილი) პირობებში იყო აქტუალური და საგარეო თუ საშინაო პოლიტიკის ზეგავლენით იცვლიდა სიმწვავის ფაზებს. რაც შეეხება ისტორიული მოვლენების დამახსოვრება/დავიწყების სახელმწიფო პოლიტიკის დონეზე აყვანას ის სწორედ ვარდების რევოლუციის შემდგომ პერიოდს უკავშირდება. შესაბამისად, პოსტ რევოლუციური ხელისუფლების მიერ გატარებული პოლიტიკური კურსი შესაძლოა დეფინიცირებულ იქნას, როგორც „ოფიციალური მესიერების პოლიტიკა“, რომელიც შეიძლება შესაბამისად განვმარტოთ: ძალაუფლების გამოყენების საშუალებით წარსულის შესახებ კოლექტიური შეხედულების კონსტრუირება, რომელიც სელექციურია და მოიცავს მხოლოდ იმ მოვლენებს, რომელიც ამ კონკრეტული შემთხვევისათვის არის ხელსაყრელი (Jovi, D. 2004). ეს ერთგვარი პოლიტიკური პროცესია “რომელსაც აქვს საწყისი, მაგრამ არა დასასრული” (Connerton 1989, p.14).

საქართველოში ვარდების რევოლუციის შემდეგ მესიერების პოლიტიკის გააქტიურების მიზეზად შეიძლება ჩაითვალოს სახელმწიფოს “ხელახლა” მშენებლობის მცდელობა, რომელსაც წინააღმდეგობათა გადალახვის გზაზე ერის

კონსოლიდაცია და ღირებულებების გადაფასება/ ახლით ჩანაცვლება სჭირდებოდა. ამავ დროს ანგარიშგასაწევია საქართველოში წარსულისადმი არსებული განსაკუთრებული დამოკიდებულება, რაც მრავალსაუკუნიანი ისტორიის ქონით არის განპირობებული (ინტერნეტ წყარო №13). ასევე უმნიშვნელოვანესი მაფორმირებელი ფაქტორია შიში საბჭოთა კავშირის მემკვიდრის, რუსეთის მხრიდან მომდინარე აგრესიისა და გავლენის აქტორებისადმი. შესაბამისად კოლექტიური მეხსიერება აღიქმება, როგორც ეროვნული უსაფრთხოების ერთ-ერთი შემადგენელი კომპონენტი.

მოცემული ნაშრომი ორიენტირებულია შეისწავლოს მეხსიერების პოლიტიკა, რომელიც ვერტიკალურად, ზემოდან ქვემოთ (ხელისუფლებიდან საზოგადოებისკენ) არის მიმართული და როგორც წესი მმართველთა მხრიდან მეხსიერების ოფიციალური პოლიტიკური კურსის შემუშავებას ემსახურება. ნაშრომი ფოკუსირებულია მეხსიერების პოლიტიკის, როგორც იდენტობის შემადგენელი და უმთავრესი მაფორმირებელი ნაწილის კვლევაზე. მოცემული კვლევის თეორიულ ჩარჩოს წარმოადგენს სოციალური კონსტრუქციონიზმის თეორია, რომლის თანახმადაც მეხსიერების პოლიტიკის ხასიათის და შინაარსის ძირითადი განმაპირობებელი ფაქტორი სწორედ მმართველი ელიტაა, რომელსაც გადაწყვეტილების მიღების პროცესში საზოგადოებაზე ზეგავლენისთვის არაერთი ბერკეტის გამოყენება შეუძლია.

კვლევა ასევე მიზნად ისახავს 2003 წლიდან 2013 წლამდე მეხსიერების პოლიტიკის ძირითადი ტენდენციების გამოვლენას, რაც განპირობებულია აღნიშნული პერიოდის მიზანმიმართული და სპეციფიური ხასიათით, ცვალებადი სტრატეგიებით და მაფორმირებელი ფაქტორებით. რამდენადაც ამ პერიოდის მეხსიერების პოლიტიკა მოიცავდა გმირულ წარსულზე აქცენტირების პერიოდს და მოგვიანებით ის მსხვერპლის კონცეფციის კონსტრუირების პროცესში გადაიზარდა და არაერთი მკვეთრი ნაბიჯი გადაიდგა ოფიციალური მეხსიერების პოლიტიკის გასატარებლად.

საქართველოში ვარდების რევოლუციის შემდეგ მეხსიერების პოლიტიკის ტენდენციების განალიზებისას შესაძლებელია გამოვეყნოთ ორი ძირითადი ეტაპი:

- პირველი გრძელდება ვარდების რევოლუციიდან ქართველების რუსეთის ფედერაციიდან დეპორტაციის დაწყებამდე (2006წ.), როდესაც ოფიციალური მესხიერების პოლიტიკა ერის კონსოლიდაციას ახალი სიმბოლოების შექმნით და ძველის ჩანაცვლებით, გმირული წარსულის წინ წამოწევით და მათზე აპელირებით ცდილობდა (პრეზიდენტის მიერ დავით აღმაშენებლის საფლავზე ფიცის დადება, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ჩამოსვენება და ა.შ.)
- მეორე ეტაპი რუსეთთან ურთიერთობის დაძაბვასთან ერთად იწყება, რომლის ერთ-ერთი პირველ ნაბიჯად ქართველების რუსეთის ფედერაციიდან დეპორტაცია შეიძლება ჩავთვალოთ. ეს პროცესი განსაკუთრებით გააქტიურდა 2008 წლის აგვისტოს ომის შემდეგ, როდესაც საბჭოთა წარსულის შეფასება და ტრაგიკული მოვლენების გახსენება ოფიციალური დისკურსის ნაწილი გახდა და შესაბამის აქტივობებშიც გამოიხატა, როგორცაა საბჭოთა მონუმენტების და მემორიალების ჩამოსხნა/გადატანა, ქუჩების სახელწოდებების შეცვლის საკითხის დასმა, ისტორიული ჭეშმარიტების დამდგენი კომისიის დაარსება თუ ლუსტრაციის შესახებ კანონის მიღება. გარდა ამისა აქტიურად დაიწყო ტერმინ „ოკუპაციის“ გამოყენება, რაც ადრეულ პერიოდში არ გვხვდება და რაც თავის მხრივ მესხიერების პოლიტიკის ტენდენციების ცვლილებაზე მიუთითებს.

კვლევის დიზაინი, მეთოდოლოგია და სტრუქტურა

მესხიერების პოლიტიკის ანალიზისას შესაძლებელია ორი დონის გამოყოფა, ოფიციალური და არაოფიციალური, რომელიც თავისმხრივ შესაძლებელია დავეოთ ქვედონებად. არაოფიციალური პოლიტიკური მესხიერება ასახავს ხელოვნებაში, ახალ მედიაში, გაერთიანებებსა თუ აქციებში ჰპოვებს, ხოლო, ოფიციალური პოლიტიკური მესხიერება მოიცავს პოლიტიკურ აქტორებს და მათ მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებს და ასევე იმ დისკურსს, რომელიც იმპლემენტაციის პროცესში

იქმნებოდა. სწორედ ეს უკანასკნელი იქნა არჩეული მოცემული კვლევის ანალიზის დონედ.

კვლევა მოიცავს მესსიერების პოლიტიკას 2003 წლიდან (ვარდების რევოლუციიდან) 2012 წლის ოქტომბრამდე. საკვლევი პერიოდის განსაზღვრას საფუძვლად უდევს ვარდების რევოლუციის სედეგად მოსული ხელისუფლების გამოკვეთილი პოლიტიკური კურსი მესსიერების ფორმირების სფეროში. 2012 წლის ოქტომბრის შემდგომი პერიოდის ჩართვა ამ კვლევაში არასწორად ჩავთვალეთ, რადგანაც ახალი ხელისუფლების დისკურსი განსხვავებულია და შესაბამისად, კვლევაში ახალი ინდიკატორების ჩართვას მოითხოვდა.

მოცემული კვლევა ორიენტირებულია არა იმდენად ნარატივის შინაარსობრივ ანალიზზე, არამედ მესსიერების ადგილების შესწავლაზე, რა ინფორმაციის მატარებელია და რის შესახებ აპირებს ხსოვნის დამკვიდრებას. ამასთან აღნიშნული ნაშრომი უფრო მეტად ცდილობს გაანალიზოს თუ რამდენად ახდენდა დროის კონკრეტული მომენტში არსებული პოლიტიკური დღის წესრიგი ზეგავლენას მოვლენის ინტერპრეტაციის ცვლილებაზე, როგორ ხდება ამ ცვლილების მიწოდება საზოგადოებისთვის, ფაქტების გახსენებით თუ პირიქით, დავიწყებით.

კვლევის ასეთ ფოკუსზე არჩევანი განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ ვარდების რევოლუციის შემდეგ ერთ-ერთი ყველაზე ხშირად გამოყენებადი სტრატეგია სიმბოლოებზე, მოვლენათა დამთხვევაზე აქცენტირება იყო, როდესაც ხელისუფლების წარმომადგენლები ხშირად ავლებდნენ პარალელებს თანამედროვეობასა და წარსულს შორის. აღნიშნულმა ტენდენციამ ასახვა კომემორაციული რიტუალების რაოდენობაზეც ჰპოვა, რომელიც დროთა განმავლობაში იზრდებოდა მათი პოპულარიზაციის ზრდის კვალდაკვალ. 2006 წლიდან უფრო მეტად გააქტიურდა პოლიტიკური კურსი, რომელიც პიერ ნორას „მესსიერების ადგილების“ შესახებ თეორიით შექმნა გაანალიზდეს (Nora, P. 1989). როდესაც არა მხოლოდ სახელისუფლებო დისკურსი შეიცვალა, არამედ ტრანსფორმირდა ერის აღქმა გმირიდან მსხვერპლამდე, რაც შესაბამისი შინაარსის მქონე მესსიერების ადგილების შექმნაში აისახა.

მოცემული კვლევა ასევე აანალიზებს საბჭოთა კავშირის გააზრების პროცესის მეხსიერების პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილად ქცევას და ცდილობს ახსნას მეხსიერების სტრატეგიათა ტრანსფორმაციის განმაპირობებელი მიზეზები. ის ასევე შეეცდება გაარკვიოს, თუ როგორ ხდებოდა მეხსიერების პოლიტიკის დღის წესრიგის ფორმირება, რომელ კონკრეტულ ნაბიჯებში პოულობს გამოხატულებას აღნიშნული პოლიტიკა და ამავე დროს, ვისთვის არის განკუთვნილი შექმნილი „პროდუქტი“ საშინაო თუ საგარეო მოხმარებისთვის, რა არის მისი დანიშნულება, რომელი ღირებულებების დამკვიდრებას ემსახურება, რა „ფარული“ გზავნილის გავრცელებას ისახავს მიზნად ესა თუ ის „მეხსიერების ადგილი“.

შესაბამისად, ეს კვლევა სიახლეს წარმოადგენს, რამდენადაც მიზნად ისახავს მეხსიერების პოლიტიკა გაანალიზოს საქართველოსთვის ახალი, თუმცა საერთაშორისო სამეცნიერო საზოგადოებისათვის აპრობირებული რაკუსით, როგორც ახალი იდენტობის მშენებლობის პროცესის შემადგენელი ნაწილი.

დასახული მიზნის განსახორციელებლად გამოყავით რამდენიმე ამოცანა. ემპირიული მასალის გაანალიზების საფუძველზე გავაანალიზეთ, თუ როგორი არის ახალი იდენტობის მახასიათებლები; რა ტიპის გადაწყვეტილებებზე ასახა მეხსიერების პოლიტიკა; რა ვითარება უძღოდა წინ კონკრეტული მეხსიერების „ადგილების“ შექმნის ინიცირებას და შესაბამისი გადაწყვეტილების განხორციელებას, რა ქვეტექსტები იგულისხმებოდა მიღებულ გადაწყვეტილებაში.

კვლევის მიზნებიდან და ამოცანიდან გამომდინარე ობიექტად შევარჩიეთ სახელისუფლებო დისკურსის გაანალიზება. თუკი გამოვიყენებთ პიერ ნორას „მეხსიერების ადგილების“ კატეგორიზაციას (Nora, P. 1989) ობიექტები შესაძლებელია დავაჯგუფოთ შემდეგნაირად:

- სიმბოლური: დღესასწაულები (კალენდარი), რიტუალები, იუბილეები;
- მონუმენტები: საფლავები, არქიტექტურული ძეგლები, ბიუსტები;
- ტიპოგრაფიული: არქივები, მუზეუმები;

ანალიზისას გამოყოფთ ორ ასპექტს, პირველი, თავისუფლებისათვის ბრძოლის დიდი ტრადიციის „გახსენების“ ოფიციალური პოლიტიკა გამოიხატება სიმბოლოების, ისტორიული პერსონაჟების, მონუმენტებისადმი დამოკიდებულებაში და ეროვნული დღესასწაულების აღნიშვნის საკითხში.

ხოლო „მსხვერპლის“ და „დამნაშავის“ კონცეფციის აგების შესახებ მონაცემების მოპოვება შესაძლებელია გადაწყვეტილებებში: საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმის და ისტორიული ჭეშმარიტების დამდგენი კომისიის შექმნის, ასევე „თავისუფლების ქარტიის“ მიღებასა და საბჭოთა კავშირის დრიონდელი საარქივო მასალების განსაჯაროების საკითხის ანალიზისას. გარდა ამისა, განვიხილავთ მეორე მსოფლიო ომის (თუ დიდი სამამულო ომის) დასრულების თარიღის და საბჭოთა პერიოდის ძეგლების ჩამოგდების და ქუჩების სახელწოდებების ცვლილების საკითხებს.

საქართველოში 2003 წლის შემდეგ მესხიერების პოლიტიკის ანალიზისას კვლევის კითხვები ჩამოვაყალიბეთ შემდეგნაირად:

1. როგორია მესხიერების პოლიტიკის ფორმირების პროცესი, ზემოდან ქვემოთ მიმართული, თუ პირიქით;
2. მესხიერების პოლიტიკის რომელი სტრატეგია დომინირებს საქართველოში;
3. რა გავლენას ახდენს პოლიტიკის დღის წესრიგი მესხიერების პოლიტიკის ფორმირებაზე;
4. რამდენად ხსნის სოციალური კონსტრუქციონიზმი საქართველოში მესხიერების პოლიტიკის ტენდენციებს

შესაბამისად, ჰიპოთეზა შეიძლება შემდეგნაირად ჩამოყალიბდეს:

1. მესხიერების პოლიტიკა საქართველოში აქვს ვერტიკალური ხასიათი და მიმართულია ზემოდან ქვემოთ;
2. მესხიერების ძირითად მიმართულებას ჰეგემონური ნარტივის დანერგვის მცდელობა წარმოადგენს;
 - შერჩეული ჰეგემონური ნარტივი არ არის უცვლელი. მისი შინაარსი ცვალებადია და ახასიათებს ორი ძირითადი ტენდენცია.

2006 წლამდე ძირითადი ტენდენცია სიმბოლოებზე აქცენტირებაა, ხოლო 2007 წლიდან ერის, როგორც მსხვერპლის ნარატივის დამკვიდრებას ცდილობს;

3. მესხიერების სტრატეგიის არჩევანზე ზეგავლენას ახდენს საგარეო პოლიტიკის ორიენტირები;

- რუსეთის ფედერაციასთან ურთიერთობის ნორმალიზაციის მცდელობის კვლადაკვალ საქართველოს ხელისუფლება ირჩევს საზოგადოების კონსოლიდაციაზე გააკეთოს, მოქალაქეობის, როგორც ღირებულების დამკვიდრებისათვის აქტიურად გამოიყენება შესაბამისი მაგალითები წარსულიდან;
- რუსეთთან ურთიერთობის დაძაბვასთან ერთად აქტიურდება რუსეთ-საქართველოს ნეგატიური ისტორიული გამოცდილება. ჩნდება მტრის კონცეფცია, რომელზედაც აეგება ახალი კოლექტიური მესხიერება;
- მესხიერების პოლიტიკა ხდება ევროპული საგარეო ორიენტაციის დამადასტურებელი ფაქტი, რისი დადასტურებაც ხდება მესხიერების ადგილების აღმოსავლეთ ევროპული გამოცდილების გადმოტანით;

4. სოციალური კონსტრუქციონიზმი წარმოადგენს ძირითად ამხსნელს, რამდენადაც ამ თეორიის თანახმად საზოგადოება ერთგვარ კონსტრუქციას წარმოადგენს და შესაძლებელია ინტერპრეტაციების შესაბამისად შინაარსის ცვლილება, რაც დიდწილად დამოკიდებულია პოლიტიკის დღის წესრიგზე, ფაქტების შერჩევითობით არის განაპირობებული, რომ მესხიერების კონსტრუირება და მართვა შეუძლიათ მათ, ვისაც საზოგადოების დარწმუნების მექანიზმებზე წვდომა ეხელმწიფება

მონაცემების მოპოვებისა და დამუშავებისათვის გამოიყენება კვლევის თვისებრივი მეთოდები. მეთოდის არჩევანი მისმა შინაარსზე და სიღრმისეული ანალიზზე ორიენტირებამ განაპირობა, რამდენადაც რატომ და როგორ

კითხვებზე აქცენტირებით მკვლევარს საშუალებას აძლევს, გამოავლინოს განსხვავებული ინტერპრეტაციები საკვლევი მოვლენის შესახებ.

გამოვიყენებთ თვისებრივი კვლევის მეთოდოლოგიის რამდენიმე ტექნიკას, კერძოდ სიდრმისული ინტერვიუები საჯარო მოხელეებთან, პოლიტიკოსებთან და ექსპერტებთან, რომლებიც ჩართული იყვნენ პოლიტიკის შემუშავების, გადაწყვეტილების მიღებისა და იმპლემენტაციის პროცესში საშუალებას მოგვცემს უშუალოდ პირველწყაროდან მივიღოთ დეტალური ინფორმაცია საკვლევი საკითხის შესახებ. ამასთანავე აღნიშნული ტექნიკა გვაძლევს საშუალებას შევისწავლოთ რეალობის სხვადასხვა ვერსიები (Silverman 2006 pp. 127-133).¹ რეალობათა ვერსიები განსხვავდებიან გამოკითხული ინდივიდების ჩართულობის მაჩვენებლის, კონკრეტულ საკითხისადმი დამოკიდებულების მიხედვით (Mihelj, S. 2013. p. 62.) აღნიშნული კვლევის ფარგლებში 2013-2014 წწ-ში ჩატარდა 9 სიდრმისული ინტერვიუ, ისტორიკოსებთან და პოლიტიკოსებთან რომლებიც უშუალოდ იყვნენ ჩართული საკვლევ პერიოდში საქართველოში მესხირების პოლიტიკის მიმართულებების ფორმირების პროცესში.

გარდა ამისა გამოვიყენებთ თვისებრივი კონტენტ ანალიზი, რომელიც ოფიციალური დოკუმენტების და ტექსტური, ვიდეო და აუდიო მასალების შინაარსის გაანალიზების საშუალებას იძლევა. კვლევის ფარგლებში დამუშავდა მისეილ სააკაშვილის მიმართვები 2004-დან 2012 წლამდე. მონაცემთა დამუშავებისას აქცენტი გაკეთდა არა რაოდენობრივ მაჩვენებელზე, თუ რამდენად ხშირად მიმართავდა სააკაშვილი ისტორიული ფაქტებს, არამედ შევეცადეთ გამოგვეკვითა ტენდენცია, თუ რა შინაარსის მატარებელი იყო ეს მიმართვები. რამდენად თანმიმდევრული იყო და როგორ ხდებოდა ერთი და იმავე მოვლენათა ინტერპრეტაციასხვადასხვა დროს. გარდა ამისა, შესწავლილ იქნა სხვადასხვა სახელმწიფო კომისიების მიერ მომზადებული ანგარიშები.

¹ იხ. Keightley, E. & Pickering, M. 2013

თვისებრივი კვლევა არის მეხსიერების კვლევებისას აპრობირებული მეთოდოლოგია, რამდენადაც ის საშუალებას იძლევა გაანალიზდეს მეხსიერების ოფიციალური პოლიტიკა და გაირკვეს თუ რა ტიპის იდენტობის ფორმირებისაკენ არის მიმართული ინსტიტუციონალური მეხსიერება. კვლევის პროცესში ასევე გამოყენებულ იქნა არაერთი მეორადი წყარო, რომელიც საქართველოში მეხსიერების პოლიტიკის შესახებ იძლევა ინფორმაციას.

კვლევისას *ანალიზის ერთეულებია* ოფიციალური „მეხსიერების პროექტები“, რომლებიც ქმნიან და კრავენ საკვლევ პერიოდის საქართველოში კოლექტიური მეხსიერების შინაარსს. ესენია:

- “ახალი საქართველოს” და “ახალი ქართველის” კონცეფცია. ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ სახელმწიფოს “ახლიდან” აშენებს. ასევე ცდილობს ამტკიცოს მოვლენის გარდაუვალობა და ისტორიული ფაქტების მოშველიებით გაზარდოს ამ კურსის ლეგიტიმიზაცია და საზოგადოების მხარდაჭერა.
- “რუსული ოკუპაცია”, როგორც პროექტი და “საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი”. ეს უკანასკნელი 2006 წელს შეიქმნა და შეიძლება ჩავთვალოთ ერთ-ერთ პირველ ნაბიჯად საბჭოთა წარსულის შეფასების პროცესში;
- „თავისუფლების აქტი“ (ლუსტრაციის კანონი). საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ერთ ერთ ყველაზე ხშირად განხილვად და მტკივნეულ თემას წარმოადგენს, რამდენადაც ეხება საბჭოთა უშიშროების სამსახურებთან დაკავშირებული პირების შესახებ მონაცემების განსაჯაროების საკითხს. საკვლევ პერიოდში ამ თემამ ტრანსფორმაცია განიცადა და დაუკავშირდა მიმდინარე პოლიტიკას და კოლაბორაციონისტული მოძრაობებისგან პრევენციის საკითხს;
- სტალინი და მეორე მსოფლიო ომი. სტალინის ქართული წარმოშობა, მისი მმართვეის სტილის შეფასება და მეორე მსოფლიო ომის ქართველი გმირების შეფასება მეხსიერების სტრატეგიის შესაბამისად განიცდიდა ცვლილებას.

- ისტორიული სიმათლის დამდგენი კომისია. რუსეთთან ურთიერთობის 200 წლიანი გამოცდილების შეფასების მიზნით შეიქმნა კომისია რომლის ძირითადი მიზანი იყო შეესწავალა აღნიშნული პერიოდი და გამოექვეყნებინა დასკვნები;

სახელისუფლებო დისკურსის და აღნიშნული პროექტების გაანალიზების საფუძველზე შესაძლებელია დაეასკვნათ, თუ როგორი იყო 2003-2012 წწ-ში საქართველოს ხელისუფლების მიერ გატარებული მეხსიერების ოფიციალური პოლიტიკის ძირითადი ტენდენციები და აღნიშნული პოლიტიკის განხორციელების სტრატეგიები.

ნაშრომი შედგება ექვსი თავისგან. კერძოდ:

პირველი თავი მოიცავს მეხსიერების პოლიტიკის კონცეპტუალურ მიდგომებს. კერძოდ, ის ცდილობს ახსნას ინდივიდუალური და კოლექტიური მეხსიერების ურთიერთზეგავლენის მექანიზმები და მისი ინსტიტუციონალიზების შესაძლებლობები. შესაბამისად, ნაშრომი ორიენტირებულია კოლექტიური მეხსიერების ჰალბვაქსისეული გაგების გამოყენებაზე, (Halbwachs, M. 1992.) რომელიც მას სოციალურად განპირობებულად აღიქვამს და აქცენტს კოლექტივის ინდივიდზე ზეგავლენის შესაძლებლობაზე აკეთებს. ლებოუს (Lebow R. 2006) მეხსიერების ინსტიტუციონალიზების დაშვება მისი კონსტრუქციული ბუნების ახსნის შესაძლებლობას იძლევა. გარდა ამისა, აღნიშნულ თავში თავში ნაჩვენებია თუ როგორ ხდება სოციალური მეხსიერება პოლიტიკური მეხსიერების ნაწილი და რა რესურსი და სტრატეგია შეძლება გამოიყენოს ხელისუფლებამ აღნიშნული მიზნის მისაღწევად.

ნაშრომის *მეორე თავში* გაანალიზებულია მეხსიერების პოლიტიკის ძირითადი ტენდენციები საბჭოთა კავშირის დაშლიდან 2003 წლამდე. კერძოდ, პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას მცირეხნიანი მმართველობის პროცესში გადადმული ნაბიჯები რომელიც მიმართული იყო ახალი სახელმწიფოს გამიჯვნისკენ საბჭოთა კავშირისგან, როგორც საკანონმდებლო დონეზე ასევე არაფორმალურად. ასევე ხელისუფლებაში ეღუარდ შევარდნაძის მოსვლის შემდეგ მეხსიერების პოლიტიკის მკვეთრი ცვლილება და რუსეთთან ლავირების პოლიტიკის ზეგავლენა

ოფიციალურ ნარატივზე. მეორე თავი ერთგვარ საფუძველს ამზადებს კვლევის შემდეგი ნაწილისათვის, რადგანაც სწორედ სახელმწიფოებრიობის აღდგენის საწყის ეტაპზე დეკომუნიზაციისა და ლუსტრაციის პოლიტიკის არგატარებას ემყარებოდა ის არგუმენტები, რომლებზედაც 2003-2012 წწ-ში მესხიერების პოლიტიკა იყო დაფუძნებული.

მესამე თავი ეხება „ვარდების რევოლუციის“ შედეგად ხელისუფლებაში მოსული ძალის მიერ პირველ ეტაპზე (2003 -2005წწ) გატარებული მესხიერების პოლიტიკის ანალიზს, სადაც შესაძლებელია გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი მიმართულება, კერძოდ, სიმბოლოებზე აქცენტირება, რაც ძველი სიმბოლოების ახლით ჩანაცვლებას გულისხმობს, ასევე ისტორიული გმირების გამოყენება საზოგადოების სულისკვეთების ასმადლებლად და განწყობების შესაცვლელად და ასევე ჩვენი დროის გმირების გამოვლენა, რათა საზოგადოება დარწმუნებულიყო, რომ ცვლილების პროცესი დაიწყო და ამ მიმართულებით გარკვეული წარმატებები უკვე მიღწეულია.

ნაშრომის *მეოთხე თავი* ეხება რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის აღქმას და საზოგადოებისათვის ამ თემატიკის სხვადასხვა ჭრილში წარდგენას. აღნიშნული საკითხი რუსეთის ფედერაციასთან ურთიერთობის დაძაბვის შემდეგ გააქტიურდა იქცა ერთგვარ პროექტად, რომელიც მოიცავდა კომპლექსურ ღონისძიებებს, რათა საზოგადოების კოლექტიურ მესხიერებაში ასახულიყო არა მხოლოდ საბჭოთა, არამედ მეფის რუსეთის მიერ საქართველოს ანექსიის საკითხი. წარსულის გააზრების მნიშვნელობაზე საუბრისას, საზგასმული იყო ის ფაქტი, რომ კოლექტიური მესხიერების შექმნა იყო ერთგვარი პრევენცია, რათა არ განმეორდეს წარსული შეცდომები.

ნაშრომის *მეხუთე თავში* გაანალიზებულია ყოფილი საბჭოთა კავშირის საიდუმლო სამსახურებთან დაკავშირებული პირების ლუსტრაციის საკითხი, რომელიც XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან ერთ-ერთ ყველაზე მწვავე და ამავე დროს, ხშირად მანიპულირებად საკითხს წარმოადგენს, რომელიც, როგორც წესი, პოლიტიკის დღის წესრიგში რუსეთის ფედერაციიდან მომდინარე იმპულსების გაძლიერების შესაბამისად აქტიურდებოდა.

მეექვსე თავი მოიცავს ხელისუფლების დამოკიდებულების გაანალიზებას სტალინის, საბჭოთა და განსაკუთრებით მეორ მსოფლიო ომის დროინდელი გმირებისა და მონუმენტებისადმი, რომლის ადგილი ოფიციალურ ნარატივში აღარ აღმოჩნდა. მაგარამ მიუხედავად ოფიციალური დისკურსისა, საზოგადოების ნაწილი მაინც მტკივნეულად აღიქვამს სახელმწიფოს მიერ ამ მიმართულებით გატარებულ პოლიტიკას. ასევე გაანალიზებულია ისტორიული სინამდვილის შემსწავლელი კომისიის მუშაობა რომელიც 2010 წელს პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ბრძანების საფუძველზე შეიქმნა და რომელიც მიზნად რუსეთის მიერ საქართველოს ორგზის ოკუპაციის შესახებ ჭეშმარიტი ისტორიის დაწერას ისახავდა. მსგავსი კომისიის შექმნა შესაძლებელია განხილულ იქნეს, როგორც მესხიერების პოლიტიკის ერთ-ერთი ფართოდ გავრცელებული სტრატეგია, რომლის საშუალებითაც ხდება ჰეგემონური ანუ ოფიციალური ისტორიის ინტერპრეტაციის დამკვიდრება.

კვლევის შედეგად გარკვეული დასკვნების გაკეთება არის შესაძლებელი. პირველი ის, რომ ვარდების რევოლუციის შემდგომმა ხელისუფლებამ გაანალიზა, თუ რა მნიშვნელოვან როლს უთამაშა წარმოდგენდა კოლექტიური მესხიერების კონსტრუირება და გამოყენება, მითუმეტეს იმ ქვეყანაში, სადაც ისტორიისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულება არსებობს და მუდმივად მასზე ხდება აპელირება. გარდა ამისა, მესხიერების პოლიტიკა ამ პერიოდში არ ყოფილა თანმიმდევრული და მასზე საშინაო და საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტები დიდ ზეგავლენას ახდენდა. საწყის ეტაპზე უმთავრესი იყო ძველი ხელისუფლებისაგან დისტანცირება და სახელმწიფოებრიობის მშენებლობის თავიდან დაწყება, რაც სწორედ სიმბოლოების ჩანაცვლებითა და ახალი სიმბოლოების შექმნით მოხერხდა, ამასთანავე, ქართველი ერის გამძლეობაზე აქცენტირება საზოგადოების გაერთიანებას ემსახურებოდა.

რუსეთთან ურთიერთობის დაძაბვის შემდეგ შეიცვალა მესხიერების სტრატეგია და იგი მსხვერპლის პოზიციიდან წარსულის შეფასებას დაუკავშირდა. შეიქმნა მთელი რიგი „მესხიერების ადგილები“, რომელიც მიზანმიმართულად ამკვიდრებდა საზოგადოებაში ოკუპაციის თემას. ამასთანავე მესხიერება აღქმულ

იქნა, როგორც უსაფრთხოების ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი, რომლის რეალურობის დადასტურება 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომის მოშველიებით ხდებოდა.

ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ კვლევის მიზანი არ არის ისტორიული ჭეშმარიტების დადგენა, ან მართალი მხარის წარმოჩენა, არამედ ჩვენება იმისა, თუ როგორ ხდება მესხიერების პოლიტიკის შემუშავება და რამდენადს ახდენს მასზე ზეგავლენას პოლიტიკური დღის წესრიგი. და ყოველივე ეს დაფუძნებულია სახელისუფლებო დისკურსის ანალიზზე.

კვლევა ასევე არ მოიცავს ისტორიის სახელმძღვანელოების ანალიზს, რადგანაც ამ შემთხვევაში ეს გამოიწვევდა დამატებითი ცვლადების გაჩენას და შესაბამისად კვლევის სხვა მიმართულებით წარმართვას.

თავი 1. მესხიერების პოლიტიკის კვლევაში არსებული კონცეპტუალური მიდგომები

სახელმწიფოს მშენებლობის და ერის იდენტობის განსაზღვრის პროცესში შესაძლებელია რამდენიმე უმნიშვნელოვანესი ფაქტორის გამოყოფა და მათ შორის ერთ-ერთი ისტორიული მესხიერებაა. მკვლევართა ნაწილის აზრით, „ცივი ომის“ შემდგომმა ეთნიკურმა კონფლიქტებმა აჩვენა, რომ პრობლემური მესხიერების საკითხი დომინირებს ისეთ საზოგადოებაში, სადაც იდენტობის პრობლემა აქტუალურია¹ და ხელისუფლებას უწევს ამ მიმართულებით მიზანმიმართული პოლიტიკის განხორციელება.

ზემოთ აღნიშნული დაშვება შეესაბამება პოსტსაბჭოთა საზოგადოებებს, რომელთა იდენტობას საბჭოთა რეჟიმის მრავალწლიანმა მმართველობამ თავისი კვალი დაატყო.² ეროვნული ერთობის გასაგებად გამოვიყენებთ ენტონის სმიტის ცნებას „ეთნიე“ -ს რომელიც ყალიბდება არა შთამომავლობის, არამედ განგრძობობითობის გრძობით³, შესაბამისად „საერთო ისტორიული მესხიერების

¹ Kansteiner, Megill, Olick, Robbins დაწვრილებით განიხილავენ იდენტობისა და მესხიერების პოლიტიკის ურთიერთგავლენის საკითხს.

² ეს უმთავრესად გამოიხატებოდა საბჭოთა სისტემის მიერ “საბჭოთა ადამიანის” აღზრდის მცდელობაში.

³ აღნიშნული ცნებას იყენებს ცნობილი ინგლისელი სოციოლოგის ენტონი სმიტი. რომლის თანახმად, ეთნიე იგივეა რაც ეთნიკური ჯგუფი, მაგრამ ეთნიედ ჩვეულებრივ, უფრო დიდ ერთობებს მოიხსენიებენ. ნაციისა და ეთნიეს მთავარი განმასხვავებელი ნიშანია ნაციის დამოკიდებულება პოლიტიკისადმი. ნაცია ფლობს ან ისწრაფის სახელმწიფოებრიობის სტატუსის მიღებისაკენ. ეთნიე კი ერთგვარ წინა ფორმას წრმოადგენს, სადაც ერი კულტურულ ერთეულად აღიქმება.

გარეშე ვერ იარსებებს ეთნოსი, მეხსიერება მისი არსებობის გაგრძელების პირობაა“ (სმიტი ე. 2008).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, გადაწყვეტილების მიმღებთა წინაშე დგება სწორედ იმ საერთო მაკავშირებლების გააქტიურების საკითხი, რომელმაც საზოგადოებას, როგორც ერთობას სიცოცხლისუნარიანობა უნდა შესძინოს და საერთო მიზნის გარშემო გააერთიანოს.

მეხსიერების პოლიტიკა, მიუხედავად მეცნიერთა მხრიდან მისი შესწავლის დიდი ინტერესისა, მაინც განიცდის თეორიული საფუძვლების საგრძნობ სიმცირეს, რომელიც დღემდე შეუვსებელი რჩება, (Earl, A. 2011. p.3) და რაც გავლენას ახდენს თავის მხრივ აღნიშნული თემატიკის თეორიული გაანალიზების პერსპექტივაზე (Shmidt, S. 2008).

მეხსიერების გაგების ტრადიციული მოდელები ორიენტირებული იყო, მეხსიერების, როგორც „საცავის“ გაგებაზე, სადაც თავს იყრიდა წარსულის „ხატები“. დროთა განმავლობაში აღქმის მოდელების გადაფასებასთან ერთად აქცენტი პროცესზე ორიენტირებულ მიდგომებზე გამახვილდა. ჯ. ოლიკის თანახმად სოციალური მეხსიერების კვლევებში შესამჩნევია რამდენიმე თეორიული ჩარჩოს უპირატესობა. ესენია: ცოდნის სოციოლოგიისეული გაგება; ასევე მანკეიმის მეცნიერების სოციოლოგია, რომელიც უფრო მეტად იდეოლოგიის პოლიტიკურ გაგებაზე არის ორიენტირებული და ერთი-ერთი ყველაზე გავრცელებული კი არის პ. ბერგერის და თ. ლუკმანის სოციალური კონსტრუქციონიზმის თეორია (Olick, J. 1998).

ამ თეორიის თანახმად საზოგადოება არ არის ფიქსირებული რეალობა, ის ერთგვარ კონსტრუქციას წარმოადგენს და ყოველი კოლექტივი ხდება სოციალური არტეფაქტი, რომლის რეფაბრიკაცია და მობილიზაცია ძალაუფლების ზეგავლენის შედეგია. მეხსიერება არის კონსტრუირების შედეგი. აქედან გამომდინარე, შესაძლებელია ინტერპრეტაციების შესაბამისად შინაარსის ცვლილება, რაც დიდწილად დამოკიდებულია პოლიტიკის დღის წესრიგზე, ფაქტების შერჩევითობით არის განაპირობებული, რომ მეხსიერების კონსტრუირება და მართვა შეუძლიათ

მათ, ვისაც საზოგადოების დარწმუნების მექანიზმებზე წვდომა ეხელმწიფებათ (Shmidt, S. 2008).

ადმიწმუნის სწორად აღსაქმელად, პ. ბერგერის და თ. ლუკმანის (Berger, P. L. Luckmann, T. 1967. p. 129) აზრით, უნდა გავითვალისწინოთ რეალობის ობიექტური და სუბიექტური ასპექტები. ამისათვის, საზოგადოება უნდა აღვიქვათ, როგორც მიმდინარე დიალექტიკური პროცესი, რომელიც სამი ძირითადი სახით ვლინდება, ესენია: ექსტერნალიზაცია, ობიექტივაცია და ინტერნალიზაცია.

ავტორის თანახმად არსებობს „ინსტიტუციონალიზებული სამყარო“, ინსტიტუციონალიზაცია ხდება მაშინ, როდესაც ხდება აქტივობების გაზიარება საზოგადოების მიერ და შედეგად ის ყალიბდება, როგორც ჩვეულება, რომელსაც ყველა მისდევს და რომელიც დროთა განმავლობაში ცხოვრების ნაწილად იქცევა. ექსტერნალიზაცია ეს არის პროცესი, როდესაც ინსტიტუციონალიზებული სამყარო უკვე არსებობს და ის „აქ არის“, ცხოვრების ნაწილია. მისი გაგება „შიგნიდან“ შეუძლებელია, ამისათვის საჭიროა რეალობიდან გასვლა. ობიექტივიზაციისას ადამიანის მიერ შექმნილი პროდუქტი (მოცემული ინსტიტუტი) აღიქმება, როგორც თავისთავად, შემქმნელებისაგან დამოუკიდებლად არსებული, რომელსაც ჰყავს მომხმარებლები. ინტერნალიზაცია, მოიცავს სოციალიზაციის ელემენტებს. ამ დროს ადამიანები ხდებიან აქტივობის ნაწილი და მასში პოულობენ საკუთარ მნიშვნელობას.

მოცემულ ნაშრომში თეორიული ასპექტების განხილვისას, გამოიყენება სამი ძირითადი მიმართულება, რომელიც ფართოდ გავრცელებულია კონცეპტუალური მიდგომების კვლევისას:

- პირველ ეტაპზე განვიხილავთ კოლექტიური მესსიერების კვლევის შესახებ არსებულ კონცეფციებს;
- მეორე ეტაპზე გაანალიზებულია, თუ როგორ ხდება კოლექტიური მესსიერების ინსტიტუციონალიზაცია და შესაბამისად, როგორია მესსიერების პოლიტიკის ფორმირებისა და იმპლემენტაციის პროცესი;

- მესამე ეტაპზე კი განიხილება თუ, როგორ ზეგავლენას ახდენს კოლექტიურ მეხსიერებაზე პოლიტიკის აქტორები და პირიქით; რომელ სტრატეგიებს მიმართავენ და რა კრიტერიუმების საშუალებით არის შესაძლებელი მათი გაზომვა¹.

§1.1 მეხსიერების ანალიზის დონეები

მეხსიერების პოლიტიკის კვლევისას, შესაძლებელია გამოიყოს ანალიზის რამდენიმე დონე:

პირველი ბიოლოგიური მეხსიერებაა² და სწორედ ამ სახის ანალიზისას აღიქმებოდა, მეხსიერება, როგორც მოვლენათა და გამოცდილებათა საცავი, მაგრამ უმბერტო მატარანამ შეცვალა აღნიშნული შეხედულება, რამდენედაც მეხსიერება განმარტა, როგორც კოგნიტური სტრუქტურა, რომელიც ქმნის ერთგვარ წესრიგს ადამიანის ტვინში და ზემოქმედებს მის ქცევაზე (Maturana H R, Varela F J. 1987. p. 62) . ამასთანავე, აქცენტი გაკეთდა იმაზე, რომ არც ერთი მეხსიერება არ არის სრულად ინდივიდუალური, არამედ, მასზე ყოველთვის ახდენს ზეგავლენას კოლექტიური კონტექსტი. ეს იქნება ადამიანებთან ურთიერთობა თუ მედია საშუალებებით სარგებლობა, რომლის დროსაც მუდმივად ხდება წარსულის ახალი ნიუანსების აღმოჩენა და მის შესაბამის გამოცდილებაში ჩართვა³.

¹ აღნიშნული ჩარჩო თავის ნაშრომში გამოყენებული აქვს ვეროვშეკს (Verovšek, P. 2007.)

² მეხსიერების აღნიშნული დონე ნევროლოგიების და ფსიქოლოგიების კვლევის საგანია.

³ ინდივიდუალურიდან კოლექტიურ მეხსიერებაში გადასვლის პროცესი ითვლება ერთ-ერთ დაუმუშავებელ ასპექტად მეხსიერების კვლევებში, რადგანაც ხშირ შემთხვევაში ინდივიდები განსხვავებულად აღიქვამენ ტრავმას ან ცხოვრებისეულ გამოცდილებას და ის სულაც არ ეთანხმება კოლექტივის მიერ მოწონებულ ვერსიას. (Kansteiner W. & Fogu C. 2006. pp. 102-46, 147-66)

მეორე დონე, არის სიმბოლური (ან კოლექტიური), როდესაც მედია, ინსტიტუტები და სხვადასხვა ჯგუფები ინდივიდუალური გამოცდილების ზეგავლენით ქმნიან ზიარ მეხსიერებას. ამ შემთხვევაში მეხსიერების მეტაფორული გამოყენება ხდება. სწორედ ამ დონეს უკავშირდება წარსულის ვერსიების შექმნა მისი აწმყოს გამოწვევებისა და საჭიროებების შესაბამისად, ის არცთუ იშვიათად განსხვავებული, მეტიც, საპირისპირო შინაარსის მატარებელია, რაც ხშირ შემთხვევაში დაძაბულობის და კონფლიქტების წარმოშობის მიზეზი ხდება, როგორც ქვეყნის შიგნით ასევე სახელმწიფოთა შორისაც (ამის მაგალითია საბჭოთა წარსულის აღქმა რუსეთში და მისგან რადიკალურად განსხვავებული ვერსიები ბალტიისპირეთის სახელმწიფოებში, რომელთა წინააღმდეგ ბრძოლის აუცილებლობის საკითხი რუსეთის უსაფრთხოების კონცეფციაშიც კი მოხვდა, აღნიშნული ფაქტი მეხსიერების პოლიტიკის დიდი მნიშვნელობაზე მიუთითებს¹). სწორედ ამ შემთხვევაში ხდება სიმბოლური მეხსიერების მესამე, ინსტიტუციონალური დონეზე გადასვლა.

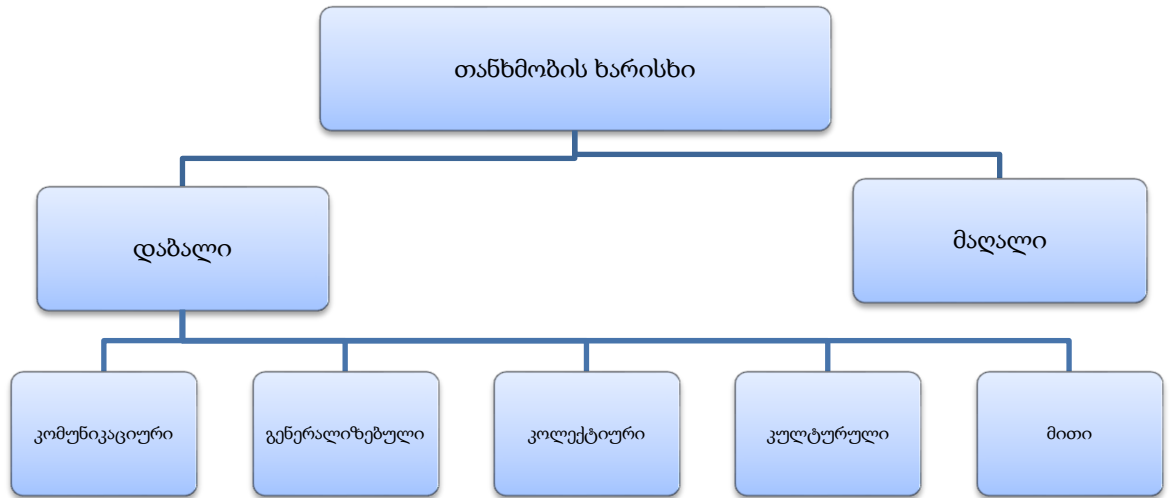
გარდა ზემოთაღნიშნული ორი ტიპისა ნედ ლებოუ ამატებს მესამე ტიპს, რომელსაც ის „ინსტიტუციონალურ მეხსიერებას“ უწოდებს. ინსტიტუციონალური მეხსიერებას ის შემდეგნაირად განმარტავს *“პოლიტიკური ელიტის წევრების, მათი მომხრეებისა და ოპონენტების მცდელობა, შექმნან წარსულის მნიშვნელობა, გაავრცელონ ისინი ფართო მასებში და საზოგადოებაში”* (Lebow R. 2006. p.6). ანუ ეს არის წარსულის ერთი კონკრეტული ინტერპრეტაცია, რომლის ტირაჟირება და დანერგვა ხდება პოლიტიკური დღის წესრიგიდან გამომდინარე. კოლექტიური მეხსიერებისგან განსხვავებით აქ აქცენტი სწორედ პოლიტიკურად განპირობებულობაზე კეთდება.

¹ მეხსიერების ანალიზის დონეების ანალიზისას ერთი მხოლოდ ორ დონეს გამოყოფს. ესენია ბიოლოგიური და სიმბოლური (Earl 2008.p.5)

ნ. ლებოუსგან განსხვავებით აღეიდა ასმანი (Assmann A. 2006.) მეხსიერების ტიპებზე საუბრისას აქცენტს აკეთებს არამხოლოდ ცნებაზე და მის სუბიექტსა და ობიექტზე, არამედ მის სიმტკიცეზე, თანმიმდევრულობაზე, სისრულესა და პირველადობაზე.

ა. ასმანის თანახმად ინდივიდუალური, ისევე როგორც სოციალური მეხსიერება, არის უფრო ფრაგმენტული და დაკავშირებული პირველად გამოცდილებასთან, ვიდრე პოლიტიკური და კულტურული მეხსიერება. სოციალური მეხსიერება დიდწილად არის ინტერგენერაციონალური მეხსიერება, რომელიც ხდება ტრანსგენერაციონალური და ტრანსფორმირდება პოლიტიკურ და კულტურულ მეხსიერებაში, რაც საბოლოო ჯამში შეიძლება მისი სისუსტის გამო მითით ჩანაცვლდეს (Assmann A. 2006. p.19). ამ პროცესის გრაფიკული სურათი შექმნა ერიკ ლანგენბახერმა (Langenbacher E. 2003. p.9) რომლის თანახმად მასში სულ მცირე ოთხი სახის მეხსიერება არის ჩართული და კომუნიკაციური მეხსიერებიდან, ასევე მოიცავს გენერალიზაციურ, კოლექტიურ და კულტურულ ეტაპებს და ბოლოს განიცდის მითოლოგიზაციის პროცესს. (დიაგრამა1)

მეხსიერების პოლიტიკის პერსპექტივიდან განხილვისას, ლანგენბახერი ამ გზას აფასებს, როგორც „ზიარი მეხსიერების ოპერაციონალიზაციას“, რომელიც გადადის „გაველენის მქონე მდგომარეობამდე“, რადგანაც პოლიტიკურ მეხსიერებას, როგორც წესი ნაკლებად ჰყავს რეალური მოწმეები, იგი საზოგადოების წევრთა თანხმობაზეა აგებული, რაც დაინტერესებულ პირებს მანიპულირების ფართო არეალს აძლევს.

დიაგრამა 1. მესხიერების სახეები

მკვლევართა ნაწილი მესხიერების ანალიზის დონეთა უფრო ვიწრო დიფერენცირებას ახდენს, როგორცაა მაგალითად: პერსონალური, კოლექტიური, ლოკალური, რეგიონალური, ინსტიტუციონალური, ნაციონალური, გლობალური. ასევე განასხვავებენ წარმოშობის მიხედვით: ოფიციალური; ზეპირი თუ კომერციული; სტატუსის მიხედვით: ზიარი, სელექციური, შეთანხმებული, სადაო; ის ასევე შეიძლება იყოს ისტორიული, პოლიტიკური, სოციალური და კულტურული და ა.შ. (Verovšek, P. 2007.) თუმცა ჩამოთვლილი სახეების კლასიფიკაცია შესაძლებელია იმ სამ ჯგუფად, რომელიც ზემოთ განვიხილეთ.

მესხიერების პოლიტიკა, ბევრი დისციპლინის საკვლევი დარგია, მაგრამ მათ შორის უნდა გამოვყოთ პოლიტიკის მეცნიერება. პოლიტიკაში მესხიერება ერთევა ორი მიმართულებით:

1. ქვემოდან ზემოთ მიმართებისას საზოგადოების მიერ წარსულის ინტერპრეტაცია გავლენას ახდენს პოლიტიკური ელიტის იდენტობასა და შეხედულებებზე. შესაბამისად, მესხიერების პოლიტიკა საზოგადოებრივი აზრის გავლენით ყალიბდება და მასში საზოგადოების მოთხოვნები დომინირებს. ამის მაგალითია საზოგადოებაში არსებული მოთხოვნა

სამართლიანობის აღდგენის შესახებ, რომელიც, როგორც წესი, ტოტალიტარული მმართველობიდან გადასვლის პროცესს ახლავს თან. ლებოუს თანახმად (Lebow R. 2006. p. 25.) ცივმა ომმა მეხსიერების აღნიშნული პოლიტიკის განხორციელების შესაძლებლობა გამოიწვია, რაც რეჟიმთა მიზანმიმართული, კონფრონტაციული პოლიტიკით იყო განპირობებული. მხოლოდ ე.წ. „რკინის ფარდის“ გარღვევის შემდეგ გახდა შესაძლებელი პოლიტიკის დღის წესრიგში მისი განხორციელება და ქვემოდან წამოსული იმპულსების ჩართვა.

2. იმ შემთხვევაში, როდესაც პირიქით ხდება, ზემოდან ქვემოთ, საჯარო აქტორები კონკრეტულ მოვლენებს რთავენ კოლექტიურ მეხსიერებაში. თვითონ არჩევენ წარსულიდან რომელი ფაქტი გააქტიურდეს და როგორი ტენდენციები დომინირებდეს საზოგადოების ცნობიერებაში. სწორედ ეს უკანასკნელი მიდგომა შეიმჩნევა საქართველოში მეხსიერების ოფიციალური პოლიტიკის ანალიზისას, რადგანაც პოლიტიკის დღის წესრიგი დიდად ახდენს ზეგავლენას მეხსიერების პოლიტიკის ტენდენციებზე. ასევე შესაძლებელია აქტიური მეხსიერების პოლიტიკის გადართვა საშინაოდან საგარეო პოლიტიკაში, ისევე როგორც საერთაშორისო იმპულსებს შეუძლიათ გააღვიძონ საშინაო პოლიტიკაში მიჩუმებული ხსოვნა (Verovšek, P. 2007.).

§12 მეხსიერების ტრანსფორმაცია ინდივიდუალურიდან სოციეტალურ კონტექსტში

სფეროს კვლევის მამამთავრებად 1900-იანი წლებიდან შეიძლება ჩაითვალოს ზიგმუნდ ფროიდი, ფრიდრიხ ნიცშე, ემილ დურკჰეიმი, ჰენრი ბერგსონი, ები ვარბურგი, კარლ მანჰეიმი, უოლტერ ბენჯამინი და ა.შ. მეხსიერების კვლევისა და გამოყენების ინტენსიურობა გაიზარდა ფაშიზმის დამარცხებასა და ჰოლოკოსტის

გააზრებასთან ერთად. ამ პროცესში თავისი მნიშვნელოვანი კორექტივები შეჰქონდა პოსტკოლონიალურ, რასობრივ თუ გენდერულ მესხიერებას, ხოლო 1980-იანი წლებიდან მოყოლებული საფუძველი ჩაეყარა ე.წ. „გარდამავალ სამართალს“, ამ უკანასკნელმა კი წარმოშვა „ახალ მესხიერების კვლევები“, რომელსაც ასევე თავისი თეორეტიკოსები გაუჩნდა, როგორცაა პიერ ნორა, იან ასმანი, ერიკ ჰობსბაუმი და სხვ. ამავე დროს ტექნოლოგიურმა რევოლუციამ და მისმა მიღწევებმა მესხიერების გამოყენებას ახალი სივრცეები შესძინა.

თადაპირველად, მესხიერების კვლევისას, შეიმჩნეოდა რედუქციონისტული მიდგომა, როდესაც მესხიერება განიხილება, როგორც სულიერი და ფიზიკური მოვლენა. მესხიერების გაგება დადის სხეულამდე და ცნობიერების განმსაზღვრელად ნერვულ სისტემას მიიჩნევს და მესხიერებას მხოლოდ სულის სიღრმისეული სტრუქტურების გენეტიკურად გადაცემად იღვად წარმოაჩენს (გურჩიანი ქ. 2010).

ამ მიმართულების ერთ-ერთი წარმომადგენელი ფრიდრიხ ნიცშე საუბრობს „მიკუთვნების მესხიერების“ არსებობის შესახებ. ეს ისეთი მესხიერებაა, რომელიც საჭიროა რათა ადამიანმა საკუთარი თავისადმი მიკუთვნება შესძლოს. ის გამოყოფს „ნების მესხიერებას“, რომლის დროსაც „გარკვეულ შემთხვევებში დავიწყება წინა პლანზე გამოდის“ განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც საქმე ეხება პირობას ან გარკვეულ ვალდებულებას. ანუ ნიცშე აყალიბებს „კულტურული ადამიანის“ ანუ „საიმედო ადამიანის“, ფენომენს რომელსაც ახსოვს გაცემული დაპირების შესახებ. მესხიერებას, როგორც ფიზიკურ მოვლენას განიხილავს ასევე ზიგმუნდ ფროიდი.

როგორც მესხიერების ისტორიის მკვლევარები (Olick, Nora) მიუთითებენ, მესხიერება ეს არის არა სტატიკური არამედ დინამიური პროცესი. ამის დამადასტურებელია ის ფაქტი, რომ ხსოვნა სხვადასხვა დროის მონაკვეთში იცვლება და სხვადასხვა სახეს ღებულობს.

გამომდინარე იქიდან, რომ მესხიერების პოლიტიკა ინტერდისციპლინარული კვლევის საგანია, ის მოიცავს მრავალფეროვან კონცეპტუალურ ჩარჩოს და ასევე დეფინიციათა მრავალფეროვნებით გამოირჩევა. მათ შორის ყველაზე ხშირად გამოყენებადი ტერმინია „კოლექტიური მესხიერება“, რომლის პირველი გამოჩენა

მეხსიერების პოლიტიკის სისტემატური კვლევის დაწყებასთან ერთად 1920-იან წლებში უკაშირდება მაურის ჰალბვაქსის სახელს¹.

მისი ნაშრომი „Memorie Collective“ წარმოადგენს ფუნდამენტურ ტექსტს მეხსიერების პოლიტიკის კვლევაში. მან არა მხოლოდ გამოიყენა ტერმინი „კოლექტიური მეხსიერება“², არამედ შემოიტანა მეხსიერების სოციალური ჩარჩო, რომლის თანახმადაც ინდივიდუალურ მეხსიერებაზე და მის ფორმირებაზე დიდ ზეგავლენას ახდენს სოციალური და კულტურული გარემო³; მეხსიერება

¹ ჰალბვაქსისგან დამოუკიდებლად იმავე პერიოდში ტერმინი „სოციალური მეხსიერება“ გამოიყენა ები ვარბურგმა, მაგრამ, აღნიშნული ტერმინი ვარბურგის შრომებში პირველად გაჩნდა 1923 წელს კრეუზლინგერის ლექციაზე, როდესაც მან დურკეიმის ციტირება გააკეთა (ჰალბვაქსი დურკეიმის მოწაფეა) და ასევე როგორც მისი გამოუქვეყნებელი ნაშრომებიდან ჩანს, მას ჰქონდა ინფორმაცია მორის ჰალბვაქსის ნაშრომის შესახებ. ამავე დროს აღსანიშნავია, რომ ჰალბვაქსმა დააკავშირა მეხსიერება და ჯგუფები, როლო ვარბურგმა კი ჯგუფები კულტურის ენით ჩაანაცვლა. ვარბურგის წვლილის შესახებ მსჯელობები იხილეთ Confino A. 1997.

² ვულფ კანსტეინერი კოლექტიურ მეხსიერების კონცეპტუალიზაციისას აღნიშნავს, რომ ეს არის სამი სახის ისტორიულ ფაქტორს შორის ურთიერთობა. ესენია:

- 1) ინტელექტუალური და კულტურული ტრადიცია, რომელიც ქმნის წარსულის ყველანაირ რეპრეზენტაციას;
- 2) მეხსიერების შემქმნელები, ვინც ავრცელებს და მანიპულირებს ამ ტრადიციებით
- 3) მეხსიერების მიმღებები, ვინც საკუთარი ინტერესების შესაბამისად იყენებს, უარყოფს ან მანიპულირებს ამ ტრადიციებით.

³ ჰალბვაქსი იყო დურკეიმის მოსწავლე და შესაბამისად დიდწილად განიცდიდა მისი იდეების და შეხედულებების ზეგავლენას. მკვლევართა ნაწილი საუბრობს რომ კოლექტიური მეხსიერების ფენომენი, სწორედ დურკეიმის შეხედულებებში იკვეთება. აღნიშნულ თემას ის ეხება კომემორაციულ რიტუალებზე დისკუსიისას და ასევე მის ნაშრომში რელიგიის ელემენტარული ფორმები. ავსტრალიელი აბორიგენების რელიგიური პრაქტიკის განხილვისას ხაზს უსვამს, თუ რა დიდი როლი მიუძღვის წარსულს, ჯგუფის წევრებს შორის იდენტობისა და სოლიდარობის გრძნობის გაღვივებაში. ხოლო ისტორიული განგრძობადობის შენარჩუნებისათვის აუცილებელია პერიოდული სიმბოლური პროცედურების დანერგვა-

ცნობიერების, ენის და პერსონალურობის მსგავსად სოციალური ფენომენია და როდესაც ჩვენ რაღაც გვახსოვს, ამით არა მხოლოდ ჩვენი პირველყოფილი შინაგანი ცხოვრების სიღრმეებში ვეშვებით, არამედ ამ შინაგან ცხოვრებაში წესრიგსა და სტრუქტურას ვქმნით, რომლებსაც თავის მხრივ საზოგადოებრივი ცხოვრება განაპირობებს და რომლებიც სოციალურ გარემოსთან გვაკავშირებს¹.

ამ თეორიის კიდევ ერთი სიახლე მეხსიერების არა როგორც დაარქივებული, სტატიკური სიმყარის, არამედ, როგორც აქტიური პროცესის გაგებას უკავშირდება, სადაც ხდება წარსულის რეკონსტრუირება და მეხსიერებად ქცევა და რომელშიაც ინდივიდი, მხოლოდ მონაწილე კი არ არის, არამედ უმნიშვნელოვანესი და ყველაზე კომპლექსური ელემენტია (Halbwachs, M. 1992. p.127). თუმცა ჰალბვაქსის ამ შეხედულების სუსტი მხარე, მის ანტიინდივიდუალიზმში დევს, რადგანაც ის ინდივიდს კოლექტიური მეხსიერების შექმნის პროცესში კოლექტივს მაინც ძირითადი ადგილი უკავია, (ყოველთვის არსებობს ინდივიდუალური მეხსიერება, რომელიც არ ეთანხმება კოლექტიურ ნარატივს და ეს განსაკუთრებით თვალშისაცემია, თუ ეს ინდივიდი კონკრეტული მოვლენის თვითმხილველი ან მონაწილეა).

ამიტომაც ჯეიმს იუნგს (Young, J. 1993.) ნაცვლად ჰალბვაქსის ტერმინ კოლექტიური მეხსიერებისა (Collective Memory) შემოაქვს ცნება “დაგროვებული მეხსიერება” (Collected Memory), რომელიც შედგება საზოგადოებაში არსებული მეხსიერებისგან. პრინციპული სხვაობა ამ თეორიებს შორის არის ის, რომ თუ ჰალბვაქსის მოსაზრებით კოლექტიური მეხსიერების შედეგად ფორმირდება

განხორციელება, რათა საზოგადოებამ „განაახლოს ის სენტიმენტები რომელიც აქვს მისი ერთობის შესახებ“ (Misztal B. 2003. p.123)

¹ კოლექტიურ მეხსიერების მუშაობის პრინციპზე მსჯელობისას აღნიშნავს, რომ „სწორედ კოლექტიური მეხსიერება უჩვენებს ადამიანთა ჯგუფს თუ ვინ არის, საიდან მოდიან და როგორ უნდა იქცეოდნენ აწმყოსა თუ მომავალში“ (Gillis, J. 1994. P. 7.)

ინდივიდების მეხსიერება, იუნგის თეორიის თანახმად თავად ინდივიდთა მეხსიერებები ქმნიან კოლექტიურ მეხსიერებას.

კოლექტივის მეხსიერებას კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ფანკემტინი რამდენადაც „ცნობიერება და მეხსიერება შესაძლოა ჰქონდეს ინდივიდს, რომელიც მოქმედებს, იმახსოვრებს... დამახსოვრება მენტალური აქტია და ამასთან სრულიად პერსონალური“ (Funkenstein, A.1989.p.6). ის არ არის ჯგუფური პროცესი, რადგანაც იმახსოვრებს ინდივიდი, ჯგუფი ვერა. მაგრამ მეხსიერებას ნამდვილად აქვს სოციალური მნიშვნელობა აქვს, რადგანაც წარსულის ვერსია კრავს აღნიშნულ ერთობას.

შესაძლოა, აღნიშნული განმარტება უკეთ ასახავს საზოგადოებაში არსებულ განსხვავებულ ვერსიებს, თუმცა ამავე დროს რჩება ბევრი კითხვა, რომელზედაც პასუხის გაცემას ვერ ახერხებს, მაგალითად ვერ ხსნის იმ კომპლექსურ ურთიერთობას, რომელიც წარმოიშობა სხვადასხვა ჯგუფებს (მათ მეხსიერებებს) და ინდივიდებს შორის, რომელსაც სხვადასხვა ჯგუფებთან უწევს ურთიერთობა. ასევე რთულია აიხსნას მეხსიერების ტრანსფორმაციის პროცესი დროში და მისი თაობებისთვის გადაცემის თავისებურებები.

იუნგის კონცეფციის საპირისპიროდ ზერუბაველი თვლის, რომ არ შეიძლება კოლექტიური მეხსიერების, გაგება „როგორც ინდივიდთა პერსონალური მეხსიერების აგრეგაციის, რადგან ასეთი ერთობა ვერ მოიცავს მთელი ერის სურათს“ (Zerubavel, E. 2003. p.28). წარსულის შექმნის სოციალური ასპექტები დაკვირვებადია და ამ დაკვირვებისას შესაძლებელია შემჩნევა თუ როგორ ხდება სოციალური თაიმლაინის შექმნა მნემონიკური საზოგადოებების მიერ. ხოლო კანსტეინიერისათვის კოლექტიური მეხსიერება იქმნება ჯგუფის წევრების წარსულის შესახებ კომუნიკაციის შედეგად. ისინი თავად ახდენენ მის კონსტრუირებას (Kansteiner, W. 2002. p.188).

ინდივიდუალური და კოლექტიური მეხსიერების ურთიერთშერწყმის ახსნა სცადა ივან ჰაველმა (Havel I.M. 2009.) კოგნიტური პერსპექტივით მეხსიერების ახსნისას. მისი მოსაზრებით: „ჰიბრიდული მეხსიერება“ ეს არის ადგილი სადაც ერთმანეთს ხვდება კოლექტიური და ინდივიდუალური მეხსიერება, როდესაც

ლიგვისტური და სემანტიკური მეხსიერება ერთვება ეპიზოდური მეხსიერების სახით შემონახულ წარსულში.

ჰალბვაქსის თეორია განავითარების მცდელობისას ფედერიკ ბარტლეტმა (Bartlett F. 1932) დაასკვნა, რომ წარსულის აღქმისას და მისით ოპერირებისას ადამიანები ეყრდნობიან წარსულის ე.წ. სქემებს. მაგალითად, როდესაც პიროვნება „ქმნის მეხსიერებას“ წარსულის რომელიმე მოვლენის შესახებ, ის ეყრდნობა ამ „სქემებს“ და ამავე დროს ხშირად უმატებს ან ანაცვლებს მის შემადგენელ დეტალებს, რაც დროთა განმავლობაში, მთლიანობაში იწვევს ამ მოვლენის აღქმის შეფასებას, გადაფასებას და შესაძლოა მას არარსებული ნიშან – თვისებებიც კი მიეწეროს. ეს პროცესი ძალიან ხშირად წარსულის მითოლოგიზაციისას გვხვდება, როდესაც ისტორიული პერსონაჟებისთვის ხდება იმ ნიშან თვისებების მიმატება, რომელიც გმირის ან მოღალატის „კრიტიკრიუმებისათვის“ არის საჭირო. ეს უკანასკნელი კოლექტიური მეხსიერების ფორმირების პროცესში უმნიშვნელოვანესი კომპონენტია (იქვე გვ.12).

ისტორიკოსებმა და სოციალური მეცნიერებების წარმომადგენლებმა, რომლებიც სწავლობდნენ მეოცე საუკუნის ისტორიული მეხსიერების პრაქტიკას, ჰალბვაქსზე დაყრდნობით დაასკვნეს, რომ ინდივიდის მიერ წარსულის დამახსოვრება დიდად არის დამოკიდებული სოციალური დისკურსის, პრაქტიკის და მოლოდინების ცვლილებაზე. ჰალბვაქსი იყენებს ტერმინს „კოლექტიური მეხსიერება“, მაგრამ სხვადასხვა დისციპლინის წარმომადგენლები ამავე მნიშვნელობით იყენებენ ცნებებს „კულტურული მეხსიერება“ და „სოციალური მეხსიერება“.

განსხვავება ზემოთაღნიშნულ ცნებებში რეალურად მიუთითებს უფრო მეტად დეფინიციურ მრავალგვარობას, ვიდრე სხვაობას მისი სწავლის მიდგომაში. ჰალბვაქსის მიდგომა დაფუძნებულია სოციოლოგიურ კატეგორიებზე: ოჯახი, კლასი და რელიგია, „კულტურული მეხსიერების“ მიმდევრები (Assman A.) ორიენტირს მოგონებებზე, რეპრესიებსა თუ ქვეცნობიერზე აკეთებენ შესაძლოა ფსიქონალისტიკის გავლენით, ხოლო „სოციალური მეხსიერების“ გამოყენებისას ფოკუსი კეთდება მეხსიერების სოციალურ გარემოზე და სწავლობს

ინდივიდუალური მეხსიერებას კონკრეტული მოვლენის შესახებ. თუ როგორ ურთიერთობს ის უკვე არსებულ ნარატივებთან და კომემორაციის სხვადასხვა ფორმებთან (Dietler M. 1998. pp.72-89). ხოლო ტერმინ „მეხსიერების პოლიტიკის“ გამოყენებისას (Lebow.R.) ძირითადი აქცენტი კეთდება პოლიტიკურ ელიტაზე, პარტიებსა და სახელმწიფო ინსტიტუტებზე, ანუ ყველა იმ ინსტიტუტზე რომელიც ფლობს გარკვეულ ძალაუფლებას და მისთ მანიპულირება შეუძლია (Verovšek, P. 2007.)

ჰალბვაქსის კოლექტიური მეხსიერების სოციალურ ასპექტს იან და ასმანი ასმანებმა (Assman A. & Assman I.), „კომუნიკაციური მეხსიერება“ (ან ყოველდღიური მეხსიერება) უწოდეს¹. ეს არის კოლექტიური მეხსიერების კონკრეტული სახეობა, რომელიც ეყრდნობა ყოველდღიურ ურთიერთობებს. იან ასმანის აზრით ის, რასაც ჰალბვაქსი „კოლექტიურ მეხსიერებას“ უწოდებს, იქმნება ყოველდღიურ ცხოვრებაში ე.წ. ზეპირი ისტორიების საშუალებით. სწორედ კომუნიკაციის საშუალებით ურთიერთობენ ჯგუფები და ინდივიდები. ყოველდღიური ურთიერთობები აღსავსეა აფექტებით, თემატური არასტაბილურობით, კონკრეტული როლებით, რომლებიც სხვადასხვა შემთხვევაში იცვლებიან, მთხრობელი ხდება მსმენელი და პირიქით (ასმანი ი. 2001. გვ.126-127).

ი. ასმანი ადარებს კულტურულ და კომუნიკაციურ მეხსიერებას. კომუნიკაციური მეხსიერების ჰორიზონტი მაქსიმუმ 80-100 წელია რაც დაახლოებით ოთხ თაობას უდრის, ხოლო კულტურულ მეხსიერებას ლიმიტირებული პერიოდი არ აქვს. ის მოიცავს ტექსტებს, წეს-ჩვეულებებს, შენობებს და მონუმენტებს, რომლებიც იქმნება იმისათვის, რათა შეასენოს საზოგადოებას წარსულის კონკრეტული მოვლენები. ამის საუკეთესო მაგალითია ე.წ. „ზეპირი ისტორიები“ კონკრეტული მოვლენის შესახებ (მაგ.რეპრესირებული ქალების

¹ რადგანაც, ინდივიდუალური მეხსიერების განსხვავება სოციალურისაგან ძნელია და შეუძლებელიც კი. ინდივიდუალური მეხსიერება ენისა და ცნობიერების გარდა მთლიანად სოციალურია. ინდივიდუალური მეხსიერება იქნებოდა ენა, რომელიც მხოლოდ ერთ ადამიანს ესმის, ანუ გამონაღისი შემთხვევა. (ასმანი ი. 2001. გვ.126)

მონათხრობი) რომელიც წარმოადგენს, მოწმეს და ამ ჩანაწერებს შეუძლიათ მცირეხნიანი კომუნიკაციური მეხსიერება გარდაქმნას და თაობებს შემოუნახოს კულტურული მეხსიერების სახით.

ასმანი ასევე ერთმანეთისგან განსხვავებს პოტენციურ და აქტუალურ კულტურულ მეხსიერებას ¹. მეხსიერება პოტენციურია, როდესაც წარსული რეპრეზენტირებულია არქივებში, მუზეუმებში, ბიბლიოთეკებში. მათი გააქტუალიზება ხდება ახალ სოციალურ და ისტორიულ კონტექსტში მათთვის ახალი მნიშვნელობის მინიჭებით. ამით ასმანი ხაზს უსვამს თუ რა დიდ პოტენციალს ატარებს მომავალი თაობისთვის კულტურული მეხსიერება (Kansteiner W. Fogu C. 2006) და ამავე დროს თუ რა ფორმით შეიძლება მისი გამოყენება, რათა პოტენციური მეხსიერება აქტუალიზებული (ღებოუს კლასიფიკატორით, ინსტიტუციონალიზებული) გახდეს. კულტურული მეხსიერება ერთის მხრივ თაობათა მიერ დაგროვებული ცოდნაა, რომელიც იცვლება, ითვისებს რა ღირებულებებს, ნორმებს და ა.შ. თაობიდან თაობაზე გადაცემისას. პააბოს (Paabo, H. 2010. p.14) თანახმად ეს ერთგვარი კუმულაციური მეხსიერებაა, რომელიც თაობათა საჭიროებისამებრ იცვლის ფორმას.

რამდენადაც წარსულის შესახებ მეხსიერება ჯგუფის და მისი წევრებისათვის თვითიდენტიფიკაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი საფუძველია, იდენტობისა და მეხსიერების ურთიერთმიმართება ერთ-ერთი ხშირად კვლევად საკითხს წარმოადგენს და ინტერესი ამ თემისადმი დროთა განმავლობაში უფრო იზრდება. იდენტობის არაერთი განმარტება არსებობს, მაგრამ მათ შორის ყველაზე მეტად გავრცელებული და მიღებულია დოინის კონცეფცია იდენტობის, როგორც „ერთობის გრძნობის“ და ბ. ანდერსონის (ანდერსონი ბ. 2003) შეხედულება „ერთობის წარმოსახვითობის“ შესახებ. შესაბამისად, ერის განსაზღვრება შეიძლება,

¹ პოტენციური და აქტუალური მეხსიერების განხილვა შესაძლებელია დამასხსოვრება დავიწყების კონტექსტში, რაც მოგვიანებით ამავე ნაშრომში დაწვრილებით არის განხილული.

როგორც „წარმოსახვითი პოლიტიკური ერთობის“ და ადვილი წარმოსადგენია, თუ რაოდენ დიდი მნიშვნელობა აქვს ამ ერთობის შესაკვრელად და კუთვნილების გრძნობის გასამყარებლად ზიარ წარსულს და გამოცდილებას.

ზერუბაველი (Zerubavel, E. 2003.) იდენტობას ინდივიდუალურ და სოციალურ (კოლექტიურ) ფენომენად ყოფს. ის რასაც ინდივიდი იმახსოვრებს დიდწილად განიცდის არა როგორც ინდივიდი, არამედ, როგორც კოლექტივის წევრი და შესაბამისად აღიქვამს მას, როგორც მისი წარსულის ნაწილს. ამ ერთობის შესაკვრელად არაერთი მარკერი გამოიყენება. ეს შეიძლება იყოს მემორიალების სხვადასხვა მიმართულებით გამოყენება, სამოსი, მედალი, ენა, ნაციონალური ჰიმნი, გერბი, ტრადიცია და წესჩვეულებები და ა.შ.

ფაქტების დამახსოვრების პროცესში დაგეგმვა უმნიშვნელოვანესია, რამდენადაც მას განგრძობადი ხასიათი უნდა ქონდეს და მხოლოდ ერთჯერადი აქტივობით არ უნდა შემოიფარგლოს. შესაბამისად, საჭიროა ისეთი ადგილების შექმნა, რომელიც ამ მოვლენას საზოგადოებას მუდმივად შეახსენებს. *Lieux de mémoire* ანუ მეხსიერების ადგილების და *Milieux de mémoire* მეხსიერების გარემოს შესახებ პიერ ნორას კონცეფცია ხსნის ამ ფენომენს. მეხსიერების ადგილი ეს არის კონკრეტული ადგილი, რომელიც ინახავს/უნახავს ხალხს ხსოვნას. ეს მოვლენა იმით არის განპირობებული, რომ თავად მეხსიერების რეალური გარემო არ არსებობს ¹. მეხსიერების ისტორიის პრემოდერნული პერიოდი ხასიათდება

¹ გოლფი (Le Goff 1992) ლეროი-გორანთან (Leroi-Gourhan 1993) ერთად მეხსიერების ისტორიაში გამოყოფს ხუთ ეტაპს. ესენია:

1. ხალხი დამწერლობის გაერშე, რომელსაც „ეთნიკურ მეხსიერებას“ უწოდებს;
2. პრეისტორიულიდან ანტიკურზე გადასვლა, როდესაც ჩნდება დამწერლობა და შესაბამისად მეხსიერების ნიშნები: კომემორაცია და დოკუმენტური ჩანაწერები;
3. შუასაუკუნეების ხანა და მეხსიერების და მნემოტექნოლოგიების ქრისტიანიზაცია, როდესაც მეხსიერებაზე დიდ ზეგავლენას ახდენს ლიტურგიული მსახურება და გარდაცვლილთა, განსაკუთრებით წმინდანთა მეხსიერება;
4. რენესანსიდან დღემდე, წერა-კითხვის მასებში გავრცელებამ, მოგვიანებით რომანტიზმა თავისი სიმბოლური გამოვლინებებით მეხსიერება ახალ ეტაპზე აიყვანა, რაც საბოლოო

ბუნებრივი გაუაზრებელი/გაუცნობიერებელი ურთიერთობებით წარსულსა და ადამიანებს შორის, როდესაც მესხიერების გარემო შედგება ტრადიციებისა და რიტუალებისგან და ადამიანები ამ გარემოს რეალურ დროში იმყოფებიან¹.

მას შემდეგ, რაც ძველმა ტრადიციებმა დაკარგა თავისი მნიშვნელობა, წარსულის რეკონსტრუირების მცდელობები ნორას აზრით მე-19 საუკუნეში ინდუსტრიალიზაციას და სოციალურ მოდერნიზაციას უკავშირდება (first ordered simulation). ელიტის წარმომადგენლებმა დაიწყეს მესხიერების ადგილების შექმნა მონუმენტებისა თუ არქივების სახით, რომლის ძირითადი მიზანი იყო შენარჩუნებულიყო ერი-სახელმწიფოს შესახებ ხსოვნა ტრადიციების აღმოჩენის გზით².

ჯამში საფუძვლად დაედო არქივების, მუზეუმების, ბიბლოთეკების შექმნას და მმართველთა მცდელობებს შეექმნათ ერთიანი იდენტობა, რომელიც სახელმწიფოსადმი კუთვნილების გრძნობას გააძლიერებდა.

5. XX საუკუნე და ახალი ნამდვილი რევოლუცია მესხიერებაში, ინფორმაციის ჩაწერისა და გავრცელების ტექნოლოგიურმა ინოვაციებმა არამხოლოდ შეცვალა დამახსოვრების გზები, არამედ შექმნა მესხიერების ახალი კონცეპტუალიზაცია.

მესხიერების ისტორიის შესახებ მსჯელობა Olick J. Robbins J. 1998. pp. 114-115

¹ მას დიქტატორულ მესხიერებასაც კი უწოდებს, რადგანაც ის ინტეგრირებული და მორჩილებითია

² კრიტიკოსები ნორას პრეისტორიულ ეპოქაში მესხიერების ნატურალიზაციაში, ხოლო თანამედროვე სამყაროში მესხიერების დესაკრალიზაციაში სდებენ ბრალს. მათი აზრით მოცემული განსხვავება ძალზედ მკაცრია და დამყარებულია წარსულის, როგორც ავთენტიკური მთლიანის გაგებაზე, რომელიც თავის მხრივ გარდაიქმნება არავთენტიკურ განსხვავებულ მნიშვნელობებად, როგორც თანამედროვე აქტორები აღიქვამენ მას და უარყოფენ მისი სიწმინდის ვერსიას. (Fritsche P. 2001).

პოსტმოდერნიზმის ეპოქაში, როდესაც ერი-სახელმწიფოს იდეა შესუსტდა წარსულის რეპრეზენტაცია დაიწყო second ordered simulation ის გამოყენებით, როდესაც ამ პროცესში ჩაერთო მედია. Lieux de mémoire-ს ნებისმიერი მაგალითი, ყოველთვის არის მატარებელი სამი ძირითადი ასპექტის: პირველი, ის ყოველთვის არის მატერიალური; მეორე არის სიმბოლური და მესამე, ყოველთვის აქვს ფუნქციონალური დატვირთვა. მაგალითად, არქივი, რომელიც არის მარტივი მატერიალური ადგილი, რომელსაც აქვს თავისი პირდაპირი ფუნქციონალური დატვირთვა, ხდება Lieux de mémoire, თუ მასში ჩართულია სიმბოლური აურა (Nora, P. 1989. p. 13).

ნორას კონცეფციის პათოსს იზიარებს დევიდ ლოუენტალი (Lowenthal, D. 1985.) ნაშრომში „წარსული უცხო ქვეყანა“, სადაც ხაზს უსვამს, რომ თანამედროვე საზოგადოებები გამაღებით ცდილობენ წარსულის აღდგენას, რადგანაც ის ცოცხალი სახით საზოგადოებაში აღარ არსებობს. ჯერჯერობით, ეს სტრატეგია ამართლებს, თუმცა, თანამედროვეობა ასევე ემუქრება კოლექტიურობის ძველ აღქმას, რომლის დანერგვასაც ის ცდილობს.

მიუხედავად მეხსიერების მრავალმხრივი ანალიზისა ავტორთა ნაწილი სკეპტიკურად არის განწყობილი თავად ამ ტერმინის გაგების და მეტიც არსებობის მიმართ.

ანდერსონის წარმოსახვითი საზოგადოების კონცეფციის (ანდერსონი ბ. 2003), თანახმად, სწორედ წარსულისადმი გაზრდილმა ინტერესმა შექმნა იდეა სახელმწიფოს შესახებ, ხოლო წარსულისადმი ინტერესის ზრდის მაჩვენებელი იყო პოპულარული ისტორიებისა და ნოველების გამოყენება, რომელსაც საერთო იდენტობა უნდა ჩამოეყალიბებინა და ჩამოაყალიბა კიდევ.

ზემოთაღნიშნული თეორიებით შესაძლებელი გახდა ჰალბვაქსის კომპლექსური მიდომის ქმედებაში დანახვა და მისი ყოველდღიურ პროცესამდე დაყვანა. ამასთანავე მმართველებსა და მართულებს შორის კომუნიკაცია, არის ის მედიუმი, რომლის საშუალებითაც კულტურული მეხსიერების პოლიტიკაში ჩართვა და მისი პოლიტიკის დღის წესრიგისადმი მორგება ხდება.

§1.3 მესხიერების განზომილების ცვლილება სოციალურიდან პოლიტიკურ კონტექსტში

კოლექტიური მესხიერების პოლიტიკურ განზომილებამდე დაყვანისას, შესაძლებელია ასმანის მესხიერების ხელისუფლებიდან საზოგადოებისკენ მართულობის კონცეფციის გამოყენება, რომელიც მის ძალაუფლების მქონეთა მიერ განპიროვნებულობის შესაძლებლობას უშვებს. პალომა აგილარი და კარსტენ ჰამბელბეკი (Aguilar P. & Humbelbek C. 2002. p123.) განასხვავებენ სოციალურ მესხიერებას პოლიტიკურისგან, რამდენადაც ეს უკანასკნელი კონკრეტულ პოლიტიკურ მიზნებს ემსახურება. შესაბამისად, მესხიერების პოლიტიკის ანალიზისას ძირითადი კითხვა შესაძლოა შემდგენაირად ჩამოყალიბდეს: ვინ ქმნის მესხიერებას, ვისთვის, როგორ და რატომ (Paabo, H. 2010).

მესხიერების პოლიტიკის დაგეგმვისას საზოგადოების მოთხოვნის გათვალისწინებაზე ამახვილებს ყურადღებას გედი და ელამი (Gedi, N. Elam, Y. 1996. p39) რამდენადაც, მნიშვნელოვანია გაანალიზდეს, თუ როგორ და რა რესურსების გამოყენებით ხდება აღნიშნული საჭიროების განსაზღვრა და გამოხატვა. ისინი არ ეთანხმებიან მოსაზრებას, რომ შესაძლებელია საზოგადოების წევრებს თანაბარი წვდომა ჰქონდეთ მესხიერების ყველა ვერსიაზე, რათა მათ საფუძველზე ჩამოყალიბდეს/რეკონსტრუირდეს საუკეთესო. მაგრამ დომინანტურ ჯგუფებს შეუძლიათ საკუთარი გავლენის წყალობით გამოვიდნენ საზოგადოების სახელით და მიიღონ მონაწილეობა მესხიერების მათი შეხედულებისამებრ კონსტრუირების პროცესში.

შესაბამისად, პოლიტიკური და სოციალური ელიტები ხდებიან მესხიერების აგენტები, მისი საკუთარი ინტერესების შესაბამისად შემქმნელები. (Paabo, H. 2010. p.14). ეს არის ვერტიკალური ე.წ. ზემოდან ქვემოთ მიმართული მესხიერების პოლიტიკის ფორმირების პროცესი. თუმცა მკვლევართა აზრით არსებობს ე.წ. „აურიდებელი წარსული“ (Olick J. Robbins J. 1998. p.128) რომლის გაკონტროლებაც არ ძალუცთ დომინანტურ ჯგუფებს. და სწორედ აწ ჩნდება ქვემოთ ზემოთ

მიმართული მეხსიერების პოლიტიკა. მეხსიერების თაობიდან თაობაზე გადაცემის ფუნქციაც ამ მოსაზრების ერთ-ერთი გამამყარებელი არგუმენტია. თუმცა აღნიშნული კონცეფციაც ვერ უვლის გვერდს პოლიტიკური ელიტის როლს მეხსიერების კონსტრუირების პროცესში. მართალია, მათ არ ძალუცთ არსებული მეხსიერების წაშლა და ახლის შექმნა, მაგრამ აქვთ რესურსი მნიშვნელოვნად შეცვალონ არსებული.

მეხსიერების პოლიტიკის ერთ ერთი ცენტრალური საკითხია მეხსიერების და ისტორიის ურთიერთმიმართება. რადგანაც მეხსიერების ძირითად რესურსს სწორედ წარსულის ფაქტები წარმოადგენს, მათი განსხვავებული თხრობის საფუძველზე იქმნება განსხვავებული ინტერპრეტაციები. პიერ ნორას მიერ წარმოდგენილ საზოგადოებაში, სადაც მეხსიერება რეალურად არსებობდა, ისტორიის საჭიროება არ ჩანს, მაგრამ დამწერლობის შექმნამ დასაბამი მისცა წარსულის გადმოცემის წერილობით ფორმას, შესაბამისად შესაძლებელი გახდა მათი განსხვავებული ვერსიების შექმნა. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, მეხსიერება და ისტორია კონტინუუმის სხვადასხვა ბოლოებზე უნდა განვითავსოთ¹.

მეხსიერება კონსტრუირებული მოვლენაა, რომელიც დაფუძნებულია ისტორიაზე, მისგან ახდენს ფაქტების სელექციას და წარსულის შესახებ ქმნის ხატებს საზოგადოებაში. ამასთანავე, ნორას კონცეფციის თანახმად (Nora, P. 1989. p.9) მეხსიერება არის ცოცხალი მოვლენა, რომელიც სოციუმში არსებობს. ის მუდმივად განიცდის ევოლუციას დავიწყება-გახსენებისა თუ სხვადასხვა სტრატეგიების და მანიპულაციების გამოყენებით. მაშინ როდესაც ისტორია მხოლოდ ერთია. ის ინტელექტუალების პროდუქტია და მას ობიექტურობაზე აქვს პრეტენზია².

¹ ერთი არ ეთანხმება მეხსიერების და ისტორიის დაპირისპირების თეზას და მას ხელოვნურად წარმოშობილად მიიჩნევს. ავტორი ამ დიქტომიის ჩანაცვლებას წარსულის დამახსოვრების ჩარჩოდან ცდილობს, კერძოდ, რას იმახსოვრებენ და როგორ იმახსოვრებენ (Earl I. 2011 p. 7).

² XX საუკუნის ისტორიოგრაფიაში დომინანტური ადგილი ეკავა პოზიტივისტურ მოძღვრებას, რომელიც უშვებდა წარსულის ობიექტური აღწერის შესაძლებლობას. ჭეშმარიტების

მეცნიერთა ნაწილისათვის ისტორია ფაქტების ერთგვარი საცავია, უნივერსალური და პიროვნული ზეგავლენისგან თავისუფალი. თუმცა მკვლევართა მეორე ნაწილის აზრით ნარატივის შექმნის პროცესში ისტორიკოსები ხშირად განიცდინიან იდეოლოგიურ ზეგავლენას, რაც ქმნის ორი ტიპის ისტორიას, ისტორია როგორც კითხვა (ეს ერთგვარი აკადემიური ისტორიაა) და ისტორია, როგორც პასუხი (Black, J. 2005. p. 3), რომელიც მანიპულაციის და შესაბამისად საზოგადოებისთვის მზა პასუხის გაცემის შეთავაზებას ისახავს მიზნად.

პოლიტიკაში ისტორიის, როგორც შუამავლის, იარაღის ან არგუმენტის გამოყენების ოთხი ძირითადი სახე შეიძლება გამოიყოს, რომელიც ხელმოსაწვდომია, როგორც პოლიტიკური ინსტიტუტებისათვის ასევე ცალკეული აქტორებისათვის (Reichel P. 2004. Maier, C. 2007) ესენია:

1. ქმედებები პოლიტიკური-საკანონმდებლო და პოლიტიკურ-კულტურულ სივრცეში, აქ იგულისხმება რეჟიმის დემონტაჟის და ახალი სისტემის ფორმირებისას მიმდინარე პროცესები; სამართლიანობის აღდგენის საკითხიდან დაწყებული დამნაშავეთა რეინტეგრაციით დასრულებული; ეს ეტაპი შეესაბამება პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებში და მათ შორის საქართველოში მიმდინარე პროცესებს, რომელიც 90-იან წლებში საბჭოთა კავშირის ნგრევის შემდეგ დაიწყო;
2. პოლიტიკური კომემორაციის არე; ამ შემთხვევაში ქმედებები მიმართულია რეჟიმის განმტკიცებისათვის სხვადასხვა სიმბოლოების გამოყენებით. ეს შესაძლებელია მიმართული იყოს, ასევე ერის კონსოლიდაციისაკენ, რაც

საფუძველი ისტორიკოსებს უშუალოდ პირველ წყაროებში უნდა ეპოვათ და ისტორია მათზე დაყრდნობით უნდა შექმნილიყო. XX ს-ში აღმოცენებული კონსტრუქტივისტული ხედვის თანახმად მოთხრობილი ისტორიის შინაარსი და ხასიათი ძირითადად გამომდინარეობდა ისტორიკოსის კვლევის მიზნიდან. ამ პერიოდში აქცენტი მეფეთა და დიდებულთა ცხოვრებიდან სოციალურ ფენომენებზე იქნა გადატანილი. ხოლო XXI საუკუნეში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია დეკონსტრუქტივისტულ ხედვას, რომელიც ისტორიის შექმნისას აქცენტი მმართველი წრეების და მათი ინტერესების დიდ გავლენაზე ამახვილებს ყურადღებას.

განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მას შემდეგ, რაც სახელმწიფოს რთული პერიოდის დაძლევა უწყევს;

3. თანამედროვე ისტორიოგრაფიის არე, ეს ისტორიკოსების სამოქმედო არეალია, მაგრამ მასში პოლიტიკა მას შემდეგ ერთვება, რაც მოვლენების განსხვავებული ინტერპრეტაციები ჩნდება. ეს არე განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია საერთაშორისო პოლიტიკის რაკუსით, რადგანაც განსხვავებული ნარატივები დიდ ზეგავლენას ახდენს სახელმწიფოთა საგარეო პოლიტიკური კურსის ფორმირებაზე.
4. ესტეთიური პროდუქციის შექმნის არე მოიცავს ე.წ. პოპულარული ისტორიის სფეროს, რომელიც ისტორიის მხატვრული ვერსიების, ფილმების, ანიმაციების თუ სხვა მსგავსი პროდუქციის სახით იქმნება. და მას განსაკუთრებული როლის შესრულება შეუძლია კოლექტიური მეხსიერების ფორმირებაში, როდესაც ისტორია შეიძლება გარდაიქმნას ინდივიდის და შემდეგ ჯგუფის მეხსიერებად¹.

ისტორიული თარიღების, რიტუალების, გმირების, მოღალატეების და ა.შ. სიმბოლიზება და მათი ფართო საზოგადოებრივი აღნიშვნა თანამედროვე საზოგადოების ერთ-ერთი მახასიათებელი ნიშანი გახდა. კომემორაციული ღონისძიებების, როგორც პოლიტიკური ძალაუფლების მექანიზმის შესწავლა

¹ კარლსონმა კულტურული და სოციალური გარემოებების გათვალისწინებით შეიმუშავა ისტორიის გამოყენების ტიპოლოგიზაცია; მან შემდეგი ეტაპები გამოყო:

1. ისტორიის მეცნიერული გამოყენება;
2. ეგზისტენციალური გამოყენება (ისტორია გამოიყენება, როგორც მათრიენტირებელი საშუალება აწმყოსა და მომავალს შორის);
3. ისტორიის, როგორც მასწავლებლის (მორალური) განმოყენება;
4. იდეოლოგიური გამოყენება;
5. ვრცელი კატეგორია- შეიძლება მას ისტორიის გამოყენებლობა ვუწოდოთ.

(Karlsson K.G. Zander U. (eds). 2006. pp.19-20)

დაიწვეს არიესმა (Ariès 1974) და აგულონმა (Agulhon 1981) ¹, მაგრამ ამ კონცეფციის სრულყოფა დაკავშირებულია ერიკ ჰობსბაუმის (Hobsbawm E. 1983.), „ტრადიციების აღმოჩენის“ კონცეფციასთან. რომლის თანახმადაც ხელისუფლების წარმომადგენლები ხშირად მიმართავენ ამ მეთოდს.

აღნიშნული მოვლენა თვალში საცემი განსაკუთრებით 1870-იანი წლებიდან გახდა, როდესაც პოლიტიკურმა ლიდერებმა ხელახლა აღმოაჩინეს, რომ სოციალურ წესრიგის განსაზღვრავს, არამხოლოდ „რაციონალური“ არამედ „ირაციონალური“ ელემენტებიც. „აღმოჩენილი ტრადიცია“ შესაძლებელია იყოს დავიწყებული ძველი, მაგრამ არარსებულის აღმოჩენაც, ანუ გამოგონებაც არის შესაძლებელი².

ეს პროცესი როგორც წესი თან სდევს საზოგადოების მკვეთრ ტრანსფორმაციას, რევოლუციას, რყევებს, როდესაც ერთის ნგრევა მისი ჩამნაცვლებლის აღმოჩენას ან გამოგონებას მოითხოვს (Hobsbawm E. 1983).

აღნიშნული მოვლენა შესაძლებელია დაიყოს რამდენიმე ტიპად ესენია;

1. ტრადიცია, რომელიც ადგენს და სიმბოლურ ხასიათს სძენს ტრადიციულ ერთობას, ან ამ ერთობის (ეს იქნება რეალური თუ ხელოვნურად კონსტრუირებული) წევრობას;
2. ქმნის ან ლეგიტიმურობას მატებს ინსტიტუტს, სტატუსს ან ავტორიტეტთა ურთიერთობას;

¹ იხ. Olick J. Robbins J. 1998. p108.

² აღნიშნული კონცეფცია გახდა ერთ ერთი ყველაზე პოპულარული, რომლის საშუალებითაც მკვლევრები შეეცადნენ აეხსნათ ბოლო პერიოდში გავრცელებული ტრადიციები. მაგ. Francis D. 1992.

Krech Sh. 1999.

3. აქვს სოციალიზაციის ფუნქცია. აღგენს რწმენის, ღირებულებათა სისტემის და ქცევის ნორმებს;

საბოლოო ჯამში „ადმოწინილი ტრადიციის“ დეფინიცირება შესაძლებელია, როგორც „ადიარებული ქცევის წესი, რიტუალი, სიმბოლოები, ან მთლიანად ქმედებები, რომელიც ცდილობს განმეორების საშუალებით ქცევის ნორმებისა და ღირებულებების დამკვიდრებას და წარსულის განგრძობითობის დამკვიდრებას“.

საზოგადოების მხრიდან ტრადიციის ფორმირებას განაპირობებს ის ფაქტი, რომ კონკრეტული ტრადიცია, აღრე არსებული ფორმით, იყო სპეციფიური და ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილი, რომელიც საზოგადოებამ ამოიღო ხმარებიდან, დაივიწყა, მაგრამ, მისი ახალი ვერსია, არის არასპეციფიური და აღგენს ერთობის წევრთათვის ღირებულებებს, უფლებებს და ვალდებულებებს. ის შესაძლოა მოცავდეს პატრიოტიზმს, ლოიალურობას, მოვალეობას, თამაშის შეთანხმებულ წესებს და ა.შ.

საბოლოო ჯამში, მსგავსი კოლექტიური მეხსიერება ემსგავსება ერთგვარ „სამოქალაქო რელიგიას“, თავისი სიმბოლოებით, წესებით და ტრადიციათა ერთობით, სადაც „მორწმუნე მოღვაწეთა“ გაერთიანებს სძალუცს გაერთიანება და დაბრკოლებათა გადალახვა¹. აქედან გამომდინარე ნორას მიერ აღწერილი პროცესს „realms of memory“ შექმნისა ჰატონი ტრადიციების დამაგვირგვინებელ მომენტს უწოდებს (Hutton P.H. 1996).

მეხსიერების პოლიტიკის უმნიშვნელოვანესი ელემენტებია ისტორიული ფაქტების სელექციის და მათი განსაჯაროების პროცესი². სელექციაში ვგულისხმობთ გადაწყვეტილების მიღებას, თუ რომელი მოვლენა როგორი ინტერპრეტაციით იქნას დამახსოვრებული ან საერთოდ დავიწყებული. ამის

¹ იხ. სმიტი, ე. 2010. Carras C. 1983.

² ჰაროლდ მარკუზემ სწორედ ამიტომ გამოყო საჯარო მეხსიერება, რომელიც ეხება წარსულის იმდაგვარ აღქმას, რომელიც დომინირებს საჯარო სფეროში, რომელსაც იყენებს მასმედია და მოცემული სახით არის წარმოდგენილი ოფიციალურ ცერემონიებზე. Marcuse H. 1993.

საუკეთესო მაგალითია ოქტომბრის რევოლუციამდელი წარსულის ბედი რევოლუციის შემდეგ, როდესაც პირველ ათწლეულში საბჭოთა ისტორიოგრაფია აშკარად ნეგატიურად იყო განწყობილი საბჭოთამდელი წარსულისადმი, მაგრამ სტალინის ხელისუფლებაში მოსვლის და განსაკუთრებით, მეორე მსოფლიო ომის წარმართვამ საჭირო გახადა რევოლუციამდელი ისტორიის პარტიაზე მორგება და წარსულიდან ისეთი გმირების გამოხმობა, რომლებიც თავიანთი “პროგრესული” აზროვნებით ხელს შეუწყობდა სახელმწიფო კურსის ლეგიტიმაციას და მასებში აღტყინებას გამოიწვევდა.

სწორედ სელექციის პროცესის უმთავრესი მახასიათებლებია დავიწყება და გახსენება, როდესაც „მეხსიერების რედაქტორები“, არჩევენ თუ რომელი მოვლენა გაიხსენოს და დაიმახსოვროს საზოგადოებამ და პირიქით.

ისტორიის გახსენების პროცესში ხდება არა მხოლოდ პოზიტიური ფაქტების წინა პლანზე წამოწევა, არამედ ნეგატიურისაც. პირველის მიზანი - ნებისმიერი საშუალებებით დიდებული წარსულის აღდგენა, აღორძინება, წარსული ღირებულებების დღევანდელობაში დანერგვაა, ოღონდ არსებულ ვითარებაზე მორგებით, თანამედროვე ინტერპრეტაციებით. ხოლო მეორე შემთხვევაში ხდება იმის აფიშირება, თუ ვისი ბრალია ის, რომ ამ მდგომარეობაში ვართ, რამ ან ვინ განაპირობა მდგომარეობის ასე გართულება.

მეხსიერების პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილია ასევე „დავიწყების“ პოლიტიკა, რომელიც, არ არის აუცილებელი განხილულ იქნას, როგორ მეხსიერების “ მარცხი“, ფრიდრიხ ნიცშე „მორალის გენეალოგია“-ში განიხილავს „აქტიური დავიწყების“ პროცესს, რომელის დროსაც, გონება ახორციელებს გარკვეულ აქტივობას, რათა გამოათავისუფლოს ადგილი ახალი მოვლენის დამახსოვრებისთვის (Nitzsche F. 1989.p.18). სწორედ დავიწყება ქმნის საფუძველს განახლებისთვის.

მიღერის თანახმად შესაძლებელია „დავიწყება“ ორ ნაწილად დავეყოთ: პირველი, როდესაც საზოგადოება ცდილობს დაივიწყოს უახლოესი მტკივნეული წარსული, როგორც იყო მაგალითად გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ნაცისტურ წარსულთან დამოკიდებულება პირველ 15-20 წლების მანძილზე, ასევე ესპანე-

ლების დამოკიდებულება ფრანკოს მმართველობის პერიოდთან რეჟიმის ჩამოგდების შემდეგ. ნიცშეს თანახმად ეს პროცესი აუცილებელია საზოგადოების განახლებისთვის, რათა მან წარსული დაივიწყოს და ორიენტირი მომავალზე გააკეთოს (Миллер. А, 2009).

მეორე ტიპის "დავიწყებას", ხშირ შემთხვევაში უწოდებენ „უარყოფითს“ (ამნეზია). ეს არის სიტუაცია, როდესაც საზოგადოების ძირითადი ნაწილი უარს ამბობს აღიაროს დანაშაული, რომელიც მისმა ერმა წარსულში, სხვა ქვეყნის/ქვეყნების წინააღმდეგ ჩაიდინა. ამის მაგალითია იაპონიის დამოკიდებულება მათი წარსულისა და ისტორიული დანაშაულისადმი ან საბჭოთა რუსეთის უშაუალო სამართალ -მემკვიდრე რუსეთის ფედერაციის მიერ წარსულის აღქმა და უარყოფითი დამოკიდებულება ყოფილი მოკავშირე რესპუბლიკების მიერ წარსულის გადაფასებისადმი.

გარდა ზემოთაღნიშნულისა კონერტონმა შეიმუშავა დავიწყების უფრო დიფერენცირებული ტიპოლოგიზაცია და გამოყო შვიდი ტიპი, რომელთაც მესხიერების ფორმირების პროცესში დიდი წვლილი მიუძღვით (Connerton, P. 2008. pp 59-71), მათი ნაწილი შესაძლებელია მოვარგოთ პოსტსაბჭოთა საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკას. მაგალითად დავიწყება, რომელიც ახალი იდენტობის შემადგენელი ნაწილია; ამ შემთხვევაში დავიწყება დანაკარგთან არ ასოცირდება (როგორც ეს ძირითადად მიღებულია), არამედ, დავიწყება უფრო გაგებულ უნდა იქნას, როგორც მონაპოვარი, რომელიც თანადროული იდენტობის შექმნის მართვაში „გამოუსადეგარი მესხიერებისგან“ გათავისუფლების საშუალებას იძლევა. ან დავიწყება, როგორც რეპრესიული წაშლა - გულისხმობს ღონისძიებების გატარებას, წარსული ცვლილებების უარსაყოფად, თუმცა ის აუცილებლად არ მოითხოვს რეპრესიულ ღონისძიებებს; ამ შემთხვევაში მთავარი აქტორი მმართველი ძალაა; და ასევე მიზანმიმართული დავიწყება, როდესაც მიმდინარეობს წარსულის დავიწყების დაგეგმილი პოლიტიკა, ამ შემთხვევაშიც მის დაგეგმვა-იმპლემენტაციის პროცესში განმსაზღვრელი როლი ხელისუფლების წარმომადგენელთ მიუძღვით; გარდა ზემოთ აღნიშნულებისა ავტორი ასევე გამოყოფს:

- სტრუქტურული ამნეზია - პროცესი, რომლის დროსაც ხდება მხოლოდ სოციალურად მნიშვნელოვანი ინფორმაციის დამახსოვრება, უმნიშვნელო კი უნდა დაივიწყონ;
- დავიწყება, როგორც გაუქმება, რომელსაც ინფორმაციათა დიდი ნაკადი იწვევს;
- დავიწყება, როგორც დაგეგმილი მოძველება, რომელიც შედეგია ხშირი ცვლილებების, რომელიც თანამედროვე სამყაროს ახასიათებს, და რომელიც ასევე წარმოშობს აუცილებლობას მოხდეს მისი წარსულის რეკონსტრუირების პროცესში ჩართვა. შესაბამისად, ეს მიწვევს ე.წ. „მოძველებული“ მემსიერების ახლით ჩანაცვლებას.
- დავიწყება, როგორც დამცირებული სიჩუმე, ამ მოვლენის განაპირობებს სირცხვილის გრძნობა, რომელიც უსიამოვნო მემსიერებით არის გამოწვეული. რაც რასაკვირველია მიჩქმალურია და ამიტომაც არის განწირული დასავიწყებლად.

თუმცა დავიწყება შესაძლოა დროებითი მოვლენა იყოს, რაც საზოგადოებაში დაძაბულობის განსამუხტავად არის, საჭირო, მაგრამ შესაძლებელია გარკვეული პერიოდის შემდეგ, შესაძლებელი წარსულს კვლავ მიუბრუნდნენ, როგორც მაგალითად ფრანკოს შემდგომ ესპანეთში მოხდა.

როდესაც ხელისუფლების მიერ მემსიერების კონსტრუირებაზე და ამ მიზნისთვის ისტორიის გამოყენებაზე ვსაუბრობთ, წარსული გვევლინება ერთგვარ “რესურსების საცავად“ საიდანაც მუდმივად არის შესაძლებელი სასურველი ფაქტის მოძიება და შესაბამისი ინტერპრეტაციის გაკეთება. ამასთანავე, აღსანიშნავია, რომ ისტორიის გამოყენება, ყოველთვის არ ნიშნავს მის ფალსიფიკაციას ან არაჭეშმარიტებას, არამედ მათ მიზანმიმართულ, პოლიტიკურ მიზნებზე მორგებას და ამით მათი პოლიტიკური კურსის ლეგიტიმურობის ამაღლებას.

§14 მესსიერება და გარდამავალი საზოგადოებები

ტრანზაციის პროცესში ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს საკითხს რეპრესიული და ტრანსმული წარსულისაგან განთავისუფლება წარმოადგენს. როგორ გადაიტარას ერის „ტანჯულობის პრობლემა“ ისე, რომ ხელი შეუწყოს დემოკრატიული რეჟიმის დამკვიდრებას (Huntington, S. 1991.), ეს არის გამოწვევა, რომელიც გარდამავალი სახელმწიფოს ხელისუფლების წინაშე დგას. როგორც წესი, გარდამავალ ეტაპზე საზოგადოებები ასევე დგებიან „მაკორექტირებელი“ (Ackerman & Bruce. 1992.) თუ „ტრანზაციული“ (Elster J. 1999) სამართლის ძიებისა და გატარების საკითხის წინაშე.

სტენლი კოენი (Cohen, S. 1995.) გამოყოფს რამდენიმე ფაზას, რომელსაც გადიან გარდამავალი საზოგადოებები რეპრესიული წარსულის გააზრებისას. ესენია:

1. ყოფილი რეჟიმის შესახებ სიმართლის ძიება და დადგენა;
2. წარსულის დანაშაულებისთვის სამართლის დადგენა;
3. განსაზღვრა თუ ვინ არ დაისჯება წარსულში ჩადენილი დანაშაულისთვის;
4. მონანიების შესაძლებლობის მინიჭება;
5. საზოგადოების შერიგება და ერთიანობის კონსტრუირება;

თუმცა სხვადასხვა სახელმწიფოს წარმომადგენლები განსხვავებულად აჩვენებენ ფაზებს და მათი განხორციელების თანმიმდევრობას. ამასთანავე, ჰორნისა და ლევის თანახმად არსებობს კორელაცია ტრანზაციის სახესა და სამართლის ძიების ფორმებს შორის. მაგალითად, ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა სამოქალაქო ომის შემდეგ პატიების პოლიტიკა აირჩია, ხოლო საფრანგეთის რევოლუციის შემდეგ გამარჯვებულებმა წინამორბედების დევნა დაიწყეს. თუმცა, ამ მიმართულებით ფრანკოს შემდგომი ესპანეთი და სამხრეთ აფრიკა გამონაკლისს წარმოადგენენ, ამ შემთხვევაში სხვა ფაქტორების ზემოქმედება გაცილებით საგრძნობია. თუმცა ფაქტია, რომ რადიკალური გადასვლის მცდელობა ხშირ შემთხვევაში

ტრანზაციული სამართლის მიმართულებით რადიკალური პოლიტიკური კურსის გატარებას იწვევს (Horne, C. Levi, M. 2003. p.5).

პოსტ კოლონიური და პოსტ ტოტალიტარული წარსულის გააზრების და მესხიერების კონსტრუირების პროცესში ლუსტრაცია ერთ-ერთ მექანიზმს წარმოადგენს. ჰაისის თანახმად (Huyse L. 1995.) ლუსტრაციაზე არჩევანის შეჩერებისას მისი განხორციელების სამი შესაძლებლობა არსებობს: სამართლებრივი დევნა, ამნისტია და ჭეშმარიტების დადგენა + შერიგება; პირველის მაგალითი საფრანგეთის რევოლუციის შემდეგ წინა მმართველი რეჟიმისადმი დამოკიდებულებაა, მეორე შემთხვევას გარკვეულწილად პირველ ეტაპზე ფრანკოს შემდგომი ესპანეთი ასახავს, ხოლო აფრიკაში „ჭეშმარიტების დამდგენი კომისიები“ მესამე არჩევანის მაგალითს წარმოადგენს. ჰორნის და ლევის თანახმად (Horne, C. Levi, M. 2003. p.3) ზემოთხამოთვლილი არჩევანი ერთგვარი კონტინუუმი, სადაც დანაშაულისთვის სასჯელი მერყეობს სამართლებრივი დევნიდან საკუთრების დაკარგვამდე.

პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოების უმრავლესობამ ლუსტრაციის გზა აირჩია, თუმცა არა ერთდროულად. სახელმწიფოების ნაწილმა წარსულის გააზრება 90-იან წლებშივე ამ მექანიზმის გამოყენებით დაიწყო, ნაწილში მოგვიანებით სრულად ან ნაწილობრივ განხორციელდა. აღნიშნულ პროცესში უმთავრესი აქტორი პოლიტიკოსები იყვნენ, რომლებიც წარმართავდნენ გარდამავალი სამართლის ძიების პროცესს. ზოგ შემთხვევაში ლუსტრაცია იყო საფრთხე ან მუქარა, თუმცა ეს დიდწილად დამოკიდებული იყო რეჟიმის ხასიათზე. რაც უფრო მკაცრი იყო რეჟიმი, მით უფრო მკაცრი იყო ლუსტრაციის პოლიტიკა. თუმცა ფაქტი ერთია, როდესაც ლუსტრაციის კანონის კონსტიტუციურობას იხილავდა ჩეხეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაში აღინიშნა, რომ დემოკრატიულ საზოგადოებას აქვს უფლება დაიცვას თავი და მოახდინოს წარსულის დანაშაულებათა პრევენცია (ინტერნეტ წყარო №34).

როგორც, არაერთხელ ვახსენეთ მესხიერების პოლიტიკა უფრო მეტად პრაქტიკულად ნაკვლევ საკითხს წარმოადგენს და ორიენტირებულია კონკრეტულ შემთხვევათა ანალიზზე, თუმცა ამას ხელი არ შეუშლია ე.წ „მესხიერების

ინდუსტრიის“ წარმოშობისთვის. ამ საკითხის კვლევა განსაკუთრებით საინტერესოა ისეთ გარდამავალ საზოგადოებებში, როგორც საქართველოა, სადაც ტოტალიტარული წარსულის გააზრების პროცესი ახლა იწყება და ამავე დროს ქვეყნის წარსულისადმი არსებული სენსიტიური განწყობები მანიპულაციების დიდ შესაძლებლობას ქმნის.

თავი II. მესხიერების პოლიტიკის ძირითადი ტენდენციები პოსტსაბჭოთა საქართველოში

ისტორიის, როგორც პოლიტიკის დამხმარე რესურსის შესაძლებლობები საბჭოთა კავშირის მესხიერებს კარგად ესმოდათ. შესაბამისად, საბჭოთა ხალხმა კოლექტიური მესხიერების კონსტრუირების არაერთი ეტაპი გამოიარა. ოქტომბრის რევოლუციის შემდგომი ნარატივი მეფის რუსეთის მიღწევებს და მის გმირებს ღირებულად არ თვლიდა და ბოლშევიზმის იდეალიზაციით ხდებოდა მისი ჩანაცვლება. ეს იყო ერთგვარი „მესხიერების პროექტი“, რომლის ფორმირებაშიც არაერთი ჯგუფი იყო ჩართული, მათ შორის ისტორიკოსები და ინტელიგენციის წარმომადგენლები (Corney F.C. 1998.).

იმპერიის ხელმძღვანელობისათვის დაწყებულმა ბრძოლამ და შედეგად სტალინის ხელისუფლებაში მოსვლამ თავად ბოლშევიკი ლიდერების იერარქიის გადახედვაც გამოიწვია. ტროცკი, ბუხარინი და სხვა ბოლშევიკები ისტორიის სახელმძღვანელოებიდან გაქრნენ, შესაბამისად საზოგადოებასაც უნდა მივიწყებოდა მათი სახელები. თუმცა მეორე მსოფლიო ომის მსვლელობისას საჭირო გახდა საზოგადოებაში მებროლი სულისკვეთების ამაღლება და მოარული გამოთქმის თანახმად „სტალინის კაბინეტში მარქსის და ენგელსის სურათები მეფის რუსეთის გენერლებმა ჩაანაცვლეს“.

შემდგომი საბჭოთა ნარატივი მოიცავს პიროვნების კულტის საკითხს და ასევე პრესტროიკის პერიოდს, რომლის ლეგიტიმაციის ამაღლების მიზნით ანალოგების ძიებისას კვლავაც მეფის რუსეთის რეფორმატორების ხსოვნის გაცოცხლებას შეეცადნენ. ჩამოთვლილი პერიოდებში ისტორიის განსხვავებული ინტერპრეტაციის პოპულარიზაციას ეწეოდნენ, მაგრამ მათი საერთო ნიშანი აღნიშნული ინტერპრეტაციის პოლიტიკურად განპირობებულობა და საზოგადოებაში მოცემული პოლიტიკური არჩევანის მხარდაჭერის ამაღლება იყო.

საბჭოთა ისტორიის პოლიტიზირებულობა იყო ერთ-ერთი მიზეზი, რის გამოც საბჭოთა კავშირის დანგრევისთანავე ყოფილმა მოკავშირე რესპუბლიკებმა საკუთარი წარსულის გადაფასება და ხშირ შემთხვევაში გა-დაწერა დაიწყეს. რათა ისტორიის თხრობა მორგებოდა დამოუკიდებელი სახელმწიფოების მოთხოვნებს. ეს მოთხოვნაც ხშირ შემთხვევაში პოლიტიკური იყო, ოღონდ, აწ უკვე დამოუკიდებელი სახელმწიფოების ინტერესებს მორგებული.

საქართველოში საბჭოთა კავშირის არსებობის ბოლო წლებში, საბჭოთა რეჟიმის ლიბერალიზაციის კვალდაკვალ იზრდებოდა საპროტესტო მოძრაობა, რომელსაც ეროვნული ხასიათი ჰქონდა და ძირითადად, რეჟიმის წინააღმდეგ იყო მიმართული. ის, არამხოლოდ მმართველი ძალის ბნელი საქმეების გამომზეურებას ცდილობდა, არამედ ყოფილი მმართველებისთვის მიუღებელი ისტორიული ფაქტების გამჟღავნებითაც იყო დაინტერესებული. აღნიშნული პერიოდისთვის ძირითადად დამახასიათებელია წარსულის „ადმოჩენის“ ტენდენცია (Hobsbawm E. 1983), რომელიც საზოგადოების კონსოლიდაციას ცდილობს ისეთი მოვლენების და ფაქტების გამომზეურების საშუალებით, რომელიც შეესაბამება მათ მიზნებს.

ამავე დროს ამ სტრატეგიის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი არის საზოგადოების თითოეული წევრის მიერ „მოვლენათა ახლებურად გააზრება“, ღირებულებათა გადაფასება და სახელმწიფოს განვითარების ახალი გზის ძიების აუცილებლობის გაცნობიერება.

მოვლენათა გადაფასების პროცესი შეუქცევადი 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიის შემდეგ გახდა, როდესაც საბჭოთა სისტემას თბილისში ათეულობით უდანაშაულო ადამიანი ემსხვერპლა და საბჭოთა კავშირის შემადგენლობაში დარჩენის სურვილი უკვე საზოგადოებაში მიუღებლად, არაპატრიოტობად აღიქმებოდა. მიუხედავად საბჭოთა იდეოლოგიის მიერ „საბჭოთა იდენტობის“ თუ „საბჭოთა მოქალაქის“ ჩამოყალიბების მცდელობისა, საქართველოში იდეოლოგიური კომუნისტების რაოდენობა ძალიან მცირე იყო. საზოგადოების ძირითადი ნაწილი პარტიაში გაწევრიანებას, როგორც კარიერული წინსვლის საშუალებას აღიქვამდა და ის პატრიოტიზმის ხელშემწყობ ფაქტორად სულაც არ აღიქმებოდა. კომუნისტებიც შესაძლოა ისეთივე პატრიოტები იყვნენ, როგორც

არაკომუნისტებიც, „სამშობლოსადმი“ დამოკიდებულებისა და მისი „სიყვარულის“ საკითხი უცვლელი იყო და გადახედვას არ ექვემდებარებოდა. თუმცა სტალინის მმართველობისას დაწყებული კულტურული ნაციონალიზმის წახალისების პოლიტიკაც შესაძლოა ამ პროცესს უწყობდა ხელს (ლ. ბერძენიშვილი, სიღრმისეული ინტერვიუ. 12.11.2014).

პატრიოტიზმის ქართულ გაგებას თავისებური ხასიათი ქონდა და მთელი ძალით, როგორც წესი კრიტიკულ სიტუაციაში იჩენდა თავს, როდესაც “ნაციონალურ სიამაყესთან” დაკავშირებული საკითხები კითხვის ნიშნის ქვეშ დგებოდა. ამის მაგალითებია 1956 წლის 9 მარტის ტრაგედია, რომელიც დიდი ბელადის ღირსების დაცვის მოთხოვნით დაიწყო და თავისუფლების მოთხოვნის ლოზუნგებში გადაიზარდა, ასევე 1978 წლის გამოსვლები დედა ენის დასაცავად, რომელიც ასევე პატრიოტული სულისკვეთებით იყო გამსჭვალული. 1989 წლის 9 აპრილის ტრაგედიით კი საქართველოს დამოუკიდებლობას ჩაეყარა საფუძველი და ეს დამოუკიდებლობა წინაღმდეგობის იმ მივიწყებულ ტრადიციებზე უნდა დაფუძნებულიყო, რომელსაც საზოგადოება ნელ-ნელა იხსენებდა და, რომელიც მიტინგებზე გამოტანილ ტრანსპარანტებზე ქაქუცასა და სხვა შეფიცულების, როგორც ქართული სახელმწიფოებრიობისათვის მებრძოლი გმირების სახით ისევ ჩნდებოდა¹.

§2.1 წარსულის გადაფასება და აღმოჩენა

XX საუკუნის 80-იანი წლების მიწურულს ინფორმაციის გავრცელების ერთ-ერთ უმთავრეს საშუალებას პრესა წარმოადგენდა. ის ფაქტი, რომ შესაძლებელი იყო პრესის ცენზურას გაპარვოდა ოფიციალური ინფორმაციის ალტერნატიული ვერსია, რაც ტელევიზიასა და რადიოში შეუძლებელი იყო, პრესის პოპულარობას

¹ ქაქუცა ჩოლოყაშვილი, 1924 წლის აჯანყების ერთ ერთი ლიდერის ფოტოსურათი ბევრისათვის უცნობი იყო და მიტინგებზე ბევრი მას ახალგაზრდა ილიად თვლიდა.

უფრო მეტად ზრდიდა. შესაბამისად, საქართველოს ჟურნალ გაზეთებში 1988 წლიდან უკვე იჩინა თავი ისტორიის საბჭოთა ვერსიის გადაფასების და ახალი კონცეფციების საზოგადოებისთვის გაცნობის მცდელობამ.

თუკი შევადარებთ 80-იანი წლების საქართველოში ორ ყველაზე გავლენიან გაზეთს „სახალხო განათლებას“ და „კომუნისტს“, აშკარად შეიმჩნევა საქართველოს ისტორიისადმი დაინტერესება და მისი ოფიციალურისგან განსხვავებული ინტერპრეტაციით გაანალიზების მცდელობა. ასევე საინტერესოა ის ფაქტი, რომ პირველი ნაბიჯის გადადგმა ისტორიკოსების მიერ ხდება.

მაგალითად, გაზეთ „კომუნისტში“ 1988 წელს იბეჭდება ორი საინტერესო სტატია: პირველი ისტორიკოს აკაკი სურგულაძისა (სურგულაძე ა. 24 აპრილი, 1988.) და მეორე გურამ ყორანაშვილი (ყორანაშვილი გ. 12 ივნისი. 1988) სადაც ავტორები ცდილობენ გადააფასონ ისტორიულ მოვლენათა არსებული-საბჭოთა ინტერპრეტაცია და ამასთანავე, განსხვავებული თვალთახედვით გააცნონ მკითხველს აღნიშნული ფაქტები. ეს პუბლიკაციები გაჯერებულია პათოსით, რომ ისტორიის არსებული გააზრება თანამედროვეობის (საბჭოთა) სტერეოტიპების და შეხედულებების ზეგავლენას დიდი დოზით განიცდის და ხშირ შემთხვევაში პოლიტიზირებულია, რაც მისი „ახლებურად გააზრების“ და ტექნიკების დადგენის საჭიროებას წარმოშობს.

1989 წელს გაზეთ „სახალხო განათლებაში“ ა. სურგულაძე აგრძელებს აღნიშნულ თემატიკას და აფასებს 1921 წლის 25 თებერვალს საბჭოთა არმიის საქართველოში შემოსვლას. მისი თქმით:

“ქართული საბჭოთა ისტორიოგრაფია უნდა ვაღიაროთ სცოდავდა ამ მოვლენის შეფასებაში. იგი ტენდენციურად აშუქებდა ფაქტებს. აქცენტს აკეთებდა ე.წ. აჯანყებაზე, რომელიც სინამდვილეში არ ყოფილა და მე-11 არმიის ლაშქრობას განიხილავდა, როგორც მხოლოდ დახმარებას საქართველოს მუშებისა და გლეხებისადმი. ასეთი იყო სავალდებულო სტერეოტიპი.”

ამით ისტორიკოსი ხაზს უსვამს, რომ მათ ქონდათ გარკვეული მითითებები ისტორიის ოფიციალური ვერსიის შემუშავებისას.

თუ ამავე გაზეთის 1988 წლის მაისის ნომერში საერთოდ არ იყო ნახსენები 1918-1921 წლებში საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკის არსებობა, ერთი წლის შემდეგ 1989 წლის 24 მაისის „სახალხო განათლების“ პირველ გვერდზე დამოუკიდებელი საქართველოს დროშა და გერბია განთავსებული, და საერთოდ მთელი ნომერი 1918 წლის 26 მაისს, საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების ფაქტს ეძღვნება. აღნიშნული იმაზე მიუთითებს, რომ წარსულის აღმოჩენის პროცესი ძალიან აქტუალური ხდება და ამასთანავე ხელისუფლების დირექტივები უკვე ვეღარ ახდენს ზეგავლენას გავრცელებული ინფორმაციის შინაარსზე.

ეს მაგალითი უჩვენებს, თუ როგორ იცვლება მეხსიერების პოლიტიკის პრიორიტეტები საქართველოში. როგორ ჩნდება თემატიკა, რომელიც საზოგადოებაში უნდა იცოდეს და რომლის გახსენებაც საჭიროა რათა შეძლოს იმ მიზნის მიღწევა, რომელიც 1988 წლის ბოლოდან საზოგადოებაში აქტიურად ტრიალებს და საფუძველს ამზადებს ქვეყნის დამოუკიდებლობის გამოსაცხადებლად.

ეს არ იყო ოფიციალური ხელისუფლების მხრიდან მომდინარე მეხსიერების პოლიტიკა, ეს უფრო მეტად ქვემოდან ზემოთ საზოგადოებიდან მომდინარე ტენდენცია, რომელიც 1989 წლიდან დიდი გავლენით სარგებლობდა და რომელსაც წინააღმდეგობას ოფიციალური პროპაგანდა ვერ უწევდა. საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ მეხსიერების ტენდენცია შეიცვალა და ის უფრო მეტად ხელისუფლების მიერ მართული გახდა.

როგორც წესი, წარსულის აღმოჩენისას წინა პლანზე გამოდის, არა მხოლოდ ეპოქა, არამედ ამ ეპოქაში მოღვაწე გმირებიც, რომლებიც ახალი ეპოქის მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე დავიწყებულნი იყვნენ, გამონაკლისს არც ამ პერიოდის საქართველო წარმოადგენდა. მაგალითად, 1989 წელს, გაზეთ „სახალხო განათლებაში“ დაიწყო გამოქვეყნება ემიგრანტული მასალების და იმ ქართველების შესახებ, რომელთა არსებობა საბჭოთა კავშირში ფარდაგადაფარებული იყო და მხოლოდ ხალხის მტრის ეპითეტებით მოიხსენიებოდა. ამ მასალებში ხაზგასმით შეინიშნება არსებული შეხედულებების გადაფასების და მათი ახალი კუთხით, როგორც ქვეყნისათვის დავდადებული გმირების დანახვის მცდელობა.

აღნიშნული მასალებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა იმ თვალსაზრისითაც ქონდა, რომ 1918-1921 წლების საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შესახებ ხსოვნას აცოცხლებდა და ამავე დროს, ხელს უწყობდა 1921 წელს საბჭოთა ჯარების საქართველოში შემოსვლის, როგორც ოკუპაციის შეფასების დამკვიდრებას.

ამასთანავე, მუდმივად ხდებოდა ხაზგასმა იმ ფაქტისა, რომ 1921 წელს საქართველო ძალით გაასაბჭოეს, მაგრამ უსასტიკესი კომუნისტური დიქტატურის პირობებშიც კი მის მთავრობას ხელი არ მოუწერია კაპიტულაციაზე. რესპუბლიკა ფაქტობრივად ანექსირებული იყო, მაგრამ იურიდიულად შეინარჩუნა თავისი დამოუკიდებლობა, რაც სუვერენული სახელმწიფოს აღდგენის კონსტიტუციური საფუძველს წარმოადგენდა. ეს სახელმწიფოებრიობის განგრძობადობის შესაძლებლობას იძლეოდა (ინტერვიუ ზ. გამსახურდიასთან, 27 თებერვალი. 1991. გვ1-2).

გმირების სამშობლოსათვის თავდადება იყო მაგალითი, რაც თანამედროვეებს პასიურობის უფლებას არ უტოვებდა. მაგალითად, საქართველოს კათალიკოს - პატრიარქ ამბროსი ხელაიაზე საუბრისას ავტორი სტატიას შემდეგნაირად იწყებს:

“ნებისმიერი ქართველი მკითხველი, რომლისთვისაც ძვირფასი და ახლობელია მშობლიური ერის ისტორიული წარსული, შეუძლებელია სულიერად და ზნეობრივად არ გაამდიდროს ჩვენი ერის ერთ-ერთი ღირსეული და საუკეთესო შვილის სრულიად საქართველოს კათალიკოს პატრიარქის ამბროსი ხელაიას პიროვნებამ. მან გამოიარა იმ თანამემამულეთა ტრაგიკული ხვედრი, რომელთათვისაც უმთავრესი ”ენა, მამული, სარწმუნოება” ჭეშმარიტებისა და სიმართლის დამკვიდრება და დაცვა გახლავთ.”

ხოლო სტატიაში, რომელიც დამოუკიდებელი რესპუბლიკის გენერალ გიორგი მაზნიაშვილს ეხებოდა ავტორი საუბრობს, რომ მისი სახელი მართალია ისტორიით დაინტერესებული ადამიანებისათვის ცნობილია მაგრამ საზოგადოების ფართო ფენებმა ამ დიდი მოღვაწის შესახებ თითქმის არაფერი იციან, არადა ამ ადამიანებმა საქართველოს შესწირეს თავი.

რაც შეეხება ისტორიის ნეგატიური ასპექტების გამოვლენას, ის როგორც წესი წინა წყობილებასთან, ან რეჟიმთან და მის მიერ განხორციელებულ პოლიტიკურ კურსთან არის დაკავშირებული. მაგალითად იგივე “სახალხო განათლების“ ფურცლებზე 1989 წელს მასიურად იბეჭდება სტატიები, რომლებშიაც საუბარია საბჭოთა სისტემის სისასტიკეზე, რომელმაც:

“ქართველი ინტელიგენციის პროგრესულად მოაზროვნე, გაბედული ჯგუფის პროტესტი და ოპოზიციური მოღვაწეობა პარტიულმა და საბჭოთა ბიუროკრატიაში სავსებით სწორად თავისი ინტერესის საწინააღმდეგო აზროვნებად და ქმედებად აღიქვა. ამიტომაც მათ წინააღმდეგ 30-იან წლებში ორგანიზებულ იქნა სისტემური და სახელმწიფოებრივ დონეზე გააზრებული ძალმომრეობა და პოლიტიკური ტერორი.”

დაფარული ფაქტების გამოვლენისადმი საზოგადოების ინტერესის და დადებითი განწყობის მაჩვენებელია ის ფაქტი, რომ აღნიშნული გაზეთების მთელი ტირაჟი გამოქვეყნებისთანავე იყიდებოდა.

§ 2.1.1 საბჭოთა წარსულის გადაფასება ინსტიტუციონალურ დონეზე

ამ პერიოდის საქართველოში ძირითადი ტენდენცია წარსულის გახსენებაა. ყველა მცდელობა მიმართულია იქითკენ, რომ გაირკვეს თუ როგორია “ჭეშმარიტი” ისტორია, რომელიც საბჭოთა პერიოდის დროს გააყალბეს.

დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ინსტიტუციონალურ დონეზე დადგა საბჭოთა მმართველობის შეფასების და მისგან დისტანცირების საკითხი. 1990 წლის 14 ნოემბერს მიღებულ იქნა კანონი გარდამავალი პერიოდის შესახებ, რომელიც ითვალისწინებდა ღონისძიებათა კომპლექსს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი მშენებლობის და საბჭოთა იმპერიისაგან ეტაპობრივი გამოყოფის სფეროში. გარდა ამისა საქართველოს უმაღლესი საბჭოს კომისიამ შეისწავლა წითელი არმიის შემოჭრის საკითხი და ის უკანონოდ გამოაცხადა, რითაც გაუქმდა საბჭოთა

კავშირის ყოველგვარი პრეტენზია საქართველოზე. ქვეყანას დამოუკიდებლად ცხოვრების გაგრძელების შესაძლებლობა ეძლეოდა.

1991 წლის არჩევნების შემდგომ პრეზიდენტმა ზვიად გამსახურდიამ კიდევ უფრო განამტკიცა კურსი, რომელიც მიმართული იყო საბჭოთა კავშირის შემაღენლობაში იძულებით ყოფნის პერიოდში დანერგილი სახელმწიფო სისტემის დემონტაჟისაკენ. უპირველეს ყოვლისა, უკანონოდ გამოცხადდა "1921 წლის 21 მაისის მუშურ-გლეხურ სამოკავშირეო ხელშეკრულება" საქართველოს საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკასა და რუსეთის საბჭოთა ფედერაციულ სოციალისტურ რესპუბლიკას შორის. ასევე გაუქმდა 1922 წლის 12 მარტის სამოკავშირეო ხელშეკრულება ამიეკავკასიის საბჭოთა სოციალისტურ რესპუბლიკათა ფედერალური კავშირის შექმნის შესახებ" (გამსახურდია, ზ. 10 აპრილი, 1991. გვ 1-2). საქართველომ უარი თქვა, როგორც ე.წ. რუსეთის ფედერაციის მიერ შემოთავაზებულ ახალი სამოკავშირეო ხელშეკრულების ხელმოწერაზე, ისევე ახალ ნეოიმპერიულ სტრუქტურაში „დემოკრატიულ სახელმწიფოთა თანამეგობრობაში“ ე.წ. დსთ-ში შესვლაზე (ჯონსი, ს. 2013 გვ. 50-51).

საბჭოთა კავშირისგან დისტანცირების კიდევ ერთი ნაბიჯი 1991 წლის 15 სექტემბერს საქართველოს უზენაესმა საბჭოს დადგენილება იყო, რომელმაც საბჭოთა პერიოდიდან მოყოლებული ქვეყნის ტერიტორიაზე განლაგებული რუსეთის ჯარები ოკუპანტთა შეიარაღებულ ძალებად გამოაცხადა და მთავრობას დაავალა იმპერიულ ცენტრთან მოლაპარაკებების დაწყება მათი ეტაპობრივი გაყვანის შესახებ (იქვე გვ. 67).

ოკუპანტის სტატუსის მინიჭება იყო იმ სამართლებრივი პოლიტიკის შედეგი, რომელიც წარმოებულ იქნა საქართველოში 1991 წელს და ეს არა მხოლოდ ხელისუფლების ნების გამოხატულება იყო, არამედ მას საზოგადოებისაგანაც ქონდა ლეგიტიმაცია. კერძოდ, 1991 წლის 31 მარტს საქართველოში ჩატარდა რეფერენდუმი კითხვით: "გსურთ თუ არა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენა 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტის საფუძველზე". აღნიშნულ კითხვას მოსახლეობის 98 პროცენტმა დადებითად უპასუხა და გამოხატა თავისი ნება, რომ არ სურდა საქართველო ყოფილიყო საბჭოთა იმპერიის შემაღენლობაში.

სწორედ ამ რეფერენდუმის შედეგებით და 1991 წლის 9 აპრილის დამოუკიდებლობის არა ხელახლა გამოცხადებით, არამედ აღდგენით, საქართველომ იურიდიული კავშირი დაამყარა 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტთან. და ამით კიდევ ერთხელ მიანიშნა წარსულისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულების ფაქტზე.

შესაბამისად, 1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ოკუპაცია იურიდიულად იქნა აღიარებული. გამომდინარე აქედან, 1991 წლის ოქტომბერში საბჭოთა ჯარებისათვის ოკუპანტის სტატუსის მინიჭება იყო აბსოლუტურად ლოგიკური, სამართლიანი და პოლიტიკურად გამართული აქტი. მითუმეტეს, იმ ეტაპზე, როდესაც დასაშლელად გამზადებული საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე გახდა რუსეთის ფედერაცია, ხოლო საქართველოში დისლოცირებული საბჭოთა ჯარები რუსეთის ფედერაციის ჯარები.

მაგრამ, აღნიშნული პოლიტიკა საქართველოში თანმიმდევრულად ვერ გაგრძელდა, რადგანაც 1992 წლის 6 იანვარს, როდესაც სამხედრო საბჭომ (ჯ. იოსელიანი, თ. კიტოვანი, თ. სიგუა) დაამხო ზვიად გამსახურდიას ხელისუფლება, რუსეთის ფედერაციის ჯარებს ოკუპანტის სტატუსი მოეხსნა, რამაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა საქართველოში მოგვიანებით დატრიალებულ მოვლენებში. კერძოდ სამოქალაქო ომსა და აფხაზეთში კონფლიქტური მოვლენების განვითარებაში.

მორიგი მნიშვნელოვანი საკითხი რეპრესირებულ პირთა რეაბილიტაციას ეხებოდა. აღნიშნული საკითხის დარეგულირება საბჭოთა კავშირის დაშლისთანავე ვერ მოხერხდა, მხოლოდ 1997 წლის ნოემბერში ამოქმედდა კანონი "საქართველოს მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ", აღნიშნული კანონი ვრცელდება იმ ადამიანებზე და მათ ოჯახის წევრებზე, რომელთაც რეპრესია განიცადეს საქართველოს ტერიტორიაზე 1921 წლის 25 თებერვლიდან 1990 წლის 28 ოქტომბრამდე (საქართველოს კანონი მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ, 11

დეკემბერი 1997). აღნიშნული კანონის მიღებას წინ უძღოდა საბჭოთა კავშირში რეპრესირებულთა და მათი ოჯახის წევრების სარჩელი სტრასბურგის სასამართლოში, რომლითაც ისინი სახელმწიფოსგან მორალური ზიანის ანაზღაურებას ითხოვდნენ. თუმცა, ვიდრე ევროსასამართლო გადაწყვეტილებას მიიღებდა, ქართულ კანონმდებლობაში ცვლილება შევიდა, სადაც დაფიქსირებულია, რომ საბჭოთა იმპერიის დროს რეპრესირებულ პირებს და მათი პირველი რიგის მემკვიდრეებს მორალური ზიანისთვის ერთჯერადი დახმარება მიეცემათ (ინტერნეტ წყარო №11).

შესაბამისად, ინსტრუქციონალურ დონეზე დამოუკიდებლობის პირველივე ეტაპზე საქართველოს ხელისუფლებამ შეძლო გამიჯვნოდა საბჭოთა სისტემას და ხაზი გაესვა საბჭოთა კავშირში ყოფნის იძულებით ხასიათზე. ეს ერთგვარი სიგნალი იყო იმისა, რომ საბჭოთა კავშირის გააზრების და მისი კოლექტიურ მესხიერებაში ასახვის პროცესი დაიწყო. მაგრამ, სამწუხაროდ, სამხედრო გადატრიალებამ და სამოქალაქო ომმა მოვლენების სხვანაირად განვითარება გამოიწვია.

§2.2 დეკომუნიზაციის და ლუსტრაციის საკითხი პოსტსაბჭოთა საქართველოში

ტოტალიტარული სახელმწიფოს დაშლისთანავე მწვავედ დადგა საბჭოთა უშიშროების სამსახურებთან დაკავშირებული პირების ლუსტრაციის და პოლიტიკური სისტემის დეკომუნიზაციის საკითხი¹. ამ საკითხის სიმწვავეს საბჭოთა

¹ ლუსტრაცია და დეკომუნიზაცია ხშირ შემთხვევაში სინონიმებად გამოიყენება, მაგრამ მარია ლოსი მათ შორის მნიშვნელოვან განსხვავებას ხედავს, კერძოდ მისი თქმით დეკომუნიზაცია უკავშირდება საჯარო სივრცის და განსაკუთრებით პოლიტიკის ყოფილი საბჭოთა ნომენკლატურის წარმომადგენლებისგან განწმენდას. მას არ აქვს შეხება ჩვეულებრივ მოქალაქეებთან, მაშინ როდესაც ლუსტრაცია გაცილებით დიდი მასშტაბისაა და შესაძლოა მასში მთელი საზოგადოება ჩაერთოს. შესაბამისად განსხვავებული სამიზნე ჯგუფები, მოითხოვს კანონში განსხვავებული ნორმის გათვალისწინებას, შესაბამის დასაბუთებას და მათ

მმართველობის უმკაცრესი ხასიათი და რეპრესიათა ტალღები განაპირობებდა, რომელიც საზოგადოებამ საქართველოს გასაბჭოების დღიდან გამოიარა. მაგრამ ლუსტრაციის პროცესი თავის მხრივ დიდ სირთულესთან იყო დაკავშირებული და ამ მოთხოვნებს თან საზოგადოების მხრიდან დიდი შიში და პოლიტიკოსების სიფრთხილე ახლდა.

ლუსტრაცია, როგორც პოლიტიკური მექანიზმს გამოყენების ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ლუსტრაციის კანონი არ არის სისხლის სამართლის ნაწილი, ის გარკვეულწილად შრომის კოდექსის გაგრძელებას წარმოადგენს, ის არ ითვალისწინებს საიდუმლო სამსახურებთან თანამშრომლობასა და დანაშაულში მხილებულ ადამიანების სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემას, არამედ გარკვეული ვადით ან უვადოდ ეკრძალებათ მხილებულ პირებს პოლიტიკური, აკადემიური და სხვა კანონმდებლობით დადგენილი თანამდებობის დაკავება.

როგორც წესი, ლუსტრაციის მომხრეებს გაცილებით მეტი არგუმენტი აქვთ, ვიდრე მოწინააღმდეგებს.

პირველ შემთხვევაში ძირითადი არგუმენტია, რომ:

- ✓ წინა რეჟიმი იყო ცუდი (ბოროტი) და საჭიროა მისი შეფასება. მისი მომხრეების გამოვლენა და მმართველობითი პროცესებისთვის ჩამოშორება;
- ✓ ახალ სახელმწიფოს სჭირდება მოფრთხილება, რათა ძველმა რეჟიმმა ვერ მოახერხოს ძალების მოკრება და დაბრუნება;
- ✓ ისტორიული გამოცდილება, როგორცაა მაგალითად ორად გაყოფილი გერმანია, რომელმაც შეერთების შემდეგ ამ პროცესის გავლა მოახერხა

განხორციელებას. შესაბამისად ორივე მათგანის განხორციელების შედეგად გაწეული საზღაური და მიღებული შედეგებიც განსხვავებულია. (Los M. 1995. p121)

და ლუსტრაციის და დენაციფიკაციისა და დეკომუნიზაციის ერთ-ერთ საუკეთესო მაგალითს წარმოადგენს.

რაც შეეხება ნეგატიურ მხარეს, ლუსტრაციის კანონს ყველა შემთხვევაში აქვს უკუძალა. ის იწვევს ადამიანების დადანიშნულებას წარსულში არარსებული კანონმდებლობის შესაბამისად და საზოგადოებაში მტკივნეულად ხდება მისი გადალახვა. მიუხედავად იმისა, რომ უმეტეს შემთხვევაში იდეა დიდი საზოგადოებრივი მხარდაჭერით სარგებლობს.

ლუსტრაციის პროცესს, როგორც წესი, თან სდევს ხოლმე ტოტალიტარული და ავტორიტარული რეჟიმების ნგრევა. აღნიშნულის თანამედროვე მაგალითია ერაყში 2003 წელს დაწყებული ე.წ. „დე-ბაათიფიკაციის“ პროცესი, როდესაც ყოფილი მმართველი პარტია “ბაათის” წევრებს სახელმწიფო სამსახურში დასაქმება აეკრძალა. ამ კანონმა საკმაოდ მწვავე რეაქცია გამოიწვია და შეიარაღებულ წინააღმდეგობებშიც კი გადაიზარდა. შედეგად, ერაყის ახალი ხელისუფლება იძულებული გახდა შეერბილებინა გადაწყვეტილება და პარტიის ზოგიერთ წევრს საჯარო სამსახურში დაბრუნების ნება დართო (ინტერნეტ წყარო №36).

საბჭოთა კავშირის დანგრევის შემდეგ აღნიშნული პროცედურა სახელმწიფოთან ნაწილმა მეტ-ნაკლები წარმატებით გაიარა. ნაწილი მოგვიანებით მიუბრუნდა ამ საკითხს, თუმცა დისკუსიები ლუსტრაციის აუცილებლობაზე მუდმივად მიმდინარეობს საზოგადოებაში. ამ პროცესს ყველგან თანსდევდა საზოგადოებრივი მწვავე განხილვა და დისკუსია, ხშირად ჩივილი საკონსტიტუციო სასამართლოში ადამიანის უფლებათა დარღვევის და ანტიკონსტიტუციურობის მოტივით.

ლუსტრაციის პროცესის განხილვისას შეიძლება გამოვყოთ რამდენიმე ძირითადი მახასიათებელი, კერძოდ:

- ✓ ლუსტრაცია გულისხმობს პოლიტიკური თანამდებობის პირების და საჯარო მოხელეების გადამოწმებას და მათი საიდუმლო სამსახურთან თუ რეჟიმთან თანამშრომლობის საკითხის გარკვევას. ამ კონტექსტში ხშირად გამოიყენება ტერმინი დეკომუნიზაცია, რომელიც თავის მხრივ

საბჭოთა მმართველობის შეფასებას და ამ მიმართულებით სახელმწიფო პოლიტიკას მოიაზრებს.

- ✓ მიუხედავად სხვაობისა, ლუსტრაციის და დეკომუნიზაციის პროცესების მოქცევა ერთ კანონპროექტში შესაძლებელია და ამის მაგალითია ჩეხოსლოვაკია 1993 წლამდე და ჩეხეთის რესპუბლიკა 1993 წლის შემდეგ. როდესაც დეკომუნიზაცია და ლუსტრაცია დაუკავშირეს ერთმანეთს და კანონპროექტმა შეძლო გადალახა ყველა შესაძლო ინსტიტუციური ბარიერი, რომელსაც ვეტოს დადება შეეძლო¹. ბულგარეთსა და ალბანეთშიც დეკომუნიზაცია და ლუსტრაციის პროცესი ერთად დაიწყო, მაგრამ ამ ქვეყნებში ჩეხეთის პრეცედენტი ვერ განხორციელდა, რადგანაც ვერ მოხერხდა პირველ შემთხვევაში საკონსტიტუციო სასამართლოს, ხოლო მეორეში პრეზიდენტის ვეტოს დაძლევა (ბიოლის ფონდი. 29 ივნისი, 2011)

თეორეტიკოსების თანახმად არჩევანი ლიბერალურ და რადიკალურ პოლიტიკას შორის არჩევანზე რეჟიმთან ურთიერთობის და წინააღმდეგობის გამოცდილება ახდენს. მაგალითად, ჩეხეთის მაგალითი შეიძლება აიხსნას წინააღმდეგობის მოძრაობის შედარებით სუსტი ხასიათით ვიდრე პოლონეთთან, სადაც რეჟიმთან დაპირისპირებამ ლამის ნაციონალური ხასიათი მიიღო.

ხოლო კითხვაზე, რატომ აირჩიეს პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოებმა ლუსტრაცია, როგორც წარსულის გააზრების ერთ-ერთი უმთავრესი გზა ჰაისის თანახმად (Huysse, L. 1995) შესაძლებელია საბჭოთა რეჟიმის ფუნქციონირებაში საზოგადოების ჩართულობის ხარისხში ვექებოთ. კერძოდ, ლათინურ ამერიკასა და სამხრეთ აფრიკაში ზღვარი რეპრესიის მომწყობებსა და რეპრესირებულთა შორის აშკარა იყო და ამას ლათინური ამერიკის სამხედრო მმართველობა თუ აფრიკაში რასობრივი განსხვავება მიუთითებდა. მაგრამ პოსტ საბჭოთა სახელმწიფოებში

¹ გავრცელებული ინფორმაციის თანახმად ჩეხეთის ლუსტრაციის კანონის მკაცრი ხასიათი იმიტაც იყო განპირობებული, რომ "ხავერდოვანი რევოლუციის" შემდეგ, 10 დღეში პრეზიდენტი გავრცელდა პროკლამაციები, რომ კომუნისტებს უნდა დაებრუნებინათ ძალაუფლება.

რთული იყო საზოგადოების წარმომადგენლების რეპრესიებში შეტანილი წვლილის გარკვევა. როგორც ადამ მიხნიკი და ვაცლავ ჰაველი 1993 წელს ამბობდნენ: „ჩვენ აქ ყველანი ერთად ვართ, რადენადაც ყველამ პირდაპირ მეტნაკლებად შევქმენით რეჟიმი, ყველამ ვინც ჩუმად ვიყავით, ასევე ყველამ ვინც „შევეჩვიეთ მას“ (ჰაველი, ვ. 2003). და თუკი საზოგადოების დიდი ნაწილი ჩართული იყო აღნიშნულ პროცესში, მაშინ ძალიან რთული იყო განსაზღვრა თუ ვინ იყო დამნაშავე და ვინ მსხვერპლი, ვინ დასჯილიყო და ვინ არა, ვინ იყო ჩართული ე.წ. „აქტიურ“ ან „პასიურ“ კოლაბორაციაში. ეს იყო ის კითხვები, რომლის წინაშეც დადგნენ პოსტსაბჭოთა სახელმწიფოები ლუსტრაციის პროცესის განხორციელებისას.

პოსტსაბჭოთა სივრცეში ლუსტრაციის პროცესის აღწერად შეიძლება ჩაითვალოს დიდიდენტ ადამ მიხნიკის მიერ გაკეთებული განცხადება „ლიას ამნისტიას, არა ამნეზიას“ (Auer, F. 2004. p.90) რომელიც მან 1989 წელს ლუსტრაციის შესახებ დებატებისას წარმოთქვა. შესაბამისად ლუსტრაციის საკითხი ასევე უკავშირდება ამნისტიის ან ამნეზიის საკითხის. თუ რომელს ირჩევს სახელმწიფო წარსულთან ურთიერთობის მოსაგვარებლად.

საქართველოში ლუსტრაციის შესახებ კანონის მიღება 1990-იან წლებში ვერ მოხერხდა, ამის მიზეზად ექსპერტები ასახელებენ არქივების მოუწესრიგებლობის საკითხს¹

¹ 90-იან წლებში არქივის დიდი ნაწილი გატანილ იქნა რუსეთში (უშიშროების არქივის მონაცემებით 1990 წელს საბჭოთა უშიშროების არქივი გაიტანეს ქალაქ სმოლენსკში), ხოლო დარჩენილი ნაწილის თითქმის 80 % 1991-1992 წწ სამოქალაქო ომის დროს დაიწვა დაახლოებით 48000 პირადი საქმე. გადარჩა მხოლოდ 20%.

შსს არქივის ხელმძღვანელის ომარ თუშურაშვილის განცხადებით ხანძრის შედეგად დაახლოებით 22 ათასი საქმე განადგურდა, რომელთა შორის იყო: საიდუმლო საქმისწარმოების მასალები - 7 ათასამდე საქმე. ასევე იაპონური დაზვერვის, თურქეთის, ირანის, იტალიის, გერმანიის საკონსულოების საიდუმლო საქმისწარმოებები, სამამულო ომის პერიოდის ტყვეთა ფილტრაციის და სახელმწიფო შემოწმების 45 ათასი საქმე, სისხლის სამართლის წარმოებით შეწყვეტილი საქმე რეაბილიტირებულ პირებზე - 48 ათასი საქმე. ესენი იყვნენ პირები, რომლებმაც რეაბილიტაცია მიიღეს 1989 წლის [სსრკ უმაღლესი საბჭოს] პრეზიდიუმის მიერ

გადარჩენილებს შორისაა სისხლის სამართლის საქმეების ფონდი 1921-დან 1990 წლამდე. ასევე შემორჩენილია ცეკას არქივი, რომელიც შეიცავს დაახლოებით 2.5 მილიონ ერთეულს. ეს არქივი 2007 წელს პრეზიდენტის ბრძანებულებით გადმოეცა შსს-ს და ის ნებისმიერი მსურველისთვის ხელმისაწვდომია), ხელმძღვანელთა შიშს მათი ან მათი ახლობლების პირადი საქმეების განსაჯაროებისადმი და ასევე შიში იმისა, რომ მასალების გამოზეურება შურისძიების მიზეზი შეიძლება გამხდარიყო.

საქართველოს ყველა მთავრობა ხელისუფლებაში მოსვლისთანავე პირობას სდებდა რომ აუცილებლად მოხდებოდა ლუსტრაცია, თუმცა აღნიშნული საკითხის მოწესრიგება ზვიად გამსახურდიასა და ედუარდ შევარდნაძის პრეზიდენტობის დროს საკანონმდებლო დონეზე ვერ მოხერხდა. მაგრამ ქართული პრესის ფურცლებზე არაერთხელ გამოჩნდა საიდუმლო მასალები და სტატიები, სადაც კონკრეტულ პირებს საბჭოთა კავშირის საიდუმლო სპეცსამსახურებთან თანამშრომლობაში სდებდნენ ბრალს. (ამის მაგალითია 1993წ. გაზეთ „იბერიაში“ გამოქვეყნებული მასალები ქართულ ეკლესიაში მოღვაწე სასულიერო პირების კავშირის შესახებ KGB-სთან ან 2010 წ. გაზეთ „ვერსიაში“ გამოქვეყნებული სტატია ინტელიგენციის აგენტურულ საქმიანობის შესახებ. მასალები ერთ-ერთი რუსული ფორუმიდან იყო აღებული (ინტერნეტ წყარო № 15).

ზვიად გამსახურდიას პრეზიდენტობის დროს დეკომუნიზაციის პროცესის დასერულება და ლუსტრაციის კანონის მიღება ვერ მოხერხდა. მიზეზთა შორის დომინირებს მმართველობის მცირე პერიოდი და ასევე პოპულარობის დაკარგვის შიში, რომელსაც აუცილებლად გამოიწვევდა ლუსტრაციის კანონის მიღება (ხოშტარია გ. სიღრმისეული ინტერვიუ. 10 ოქტომბერი, 2013).

1998 წელს საქართველოს პარლამენტის დადგენილებით შეიქმნა ლუსტრაციის მექანიზმის შემუშავების დროებითი სახელმწიფო კომისია, რომლის

გამოცემული კანონის [დადგენილების] მიხედვით. ასევე აგენტურის სამუშაოსა და პირადი საქმეების დიდი ნაწილი. (ბიოლის ფონდი, 12 ივლისი, 2012).

მიზანიც იყო „საქართველოში სამართლებრივი, დემოკრატიული სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში სახელმწიფო უშიშროების ინტერესების დაცვის, ხელისუფლების უმაღლეს სტრუქტურებში უცხო ქვეყნის აგენტურის შეღწევისა და სახელმწიფოს უმაღლესი თანამდებობის პირების მიმართ ტერორისტული აქტების აღკვეთის, საჯაროობისა და ლუსტრაციის პრინციპების განხორციელების მიზნით ... შესწავლილ იქნეს და პოლიტიკურ-სამართლებრივი შეფასება მიეცეს საქართველოში არსებული ყოფილი სსრკ-ის, საქართველოს სსრ-ის და საქართველოს უშიშროების ორგანოთა არქივებში დაცულ, საბჭოთა სუკ-ის აგენტურასთან დაკავშირებულ დოკუმენტებს” (საქართველოს პარლამენტის დადგენილება ლუსტრაციის მექანიზმის შემუშავების დროებითი სახელმწიფო კომისიის შექმნის შესახებ. 20 თებერვალი, 1998).

ლუსტრაციის კანონის მიღების შესახებ მსჯელობის გააქტიურება დროში დაემთხვა საბჭოთა უშიშროების გენერლების გააქტიურებას და ამავე დროს 9 თებერვლის ტერაქტს, რომელიც მოუწყვეს პრეზიდენტ შევარდნაძეს და რომლის ორგანიზებაშიც სწორედ მათ სდებდნენ ბრალს.

2001 წელს, როდესაც ვალერი ხაბურძანია დაინიშნა უშიშროების მინისტრად, მისი ერთ-ერთი უპირველესი განცხადება იყო, რომ ის აუცილებლად მიიღებდა ლუსტრაციის შესახებ კანონს (ინტერნეტწყარო № 10). თუმცა 2 წლის შემდეგ 2003 წელს, პრესასთან ინტერვიუში ხაბურძანიამ განაცხადა, რომ:

„აღნიშნული კანონის მიღება მხოლოდ გარდამავალ ეტაპზე მყოფი ქვეყნებისათვის არის აუცილებელი, ამ სტადიის უახლოესი ათი წლის განმავლობაში... ლუსტრაციის ერთ-ერთი მთავარი მიზანი ისაა, რომ ყოფილ აგენტებს თანამდებობებზე აღარ ემუშავათ, ამჯერად კი, ლუსტრაციის შესახებ კანონის მიღება სასურველ შედეგს ვეღარ გამოიღებს, რადგან უშიშროების სამინისტროდან უკვე გატანილია საბჭოთა დროინდელი არქივები და კანონის მიღების შემთხვევაში კონკრეტული პირების აგენტურული საქმიანობის დასადასტურებლად მტკიცებულებები აღარ არსებობს“.

აღნიშნული განცხადება მიუთითებს, რომ ამ ეტაპზე საფრთხემ ჩაიარა, რადგანაც ბრალდებულებმა ქვეყანა დატოვეს და შესაბამისად კანონით მანიპულირება საჭირო აღარ იყო.

თუმცა ექსპერტები მიიხნევენ, რომ ამ პერიოდში ლუსტრაციის კანონისადმი ფრთხილი დამოკიდებულება იმ ფაქტით იყო გამოწვეული, რომ ხელისუფლების ეშელონებში დიდი რაოდენობით იმყოფებოდნენ პოლიტიკოსები, რომელთაც დიდი აღზატობით კავშირი ჰქონდათ საიდუმლო სამსახურებთან. შესაბამისად არ იყვნენ დაინტერესებული მიეღოთ აღნიშნული კანონპროექტი (ლ. ბერძენიშვილი, სიღრმისეული ინტერვიუ. 12.11.2014).

სტალინისადმი დამოკიდებულება იყო კიდევ ერთი მახასიათებელი, რითაც პირველი ორი პრეზიდენტის პოზიცია განსხვავდებოდა. ზვიად გამსახურდიას პრეზიდენტობის პერიოდში საბჭოთა ბელადის და საერთოდ პარტიის აღქმა ცალსახად ნეგატიური იყო. ერთ-ერთ ინტერვიუში პრეზიდენტი გამსახურდია ხაზს უსვამს გავრცელებული მოსაზრების მცდარობას იმის შესახებ, რომ საქართველოში ძალიან ბევრ ადამიანს უყვარს სტალინი, „ისინი გაცილებით ცოტანი არიან ვიდრე გვგონია“ (გამსახურდია ზ. 27 თებერვალი 1991). პრეზიდენტ ედუარდ შევარდნაძის სტალინისადმი დამოკიდებულება გაცილებით პოზიტიური იყო. მაგალითად, მან 2010 წელს ყვავილებით შეამკო ქ. გორის ცენტრალურ მოედანზე სტალინის ძეგლი და ხაზი გაუსვა, რომ ის დიდი ადამიანი იყო¹.

ბუნებრივია, ხელისუფლების წარმომადგენლების განწყობა აისახებოდა მათ მიერ გატარებულ პოლიტიკურ კურსზე. თუმცა კოლექტიური მესხიერების ფორმირების დაგეგმილ პოლიტიკაზე ამ პერიოდში ვერ ვისაუბრებთ, რაც პრეზიდენტ გამსახურდიას მმართველობის მცირე ხნით, ხოლო ედუარდ შევარდნაძის საბჭოთა კავშირთან ასოცირებით შეიძლება აიხსნას. შესაბამისად,

¹ 1995 წლის 9 მაისის დღესასწაულთან დაკავშირებით განაცხადა, რომ თავის ვალად თვლის, მოინახულოს გორში სტალინის სახლ-მუზეუმი და პატივი მიაგოს უმაღლესი მთავარსარდლის ხსოვნას, რომლის დამსახურება (მიუხედავად მრავალი ნაკლოვანი მხარისა) - უდავოა ფაშიზმის დამარცხებაში.

საქართველოს პირველი ორი პრეზიდენტის მმართველობის პირობებში, საბჭოთა წარსულის გადაფასება და მისგან დისტანცირება უფრო მეტად აქტუალური ზვიად გამსახურდიას პერიოდში იყო, ეს განსაკუთრებით ინსტიტუციონალურ დონეზე შეიმჩნეოდა. რაც შეეხება ახალი იდენტობის ფორმირების პროცესს, ამ მიმართულებით კოლექტიური მეხსიერების კონსტრუირების სამუშაო არ გატარებულა (შესაძლოა, მხოლოდ მმართველობის მცირე პერიოდის გამო ვერ მოესწრო), რაც შეეხება პრეზიდენტ შევარდნაძის პერიოდს აქ შეიმჩნევა ლუსტრაციის საკითხის უსაფრთხოების ჭრილში განხილვის მცდელობა.

თავი III . მეხსიერების პოლიტიკის მარკეტები „ვარდების რევოლუციის“ საწყის ეტაპზე

ჩვენი რევოლუციის ისტორია წარსულის ისტორიაა, მაგრამ ამავედროულად ეს გამბედაობის, სიმამაცის, იმედისა და მომავლის ისტორიაა.

(მიხეილ სააკაშვილი. 23 ნოემბერი 2005წ.)

ედუარდ შევარდნაძის ხელისუფლების წინაშე ორი უმთავრესი პრობლემა იდგა. პირველი, ლეგიტიმაციის, რაც კანონიერი ხელისუფლების დამსობას უკავშირდებოდა. ხელისუფლების გადაცემის პროცესში წყვეტა და სამხედრო ძალის ჩარევა მმართველობის მემკვიდრეობითობას კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებდა. მეორე პრობლემა იყო საზოგადოების კონსოლიდაციის რღვევა, რომელიც სათავეს ასევე 90-იანი წლების მოვლენებიდან იღებდა, როდესაც მოსახლეობა დაიყო პრეზიდენტ გამსახურდის მომხრეებად და მოწინააღმდეგეებად, რაც სამოქალაქო ომში გადაიზარდა.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანამ ორი შეიარაღებული კონფლიქტი გამოიარა, რომელიც თილის (Tilly, Ch. 2008)¹ თეორიის თანახმად ერის კონსოლიდაციისთვის უნდა შეეწყო ხელი, მაინც ომის შემდგომი საზოგადოების გათიშულობა ჯერაც საგრძნობი იყო. ყოველივე ზემოთთქმულს ემატებოდა არცთუ ისე სახარბიელო სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, რომლითაც საქართველო ავტორთა ნაწილის მიერ არშემდგარ სახელმწიფოდ იყო დახასიათებული.

ყოველივე ამის ფონზე „ვარდების რევოლუციით“ მოსულ ხელისუფლებას ჰქონდა საუკეთესო სასტარტო პირობები, კერძოდ:

¹ იხ. ჯონსი ს. 1993

1. ის თავის შემადგენლობაში მოიცავდა როგორც ე.წ. „ზვიადისტებს“ ასევე „ანტიზვიადისტებს“, როგორც პოლიტიკოსების ასევე მხარდამჭერების სახით;

2. საზოგადოებაში სარგებლობდა ნდობის ძალიან დიდი ვოტუმით და მხარდაჭერით. ლეგიტიმაციის საკითხი მიუხედავად რევოლუციით მოსვლისა ახალ ხელისუფლებას არ ქონია.

ხელისუფლებას რთული მემკვიდრეობა ხვდა წილად. ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევას მის წინაშე წარსულის ნეგატიური მემკვიდრეობის დაძლევა წარმოადგენდა. ის ასევე იდგა არჩევანის წინაშე - იქნებოდა სახელმწიფოს მშენებლობის ახალი ეტაპი, რაც ძველის მემკვიდრეობას გულისხმობდა თუ სახელმწიფოს მშენებლობა თავიდან დაიწყებოდა.

აღნიშნული საკითხი მარტივად, “წარსულზე საზღვრის გაკლების” სტრატეგიის არჩევით მოგვარდა, კერძოდ ოფიციალური დისკურსის თანახმად დაიწყო სახელმწიფოს მშენებლობის ახალი ეტაპი, რაც თვისობრივად ნიშნავდა ურთიერთობების ხელახლა დამყარებას, როგორც ქვეყნის შიგნით, ასევე ქვეყნის გარეთ, ინსტიტუციების რეფორმირებასა და შექმნას, ღირებულებების გადაფასებას, საზოგადოების წევრებში ახალი მენტალიტეტის ფორმირების ხელშეწყობას და ა.შ. სახელმწიფო არ გვექონდა. ეს იყო ხელისუფლებიდან მომდინარე ოფიციალური დისკურსი, “ *(საბჭოთა) ...სისტემის ნგრევის შემდეგ ერთადერთ რეალურ სახელმწიფოს რუსეთი წარმოადგენდა... პოსტსაბჭოთა სივრცის სხვა ქვეყნები მხოლოდ ტერიტორიებს წარმოადგენდნენ, სადაც ძალაუფლება ხელში ყოფილმა საბჭოთა ლიდერებმა ჩაიკაფეს...*” (4 აგვისტო, 2005).

2003-2012 წლებში მესხიერების პოლიტიკის ანალიზისას შესაძლოა გამოიყოს რამდენიმე თემა, რომელიც დომინანტურია მიხეილ სააკაშვილის დისკურსში. აღნიშნული თემები შესაძლებელია განხილულ იქნას, როგორც ერთგვარი ინდიკატორი, რომელთა შესწავლა საშუალებას მოგვცემს გავაანალიზოთ მესხიერების პოლიტიკა „ვარდების რევოლუციის“ შემდგომ საქართველოში. ეს თემებია: სიმბოლოების გამოყენებით ახალი იდენტობის კონსტრუირების მცდელობა, წარსულის კონკრეტული ფაქტების გახსენება და მათი ინტერპრეტაცია, რუსეთის

დამოკიდებულების და აღქმის ტრანსფორმაცია პარტნიორიდან ისტორიულ მოწინააღმდეგემდე.

§ 3. 1 ახალი სახელმწიფოს მშენებლობა იდენტობის ტრანსფორმაციის გზით

„ახალი ეპოქის“ სასტარტო პირობების ხელშემწყობი ერთ-ერთი ფაქტორი ხელისუფლების ერთგვარი მესიანისტური აღქმა იყო, რომლის თანახმადაც ქვეყანაში ყველაზე რთულ სიტუაციაში გამოჩნდა ახალი ძალა, რომელსაც უნდა ესხნა სახელმწიფო იმ მიმე მდგომარეობიდან, რომელშიც ის თითქმის ათწლეულის განმავლობაში იმყოფებოდა¹. საზოგადოების განწყობას თან ერთვოდა პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ქარიზმატული თვისებები და თვითაღქმაც. თავად პრეზიდენტის განცხადების თანახმად, ამ ეტაპზე ერს ჰქონდა უნიკალური შანსი შესულიყო ისტორიაში, როგორც *„თაობა, რომლის ძალისხმევითა და უშუალო მონაწილეობით, პირველად, დავით აღმაშენებლის ეპოქის შემდეგ, საქართველო ხელახლა გაერთიანდა“* (20 ნოემბერი, 2005). ამასთან ახალი ათვლის წერტილის დაწყება სახელმწიფოს მშენებლობაში სრულიად ლოგიკური იყო, რადგანაც *“ახალგაზრდა დემოკრატიის პირობებში საჭიროა ახალი აზროვნებისა და გამოცდილების, ასევე, ძველი კომპლექსებისაგან თავისუფალი ადამიანების ხელისუფლებაში მოსვლა, რაც წინა მთავრობისათვის უცხო იყო”* (23 თებერვალი, 2004), ახალს კი ჰქონდა.

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ის ასოციაციურ დაკავშირებას უფრო მეტად ცდილობდა დავით აღმაშენებელთან, ვიდრე საქართველოს დამოუკიდებელი

¹ ეს არ იყო მხოლოდ საზოგადოების განწყობა თავად ხელისუფლების წარმომადგენლებიც თავიანთ გამოსვლებში ხელს უწყობდნენ ამ გრძნობის განვითარებას. მაგ. მოგვიანებით თავის ერთ ერთ გამოსვლაში პრეზიდენტმა სააკაშვილმა აღნიშნა „...დარწმუნებული ვიყავი, რომ დღევანდელი მსოფლიოს ისტორიაში საქართველო, მისი სიმცირის მიუხედავად, სულიერ მისიას აიღებდა და ახლა ამ ისტორიული მისიის შესრულების დრო დადგა“. (25 მაისი, 2005)

რესპუბლიკის პირველ ხელისუფლებასთან, რაც შესაძლოა ამ უკანასკნელის სოციალ-დემოკრატიული იდეოლოგიისადმი კუთვნილებით და უფრო მეტად დავითის წარმატებული, ხშირ შემთხვევაში რადიკალური, რეფორმატორული, მმართველობის სტილით იყო განპირობებული. ამასთან საზოგადოება უფრო მეტად იცნობდა დავით აღმაშენებელს ვიდრე საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის წარმომადგენლებს.

საზოგადოების ხელისუფლებისადმი პოზიტიური განწყობის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ხელშემწყობ ფაქტორს წარმოადგენდა, ასევე ხელისუფლების პოლიტიკა, რომელიც სიმბოლისტური და კომემორაციული ღონისძიებებისადმი დიდ მისწრაფებას განიცდიდა. თუკი გამოვიყენებთ ასმანის კონცეფციას მესხიერების პოტენციურიდან აქტუალურში ტრანსფორმირების შესახებ (Assman A. 2006), პოსტრევოლუციური მთავრობა, სწორედ მსგავსი პოლიტიკის გატარებაზე იყო ორიენტირებული.

წარსულისადმი განსაკუთრებული დამოკიდებულების ხაზგასმა ხდებოდა თითქმის ყველა სფეროში, ყველ საკითხთან მიმართებაში. საქართველოს „გმირული“, „მებრძოლი“, „შეუპოვარი“, „დაუმორჩილებელი“, „მტერგამოუღვეველი“ წარსული იძლეოდა ნებისმიერი გადაწყვეტილების ახსნის საშუალებას. შესაბამისად, ამ მაგალითების იყენებენ აღლუმზე გამოსვლილსას, სტუდენტებთან შეხვედრისას თუ უცხოელ სტუმრებთან შეხვედრისას. ამ ქმედების დანიშნულება, როგორც ზემოთ ავღნიშნეთ, საზოგადოების კონსოლიდაცია და მმართველთა ლეგიტიმურობის არსებული ნიშნულის შენარჩუნება იყო. ამასთანავე, შესამჩნევია „ახალი ქართული“ იდენტობის ჩამოყალიბების მცდელობა, რისთვისაც გამოიყენებოდა ორი ძირითადი სტრატეგია: სიმბოლოებზე აქცენტირება და წარსულის გახსენება.

სწორედ რთული ხანის დაძლევის და ძველი დიდების დაბრუნებისათვის ბრძოლის დაწყების ალეგორია შესაძლოა ვეძებოთ მიხეილ სააკაშვილის მიერ ინაურაციისას ფიცის დავით აღმაშენებლის საფლავზე დადებით.

„...დღეს საქართველო დანაწევრებულია, დღეს ქართველი ხალხი დამცირებულია! ... საქართველო არსებობდა, საქართველო არსებობს და ყოველთვის

იარსებებს. საქართველო არ მომკვდარა. ჩვენ ყველამ ერთად უნდა ვთქვათ, ერმაც და ბერმაც, მთავრობამაც და ყველა ადამიანმა, ჩვენმა მოქალაქემ, ყველამ... ყველაფერი უნდა გადავდოთ გვერდზე, უნდა მოვემზადოთ, უნდა გავერთიანდეთ, გავძლიერდეთ და აღვადგინოთ საქართველოს ერთიანობა და მთლიანობა. ეს არის ჩემი ცხოვრების მიზანი.“ (25 იანვარი, 2004) ამ სიტყვებით მიხეილ სააკაშვილი მიუთითებდა იმ გამოწვევებზე, რომელიც ახალი ხელისუფლების წინაშე იდგა და ამავე დროს მიხანზე, რომლის განსახორციელებლად ის ხელისუფლებაში მოდიოდა.

ამასთანავე ფიცის საფლაგზე დადება იყო მაჩვენებელი იმისა, რომ, როგორც დავით აღმაშენებელი იყო ყველას მეფე, მიუხედავად სარწმუნოებისა, ქონებისა, ეროვნებისა, ასევე საქართველოს პრეზიდენტი იქნებოდა ყველას პრეზიდენტი და თავისმხრივ მოუწოდებდა ყველას, ვისაც ქვეყანაზე გული შესტკიოდა გაერთიანებულიყვნენ სამშობლოს სიყვარულით და გაეგრძელებინათ ის ესტაფეტა, რომელიც გმირმა წინაპრებმა დატივეს. „ ... დავითის საფლაგზე ჩვენ ყველამ ერთად უნდა ვთქვათ, საქართველო მოემზადება, საქართველო გაერთიანდება, საქართველო გაძლიერდება და საქართველო გამთლიანდება. საქართველო შეიკვრება ერთ ძლიერ სახელმწიფოდ. მე მინდა, თქვენი დახმარება ვითხოვო ამ საქმის განხორციელებაში. მე მინდა, ყველანი ერთად დავდგეთ და ყველანი ერთმანეთს დავედგეთ გვერდით...“ (25 იანვარი, 2004).

დავითის საფლაგზე ფიცის დადების ცერემონია საზოგადოებაშიც შესაბამისი, დადებითი რექცია გამოიწვია და ასევე გამოკვეთა მოლოდინები რომელიც ახალგაზრდა პრეზიდენტის მიმართ ჰქონდათ. პარალელები დავით აღმაშენებლის ადრეულ ასაკში გამეფებასთან და საქართველოსთვის უჩვეულო ახალგაზრდა პირის პრეზიდენტად არჩევასთანაც კი გაივლო, ქუთაისის (სადაც პრეზიდენტმა ფიცი დადო) თეატრის ფასადზე გამოფენილი ბანერი ხალხს შეახსენებდა, რომ გელათში პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ინაუგურაცია იყო „დავით აღმაშენებლის გზა- რწმენისა და მამულის ხსნისათვის“.

პრეზიდენტის დალოცვისას პატრიარქმა ხაზი გაუსვა, თუ რაოდენ „ ...იავარქმნილი საქართველო ჩაიბარა 16 წლის დავით აღმაშენებელმა, მაგრამ

ღვითი შეძლო ერის სულიერი ამაღლება და მისი განმტკიცება; ამასთან, ქვეყნის განვრცობა ნიკოფსიიდან დარუბანდამდე. თქვენც შეჭირვებული ქვეყნის მმართველობა გბარდებათ. მძიმეა ეს ტვირთი, მაგრამ უფლის წყალობით დიდი გამარჯვების მოპოვება რეალურია. ღმერთმა შეგაძლებინოთ ჩვენი ქვეყნის გამთლიანება და სულით ძლიერი, დიდი საქართველოს აღდგენა, "რაითა იყოს ერთ სამწყსო და ერთ მწყემს". თქვენი წარმატების დიდი გარანტი არის ხალხის ნდობა" (გეოკერია, 2004. გვ.298-290) შესაბამისად, ახალი ხელისუფლება აერთიანებდა დიდ იმედს და მოლოდინს, რომ შეძლებდა „არშემდგარი“ ქვეყნის ფეხზე დაყენებას, როგორც ეს საუკუნეების წინ დავით აღმაშენებელმა შეძლო.

სახელმწიფის მშენებლობის პროცესში ეროვნული მგრძნობელობის გაღვივება და ამის საშუალებით იდენტობის კონსტრუირების მცდელობა სახელმწიფოთათვის თითქმის გარდაუვალი პროცესია. ბლუმის იდენტიფიკაციის თეორიის თანახმად სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში ქვეყნის ტერიტორიაზე მცხოვრები ადამიანები სახელმწიფოს მოქალაქეებად იქცევიან. ტრანსფორმაციის პროცესი დაკავშირებულია არსებულის გადაფასებასთან და ახალი მიდენტიფიცირებელი სიმბოლოების მიღებასთან (Bloom, W. 1990. p.55). საქართველოს შემთხვევაში, ძველისადმი ძირეულად გამიჯვნის კიდევ ერთ სიმბოლურ გამოხატულებას სახელმწიფოს ახალი სიმბოლიკების შექმნა წარმოადგენდა. ახალი გერბი, დროშა და ჰიმნი ხაზგასმით მიუთითებდა საქართველოს გმირულ წარსულზე, დიად ბრძოლაზე, მათდამი მემკვიდრეობითობაზე. ამავე დროს სახელწიფო სიმბოლიკები ერთი ძირითადი ღოზუნგის გარშემო გაერთიანდა, რომლის თანახმადაც „ძალა ერთობაში“ იყო¹, სწორედ ამ მიზნის გარშემო უნდა მომხდარიყო საზოგადოების კონსოლიდაცია. სიმბოლიკის შეცვლასთან ერთად მიმდინარეობდა პიარ აქციები, რომელიც მათ პოპულარიზაციის, საზოგადოებაში დამკვიდრებისკენ იყო

¹ გარდა ახალი სიმბოლიკის მიღებისა ასევე დიდი აქცენტი კეთდებოდა საზოგადოებაში მათ პოპულარიზაციაზე, რამაც შედეგს მიაღწია „ამ დროშას სხვადასხვა დღესასწაულის დროს ხალხი თავად ფენს, რაც კომუნისტების პერიოდისგან რადიკალურად განსხვავებული მოვლენაა... დღეს საქართველოში, ეროვნების მიუხედავად, არც ერთი ბავშვი არ არის, რომელმაც საკუთარი ქვეყნის ჰიმნი არ იცის. სააკაშვილი მ. 22.11.2005

მიმართული (გერბის და დროშის სასკოლო სახელმძღვანელოებზე დატანა, ჰიმნის სპორტულ შეჯიბრებებზე ხალხის მიერ შესრულება, ასევე ჰიმნის მუსიკალური პოპ ვერსიის მომზადება და ა.შ.).

გარდა სახელმწიფო სიმბოლოების შეცვლისა ხელისუფლება თავად ქმნიდა ახალ სიმბოლოს, რომელიც გამოხატავდა იმ იდეას, რომლითაც რევოლუციის შემდეგ მოვიდნენ ხელისუფლებაში თანაც მესიანური სულისკვეთების მატარებელი იქნებოდა. ასეთ სიმბოლოს ვარდების რევოლუციიდან სამი წლის თავზე თავისუფლების მოედანზე საზეიმოდ აღმართული თავისუფლების მონუმენტი (წმინდა გიორგის ქანდაკება) განასახიერებდა, რომელიც საზოგადოების ნაწილისათვის წმინდანად აღიქმებოდა, ნაწილისათვის ერთგვარი კიტი იყო, თუმცა ალეგორიულად ის უჩვენებდა, რომ გიორგობას (23 მოემბერს, ვარდების რევოლუციის დღეს, ასევე 6 მაისს ასლან აბაშიძის მიერ ბათუმის დატოვების დღეს ასევე გიორგობას) საქართველომ დაამარცხა ბოროტება, წარსულში დატოვებული პერიოდი და ახლა გამარჯვებების და წინსვლის დრო იყო.

მეორე ტენდენცია, რომელიც შეიმჩნევა ხელისუფლების პოლიტიკაში ისტორიული გმირებისადმი, განსაკუთრებული დამოკიდებულებაა, ხდება ერთგვარი „წარსულის აღმოჩენა“, რომელსაც ერის კობსბაუმის თეორიის ფარგლებში თუკი განვიხილავთ მიზნად საზოგადოებაში რწმენის გაღვივება, მისი კონსოლიდაცია ედო. თუკი გადავხედავთ მესხიერების სტრატეგიებს ეს ერთგვარად დამფუძნებელი მამების შესახებ მითების შექმნას უახლოვდება, რამდენადაც ამ გმირების გახსენებით საზოგადოებას მოუთხრობდნენ თუ როგორ შეძლო საქართველომ გამოიარა ამდენი ძნელბედობის უამი და გადარჩენილიყო, ამასთანავე ამავე გმირების გამოცდილებაზე დაყრდნობით ასევე უსახავენ აწმყოსა და მომავლის სამოქმედო გეგმას, თუ მაშინ გადავრჩით, ახლაც გადავრჩებით. ისევე როგორც დღეს საქართველოს აქვს უამრავი პრობლემა, მტერიც არასოდეს გამოლევია, „...ამ ქალაქს (თბილისს) არაერთი ზესახელმწიფოს ხელმძღვანელი უნახავს, მაგრამ ისინი საქართველოში მოდიოდნენ როგორც დამპყრობლები საკუთარ კოლონიაში. მათი აქ მოსვლა ნგრევის, სისხლისა და ცრემლის მიზეზი და შედეგი იყო“ (სააკაშვილი მ. 10 მაისი, 2005) .

დღესაც საქართველოს არაერთი გამოწვევა აქვს ესენია ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა, სახელმწიფო აპარატის გაჯანსაღება და რაც მთავარია საზოგადოებისათვის რწმენის დაბრუნება, რომ: „ჩვენ ისტორიული პროცესის მომსწრენი ვართ. უნდა გვესმოდეს, რომ პრაქტიკულად ახალი ქართული სახელმწიფო იქმნება. თავისი ინსტიტუტებით, მენტალიტეტით, უნარ-ჩვევებით, განსაკუთრებული ტრადიციებით...” (სააკაშვილი მ. 3 მაისი, 2005.) და ამ ფონზე უმნიშვნელოვანესია ისტორიული გმირების გახსენება, რომელთა უმთავრესი დამახასიათებელი ნიშანი არის ის, რომ ისინი ქვეყნის თავისუფლებისათვის იბრძოდნენ (დავით აღმაშენებელი, ვახტანგ გორგასალი და სხვ). ამასთანავე სამშობლო იხსენებს და პატივს სცემს მათ და ამის გამოსატყულება იყო მაგალითად, 1924 წლის აჯანყების გმირის ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ნეშტის გადმოსვენება 2005 წელს, რომელიც სახალხო დღესასწაულად იქცა და რომლითაც ხაზი გაესვა იმ ფაქტს, რომ სამშობლო იბრუნებდა გმირებს რომელნიც ქვეყნის განთავისუფლების იდეას შეეწირნენ. ეს იყო ერთგვარი კომემორაციული აქცია, რომლითაც საზოგადოებისთვის ერთდროულად ხდებოდა დავიწყებული წარსულის მოთხრობა და ამავე დროს ჩვენება თუ როგორი უნდა იყოს სანიშნო ქართველი.

ქაქუცა მნიშვნელოვანია ქართულ ისტორიულ ნარატივში, რამდენადაც მისი სახე ქართული ვალუტის კუპიურაზეც აისახა და სახელისუფლებო დისკურსსიც არაერთხელ იქნა გამოყენებული, როგორც მაგალითი წინააღმეგობის მოძრაობისა, რომელიც წარუმატებლად დასრულდა, მაგრამ დატოვა ანდერძი, რაც ახალმა თაობამ უნდა შეასრულოს. (მოგვიანებით მეხსიერების სტრატეგიის ცვლილებასთან ერთად ქაქუცას განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა).

მეხსიერების ზემოთაღნიშნული სტრატეგიები ხელისუფლების საუბარში ხშირად ჩნდებოდა და ეხებოდა თითქმის ყველა თემას. მათ შორის ტერიტორიული კონფლიქტების ანალიზის დროსაც კი ხაზი ესმეოდა ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური ურთიერთობის მრავალსაუკუნიან ისტორიას, როდესაც მათი წინაპრები “ქართველებთან ერთად იბრძოდნენ სახელმწიფოებრიობის აღსადგენად და დასაცავად” (სააკაშვილი მ. 10 ივლისი, 2005). საქართველო ქართველებთან ერთად ოსების და აფხაზების სახელმწიფო იყო, რომელსაც ეს ფაქტი ახსოვდა და

მათაც უნდა გახსენებოდათ. სწორედ აღნიშნული განწყობის გაღვივებისაკენ იყო მიმართული ახალი ხელისუფლების პოლიტიკური კურსი, რომელიც აფხაზებს და ოსებს მეგობრობის ხელს უწვდიდა.

გარდა ისტორიული გმირების, როგორც სიმბოლოების გამოყენებისა ასევე საინტერესოა სტრატეგია, რომელიც უკავშირდება თანამედროვეობის გმირების, როგორც სანიმუშო ქართველების წარმოჩენას.

მხოლოდ ისტორიულ წარსულზე აპელირება არ იყო საკმარისი საზოგადოების კონსოლიდაციისა და მენტალიტეტის ცვლილებისთვის, მათ სჭირდებოდათ მაგალითები თანამედროვეობიდან, რომელთაც მიბაძავდნენ და რომელთა ქცევაც მოწონებული და დაფასებული იქნებოდა. ამასთანავე ჩვენი დროის გმირების ჩვენება იქნებოდა ერთგვარი პროგრესის მაჩვენებელი, რომ საზოგადოებაში ცვლილებების ყინული დაიძრა და საჭიროა ყველანი ჩავეერთოთ ამ პროცესებში. „ახალი საქართველოს ნამდვილი გმირები“ (სააკაშვილი მ. 24 თებერვალი, 2005), შესაძლოა ყოფილიყვნენ როგორც რიგითი ადამიანები, არაკორუმპირებული სახელმწიფო მოხელეები, მშობლები, რომელთაც შვილები ჯარში გაუშვეს (სააკაშვილი მ. 26 მაისი, 2005), ან ასევე ნამდვილი გმირები, რომელთაც საქართველოს ერთიანობას შესწირეს თავი, შესაბამისად საქართველოს ყველა მოქალაქე უნდა ჩაბმულიყო ქვეყნის მშენებლობის საქმეში, უნდა გამხდარიყო ჩვენი დროის გმირი ან მოხალისე, რადგანაც *„პირველად, მას შემდეგ, რაც დავითის, თამარის, გიორგი ბრწყინვალის დროს საქართველოს ჰყავდა მოხალისეთა ჯარი,“* (სააკაშვილი მ. 29 სექტემბერი, 2005) ახლა გაჩნდა შესძლებლობა საქართველომ ალაღვინოს ისტორიული წარსული და ისევ ჰყავდეს მსგავსი ჯარი. აღნიშნულის რეალიზება რეზერვისტების პროგრამის შემუშავება იყო, როდესაც თითოეული მოქალაქეს უნდა გაეეღო სამხედრო წვრთნები, შეეძინა გარკვეული სამხედრო უნარჩვევები რათა საჭიროების შემთხვევაში გამხდარიყო სამშობლოს რიგითი ჯარისკაცი. როგორც ცნობილია ერის მშენებლობის პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება სოლიდარობის გრძნობის გაღვივებას მოქალაქეებს შორის, რითაც „წარმოსახვითი ერთობის“ განცდა აქტიურდება და შესაბამისად მატულობს მასების მობილიზაციის პოლიტიკის ზეგავლენა (Spainer-

Halev J. 2008 p. 606). სააკაშვილის მცდელობაც სწორედ ერთობის, სოლიდარობის გრძნობის გაღვივებას ემსახურებოდა, რაც ყველაზე მეტად აკლდა ქვეყნის მოსახლეობას.

პოლიტიკურ დისკურსში ასევე გაჩნდა ტერმინი „პირველად საქართველოში“, რაც კიდევ უფრო აძლიერებდა განწყობას, რომ სახელმწიფო ახლა დგებოდა ფეხზე და იწყებდა სახელმწიფოებრიობის მშენებლობას („პირველად თანამედროვე ისტორიაში საქართველო ნამდვილი სახელმწიფო გახდა...“).

თუმცა გმირული წარსულის პარალელურად დისკურსში ასევე ჩნდებიან პერსონაჟები, რომლებიც სახელმწიფოებრიობას საფრთხეს უქმნიდნენ, რომელთა „რაზმელები სოფელ-სოფელ დადიოდნენ და ხალხს ეუბნებოდნენ: ქართველებო, არ გამოხვიდეთ, მტერი ასჯერ ძლიერია და ის არაფერს დაგვიშავებს, - მაგრამ მოვიდა მტერი, რომელმაც მიწასთან გაასწორა, გადაწვა თბილისი, ნამუსი ახადა ქვეყანას და ქართველების ღალატის გამო საქართველოს დამოუკიდებლობას წერტილი დაუსვა“ (სააკაშვილი მ. 11 სექტემბერი, 2005) და რომლებიც გვახსოვდეს, გარდამავალ ეტაპზე საჭიროა სიფრთხილე, რადგანაც მსგავსი პრეცედენტები არ გამეორდეს. ამასთანავე საფრთხის შეგრძნება განსაკუთრებით გაძლიერდა 2005 წლისთვის, როდესაც პოლიტიკურ არენაზე გამოჩნდნენ ადამიანები, რომელნიც საბჭოთა სამხედრო სამსახურებთან ასოცირდებოდნენ (იგორ გიორგაძე) და რომელთაც ხელისუფლების საწინააღმდეგოდ დაიწყეს აქტიურობა, ამას ემატება ურთიერთობის დაძაბვა რუსეთის ფედერაციასთან. ამის ფონზე მეხსიერების პოლიტიკა უფრო მეტად გააქტიურდა და ის სახელმწიფო უსაფრთხოების პოლიტიკის ნაწილი გახდა.

§ 3.2 საგარეო პოლიტიკა, როგორც მეხსიერების პოლიტიკის მარკერი

ხელისუფლების წინაშე არსებულ ძირითად გამოყვევათა დიდი ნაწილი სწორედ რუსეთის ფაქტორთან იყო დაკავშირებული, კერძოდ ქართულ-აფხაზურ და ქართულ ოსურ კონფლიქტების გაღვივებაში რუსეთი იყო ჩართული, საქართველოს კიდევ ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა, მძიმე სოციალურ უკონომიკური

მდგომარეობა იყო. ამ ფონზე საქართველოში წარმოებული პროდუქციის ძირითად ბაზარს რუსეთი წარმოადგენდა. ამას ემატებოდა საქართველოდან რუსეთის ფედერაციაში წასული ემიგრანტების რაოდენობა, რომლებიც იქიდან არჩენდნენ ოჯახის წევრებს და შესაბამისად ქვეყნის ეკონომიკასაც აძლიერებდნენ.

ენერგეტიკული რესურსების ერთ-ერთ უმთავრეს მომწოდებელსაც რუსეთი წარმოადგენდა და მთლიანობაში ჩამოთვლილ ფაქტებს რუსული ბაზების საქართველოს ტერიტორიაზე ყოფნა ემატებოდა¹. ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე რუსეთთან ურთიერთობის დარეგულირება და საერთო ენის გამონახვა სახელმწიფო პოლიტიკის ერთ ერთ უმთავრეს მიმართულებას წარმოადგენდა.

შესაბამისად, სახელისუფლებო დისკურსში რუსეთთან ურთიერთობის გამოცდილების საკითხის გახმოვანება შექცევისდაგვარად ნეიტრალური ფომებით ხდებოდა. მართალია გვერდს ვერ უვლიდნენ იმ ფაქტს, რომ რუსეთის პოლიტიკურ ელიტაში იყვნენ პოლიტიკოსები, რომლებიც საქართველოსადმი არაკეთილგანწყობით გამოირჩეოდნენ, მაგრამ აქცენტი მაინც საზოგადოების პროგრესული ნაწილის არსებობაზე კეთდებოდა, რომელთაც ესმოდათ თუ რაოდენ მნიშვნელოვანი იყო მეზობელთან მშვიდობიანი ურთიერთობა.

პირველი საკითხი, რამაც რუსულ ქართული ურთიერთობის დარეგულირების პერსპექტივა გააჩინა რუსული ბაზების საქართველოს ტერიტორიიდან გაყვანის შესაძლებლობა იყო.

„საქართველო-რუსეთის ურთიერთობაში ერთ-ერთი მტკივნეული საკითხის მოხსნით, ჩვენ შევძლებთ ბევრად უფრო კონსტრუქციული ურთიერთობის აწეობას, შევძლებთ დავაახლოვოთ პოზიციები,

¹ ეს ბაზები საბჭოთა კავშირის დროიდან იმყოფებოდნენ საქართველოს ტერიტორიაზე. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ისინი რუსეთის ფედერაციის ბაზებად გადაკეთდნენ. როგორც წინა თავებში აღვნიშნეთ პრეზიდენტმა გამსახურდიან ისინი ოკუპანტთა ჯარად გამოაცხადა, მაგრამ მისი ხელისუფლებიდან ჩამოშორების შემდეგ მათ ოკუპანტის სტატუსი მოეხსნათ და კვლავაც საქართველოს ტერიტორიაზე იმყოფებოდნენ.

დავივიწყეთ წარსული წყენა და მომავალზე ორიენტირებული, ორივე ხალხის ინტერესებში შემავალი პოლიტიკა ვაწარმოოთ“ (სააკაშვილი მ, 31 მაისი 2005).

საქართველოს ხელისუფლება ცდილობდა ამ პოზიტიურ მოვლენაზე აქცენტირებით ხაზი გადაესვა წარსულის ცუდ გამოცდილებაზე და მომავალი შედეგებისდაგვარად სუფთა ფურცლიდან დაეწყო. ეს დამოკიდებულება გარკვეულწილად უახლოვდება სტრატეგიას, რომელიც საშინაო პოლიტიკაში შევარდნაძის პერიოდის შეფასებისას გამოიყენებოდა, იმ განსხვავებით რომ ხელისუფლება მართალია ორივე შემთხვევაში წარსულისგან დისტანცირებას ცდილობდა, შევარდნაძის მოღვაწეობა ხაზგასმით ნეგატიურად იყო შეფასებული, ხოლო მეფის რუსეთის და საბჭოთა კავშირის შეფასებას ან საერთოდ არიდებდნენ თავს თუ არადა შეხლებისდაგვარად ნეიტრალური ფორმით ხდებოდა.

ამავე დროს, პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის მიერ არაერთხელ გაესვა ხაზი, რომ არის საკითხები, რომელზედაც ორივე ქვეყანას შეუძლია თანამშრომლობა და ეს უპირველეს ყოვლისა ტერორიზმის საკითხია, განსაკუთრებით საქართველოსა და რუსეთის სასაზღვრო რეგონებში. ამასთანავე საქართველოს პრეზიდენტი მუდმივად ყურადღებას ამახვილებდა იმ ფაქტზე, რომ ის მეგობრობის ხელს უწყობს რუსეთს და თუკი შეიქმნება პირობები, როდესაც რუსეთი „...ბოლომდე პატივს სცემს საქართველოს მთლიანობას, დარწმუნებული ვარ ყველა მიხვდება, რომ იმპერიული ურთიერთობები აღარასოდეს აღორძინდება, თუმცა დამყარდება დამოუკიდებელი, თავისუფალი, მეგობრული კავშირის, რასაც ერთად მივადწევთ“ (სააკაშვილი მ, 26 მაისი 2005).

საბჭოთა წარსულის ინტერპრეტაცია და რუსეთის როლი კონფლიქტის პროვოცირების საკითხში ამ დროს ნიველირებულია. საბჭოეთის გახსენებისას აქცენტები მხოლოდ მანკიერ მენტალიტეტზე კეთდება საბჭოთა ნომეკლატურის გადმონაშთად სახელდება ეთნიკური ქართველების დომინანტობა სახელისუფლებო თანამდებობებზე საქართველოში (სააკაშვილი მ. 10 ივლისი, 2005), თითქმის ყველა სფეროში გავრცელებული კორუფციული გარიგებები, მათ შორის დიპლომატის ყიდვა ან არასახელმწიფოებრივი აზროვნება და ა.შ. (სააკაშვილი მ. 26 მაისი, 2005).

რუსეთთან ურთიერთობის დაძაბვის და შესაბამისად ზიარი წარსულის განსხვავებულად გადაფასების მცდელობები 2005 წლიდან ჩნდება. ერთ-ერთი საწყისი წერტილი ენერგოკრიზისი იყო, როდესაც საქართველოს თითქმის მთელ მოსახლეობას ენერგომატარებლებზე განხორციელებული დივერსიის შედეგად ელექტროენერჯისა და გაზის მოწოდება შეუწყდა.

მოცემულ მომენტში რუსეთის ხელისუფლების დემოკიდებულება აღნიშნული დივერსიისადმი, ამასთანავე ასევე რუსი პოლიტიკოსების მიერ არაერთხელ გაუდვრებული მუქარა, რომ საქართველო რუსეთზე დამოკიდებული იყო და შესაძლოა რუსეთს გამოეყენებინა აღნიშნული ბერკეტი თავის სასარგებლოდ, საქართველოს ხელისუფლების მიერ შეფასდა, როგორც არაკოლეგიალური ქცევა და „*რუსეთი, როგორც ენერჯის მომწოდებელი არასაიმედო და არასანდო პარტნიორად*“ (სააკაშვილი მ, 22 იანვარი 2006), იქნა შეფასებული, რადგანაც მისი რეაქცია აღნიშნულ დივერსიაზე საქართველოს პრეზიდენტის შეფასებით არადაძაბვითი და ბუნდოვანია. გარდა ამისა, ხაზი გაესვა, რომ მეზობელი სახელმწიფო ისევე ცდილობს საქართველოსა და უკრაინაში ზეგავლენის შენარჩუნებას და ამისთვის ენერგობერკეტებს აქტიურად იყენებს (სააკაშვილი მ, 19 იანვარი 2006). თუმცა, საქართველოს ხელისუფლება ჯერაც არ კარგავს იმედს, რომ შესაძლებელია ურთიერთობის შენარჩუნება, ამის ბერკეტები ჯერაც არსებობს. თუმცა დისკურსში უკვე გაჩნდა ტერმინი, მტერი, რომლის ჯინაზეც უნდა მოხდეს საზოგადოების გაერთიანება და ქვეყნის აშენება.

ენერგოკრიზისის საფუძველზე დაწყებული იმედგაცრუების განწყობა კიდევ უფრო გაამწვავა რუსეთიდან ქართველების დეპორტაციამ და ემბარგომ რომელიც ქართულ პროდუქციას დაუწესეს. შესაბამისად, წარსულის შეფასება უფრო გამკაცრდა, მაგალითად თუკი აფხაზეთის კონფლიქტში გარე ძალების ჩართულობაზე საუბრისას საქართველოს პრეზიდენტი 2004 წელს აქცენტს ჩრდილოკავკასიელებზე აკეთებდა, 2005 წლის მიწურულს უკვე გაჩნდა ტერმინი ანექსია, რომელიც აფხაზეთისა და სამხრეთ-ოსეთის კონფლიქტების აღსანიშნავად გამოიყენება.

ამასთანავე პრეზიდენტის განცხადებით საქართველოს ამ ორ ანკლავეში ხორციელდება „... 30-იანი წლების სუკ-ის ... ოცნების სამყარო, სადაც ყოველგვარი პრინციპების, კანონისა და კონტროლის გარეშე ძერუინსკის, ბერიასა და მათნაირების (მინდა მათ რიცხვს ანდროპოვიც დავამატო, რომელიც დღეს გაიდვალებულია ერთ-ერთ დიდ სახელმწიფოში) ოცნება ...“ (სააკაშვილი მ, 18 თებერვალი, 2006), რუსეთის შეფასებისას დისკურსი ნეიტრალურიდან უარყოფითისკენ შეიცვალა და დაიწვეს თხრობა რუსეთის მიერ საქართველოში ჩადენილი ბოროტებების შესახებ.

2006 წელის თებერვალში პრეზიდენტმა პატივი მიაგო 1921 წლის თებერვალში დაღუპული იუნკრების ხსოვნას. და სწორედ აქ გაუდერდა პირველად ყველაზე მწვავე შეფასება საბჭოთა მმართველობის, რომელმაც „საქართველო გააჩანაგა, გაანადგურა და ევროპული განვითარების გზას ჩამოაშორა“ (სააკაშვილი მ, 25 თებერვალი, 2006),

ამასთანავე პრეზიდენტმა ხაზი გაავლო, რომ არსებობენ ადამიანები რომლებიც აღნიშნავენ 23 თებერვალს წითელარმიელთა დღეს და არიან ადამიანები რომლებიც აღნიშნავენ გმირი იუნკრების დღეს და სწორედ აქ გადის ზღვარი საქართველოს მომავალ განვითარებას და სტაგნაციას შორის. საქართველომაც უნდა გააკეთოს არცევანი თუ რომელ დღეს აღნიშნავს. ამ გამოსვლით აქცენტი გაკეთდა არა მხოლოდ სიმბოლურ არჩევანზე, არამედ ორიენტაციულ არჩევანზე, რუსეთი თუ ევროპა.

ამავე დროს გაივლო პარალელი წარსულსა და აწმყოს შორის, გაჩნდა საფრთხის ახალი წყაროს აღქმა და როგორც საქართველოს დამოუკიდებელი რესპუბლიკისთვის 1921 წელს იყო საბჭოთა რუსეთი ასევე დღესაც საქართველოსთვის უმთავრესი საფრთხე სწორედ ჩრდილოეთიდან მოდის. მიუხედავად 85 წლიანი სხვაობისა მეთოდებიც მსგავსია. კერძოდ ორჯონიკიძე საქართველოში მე-11 -ე არმიას იმ საბაბით შემოუძღვა, რომ „ბორჩალოს სოციალური პრობლემებით შეწუხებული პროლეტარიატი აჯანყდა (თუმცა, როგორც შემდეგ გაირკვა, იმ დროს ბორჩალოში მხოლოდ ერთი პროლეტარი იყო) და მათ დასახმარებლად - ქართველი ხალხის სოციალური ჩაგვრისგან

გადასარჩენად, შემოვიდა მე-11 არმია, სამწუხაროდ, ქართველების მეთაურობით“ (სააკაშვილი მ. 25 თებერვალი 2006), დღეს იგივე პრობლემა დგას, რადგანაც საუბარი დაიწყო ქართველების მძიმე მდგომარეობაზე, და შესაძლებელია „ახალი ორჯონიკიძის“ გამოჩენაც.

სწორედ იმიტომ, რომ საზოგადოებამ გაიგოს, თუ როგორი იყო უახლესი წარსული, უნდა გაიხსნას უკუპაციის მუზეუმი. აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოებმა სწორედ ასე მოახერხეს ისეთი კოლექტიური მესხიერების შექმნა რომელიც არ დაუშვებს „ახალი ორჯონიკიძის გაჩენას საქართველოში“. პრეზიდენტის ამ განცხადებით დაფიქსირდა, არა მხოლოდ საფრთხის ახალი წყარო, არამედ ბალტიისპირეთის სახელმწიფოების, როგორც წარმატებული მაგალითის გამოყენების აუცილებლობა. აქ იკვეთება არა მხოლოდ კოლექტიური მესხიერების კონტურები, არამედ ის საგარეო ორიენტაციის ლეგიტიმაციის მცდელობასაც წარმოადგენს.

რუსეთის ბაზების საქართველოდან გაყვანა ცხადდება, როგორც წინაპართა ანდერძის შესრულება, ქაქუცა ჩოლოყაშვილის ოცნება:

„მისი ანდერძი იყო, და დღეს შესაძლებელია, რომ მის სულს და გმირის შთამომავლებს მოვახსენო: ანდერძის არა მარტო ის ნაწილი შესრულდა, რომ ქაქუცას ნეშტი თავისუფალი საქართველოს მიწას დაუბრუნებოდა, არამედ ისიც, რომ საქართველო უცხოური შეიარაღებული სტრუქტურებისგან გათავისუფლებულიყო“ (სააკაშვილი მ, 20 ნოემბერი, 2005).

პარტნიორი, რომელსაც აქვს მეგობრობის პერსპექტივა და მტერი ეს არის ორი დეფინიცია, რომელიც რუსეთთან ურთიერთობის შესაფასებლად გამოიყენება პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის დისკურსში. ორივე დეფინიციის არჩევანი განპირობებულია პოლიტიკის დღის წესრიგით, რომელიც მოცემულ ეტაპზე იყო აქტუალური ქვეყანაში. ასევე რუსეთისადმი დამოკიდებულება ზეგავლენას ახდენდა საგარეო პარტნიორებისა და მტრების შეფასებაზე.

ჩრდილოკავკასიელები, რომლებიც ხელისუფლების პირველ ეტაპზე იყვნენ მტრები მოგვიანებით მეგობრებად გამოცხადდნენ, რადგანაც საერთო ფაქტორი, რომელსაც შეძლო გააერთიანებინა ეს ორი მხარე სწორედ რუსეთის დანაშაულები იყო. მოგვიანებით საქართველომ ცნო ჩერქეზების გენოციდი და ჩრდილოკავკასიის ხალხებთან ურთიერთობაში შორსმიმავალი გეგმები დასახა აქცენტს აკეთებდა რა საერთო მტერზე, რომლის წინააღმდეგ ერთიანი ძალებით გამოსვლა უფრო მეტის მიღწევის საშუალებას იძლეოდა.

თავი IV. საბჭოთა ოკუპაცია, როგორც მესხიერების „პროექტი“

როგორც წინა თავებში აღინიშნა ვარდების რევოლუციის შემდგომი პერიოდი 2005 წლის დასასრულამდე შესაძლოა შეფასდეს, როგორც ისტორიული გმირების გამოვლენის და გმირული წარსულის გახსენების პერიოდი. აღნიშნულ პოლიტიკას საფუძვლად ჩრდილოელ მეზობლებთან ურთიერთობის დარეგულირების სურვილი ედო და საბჭოთა კავშირის შეფასება, მხოლოდ ცუდი საბჭოთა მენტალიტეტის გახსენებისას და მის შეცვლის საჭიროებაზე საუბრისას ხდებოდა. თუმცა რუსეთის ფედერაციასთან ურთიერთობის დაძაბვის შემდეგ დადგა მესხიერების სტრატეგიის გადახედვის და ახლის შემუშავების საკითხი. გამოიკვეთა კონტურები, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო ახალი კოლექტიური მესხიერება. როგორ უნდა გადანაწილებულიყო მასში როლები. სულ უფრო ხშირად ხდება ხაზგასმა, რომ რუსეთი არასანდო პარტნიორია და საქართველოს მიერ მისთვის გაწვდილი მეგობრების ხელი ჰაერში რჩება.

გარდა ამისა ერთ-ერთი ყველაზე მტკივნეული საკითხი, რაც ხელისუფლების წინაშე დადგა კოლაბორაციონიზმის საფრთხე იყო. რადგანაც სახელისუფლებო დისკურსის თანახმად, სახელმწიფოში იყვნენ ადამიანები, რომლებიც რუსეთთან კავშირში იყვნენ შემჩნეული. გარდა ამისა, საქართველოს მოქალაქეების რუსეთის ფედერაციის ტერიტორიიდან დეპორტაცია და ენერგოკრიზისი, ქართული პროდუქტების ემბარგო რუსეთის ტერიტორიაზე, ეს არასრული ჩამონათვალია იმ ნუსხისა, რომელიც ქართულ, რუსული ურთიერთობა ნეგატიურ პრიზმაში გადაყავდა. ყოველივე ზემოთქმულმა სახელისუფლებო დისკურზე ჰპოვა ასახვა.

სწორედაც რომ კოლაბორაციონიზმი და საქართველოში რუსეთის სავარაუდო დასაყრდენის პოვნის შესაძლებლობა იყო ის საფრთხე, რის გამოც ხელისუფლებამ ახალი კოლექტიური მესხიერების მშენებლობა დაიწყო. შესაბამისად, ეს ეტაპი გარდამტეხია 2003- 2012 წლების მესხიერების პოლიტიკის თავალსაზრისით.

დადგა პერიოდი, როდესაც თავისუფლებისათვის მებრძოლი ერის და დამფუძნებელი მამების ძიების სტრატეგია მსხვერპლად შეწირულის კონცეფციით იქნა ჩანაცვლებული. ამ იდეის მხლოდ გაუღერება არ იყო საკმარისი, საჭირო იყო შესაბამისი მეხსიერების ადგილების შექმნა, რომელიც მუდმივად შეახსენებდა საზოგადოებას, რომ ის მსხვერპლია და დამნაშავეს სახელი უნდა დაერქვას.

ოკუპაციის თემის აქტუალიზაცია და მისი საზოგადოებაში დამკვიდრების მცდელობა, იმდენად აქტიური იყო, რომ მას შესაძლებელია „ჰეგემონური“ ნარატივიც ვუწოდოთ. სონტაგის (Sontag S. 2003) თანახმად კოლექტიური მეხსიერება არ მოიცავს მხოლოდ დამახსოვრებას ის უფრო მეტად დამახსოვრებული ფაქტების ყოფიერ გათვალისწინებას უკავშირდება, კერძოდ „კოლექტიური მეხსიერება ეს არის თხრობა, თუ როგორ მოხდა ეს მოვლენა, ამასთანავე ამ თხრობასთან ახლავს სურათები, რომელიც აღნიშნულ თხრობას აფიქსირებს გონებაში“. სწორედ ოკუპაციის, როგორც სურათის შექმნის პროცესი წარიმართა საქართველოში აღნიშნულ პერიოდში. რადგანაც აღნიშნული თემატიკა, მართალია სხადასხვა ინტენსივობით ფიგურირებდა საზოგადოებაში, მაგრამ მისი ჩამოყალიბებული, ერთიანი აღქმა არ არსებობდა.

„ოკუპაციის“, როგორც პროექტის შექმნა ასევე უკავშირდებოდა 1918-1921 წლების საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხატის გაცოცხლებას. აღნიშნული თემატიკა დამოუკიდებელი საქართველოს არც-ერთი ხელისუფლების დროს აქტიური არ ყოფილა. ზვიად გამსახურდიამ მართალია საქართველოს დამოუკიდებლობა სწორედ 1918 წლის დამოუკიდებლობის აქტზე დაყრდნობით გამოაცხადა, მაგრამ, თავად ის პერიოდი, პოლიტიკური თვალსაზრისით, როგორც რესურსი ნაკლებად იყო გამოყენებული. შესაძლებელია, ეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის სოციალ-დემოკრატიული იდეოლოგიისადმი კუთვნილებით იყო განპირობებული. ედუარდ შევარდნაძის მმართველობის დროსაც აღნიშნული პერიოდი არ ხვდებოდა პოლიტიკის დღის წესრიგში, რაც შესაძლოა წარსულის გამოყენებისადმი არც თუ ისე განსაკუთრებული დამოკიდებულებით იყო განპირობებული (ხოშტარია გ. სიდრმისეული ინტერვიუ. 10 ოქტომბერი, 2013).

ვარდების რევოლუციის შემდეგ, როგორც არაერთხელ ავლნიშნეთ, შეიქმნა გმირების პლეადა, რომლებიც საზოგადოების კოლექტიური მესხიერების კონსტრუირებაში ღებულობდნენ მონაწილეობას, მაგრამ 1918-1921 წლები ამ შემთხვევაშიც არ იყო აქტუალური. ეს თემატიკა რევოლუციიდან დაახლოებით სამი წლის შემდეგ გაცოცხლდა, როდესაც ქვეყნის ოკუპაციის კოლექტიური მესხიერების ნაწილად აღქმა გახდა აუცილებელი.

2006 წელს 25 თებერვალს, საქართველოს გასაბჭოების დღეს პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის მიერ კოჯორ-ტაბახმელაში მე-11-ე არმიის წინააღმდეგ ბრძოლაში დაღუპული იუნკრებისათვის პატივის მიგება ამ პოლიტიკის ერთ ერთი პირველი ნაბიჯი იყო. ამასთანავე პრეზიდენტის მიერ წარმოთქმული სიტყვა ამხელდა, რუსეთის პოლიტიკას როგორც, არასანდოს, რამდენადაც ის მუდმივად ცდილობდა მოექმენა ქვეყანაში დასაყრდენი ძალა (*დღეს შესაძლოა ეს გიორგაძე იყოს, ხვალ კი ის სხვა ადამიანით ჩაანაცვლონ, მ.სააკაშვილი*) ამასთანავე პრეზიდენტი ოკუპაციას განიხილავს, როგორც საქართველოს ხვედრს და დანაკარგს, რაც მან თითქმის 70 წლიანი მორჩილების დროს გაიღო.

პრეზიდენტის მიმართვაში ასევე გამოჩნდა ერთი მნიშვნელოვანი დეტალი, რომ საჭიროა გამოცდილებიდან სწავლა, წინააღმდეგ შემთხვევაში, შესაძლებელია, ისტორია გამეორდეს, კერძოდ 1921 წელს ორჯონიკიძე მე-11-ე არმიას მას შემდეგ შემოუძღვა, რაც *„...გამოაცხადეს, რომ ბორჩალოს სოციალური პრობლემებით შეწუხებული პროლეტარიატი აჯანყდა...“*. პრეზიდენტის განცხადებით ეს საფრთხე რეალურია, რამდენადაც მავანნი დღესაც საუბრობენ საქართველოს „ხსნის“ აუცილებლობაზე და არც ახალი, ჩვენი დროის „ორჯონიკიძის,, პოვნა გაჭირდება (სააკაშვილი მ. 25 თებერვალი, 2006).

ამ დღის კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი განაცხადი იყო რომ 26 მაისს გაიხსნებოდა საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი, როელიც საზოგადოებას გააცნობდა შეახსენებდა იმპერიის მმართველობის სისასტიკეს საქართველოში.

ამ განცხადებით საქართველოში დაიწყო ოკუპაციის, როგორც პროექტის საზოგადოებაში პოპულარიზაცია. თუკი სონტაგის თეორიას მიუვებრუნდებით დაიწყო იმ „სურათების“ შექმნა, რომელიც ოკუპაციის შესახებ მესხიერებას

რეალური ცხოვრების ნაწილად აქცევდა და ყოველდღიურობაში გამოხატავდა. ამის ერთ-ერთი მაგალითი ოკუპაციის მუზეუმი იყო.

§ 4.1 ოკუპაციის მუზეუმი, როგორც მესხიერების ადგილი

მუზეუმისა და საზოგადოების ურთიერთდაკავშირება მას შემდეგ დაიწყო, რაც ექსპონატები ე.წ. cabinets de curiosite'-დან რომელიც ელიტას ეკუთვნოდა იქცნენ ინსტიტუტად, რომელიც საზოგადოების ფართო მასებისთვის იყო განკუთვნილი (ინტერნეტ წყარო №37). ეს პროცესი დაახლოებით XVII-ე საუკუნესი დაიწყო, მაგრამ განსაკუთრებისთ გაფართოვდა საფრანგეთის რევოლუციის შემდეგ, რომლის დეკრეტის თანახმად „კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ფლობა ადამიანის ერთ-ერთი უფლებაა“.

მუზეუმების ფუნქციურად განსაკუთრებული მნიშვნელობა ატარებდეს მესხიერებას ამა თუ იმ მოვლენის შესახებ აღმოჩენილ იქნა მოგვიანებით. ამ თვისებამ ის პოლიტიკას დაუკავშირა, რადგანაც მესხიერება იდენტობის მაკონსტრუირებელ ერთ-ერთ უმთავრეს ფაქტორად გამოიყენება და შესაბამისად მუზეუმი აღნიშნული პროცესის ნაწილად იქცა. განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენიჭა მუზეუმებს, რომლებიც ტრავმული ისტორიის შესახებ ინახავენ ხსოვნას. ნაცისტურმა და კომუნისტურმა რეჟიმებმა დაუდეს საფუძველი მსგავსი მუზეუმების ფორმირებას. შესაბამისად ჰოლოკოსტის და კომუნიზმის მუზეუმები, ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულ მუზეუმს წაერმოადგენს მთელს მსოფლიოში.

ჰოლოკოსტის მუზეუმები ერთ-ერთი უპირველესია, რომელთაც ერის ტრავმული წარსულის შესახებ შეუნახეს ხსოვნა საზოგადოებას. მაგრამ ამ მუზეუმების ფუნქციური დატვირთვა თავისთავად მათ გახსნიათანავე არ მომხდარა. მაგალითად იერუსალიმში იად ვაშემის მუზეუმი დროთა განმავლობაში გააქტიურდა, მას შემდეგ, რაც ისრაელსა და პალესტინას შორის დაიძაბა ურთიერთობა. აღნიშნული მუზეუმი საზოგადოებისთვის გახდა ნიშნული იმისა რა

გამოიარა მეორე მსოფლიო ომის დროს და ასევე ახსენებდა თუ რის დაკარგვის საფრთხეს უქადდა აღნიშნული ომი. ერის კონსტრუირების ერთ-ერთი მაჩვენებელია ის ფაქტი, რომ მეორე მსოფლიო ომში დაღუპული პირებისთვის შეუძლიათ აღნიშნულ მუზეუმში სიმბოლური მოქალაქეობის მინიჭება, თუკი ამას ახლობელი მოითხოვს. ჰოლოკოსტის მუზეუმები გახდა ერთ-ერთი გავლენიანი ადგილი, რომელიც საზოგადოებას ახსენებს, თუ რა ეტაპი გამოიარა კაცობრიობამ და მისი გამოერებისგან პრევენციას ისახავს მიზნად.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, არაერთი მუზეუმი გაიხსნა და მოეწყო ექსპოზიციები, რომელთა ძირითადი მიზანი საბჭოთა „მემკვიდრეობის“ კიდევ ერთხელ, განსხვავებული სახით დანახვა და მომავალი თაობისთვის ამ ცოდნის გადაცემა იყო. ხშირ შემთხვევაში, ოკუპაციის მუზეუმის შექმნას არა მხოლოდ წარსულის დამახსოვრება, არამედ მოძალადის მისამართით ბოდიშის მოხდისა და ფინანსური კომპენსაციის მიღება ედო საფუძვლად. აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოების უმრავლესობამ ოკუპაციის მუზეუმის საშუალებით შეეცადა შეექმნა ხსოვნა საბჭოთა მმართველობის ბნელი მხარეების შესახებ. საქართველოს შემთხვევაში, მაგალითი სწორედ, აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოებისგან იყო აღებული და მათი გამოცდილების გათვალისწინებით ოკუპაციის კოლექტიური მემსიერების ნაწილად ქცევის მხარდაჭერას ისახავდა მიზნად.

ოკუპაციის მუზეუმის შექმნის იდეა პარლამენტარ ნიკა რურუას ეკუთვნის, ხოლო პროექტი უშუალოდ პრეზიდენტის ადმინისტრაციის კურატორობით განხორციელდა და ჯანაშიას სახელობის სახელმწიფო მუზეუმში განთავსდა. ოკუპაციის მუზეუმი აღწერს რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციას 1921-1991 წლებში. მიუხედავად განაცხადისა მუზეუმის კონცეფცია არ ითვალისწინებს ოკუპაციის მთელი პერიოდის ჩვენებას, არამედ გამოყოფს ცალკეულ მომენტებს, რომელიც ოფიციალური დისკურსიდანაც კი ჩანს, რომ საბჭოთა კავშირის ბუნების მაჩვენებელია

მუზეუმის ერთ-ერთი ცენტრალური მოვლენა 1924 წლის აჯანყებაა, რომელსაც ქაქუცა ჩოლოყაშვილი ხელმძღვანელობდა. ეს ის გმირია, რომლის საქართველოში ჩამოსვენება 2005 წელს ეროვნულ დღესასწაულად იქცა და

წინააღმდეგობის მოძრაობების ჩვენებისას, მუდმივად მასზე ხდებოდა აქცენტირება. ქაქუცა იმ გმირთაგანია, რომელიც სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში აქტიურად იყო ჩართული და შესაძლოა პროექტ „ოკუპაციის“ ნაწილადაც კი განვიხილოთ.

მეტიც, ოკუპაციის მუზეუმის გახსნისას პრეზიდენტმა სააკაშვილმა განაცხადა, რომ:

„...ეს მუზეუმი ეძღვნება საქართველოს დიდ პატრიოტებს ქაქუცა ხოლოცაშვილს და მის შვიციკულებს. ეს მუზეუმი ეძღვნება მრავალ იატაკქვეშა ორგანიზაციებს, რომლებიც იქმნებოდა მთელი ამ წლების მანძილზე. ეს მუზეუმი ეძღვნება ქართველ სამღვდელოებს, რომლის საუკეთესო ნაწილიც თითქმის მთლიანად განადგურდა. ეს მუზეუმი ეძღვნება ქართველ ოფიცრობას. ეს მუზეუმი ეძღვნება ჩემს დიდ ბაბუას ნიკუშა წერეთელს, რომლის ოჯახშიც მე გავიზარდე და რომელიც მრავალი წელი იყო ციმბირში, ერთ-ერთ ბანაკში“ (სააკაშვილი მ. 26 მაისი, 2006).

ამასთანავე, ოკუპაციის მუზეუმში წარსული და აწმყო კომპლექსურად ურთიერთდაკავშირებულია. აღნიშნულის მაჩვენებელი მუზეუმში „ვარდების რევოლუციის“, როგორც თემის ადგილი იყო. მიუხედავად იმისა რომ ოკუპაციის მუზეუმის ნარატივში ძალიან მწირია მასალები ან თითქმის არ არის 1956 წლის მარტის მოვლენების, 1978 წლის თებერვლის დედაენის დაცვისთვის გამოსვლის ან 80-იანი წლების დამოუკიდებლობისათვის მებრძოლი პირების მონაცემების შესახებ, ფილმი “ვარდების რევოლუციის” შესახებ მუდმივად აცნობს ვიზიტორებს აღნიშნული მოვლენის სახელმწიფოებრივი მნიშვნელობის შესახებ.

აღნიშნულის გამართლებად ოკუპაციის მუზეუმის ერთ-ერთმა ავტორმა, ირაკლი ზაუტაშვილმა განაცხადა, რომ 1021 წლიდან 1991 წლამდე საქართველოს ოკუპაციის ისტორია იმდენად მძიმე და დამრთველურია, რომ საჭირო იყო ერთგვარი ოპტიმისტური განწყობის შემოტანა დამთვალიერებლებში. „ვარდების რევოლუციის“ ჩართვა ექსპოზიციაში სწორედ ამ მიზანს ემსახურებოდა (ინტერნეტ წყარო №6).

ეს განცხადება ერთგვარი გამოძახილია პრეზიდენტ სააკაშვილის მიერ უფრო ადრე გაკეთებული განცხადების, რომ საქართველო საბჭოთა კავშირის დაშლიდან თოთხმეტი წლის შემდეგ განთავისუფლდა. *“თოთხმეტი წლის შემდეგ, როდესაც თავისუფლება საბოლოოდ ჩვენი ქვეყნის ნაპირებსაც მოადგა, ქართველმა ხალხმა უდიდესი ერთსულოვნება და ღირსება გამოავლინა”* (სააკაშვილი მ. 3 თებერვალი 2006). ამდენად ოკუპაციის მუზეუმი იყო ერთგვარი ხიდი, რომელიც უჩვენებდა წარსულში არსებულ სირთულეებს, მაგრამ ამავე დროს ატარებდა იმედს რომ წარსულში არსებული სირთულეები გადალახვადია და საჭიროა არსებულ მიღწევებს გავუფრთხილდეთ. ამ თვალსაზრისით საქართველოს ოკუპაციის მუზეუმის ხედვა იად გაშემის (ჰოლოკოსტის მუზეუმი ისრაელში) კონცეფციას შეიძლება დავუკავშიროთ.

გარდა ამისა, მოგვიანებით საქართველოს რუსეთის მიერ ოკუპაცია იურიდიულ დონეზე გაფორმდა, რამდენადაც 2010 წელს საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დადგენილება, რომლის თანახმადაც 25 თებერვალი ოფიციალურად საბჭოთა ოკუპაციის დღედ გამოცხადდა. პარლამენტის დადგენილებით მთავრობას დაევალა ყოველ 25 თებერვალს მოამზადოს სხვადასხვა ღონისძიებები ამ დღის აღსანიშნავად და ასევე საქართველოს მთელს ტერიტორიაზე დაუშვან სახელმწიფო დროშები გლოვის ნიშნად (საქართველოს პარლამენტის დადგენილება საქართველოს საბჭოთა ოკუპაციის შესახებ ორშაბათი, 26 ივლისი 2010).

ამ დღეების განმავლობაში განსაკუთრებული აქცენტი აღნიშნული დღეების სკოლებში აღნიშვნაზე კეთდებოდა, რამდენადაც განთლების სამინისტროს ინიციატივით მოსწავლეები დაყავდათ ოკუპაციის მუზეუმში, ატარებდნენ სხვადასხვა კონკურსებსა და ლექცია/სემინარებს. ამასთანავე აღნიშნულ კვირეულს თავისი სიმბოლო აქვს „სისხლისფერი ყაყაჩო“ რომელიც ასოცირდება დაღვრილ სისხლთან, სამშობლოსათვის თავის შეწირვასთან.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შესაძლებელია ვისაუბროთ, რომ ოკუპაციის მუზეუმის საშუალებით ოფიციალურად მოახდინა დისტანცირება საბჭოთა ისტორიის რუსული ნარატივისგან, ამასთანავე აღნიშნული გზა არჩეული იქნა ორი

მიზნით პირველი, ოკუპაცია ხდებოდა საზოგადოების მეხსიერების ნაწილი და მეორე ამ გზით საქართველოს უერთდებოდა ევროპის იმ ნაწილს, რომელიც არ იზიარებდა რუსეთის ფედერაციის ღირებულებებს.

§4.2 მედია, როგორც საბჭოთა ოკუპაციის „პროექტის“ რესურსი

ოკუპაციაზე აქცენტირება და სახელისუფლებო დისკურსში მისი დიდი დოზით გამოყენება საზოგადოების კოლექტიური მეხსიერების კონსტრუირებისთვის არ იყო საკმარისი. საჭირო იყო დამახსოვრებელი ფაქტების აღქმა, ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილად ქცევა. სწორედ ამის მაგალითად შეიძლება განვიხილოთ ტელეპროექტი „ოკუპაცია“, რომელიც საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთა დროებითი კომისიის მიერ განხორციელდა და თანამედროვე ტექნოლოგიური საშუალებების დაგანსაკუთრებით მედიის გამოყენების მაგალითს წარმოადგენს.

აღნიშნული პროექტი შეიძლება განვიხილოთ ორი მიმართულებით:

1. სონტაგსის თეორიის შესაბამისად აუცილებელია ჰეგემონური „მეხსიერების ვიზუალიზაცია“, სატელევიზიო ფილმი ამის საუკეთესო საშუალებას წარმოადგენს;
2. რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაცია, როგორც მეოცე საუკუნის დასაწყისში, ასევე 2008 წელს არ იყო გამონაკლისი, მხოლოდ საქართველოში მომხდარი შემთხვევა. არც კოლაბორაციონისტული მოძრაობის მაგალითები ხდებოდა მხოლოდ საქართველოში. მსგავსი პრაქტიკა არსებობდა აღმოსავლეთ ევროპაში. სწორედ ამ ასპექტზე აპელირება საქართველოს მისცემდა საშუალებას
 - ა) ქვეყნის შიგნით ეზრუნა კოლექტიური მეხსიერების კონსტრუირებაზე;
 - ბ) ჩაწერილიყო საერთო ევროპულ ოჯახში, რომლებიც აქტიურად ცდილობდნენ წარსულის გააზრებას და საქართველოს ოკუპაცია წარმოედგინა, როგორც სისტემური პოლიტიკის ნაწილი;

გ) ევროპის წინააღმდეგობის მოძრაობის და სახელმწიფოს მესხიერების პოლიტიკის წარმატებული მაგალითები წარმოადგენდა მორიგ არგუმენტს, თუ რატომ უნდა ყოფილიყო სახელმწიფო პოლიტიკა ასეთი რადიკალური.

3. პროექტი მიზნად ისახავდა ეკვლია არა მხოლოდ ნაციისტური და კომუნისტური დანაშაულებები სახელმწიფოთა და ერების წინააღმდეგ, არამედ ოკუპანტთა სიას ემატებოდა საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე რუსეთი. შესაბამისად ტერმინი „სამმაგი ოკუპაცია“ მიუთითებდა დაპყრობითი პოლიტიკის მემკვიდრეობით ბუნებაზე. შესაბამისად ამ პროექტს არა მხოლოდ წარსულის კვლევა, არამედ აწმყოს და რეალობის შეფასების ფუნქცია ეკისრებოდა. (საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთა დროებითი კომისიის სხდომის ოქმი № 85 8 აგვისტო, 2012)

პროექტი განხორციელდა ტელეკომპანია საზოგადოებრივი მაუწყებლის („პირველი საინფორმაციო კავკასიური არხის – „ПИК“-ის) შემოქმედებითი ჯგუფის მიერ. მომზადდა 17 დოკუმენტური ფილმი რუსულ და ინგლისურ ენებზე. პროექტის საბოლოო დანიშნულება იყო გაკეთდეს დასკვნა, რომ კომუნიზმი ისეთივე დანაშაულია კაცობრიობის წინაშე, როგორც ნაციზმი.

ფილმები აგებული იყო საერთო ნიშან თვისებებზე, რომელიც ახასიათებდა რუსულ (საბჭოთა თუ პოსტსაბჭოთა) ოკუპაციას. მაგალითად :

- ისევე როგორც დღევანდელი რუსეთის ხელისუფლება აცხადებს, რომ მას უყვარს ქართველი ხალხი, მაგრამ არ აღსდგება ურთიერთობა ამჟამინდელ ხელისუფლებასთან, 1939-1940-იან წლებში ფინეთის მისამართითაც სტალინი ამბობდა, რომ: მას უყვარს ფინელი ხალხი, მაგრამ არ უყვარს ფინეთის ბურჟუაზიული ხელისუფლება“.
- ისევე როგორც ფინეთში მოხდა სამხედრო მოქმედებების პროვოცირება და შემდეგ მეორე მხარის დადანიშნულება ომის დაწყებაში, საქართველოშიც იგივე განმეორდა 1921 და 2008 წლებში. მეთოდიც საერთოა მოწინააღმდეგეზე არაპროპორციული სამხედრო ძალის

გამოყენება, ქვეყნის ტერიტორიის ნაწილის ოკუპაცია, საზღვრების გადაწვევა.

დოკუმენტურ ფილმებში ასევე პარალელები იყო გავლებული ფაშისტური გერმანიის მიერ 1938 წელს ჩეხოსლოვაკიის და, მეორე მხრივ, რუსეთის მიერ 2008 წლის აგვისტოში საქართველოს ტერიტორიის ნაწილის ოკუპაციას შორის. კერძოდ, 1938 წლის ჩეხოსლოვაკიისა და 2008 წლის საქართველოში დატრიალებულ მოვლენებს საერთოა არა მხოლოდ ოკუპაციისა და ანექსიის საბაბი (საკუთარი მოქალაქეების დაცვა), არამედ ამ ოკუპაციების გამართლების იდეოლოგიური მხარდაჭერაც, რასაც ნათლად ადასტურებს ბერლინში 1938 წლის 5 ოქტომბერს, ნახევრადოკუპირებული ჩეხოსლოვაკიიდან დაბრუნებული ფაშისტური გერმანიის კანცლერის ა. ჰიტლერისა და 2009 წლის 7 აგვისტოს რუსეთის მიერ ოკუპირებულ ცხინვალში მყოფი რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტის დ. მედვედევის საჯარო გამოსვლების შინაარსის მსგავსება (საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთა დროებითი კომისიის სხდომის ოქმი № 85 8 აგვისტო, 2012).

ფილმს ლაიტმოტივად გასდევდა, როგორც საბჭოთა რუსეთმა შეძლო ფინეთისთვის წაერთმია ქვეყნის ტერიტორიის 10%, მათ შორის, სტრატეგიული მნიშვნელობის ტერიტორია, მაგრამ ვერ შეძლო ფინელი ხალხის საბოლოო დამარცხება და მისი სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის ხელყოფა. ასევე ვერ მოხერხდა დასახული მიზნის მიღწევა 2008 წელს საქართველოში.

აღნიშნულ პრიზმაში კავკასიის და განსაკუთრებით ჩრდილოეთ კავკასიის განხილვის დანიშნულება ჰქონდა კომისიის მეორე პროექტს „ჩვენ კავკასიელები“, 12 დოკუმენტური ფილმისგან შემდგარი სერიას, რომელიც მიზნად ისახავდა ჩრდილოეთ კავკასიაში რუსეთის პოლიტიკის შედეგების გაცნობას საზოგადოებისათვის. ის მოიცავდა, როგორც ცარიზმის პერიოდს ასევე საბჭოთა კავშირსა და პოსტსაბჭოთა რუსეთის ფედერაციის მიერ ჩადენილი დანაშაულის შესახებ.

შესაბამისად „ოკუპაციის“ შესახებ სახელმწიფო პროექტი მოიცავდა არა მხოლოდ ქვეყნის მსხვერპლად წარმოდგენის კონცეფციას, არამედ მასში მთელი

რეგიონის ჩართვას ცდილობდა. ამის ერთ-ერთი მაგალითი საქართველოს მიერ ჩერქეზთა გენოციდის ცნობის ფაქტი იყო, რაც შეფასებული იყო, როგორც საქართველოს მიერ საბჭოთა კავშირის შეფასების, მისი ჭეშმარიტი ბუნების გამოვლენის და საზოგადოებისათვის წარდგენის საკითხი.

თავი V. ლუსტრაცია, როგორც მანიპულაციის იარაღი

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საკითხი საბჭოთა კავშირის საიდუმლო სამსახურებთან დაკავშირებული პირების ლუსტრაციის თემა იყო. 90-იან წლებიდან მოყოლებული ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოების უმრევლესობამ ამ მიმართულებით განსხვავებული პოლიტიკური კურსი გაატარა, რაც როგორც ქვეყნის შიდა ვითარებით, ასევე საერთაშორისო მდგომარეობითაც იყო განპირობებული.

როგორც წინა თავიდან ჩანს მართალია 90-იან წლების დასაწყისში ზვიად გამსახურდიას პრეზიდენტობის დროს საბჭოთა წარსულის შეფასების მიმართულებით გარკვეული ნაბიჯები გადაიდგა, მაგრამ ხელისუფლების დამხობის შემდეგ და ედუარდ შევარდნაძის მიერ გატარებული პოლიტიკა ამ მიმართულებით განსხვავებული იყო და ის არ აგრძელებდა წინა კურსს. ლუსტრაციის და დეკომუნიზაციის არგატარებამ და აღნიშნული საკითხი ღიად დატოვებამ მოგიანებით გააჩინა არე ამ საკითხით მანიპულირებისათვის.

„ვარდების რევოლუციის“ შემდეგ ხელისუფლებაში მოსული მთავრობის ლუსტრაციის საკითხისადმი დამოკიდებულების გაანალიზებისას უნდა გამოიყოს ორი ძირითადი საკითხი, ესენია ნაკლული საარქივო მასალები, როგორც მიზეზი თუ რატომ ვერ მოხდება ლუსტრაციის პროცესი და აღნიშნული საკითხის უსაფრთხოების ფორმატში გადაყვანა, როდესაც კონფორმისტები აღქმული არიან, როგორც გავლენის აქტორები, რომელთაც შეუძლიათ საზოგადოებას ისეთივე ზიანი მიაყენონ, როგორც ეს შესძლო სერგო ორჯონიკიძემ მეოცე საუკუნის დასაწყისში.

§5.1 არასრული საარქივო მონაცემების საკითხი

ლუსტრაციის საკითხის ერთ-ერთი შემაფერხებელი ფაქტორი უშიშროების არქივებში საბჭოთა კავშირის საიდუმლო სამსახურებთან დაკავშირებული პირების არასრული მონაცემების საკითხი იყო, რომელზედაც აპელირებით 90-იანი წლებიდან მოყოლებული პოლიტიკოსები ცდილობდნენ ლუსტრაციის კანონის მიღებიდან თავის არიდებას.

აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოებმა არქივების გასაჯაროება ჯერ კიდევ 90 იან წლებში საბჭოთა კავშირის დაშლისთანავე დაიწყეს, მაგრამ ამ მიმართულებით სანიმუშო შემთხვევას გერმანიის მაგალითი წარმოადგენს, როდესაც ბერლინის კედლის დანგრევის შემდეგ ხალხმა მოახერხა დაეცვა შტაზის არქივები, რომელიც მოგვიანებით განსაჯაროვდა და საზოგადოებას მიეცა საშუალება ენახა ყველა ის ინფორმაცია, მათ შორის პირადი საქმეები რომელსაც ტოტალიტარული რეჟიმი დროს მათ შესახებ ფლობდა.

საქართველოში სამწუხაროდ მსგავსი პრეცედენტი არ მომხდარა და არქივების საკითხი ერთ ერთ მოუგვარებელ თემას წარმოადგენდა საქართველოს დამოუკიდებლობის პირველ ეტაპიდან მოყოლებული¹.

დღესდღეობით, შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი აერთიანებს სამი უწყების საარქივო ფონდს, ესენია: შინაგან საქმეთა სამინისტროს, ყოფილი სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის და კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მასალები². ოფიციალური მონაცემების თანახმად საქართველოში

¹ არქივის თანამშრომლები საუბრობენ, რომ მოსახლეობამ ხანძრის შემდეგ დაიტაცა პირადი საქმეები, რომელთა ნაწილი ქვეყნიდან გაიტანეს, ნაწილს კი დღესაც კერძო მფლობელობაში ინახავენ;

² შინაგან საქმეთა სამინისტროს და უშიშროების არქივების გაერთიანება მოხდა 2005 წელს უშიშროების სამინისტროს ლიკვიდაციის შემდეგ. ხოლო 2007 წელს მას დაემატა პარტიული არქივი

არსებული არქივი მოიცავს 1919 -1989 წლის მასალებს, დაახლოებით 20 000 ერთეულს. მათ შორის არის უშიშროების არქივის ნაწილი (რაც ხანძარს გადაურჩა) და სისხლის სამართლის საქმეები, რომელთა ძირითადი ნაწილი პოლიტიკური ნიშნით არის აღძრული¹.

სახელმწიფო პოლიტიკის ერთ-ერთი გამოხატულება არის ე.წ. არქივების განსაჯაროების და საზოგადოებისათვის საარქივო მასალების გაცნობის საკითხი. ოფიციალური მონაცემებით საქართველოს უშიშროების არქივი ღიაა მოქალაქეთათვის გარდა განსაკუთრებული შემთხვევებისა, რომელიც კანონმდებლობით არის დარეგულირებული. რაც კიდევ ერთ მნიშვნელოვან ნაბიჯს წარმოადგენს კომუნიზმის მეცნიერული შესწავლის საქმეში.

აღნიშნული გადაწყვეტილების მიღებას 2007 წელს წინ უძღოდა პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის განცხადება, რომ მას არაერთი საქმე აქვს ნანახი იუსტიციის მინისტრობის დროს და ეს საქმეები საზოგადოებამ აუცილებლად უნდა იცოდეს. შესაბამისად არქივების გახსნა ერთ-ერთი იმ გადაწყვეტილებათაგანია, რომელიც შესაძლებელია განვიხილოთ, როგორც მეხსიერების პოლიტიკის შემადგენელი ნაწილი, რომელსაც საზოგადოების კონექტიურ მეხსიერებაში კიდევ ერთი შრტისი შექონდა.

მაგრამ არქივი განკუთვნილია აკადემიური საზოგადოებისათვის და ფარტო მასებში იქ დაცული ინფორმაციის პოპულარიზაცია თავისთავად ვერ მოხდება.

¹ ამ კატეგორიის დამნაშავეებს უყენებდნენ სისხლის სამართლის კოდექსის შემდეგ მუხლებს: 58-10 (აგიტაცია ან პროპაგანდა, რომელიც შეიცავს საბჭოთა ხელისუფლების დამხობის მოწოდებას), 58-11 (ყოველგვარი ორგანიზებული ქმედობა, მიმართული დანაშაულის მომზადებისა და ჩატარებისათვის). ასამართლებდნენ ასევე სამშობლოს დაღატის, ჯაშუშობის, ტერორისტული აქტის, საზღვრის უკანონო გადაკვეთის, კონტრაბანდის, უკანონო სავალუტო ოპერაციების, ყალბი დოკუმენტების დამზადების, მასობრივი არეულობების მოწყობის, სპეკულაციის, კრიმინალური დანაშაულისა და სხვა ბრალდებების საფუძველზე.

სწორედ ამ „ხარვეზის“ გამოსწორებად შეიძლება ჩაითვალოს საქართველოს უშიშროების არქივის მიერ გამოცემული სპეციალური გამოშვებათა სერია „საარქივო მოამბე“, რომელიც საზოგადოებას მოუთხრობს საბჭოთა მმართველობის ბნელი მხარეების შესახებ.

საბჭოთა მმართველობის კონკრეტული ეპიზოდების გაცოცხლება და ისტორიის აღდგენა არის ძირითადი დევიზი, რომლის განხორციელებასაც აღნიშნული პერიოდული ორგანო ცდილობს. ამასთანავე აღნიშნული პროექტი შესაძლოა ჩაითვალოს პოპულარული ისტორიის შექმნის მცდელობად, რომელიც საარქივო მასალების საზოგადოებაში პოპულარიზაციას ეწევა, რამდენადაც ჟურნალში გამოყენებულია მასალები, რომელიც აღნიშნულ არქივებშია დაცული, ამასთანავე ჟურნალის თემატიკის სპექტრი იმდენად ფართოა რომ მკითხველს ეძლევა საშუალება გაიაზროს, თუ რა გარდახდათ თავს რეპრესირებულ ქალებს, პატრიარქებს, დისიდენტებს, როგორი იყო საბჭოთა ტერორი ავტონომიურ რესპუბლიკებში და როგორ აისახებოდა ეს ტერორის შემქმნელების ლავრენტი ბერიასა და იოსებ სტალინის მიმოწერაზე.

შესაბამისად აღნიშნული პროექტი შესაძლებელია ჩაითვალოს კოლექტიური მესხიერების მაფორმირებელი ერთ-ერთი იარაღი, რომელიც საზოგადოებაში საკმაოდ პოპულარობით სარგებლობდა და ამასთანავე საბჭოთა ოკუპაციის განსხვავებული რაკუსით დანახვის საშუალებას იძლეოდა.

§ 5.2 ლუსტრაციის კანონპროექტები

ხელისუფლების ერთ-ერთი სტრატეგია წარსულთან დისტანცირება იყო, მაგრამ ერთ-ერთი დაპირება რითაც ხელისუფლებაში მოვიდა, ლუსტრაციის კანონის მიღება და საბჭოთა საიდუმლო სამსახურებთან დაკავშირებული პირების ხელისუფლებიდან ჩამოშორების პირობა იყო. ამასთანავე ამ კათარზისის პირობას იმ იმედით იძლეოდა, რომ ხელისუფლებაში მოდიოდნენ ახალგაზრდები, რომელთაც წესით კავშირი მათთან არ უნდა ჰქონოდათ.

2003 წელს წინასაარჩევნო პერიოდში 15 არასამთავრობო ორგანიზაციათა გაერთიანებამ (ერთ-ერთი ინიციატორი „თავისუფლების ინსტიტუტი“ იყო) წამოაყენა პროექტი „ათი ნაბიჯი თავისუფლებისაკენ“. აღნიშნულ დოკუმენტში გაიწერა, თუ რისი გაკეთება იყო საჭირო, რათა მომხდარიყო „პოსტკომუნისტური საქართველოს განახლება“. კონცეფციაში გაწერილი პუნქტები კომპლექსური იყო და ითვალისწინებდა ღირებულებათა სისტემის ცვლილებას, საზოგადოების ტრანსფორმაციას, განთავისუფლებას საბჭოთა მენტალიტეტისაგან.

დოკუმენტის მე-5 პუნქტი ეხებოდა ლუსტრაციის შესახებ კანონის მიღების აუცილებლობას და რაც მთავარია მის რეალურად განხორციელებას. *„შური კი არ გვინდა მათზე ვიძიოთ, ეს ხალხი იმიტომ გვაშინებს, რომ არ ვართ დარწმუნებული, რომ ჩვენი ქვეყნის ინტერესებია წარმოდგენილი. მაგალითად, პარლამენტარს რომ ვირჩევ, მაინტერესებს, ავირჩიო პარლამენტარი, რომელმაც მთელი ქვეყნის ბედი უნდა გადაწყვიტოს და უცებ რომ გაირკვეს, უშიშროებაში ვიღაც კაპიტანი ან ლეიტენანტი მას პაიკად ხმარობს, ეს ყველამ უნდა იცოდეს“* (ინტერნეტ წყარო №7). აღნიშნული განახლება სახელმწიფოს მშენებლობის ახალ ეტაპს, ახალ გამოწვევებს და შესაძლებლობებს უკავშირდებოდა.

ხელისუფლების ცვლილების შემდეგ დაპირებისამებრ 2004 წელს ლუსტრაციის კანონის მიღების შესაძლებლობაზე საუბარი დაიწყო, და დროთა განმავლობაში ამ საკითხის განხილვის ინტენსივობა და ინტერესი იცვლებოდა, იმისდა მიხედვით, თუ როგორი იყო შიდაპოლიტიკური ურთიერთობები პოლიტიკური ელიტის წარმომადგენლებს შორის. მაგრამ ფაქტია ერთსულოვანი ნება აღნიშნული კანონის მიღების ჯერაც არ არსებობდა.

17 თებერვალს პრემიერ-მინისტრმა ზურაბ ჟვანიამ გაახმოვანა იდეა, რომლის თანახმადაც მინისტრთა ახალი კაბინეტი მხარს დაუჭერდა ლუსტრაციის ახალ კანონს, რომლის შემუშავებისთვისაც ზურაბ ადგიშვილს უნდა ეხელმძღვანელა (ინტერნეტ წყარო № 21), რომელიც იყო უშიშროების მინისტრის პოსტზე კანდიდატად წარდგენილი.

ხოლო უშუალოდ მინისტრის საზოგადოებისთვის წარდგენისას, პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა განაცხადა, რომ „ახალი ქართული სახელმწიფო არანაირად არაა ვაღდებული საბჭოთა კავშირის დროინდელი საქმეები საიდუმლოდ შეინახოს. არსებობს დიდი, ისტორიული საქმეები, რომელთა გამომზეურება უნდა მოხდეს" რომლის შესახებაც საზოგადოებამ უნდა გაიგოს და ახალ მინისტრს საჯაროდ დაავალა, რომ მეორე დღესვე (!) გაეხსნა ყოფილი საბჭოთა სუკ-ის არქივები 1920-1930 წლებიდან მოყოლებული და გამოექვეყნებინა საბჭოთა სპეცსამსახურის ქართველი აგენტების სია (დილის გაზეთი. 19 თებერვალი, 2004)

პრეზიდენტის აღნიშნული გამოსვლა საზოგადოებაში განხილულ იქნა, როგორც ყვითელი ბარათი ინტელიგენციას და პოლიტიკოსებს, რომლებიც არ იყვნენ ლოიალურად განწყობილები ახალი ელიტის მიმართ. მითუმეტეს სააკაშვილმა ასევე დასძინა, რომ იუსტიციის მინისტრობის დროს მას აქვს ნანახი აღნიშნული სიები და შესაბამისად იცის, რომ იქ საკმაოდ პატივსაცემი ადამიანები არიან მოხსენიებულნი. ამ განცხადებით ჩანდა რომ ხელისუფლების ყველა დონეზე არსებობდა მზადყოფნა რთა მიღებულიყო აღნიშნული კანონპროექტი, მაგრამ მიუხედავად ამისა, მსგავსი დოკუმენტი არ მომზადებულა.

საკაშვილის ეს განცხადება ერთის მხრივ წარმოადგენდა მისი, ლუსტრაციის კანონის მიღების შესახებ წინასაარჩევნო დაპირების, შესრულების მცდელობას, მაგრამ ამავე დროს მასში შესაძლებელია პოლიტიკური გადაწყვეტილების ნიშნების პოვნა, რამდენადაც ინტელიგენციის და პოლიტიკოსების ნაწილი არ თანაუგრძნობდა პრეზიდენტის მიერ განხორციელებულ რეფორმებს, შესაბამისად არქივების გახსნის დაპირება იყო ერთგვარი სასჯელი ამ არალოიალურობისთვის¹.

¹ მასმედიის საშუალებებში აღნიშნულ განცხადებას დიდი გამოხმაურება მოყვა, რამდენადაც ეს თემა კვირის ერთ-ერთ უმთავრეს სიახლეს წარმოადგენდა. მიხეილ სააკაშვილის მიერ KGB-ს არქივთა გამოქვეყნება არის უკანასკნელი ლურსმანი, რომელსაც იგი აჭედებს „საბჭოთა ქართული ელიტის“ კუბოში, რითაც ადასტურებს, რომ ქვეყანას ახალი გენერაცია, ახალი სოციალური ტალღა ეპატრონება და მას სურს ყოველგვარი კავშირი გაწყვიტოს იმ ძველ „საბჭოთა ელიტასთან“, რომლის უნიათობამ ყველაფერთან ერთად, 1988-1993 წლების საზარელი ეროვნული ტრაგედია განაპირობა. „დილის გაზეთი“, 19 თებერვალი, 2004 წელი

ამასთანავე, პრეზიდენტმა დააფიქსირა, რომ ის არ იყო წინააღმდეგი ლუსტრაციის კანონის მიღების და თუნდაც კანონი არ მომზადებულიყო, არქივების განსაჯაროებით ის აღნიშნულ პროცესს შეუწყობდა ხელს.

უშუალოდ ლუსტრაციის კანონპროექტი მომზადდა ერთი წლის შემდეგ, მაგრამ არა მთავრობამ, არამედ პარლამენტის ოპოზიციური ფრაქცია „დემოკრატიული ფრონტის“ მიერ. აღნიშნული პროექტის განხილვას ორი წელი დასჭირდა, თუმცა ამ პროექტს განხილვისას ცხარე დებატები ახლდა თან. თემით მანიპულირება არ დასრულებულა, პირიქით უფრო გამწვავდა, მითუმეტეს ჰორიზონტზე გამოიკვეთა ახალი მტრის სახე, რომელსაც თავის „ორჯონიკიძეები“ ჰყავდა, როგორც ქვეყნის შიგნით ასევე ქვეყნის გარეთ.

ლუსტრაციის კანონის გამწვავება დროში ემთხვევა ასევე 2006 წლის დასაწყისში გააქტიურებულ რუსეთის დედაქალაქს შეფარებული ყოფილი უშიშროების მინისტრის, პარტია "სამართლიანობის" ლიდერი იგორ გიორგაძის, გამოსვლას, რომელიც არ ფარავდა თავის ანტიპათიას, პრეზიდენტ სააკაშვილის მიმართ და რომელმაც 28 ნოემბერს "იზვესტიასთან" ინტერვიუში განაცხადა, რომ საქართველოს მოსახლეობის კონსოლიდაციის გზით აპირებს დღევანდელი "ვარდების რეჟიმის" შეცვლას და დასძენა, რომ ამისთვის სიტუაცია *„შევე მომწიფდა... 2006 წელი - ეს სააკაშვილის და მისი გუნდის ხელისუფლებაში ყოფნის უკანასკნელი წელია“* (ინტერნეტ წყარო №17). ლუსტრაციის კანონის ამოქმედების შემთხვევაში აუცილებლად შეეხებოდა გიორგაძეს და მის თანამებრძოლებს და აღნიშნული თემის გააქტიურება მათი გაფრთხილების ერთ-ერთი საშუალება იყო.

კანონპროექტი საბჭოთა სპეცსამსახურის წევრებსა და პარტიულ თანამშრომლებზე თანამდებობრივი შეზღუდვას ითვალისწინებდა. ამასთანავე კანონპროექტის ძირითადი მხარდამჭერები ოპოზიციური პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლები იყვნენ, რომელთაც ერთგვარი კვლევაც კი ჩაატარეს თუ როგორი იყო ყოფილის საბჭოთა ბლოკის ქვეყნების გამოცდილება ამ მიმართულებით (სიღრმისეული ინტერვიუ ლ. ბერძენიშვილთან. 12 ნოემბერი 2004).

"ამ კანონის უპირველესი მოვალეობაა, გაწმინდოს ხელისუფლება უცხო ქვეყნის აგენტებისაგან... დღეს საქართველოს დსთ-ში ყოფნა-არ ყოფნის და ნატოში გაწევრიანების საკითხი წყდება. ანუ დღეს დადგა დრო, როცა აგენტები, რომლებიც საქართველოში ბევრნი არიან, ქვეყნის წინააღმდეგ უნდა გააქტიურდნენ", - განაცხადა „რესპუბლიკელების“ ერთ-ერთმა ლიდერმა ლევან ბერძენიშვილმა, რომელიც ამ კანონპროექტს მხარს უჭერდა (ინტერნეტ წყარო №17).

ბერძენიშვილის განცხადებას გამოეხმაურა გიგა ბოკერია გამოეხმაურა, რომ ხელისუფლების დღის წესრიგში ლუსტრაციის შესახებ კანონის მიღება არ იდგა. საბოლოო ჯამში 2007 წელს პარლამენტმა 45 ხმით 37-ის წინააღმდეგ ლუსტრაციის შესახებ კანონი ჩააგდო. საინტერესოა, ის ფაქტი რომ კანონპროექტს მხარი არამხოლოდ უმრავლესობის წარმომადგენლებმა, არამედ თავად ინიციატორი ფრაქციის „დემოკრატიული ფრონტის“ წევრებმა ნაწილმაც არ დაუჭირა (სიღრმისეული ინტერვიუ გ. თორთლაძესთან. 19 ნოემბერი 2014).

მიზეზად ისევ სრულყოფილი საარქივო სიების არ არსებობა დასახელდა, რის გადაჭრის მექანიზმსაც აღნიშნული კანონპროექტი არ იძლეოდა. (ეს (კანონი) მიგვიყვანს ისეთ სიტუაციამდე, როდესაც ისინი [ყოფილი აგენტები], რომელთა შესახებაც ინფორმაცია ხელმისაწვდომია [თბილისში] გამოვლინდებიან, ხოლო ისინი, რომელთა შესახებაც ინფორმაცია მიუწვდომელია, ვერ გამოვლინდებიან) (ინტერნეტ წყარო №23).

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ მიუხედავად კანონპროექტის ჩაგდებისა საზოგადოებრივ დისკურსში კვლავაც შენარჩუნდა მოთხოვნა მიიღონ ლუსტრაციის კანონი, „რადგანაც რუსეთთან გამწვავებული ურთიერთობის ფონზე ძალიან საფრთხილოა არ გამეორდეს უკრაინული სცენარი და შესაბამისად უნდა მოხდეს, ისეთი სკანონმდებლო ბაზის შემუშავება, რომ მოხერხდეს რუსეთის სპეცსამსახურებთან დაკავშირებული პირების გამოვლენა და შესაბამისად მოსალოდნელი პროვოკაციების პრევენცია და აღკვეთა. გიგა ბოკერიას განცხადებით ოპოზიციის მიერ წამოყენებულ კანონპროექტმა იმიტომ ვერ მოიპოვა მხარდაჭერა, რომ ის მეტად ლიბერალური, ხასიათის იყო.

თავად ხელისუფლება თავად გეგმავდა ახალი კანონპროექტის შემუშავებას 2008 წლის არჩევნების შემდეგ რომელიც "უფრო რადიკალური" ხასიათის იქნებოდა (ინტერნეტ წყარო №18).

ამავე პერიოდში გამოქვეყნდა „თავისუფლების ინსტიტუტის“ კონცეფცია, თუ როგორი უნდა ყოფილიყო ახალი კანონი ლუსტრაციის შესახებ. აღნიშნული კონცეფციის თანახმად, საბჭოთა პერიოდის ლიდერებისა და იდეოლოგების გარდა, ლუსტრაცია ასევე უნდა შეხებოდა მოქმედ სახელმწიფო მაღალჩინოსნებს, დეპუტატებს, კანდიდატებს და პოლიტიკური პარტიების ხელმძღვანელებსაც, რომლებსაც პირადი სატელეფონო, საფოსტო კომუნიკაცია ჰქონდათ იმ სახელმწიფოს მოქალაქეებთან, რომელთა „შეიარაღებული ძალები საქართველოს ტერიტორიაზე სახელმწიფოს ნების საწინააღმდეგოდ იმყოფებიან და რომელთა მიზანია კონსტიტუციური წყობილების დამსობა ან ძალადობით შეცვლა“.

ამ ჩანართით ლუსტრაციის კანონი სცილდებოდა ლუსტრაციის გაგებას, რომლის თანახმადაც ის შრომის კოდექსს უკავშირდება. ამ შემთხვევაში კანონი შეეხებოდა არა მხოლოდ წარსულის დანაშაულებს, არამედ ახლანდელსაც, რაც არსებული კანონმდებლობით ისედაც ისჯება. ამ ჩანართით ლუსტრაციის კანონი ასევე უკავშირდებოდა უსაფრთხოების აღქმას რაზედაც ზემოთ ვისაუბრეთ.

"თუ რომელიმე პარტიის ლიდერი საქართველოს ნეიტრალიტეტის შესახებ დაელაპარაკება მოდესტ კოლეროვს, რომელიც არის რუსეთის პრეზიდენტის, პუტინის პოლიტექნოლოგი, ის ვალდებულია, ამის შესახებ განაცხადოს საჯაროდ, თუ როდის ელაპარაკა და რა თემაზე ჰქონდა ეს კომუნიკაცია", - განაცხადა "თავისუფლების ინსტიტუტის" წარმომადგენელმა აკაკი მინაშვილმა (ინტერნეტ წყარო №19).

საბოლოო კანონპროექტი, რომელზედაც მოხერხდა შეთანხმების მიღწევა და რომელიც ორი წლის შემდეგ დამტკიცდა, პარლამენტს გია თორთლაძემ წარუდგინა. შემოთავაზებული მოდელი კანონის განმარტებითი ბარათის თანახმად ეფუძნება ჩეხეთის და ლიტვის გამოცდილებას. ლუსტრაციის კანონი, რომელიც მიღებულ იქნა „თავისუფლების ქარტიის“ სახელწოდებით სამ ძირითად პრინციპს ემყარება ესენია:

- ეროვნული უსაფრთხოების გაძლიერება,
 - ✓ სახელმწიფოს წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულის, ტერორიზმისა და ქვეყნის უშიშროების საფუძვლების ხელყოფის აღკვეთა;
 - ✓ თანამედროვე მიდგომების გათვალისწინებით, საქართველოს კანონმდებლობის ნორმების ეფექტიანი ამოქმედება;
 - ✓ ეროვნული უსაფრთხოების განმტკიცება;
- საბჭოთა და ფაშისტური იდეოლოგიის აკრძალვა;
 - ✓ საბჭოთა და ფაშისტური იდეოლოგიების საფუძვლების გადვივების წინააღმდეგ პრევენციული ღონისძიებების განხორციელება;
 - ✓ საბჭოთა და ფაშისტური სიმბოლიკების, საკულტო ნაგებობების, ძეგლების, მონუმენტების, ბარელიეფების, წარწერების, ქუჩების, მოედნების, სოფლებისა და დაბების სახელწოდებების აღმოფხვრა;
- ნებისმიერი აღნიშნულ იდეოლოგიებთან ასოცირებული სიმბოლიკის აკრძალვა და სპეციალური კომისიის შექმნა, რომელიც შეიმუშავებს უცხო ქვეყნის სპეცსამსახურებთან საიდუმლო თანამშრომლობაში ეჭვმიტანილთა ე.წ. „შავ სიას“ („თავისუფლების ქარტია“. 2011. საქართველოს პარლამენტი. მუხლი 1)

კანონპროექტის ინიციატორის თანახმად სახელწოდება „თავისუფლების ქარტია“ იქიდან გამომდინარეობდა, რომ ის გაცილებით მეტი იყო ვიდრე ლუსტრაციის კანონი. თავისუფლების ქარტიას უნდა გაენთავისუფლებინა საზოგადოება ტერორიზმის საფრთხიდან (ტერორისტული აქტების სერია განხორციელდა იმ პერიოდში გორში და მიმდებარე ტერიტორიაზე, მათი გამოძიებისას ხელისუფლება რუსულ კვალზე ალაპარაკდა), იდეოლოგიური ზეგავლენისგან და სიმბოლოებისგან, რომელიც საზოგადოებას ახსენებდა და შესაძლოა, „აძლიერებდა კიდევაც“ იდეოლოგიურ განწყობებს (სიდრმისეული ინტერვიუ გია თორთლაძესთან. 12 ნოემბერი, 2014).

ლუსტრაციის კანონი იყო კომპრომისის შედეგი. უშუალოდ კანონპროექტში გაწერილი იყო ლუსტრაციის ფარგლებში განსახილველი ყოფილი თაბნამდებობის

გაცილებით ვრცელი ნუსხა, ვიდრე ეს არის თავისუფლების ქარტიაში. აღნიშნული სიის შემცირება გია თორთლაძემ იმ ფაქტით ახსნა, რომ იმდროინდელი უმრავლესობის წევრება მიმართეს ფრაქციის ხელმძღვანელი რამდენიმე პოზიციის ამოღების მოთხოვნით, წინააღმდეგ შემთხვევაში წაუყენეს ულტიმატუმი, რომ უმრავლესობას დატოვებდნენ. „მე ვარჩიე ნაწილობრივ გასულიყო კანონი, ვიდრე მთლიანად ჩავარდნილიყო“ (სიღრმისეული ინტერვიუ გია თორთლაძესთან. 12 ნოემბერი, 2014).

თუკი შევადარებთ ლუსტრაციის შესახებ ქართულ, ჩეხურ და ლიტვურ მოდელებს შეიძლება დავასკვნათ, რომ:

კანონის ჩეხური ვარიანტი არ ითვალისწინებს საიდუმლო სამსახურებთან კავშირში მხილებული პირებისათვის არჩევითი თანამდებობების დაკავების აკრძალვას, მას შემდეგ რაც ისინი საზოგადოებას გააცნობენ საკუთარ სტატუსს ამ მიმართულებით, როგორც არის მაგალითად ადგილობრივი თვითმმართველობა და პარლამენტი 1, რადგანაც კანონის თანახმად მოქალაქემ თავად უნდა გადაწყვიტოს აირჩევს თუ არა მსგავსი წარსულის მქონე პირს. ხოლო „თავისუფლების ქარტიის თანახმად“ მხილებულ პირებს არცერთი არჩევითი თანამდებობის დაკავების უფლება არ ენიჭებათ („თავისუფლების ქარტია“. 2011. საქართველოს პარლამენტი. მუხლი 8, 9).

ჩეხეთის კანონმდებლობით ლუსტრაციის კანონი არ ვრცელდება პირებზე, რომლებიც დაიბადნენ 1971 წლის 1 დეკემბრის შემდეგ, ხოლო ქართული კანონმდებლობით მსგავსი შეზღუდვა არ არსებობს, მეტიც ეს ეხება ყველას 1921 წლის 25 თებერვლიდან 1991 წლის 9 აპრილამდე იყვნენ დაკავშირებული საიდუმლო სამსახურებთან, აქვე არის საინტერესო ჩანაწერი, რომ აღნიშნული კანონი

¹ მიუხედავად ამისა 1994 წელს 80 ათასამდე პირმა მოისურვა გაველო ლუსტრაციის პროცედურა რათა მისცემოდათ კენჭისყრის შესაძლებლობა მიუხედავად იმისა, რომ კანონმდებლობა ამას არ მოითხოვდა, რაც შეიძლება ავხსნათ იმ პაქტით, რომ ლუსტრაციის წარმატებით გავლა ლეგიტიმურობის და წარმატების შანსებს ზრდიდა. (იხ. Williams K. C)

გავრცელებულია იმ ადამიანებზეც, რომელთაც 1991 წლის 9 აპრილიდან აქვთ რაიმე კავშირი უცხო ქვეყნის სპეცსამსახურებთან, ან უარი განაცხადეს საქართველოს სპეც-სამსახურებთან საიდუმლო თანამშრომლობაზე და ა.შ. (იქვე).¹

ასევე საინტერესოა ის ფაქტი, რომ ჩეხეთის რესპუბლიკაში თანამდებობის დაკავების აკრძალვა ეხებათ პირებს, რომლებიც უშიშროების სკოლებში სწავლობდნენ 3 თვეზე მეტი ვადით, ქართულ ვერსია კი მსგავს რეგულაციას არ ითვალისწინებს. ექსპერტთა აზრით ამ შემთხვევაში დოკუმენტის მორგება მოხდა საქართველოს კონკრეტულ თანამდებობის პირებზე და ამით დოკუმენტის პოლიტიკურ ხასიათს უსვამენ ხაზს (დოლიძე ა. 2010)

¹ ა) უარი განაცხადეს დამოუკიდებელი საქართველოს სპეციალურ სამსახურებთან საიდუმლო თანამშრომლობაზე;

ა.ბ) სახელმწიფო უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე, გარიცხულ იქნენ საიდუმლო თანამშრომელთა აპარატიდან;

ა.გ) დაუდგენელი მიზეზების გამო გაწვევით კავშირი დამოუკიდებელი საქართველოს სპეციალურ სამსახურებთან;

ბ) ყოფილი სსრკ-ის სახელმწიფო უშიშროების კომიტეტის ოფიცრები, რომლებმაც საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების დღიდან (1991 წლის 9 აპრილიდან) უარი განაცხადეს დამოუკიდებელი საქართველოს სპეციალურ სამსახურებში მუშაობის გაგრძელებაზე ან რომელთაც, სახელმწიფო უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე, უარი ეთქვათ დამოუკიდებელი საქართველოს სპეციალურ სამსახურებში მუშაობის გაგრძელებაზე;

გ) ყოფილი სსრკ-ის და საქართველოს სსრ-ის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტების წევრები, რაიონული და საქალაქო კომიტეტების მდივნები;

დ) ყოფილი სსრკ-ის და საქართველოს სსრ-ის ახალგაზრდული ლენინური კომუნისტური კავშირის ცენტრალური კომიტეტების ბიუროების წევრები;

ე) საქართველოს ტელერადიომაუწყებლობის სახელმწიფო კომიტეტის თავმჯდომარე. („თავისუფლების ქარტია“. 2011.)

რაც შეეხება ლიტვის კანონთან მსგავსებას, ლიტვის ლუსტრაციის კანონში საიდუმლო სამსახურებთან დაკავშირებულმა პირებმა თავად უნდა აღიარონ ამის შესახებ, რასაც ქართული ვერსიაც ითვალისწინებს („თავისუფლების ქარტია“. 2011). ლიტვურ ვარიანტში შეზღუდვის ვადად დაწესებულია 10 წელი, რასაც საქართველოს კანონი არ ითვალისწინებს და რაც მთავარია თუ ლიტვაში საბჭოთა კავშირის საიდუმლო სამსახური კრიმინალურ ორგანიზაციად გამოცხადდა, მსგავსი ფაქტი საქართველოში არ მომხდარა.

„თავისუფლების ქარტიის“ განმარტებით ბარათში არ არის დასაბუთებული, თუ რატომ გაკეთდა არჩევანი ლუსტრაციის ჩეხურ და ლიტვურ გამოცდილებაზე, რომლებიც სიმკაცრის თვალსაზრისით ერთმანეთისგან რადიკალურად განსხვავდებიან და რა პრინციპით მოხდა პუნქტების შეჩევა ევროპული გამოცდილებიდან.

მიუხედავად იმისა, რომ კანონი ჯერ-ჯერობით არ ამოქმედებულა, საზოგადოებაში მან არაერთგვაროვანი შეფასება გამოიწვია¹. ერთ-ერთი საკითხი ეხებოდა კომისიის ჩამოყალიბების საკითხს, რომელიც შედის შინაგან საქმეთა სამინისტროს კომპეტენციაში და ამავე დროს არქივებიც ამავე სამინისტროს დაქვემდებარებაშია. ასევე კომისიის ფართო უფლებამოსილება, სახელმწიფო საიდუმლოებასთან დაშვების პირველი ფორმა (განსაკუთრებული მნიშვნელობა) და მისი უფლებამოსილება რამდენად არის საფრთხის შემცველი და შესაძლოა გახდეს პოლიტიკური მანიპულაციების საშუალება². გარდა ამისა, უნდა აიკრძალოს თუ არა

¹ 2013 წლის 25 დეკემბრის ცვლილებით კანონი უფრო მეტად მოქნილი გახდა, კერძოდ თუ ძველი რედაქციით კომისიას უნდა შეესწავლა სიმბოლოების რაციონალურობის საკითხი და გადაეცა შესაბამისი ორგანოსათვის, ამჯერად თვითონ ღებულობს გადაწყვეტილებას მისი აღმოფხვრის შესახებ. ამასთანავე კომისიას მიეცა რეკომენდაციის არშესრულების შემთხვევაში პირთა გაფრთხილების და შემდეგში 1000 ლარიანი დაჯარიმების უფლება. (IDFI, 4 თებერვალი 2014)

² აგროვებს მონაცემებს და აწარმოებს იმ პირთა რეესტრს, რომლებიც საიდუმლოდ თანამშრომლობდნენ ყოფილი სსრკ-ის სპეციალურ სამსახურებთან ან რომელთა შესახებ საქართველოს კანონმდებლობით დადგენილი წესით მიღებული მონაცემები მიუთითებს მათ

სიმბოლიკები, რომელიც განთავსებულია მაგალითად, კომერციულ დაწესებულებებზე (KGB ბარი) და ა.შ.

მიუხედავად კანონის მიღებისა თავად ამ კანონს ჯერჯერობით არ უმოქმედია. ერთ-ერთი შედეგი რაც გამოიწვია ეს საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შენობიდან საბჭოთა დროიდან შემორჩენილი ხუთქიმიანი ვარსკვლავის მოშორება იყო.

თუკი შევაჯამებთ ლუსტრაციის კანონის მისაღებად გაღებულ ძალისხმევას ოცი წლის განმავლობაში ყველა მთავრობის წარმომადგენელი ცდილობდა, რაიმე ფორმით მოექცენა გამოსავალი და შეესრულებინა გაცემული დაპირება ლუსტრაციის პროცესის გატარებისა და ყოფილი აგენტების გამოაშკარავების შესახებ. როგორც წესი აღნიშნული საკითხის გააქტიურებას წინ უძღოდა კონკრეტული პოლიტიკური მოვლენა, რომელიც დაკავშირებული იყო საბჭოთა კავშირის ნომეკლატურის წარმომადგენელთა გააქტიურებასთან. შესაბამისად საკითხის წინ წამოწევა ხდებოდა არა მხოლოდ საზოგადოების ინტერესების შესაბამისად, არამედ იმისდა მიხედვით როგორი იყო პოლიტიკური დღისწესრიგის გამოწვევები

ფარულ კავშირზე ყოფილი სსრკ-ის სპეციალურ სამსახურებთან. კომისია ასევე აგროვებს ინფორმაციას საბჭოთა და ფაშისტური სიმბოლიკების ადმინისტრაციული ორგანოების მიერ, აგრეთვე სახელმწიფო ან ადგილობრივი თვითმმართველობის საკუთრებაზე გამოყენების თაობაზე, ასევე საკულტო ნაგებობების, ძეგლების, მონუმენტების, ბარელიეფების, წარწერების შესახებ, ქუჩების, მოედნების, სოფლებისა და დაბების სახელწოდებების, აგრეთვე მასობრივი თავშეყრის სხვა ადგილების შესახებ, რომლებიც შეიცავს საბჭოთა და ფაშისტური იდეოლოგიების და პროპაგანდის ელემენტებს თუ ამ იდეოლოგიების ლიდერთა სახელებს. „თავისუფლების ქარტია“. (2011). საქართველოს პარლამენტი. მუხლი 7.3

თავი VI

სტალინის საკითხი პოლიტიკურ დისკურსში

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის რუსეთის მიერ ოკუპაციის თემის წინ წამოწევასა და ახალი კოლექტიური მესხიერების ჩამოყალიბების მცდელობის პარალელურად გააქტიურდა სტალინის ფენომენის შეფასების საკითხი.

როგორც წინა თავებში განვიხილეთ იოსებ სტალინის მიმართ საქართველოს სხვადასხვა თაობის ხელისუფლების წარმომადგენლებს განსხვავებული დამოკიდებულება ქონდათ. თუ ზვიად გამსახურდია მკვეთრად ნეგატიურად აფასებდა ბელადის მემკვიდრეობას, ედუარდ შევარდნაძის აღქმა გაცილებით პოზიტიური იყო, რაც მან თავის გამოსვლებში არაერთხელ გამოხატა. კვლევები თუ როგორი იყო სტალინის აღქმა საზოგადოებაში ამ პერიოდში არ ჩატარებულა, თუმცა შეხედულება, რომ სტალინი იყო მეორე მსოფლიო ომში გამარჯვების შემოქმედი საზოგადოებაში დომინანტობდა და რაც ყოველდღიურობაშიც კი იყო შესამჩნევი .

ვარდების რევოლუციის მთავრობის დამოკიდებულება სტალინის საკითხისადმი არათანმიმდევრულია და მსგავსად მესხიერების სხვა საკვანძო საკითხებისა დამოკიდებულება პოლიტიკის დღის წესრიგის შესაბამისად იცვლება. თავდაპირველად, სტალინის და სააკაშვილის საერთო დაბადების დღე (21 დეკემბერი) საზოგადოებაში გარკვეულწილად სტალინის რკინის ხელთან ასოცირდებოდა, და მესიანიზმის იდეას კიდევ უფრო ამძაფრებდა. თავად ხელისუფლებაც არ ცდილობდა ამ საკითხის წინ წამოწევას, თუმცა სტალინი, როგორც ბელადი საქართველოს გმირთა პლეადაში, რომელთაც ქვეყნის მშენებლობის პროცესში იყენებდნენ არ ირიცხებოდა. ხელისუფლების სტრატეგიას შესაძლებელია ერთგვარად სიჩუმის სტრატეგია ვუწოდოთ, რომელსაც არ სურს გააქტიუროს საზოგადოებაში მისი ხსოვნა, თუმცა არც დავიწყებისთვის ემეტება.

§ 6.1 საბჭოთა მონუმენტური ძეგლები

თავსაპირველად, ხელისუფლების და განსაკუთრებით პრეზიდენტ სააკაშვილის შეფასება სტალინთან მიმართებაში თავშეკავებული იყო და მისი, როგორც საბჭოთა სისტემის ნაწილის აღქმა არ ხდებოდა, მაგრამ რუსეთთან ურთიერთობის დაძაბვასთან ერთად დღის წესრიგში დგება სტალინის, როგორც საბჭოთა დიქტატორის გადაფასების საკითხი. შესაბამისად მისი სახელი პოლიტიკურ დისკურსში გამოჩნდა. ოღონდ ამ გამოჩენას ნეგატიური დატვირთვა ქონდა და საბჭოთა კავშირის რეპრესიების ავტორად აღიქმებოდა. ამასთან შეიმჩნევა ბელადის განსხვავებული აღქმისა და ამ იდეის გავრცელებისადმი ნეგატიური დამოკიდებულება. მაგალითად, 2007 წლის თებერვალში ტელეკომპანია რუსთავი 2 ის ეთერში დაიწყო სერიალ „სტალინი LIVE“-ის ჩვენება, რომელშიც ნაჩვენები იყო იოსებ სტალინის ცხოვრების უკანასკნელი თვე, რომელშიაც ბელადი იხსენებს განვლილ გზას და ბოლოს საკუთარი ქმედებების მონანიებას ცდილობს. ტელეკომპანიის გენერალური დირექტორი აღნიშნული სერიალის რეკლამირებისას აცხადებდა, რომ ”ეს ფილმი მაყურებელს საშუალებას აძლევს გაიგოს, რაზე ფიქრობდა სტალინი, ვინ სძულდა და ვინ უყვარდა; ასევე გაიგოს იყო თუ არა სტალინი მართლა ასეთი ცუდი როგორც ჩვენ ამდენი წლები თავში გვიჭედავდნენ და თურმე ეს ყველაფერი ასე არ ყოფილა” (ინტერნეტ წყარო № 19).

აღნიშნულმა განცხადებამ, ხელისუფლების წარმომადგენლების მკაცრი კრიტიკა გამოიწვია. მას სამარცხვინო და სკანდალური შეფასება უწოდეს, რადგანაც სისხლიანი ტირანის მითის ძლიერი ქართველი პოლიტკოსით ჩანაცვლების მცდელობის განსხვავებულად შეფასება ვერ მოხდებოდა. არხის საპასუხო განცხადების თანახმად, საქართველოში ჯერ კიდევ იყვნენ დიდი რაოდენობით ადამიანები, რომელითათვის იოსებ სტალინის სახელი მნიშვნელოვანი იყო, და შესაბამისად პროდუქცია სწორედ მათზე იყო გათვლილი.

სტალინის შეფასების საკითხი განსაკუთრებულად მწვავე 2008 წლის რუსეთ საქართველოს ომის შემდეგ გახდა და დაუკავშირდა ომისგან ყველაზე მეტად დაზარალებული ქალაქის - გორის მოედანზე სტალინის მონუმენტის არსებობის მართებულობის საკითხის.

სახელისუფლებო წრეებში გავრცელებული მოსაზრების თანახმად, ქალაქში, რომელიც ომის დროს პერმანენტულად და დაუნდობლად იბომბებოდა რუსი აგრესორების მიერ, არ შეიძლებოდა მდგარიყო საბჭოთა ბელადის ქანდაკება, რომელსაც დიდი წვლილი მიუძღოდა ბოლშევიკების მიერ დემოკრატიული საქართველოს ანექსიაში და იმ მძიმე მდგომარეობაში რაშიც დღესდღეობით ქვეყანა იმყოფებოდა. ამასთანავე, საბჭოთა კავშირის სამართალმემკვიდრე რუსეთის ფედერაცია, რომელიც თავისმხრივ ცდილობდა აღედგინა სტალინისდროინდელი იმპერია, კვლავაც აგრძელებდა საქართველოს ოკუპაციას და რომელმაც საქართველოს ტერიტორიების მნიშვნელოვანი ნაწილის მიტაცებასთან ერთად ათასეულობით ადამიანის სიცოცხლე შეიწირა.

გორის ცენტრალურ მოედანზე მდგარი ძეგლი ასევე ეწინააღმდეგებოდა სახელმწიფოს ოფიციალურ პოლიტიკას, რომელიც წარსულის შეფასებას და საზოგადოებაში საბჭოთა მენტალიტეტის დამსხვრევას ითვალისწინებდა. პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის განცხადებით XXI საუკუნეში, როდესაც საქართველოს აქვს თავისი დამოუკიდებელი ისტორია, ამ ქვეყანაში არ შეიძლება არსებობდეს ოკუპაციის მუზეუმი და ოკუპანტთა ძეგლები. რადგანაც საფუძველშივე ეწინააღმდეგება საქართველოს, როგორც თავისუფალი ქვეყნის მენტალიტეტს და სახელმწიფოებრივ პრიორიტეტებს (სააკაშვილი მ. 3 ოქტომბერი 2008).

აღნიშნული ძეგლის ქალაქის ცენტრიდან გადატანის იდეა 2008 წელს მთავრობის სხდომაზე გაცხადდა, როდესაც ვიცე პრემიერმა გიორგი ბარამიძემ ხაზი გაუსვა, რომ მუდმივად თავისუფლებისათვის მებრძოლი ერს არ შეიძლება თავისუფლების სიმბოლოდ ოკუპანტის ძეგლი ჰქონდეს, მხოლოდ იმ არგუმენტზე დაყრდნობით, რომ ის საქართველოში დაიბადა.

ოფიციალური დისკურსის თანახმად გორის ცენტრალურ მოედანზე ძეგლის არსებობა „ახირებული და გაუგებარი დაუდევრობა იყო“ (ინტერნეტ წყარო №10), რომელიც სახელმწიფოს იდიოტურ მდგომარეობაში აყენებდა (გია ნოდია). აღნიშნულ ინიციატივას მთავრობის წარმომადგენლები მიესალმნენ, მაგრამ საზოგადოებაში განსხვავებული რეაქცია გამოიწვია. კერძოდ, სამოქალაქო საზოგადოებისა და პოლიტიკოსთა წარმომადგენლები ორ ბანაკად დაიყვნენ. ნაწილი მხარს უჭერდა ძეგლის აღებას, მეორე ნაწილი კი აპროტესტებდა. ორივე მხარე ხაზს უსვამდა, რომ აღნიშნულ გადაწყვეტილებას პოლიტიკური სარჩული ჰქონდა, რასაც ძეგლის გადატანის მომხრეები დადებით, ხოლო მოწინააღმდეგეები უარყოფით მხარედ მიიჩნევდნენ.

ძეგლის გადატანის მომხრეთა ძირითადი არგუმენტაციის თანახმად სტალინი მეოცე საუკუნის უმთავრეს ბოროტებათა სიას ლიდერობდა. მისი მმართველობის პეიოლში საბჭოთა კავშირმა იმპერიის შემადგენლობაში მყოფ ერებს და მათ შორის სტალინის მშობლიურ ქართველებსაც, მოუწყო გენოციდი. ხოლო მისი პერსონის დადებითი შეფასება უფრო მეტად მითოლოგიის თემას განეკუთვნება, რომელსაც სწორედაც რომ ქართული წარმომავლობა კვებავს და რეალობასთან საერთო არაფერი აქვს. ქართველთა გულუბყვილობის კიდევ ერთი გამოხატულება იყო ის ფაქტი, რომ ბელადის გარდაცვალების შემდეგაც კი 1959 წელს მისი სახელის დაცვას არაერთი ქართველი შეეწირა. ამიტომაც, დროა ისტორიის შეფასების და სტალინისთვის პატრიოტის ფასადური სახის ჩამოხსნის. მის მიერ გატარებული პოლიტიკა იყო არა საქართველოს არამედ რუსეთის ინტერესებში და სწორედაც რომ იმპერიას ემსახურებოდა.

რადგანაც, ოფიციალური დისკურსის თანახმად რუსეთი არის მტერი, რომელიც 200 წლის მანძილზე განუწყვეტლივ გვესხმის თავს. არ შეიძლება მტრის მონუმენტი ქალაქის მთავარ მოედანზე იდგეს (24 საათი. 29 სექტემბერი, 2008. გვ. 10). ამასთანავე, ძეგლის გადატანის მოწინააღმდეგეებს სტალინის სადღეგრძელოების ძახილში ამხელდნენ და ბელადის, როგორც ზე-კომპენსაციის საშუალებად აღქმაში სდებდნენ ბრალს. (კონცეფცია: მართალია რუსეთმა ჩვენ

დაგვიპყრო, მაგრამ სტალინის საშუალებით ჩვენ რუსეთი დავიპყარი) (ზედანი ა. ბაქრაძე ლ. 2009).

აღნიშნული გადაწყვეტილება, სახელმწიფოს მხრიდან ემსახურებოდა ხაზგასმას, რომ ის აგრძელებდა ბრძოლას იმპერიის წინააღმდეგ და არ დაუშვებდა მტკივნეული ისტორიის განმეორებას. ეს გადაწყვეტილება გულისხმობდა, როგორც პროტესტს რუსეთის იმპერიული პოლიტიკის წინააღმდეგ, ასევე საზოგადოებაში აღვიძებდა ერის კოლექტიურ მესხიერებაში წინააღმდეგობის მოძრაობას, რომელიც ათწლეულების განმავლობაში წარუმატებელი იყო, მაგრამ ამჟამად მიზნისთვის უნდა მიედწია. იდეის მომხრეთა ერთ-ერთი არგუმენტის თანახმად, ძეგლის არსებობა ქალაქის ცენტრში, ასევე ეწინააღმდეგებოდა საქართველოს და მისი ხელისუფლების მიერ ევროპული ფასეულობების გაზიარების საკითხს, რამდენადაც აღნიშნული ძეგლი მიანიშნებდა, რომ ბელადის მესხიერება ქვეყანაში ჯერაც ცოცხალი იყო, (ამის არგუმენტად მოყავდათ, რომ ევროპელებმა შექმნეს ტოტალიტარული წარსულის გადალახვა, რუსეთმა კი ვერა. ეს ერთ ერთ ევროპულ ფასეულობად აღიქმებოდა) შესაბამისად, ცოცხლობდა ღიადი საბჭოეთის ნოსტალგია და შანსი, რომ ფორსმაჟორულ სიტუაციაში მტერი კონფორმისტულად განწყობილი ადამიანების პოვნას მოახერხებდა.

ამასთანავე, საბჭოთა მონუმენტების ქვეყანაში არსებობა ხელისუფლებას კიდევ ერთხელ ახსენებდა, რომ მიუხედავად წამატებულ რეფორმებზე აპელიებისა, ის მაინც პოსტსაბჭოთა სახელმწიფო იყო, რომელიც ჯერ კიდევ ვერ გამიჯნოდა რუსეთს, მიუხედავად მისი მხრიდან არაერთჯერადად თავდასხმისა. საზოგადოებაშიც კი, სტალინის ძეგლის გადატანა რუსეთის აგრესიის წინააღმდეგ მიმართულ ქმედებად და ერთგვარ რევანშად აღიქმებოდა, რამდენადაც ხელისუფლება ცდილობდა ისტორიის გადაწერას და ახალი ვერსიის შექმნას, პოლიტიკური ბერკეტების გამოყენებით.

სტალინის ძეგლის გადატანის მოწინააღმდეგეთა ძირითადი არგუმენტი, სწორედ იმ პრინციპზე იყო დაფუძნებული, რომ ხელისუფლება მიზნად არა ტოტალიტარული წარსულის შეფასებას და სტალინიზმის, როგორც ფენომენის შესწავლას ისახავდა მიზნად, არამედ მიმდინარე პოლიტიკის დღის წესრიგზე იყო

მორგებული და რუსეთის აგრესიის წინააღმდეგ სვლას წარმოადგენდა. სტალინის, როგორც ბელადისადმი არსებული დადებითი განწყობის განეიტრალება ძეგლის „ჩამოკვერცხლბეკებით“ ვერ მოხდებოდა. მენტალობის შესცვლელად საჭირო იყო საბჭოთა კავშირის, როგორც სისტემის მეცნიერული კვლევა, საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება და მხოლოდ ამ გზით მოხერხდებოდა საზოგადოებაში არსებული მითების გადაფასება.

სისტემის დემონტაჟი არა ძეგლების მოშორებით, არამედ ჩვენს თაგებში, ეს იყო მათი ძირითადი დევიზი. წარსულის სრულად გააზრების შემთხვევაში საბჭოთა ძეგლები არ წარმოადგენდა საფრთხეს არც ხელისუფლებისთვის და შესაბამისად, არც საზოგადოებისათვის. მას მხოლოდ ტურისტული მნიშვნელობა ექნებოდა, როგორც ეს აღმოსავლეთ ევროპის სახელმწიფოთა უმრავლესობამ წარმატებით განახორციელა.

აღნიშნულ საკითხში პოლიტიკის ჩარევის კიდევ ერთ მაგალითს წარმოადგენდა ხელისუფლების მცდელობა ნებისმიერი ხერხის გამოყენებით მოეშორებინა ძეგლი გორის მოედნიდან. 2010 წელს შინაგან საქმეთა მინისტრი ვანო მერაბიშვილი ჟურნალ „კომერსანტთან“ ინტერვიუში, სადაც ის რუსულ-ქართულ ურთიერთობებზე საუბრისს შეეხო სტალინის ძეგლის გადატანის თემატიკას, აღნიშნა, რომ 2008 წლის აგვისტოში მიმდინარეობდა მოლაპარაკებები ქართულ და რუსულ მხარებს შორის სტალინის ძეგლის რუსების მიერ აფეთქებასთან დაკავშირებით. მისი თქმით, ამ მოლაპარაკებებში ქართულ მხარეს თავდაცვის და უშიშროების კომიტეტის თავმჯდომარე გივი თარგამაძე წარმოადგენდა, რომელიც რუს ჯარისკაცებს სთავაზობდა 50 000 დოლარს ძეგლის აფეთქების სანაცვლოდ, თუმცა რუსულმა მხარემ ამ გარიგებაზე უარი განაცხადა. შინაგან საქმეთა მინისტრის განცხადებით რუსულმა მხარემ აღნიშნული შემოთავაზება შეურაცყოფადაც კი მიიღეს. ეს იმ ფონზე, როდესაც „სხვა ყველაფრისთვის რუსები ფულს აღიებდნენ, მაგრამ ამისთვის არა“ (ინტერნეტ წყარო №25), რაც მისი თქმით

კიდევ ერთხელ უჩვენებს, თუ რამხელა სხვაობაა ჩვენსა და რუსეთის ფედერაციის მენტალობას შორის¹.

თუკი შევაფასებთ ხელისუფლების ამ განზრახვას შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ მთავრობა შეეცადა თავად რუსეთის ხელით გაეკეთებინათ მათვის მნიშვნელოვანი საქმე, მათვე ხელით მოეშორებინათ სტალინის ძეგლი საქართველოსთვის. რასაც ორი მნიშვნელოვანი შედეგები შეიძლებოდა ჰქონდა:

- ✓ პირველი, რუსეთის, როგორც მტრის ხატს უფრო განამტკიცებდა, რადგანაც მათ არ დაინდეს თვით სტალინიც კი, რომელმაც მათ იმპერია შეუქმნა;
- ✓ მეორე, ხელისუფლება ამ საკითხს ექსესების გარეშე მოაგვარებდა, რადგანაც როგორც მოგვიანებით აღმოჩნდა ძეგლის მოშორების საკითხმა საზოგადოებაში, განსაკუთრებით კი გორის რაიონის მაცხოვრებლებში დიდი ვნებათაღელვა გამოიწვია.

¹ მინისტრ მერაბიშილის განცხადების შემდეგ სამინისტროს პრესსამსახურმა განმარტა, რომ მართალია გამოქვეყნებული ინტერვიუ რეალურად ასახავდა მინისტრის მიერ მიწოდებულ ინფორმაციას, მაგრამ თემებიდან, რომელიც ეხებოდა საქართველოს ინტერესებს ჩრდილოეთ კავკასიაში და საქართველო-ევროკავშირის ურთიერთობებს კონტექსტიდან იყო ამოგლეჯილი.

ამასთანავე პრეს-სამსახურის განმარტება არ შეხებია სტალინის ძეგლის შესახებ ინფორმაციას, რაც შესაძლოა მისი რეალურობის ადასტურებდეს.

მოგვიანებით, ვანო მერაბიშვილმა გაზეთ „24 საათისთვის“ მიცემულ ინტერვიუში განაცხადა, რომ ამ თემაზე ხუმრობით საუბრობდნენ და ეს ცნობილი ისტორიაა, „...როდესაც გივი თარგამაძე ტყვეების გათავისუფლების თაობაზე ოკუპანტებთან მოლაპარაკებას აწარმოებდა, უთხრა, სამოქალაქო ინფრასტრუქტურას ნუ დაანგრევთ, თუ გინდათ ფულს მოგცემთ და სტალინის ძეგლი ააფეთქეთო, - ასეთ კონტექსტში იყო ნათქვამი. თვითონ რუსი ოფიცრები ამბობდნენ, როგორ აკადრეთ ეს სტალინს, სტალინი ჩვენი იდეალიაო... ამ განწყობაზე იყო იქ საუბარი - ჩვენს მიწაზე შემოჭრილი რუსი ოფიცრები და რუსული არმია დღეს სტალინის მიმდევრები, სტალინისტები არიან. სწორედ ამის თქმა მინდოდა“ მერაბიშვილი ”კომერსანტში“ გამოქვეყნებულ ინტერვიუს განმარტავს (სივილ ჯორჯია, 10 აპრილი. 2010)

გორში სტალინის ძეგლის დემონტაჟის საკითხი გავრცელდა საქართველოს სხვადასხვა ქალაქში არსებული ძეგლების საჭიროების საკითხსაც და სტალინის მონუმენტების საქართველოში არსებობის ლეგიტიმურობის საკითხის ერთიან კონტექსტში განხილვა დაიწყო. რამაც აღნიშნულ თემატიკაც გორის გვაქტორი ჩამოაცილა და უფრო მეტად სისტემური გახადა.

ძეგლების დემონტაჟის პროცესი გორიდან დაწყო, ძეგლი ღამით წინასწარი გაფრთხილების გარეშე გორის ცენტრიდან მალულად გადაიტანეს. ანალოგიურად წარიმართა ძეგლების გადატანის პროცესი საქართველოს სხვადასხვა ქალაქებში, კერძოდ, ტყიბულში, ქუთაისში, ახმეტასა და თელავში. თუმცა, ძეგლების აღებას მიუხედავად ღამით ჩატარებული ოპერაციისა ექსესების გარეშე მაინც არ ჩაუვლია. ადგილობრივი ტელეკომპანია „თრიალეთის“ ჟურნალისტებს არ მისცეს დემონტაჟის პროცესის გადაღების საშუალება, მეტიც ჟურნალისტებს შეურაცყოფა მიაყენეს და კამერა წაართვეს. (მოგვიანებით პოლიციელებმა კამერა დააბრუნეს, მაგრამ ჟურნალისტების განცხადებით გადაღებული კადრები წაშლილი იყო).

საქართველოს მოსახლეობამ სტალინის „ჩამოკვერცხლებების,, პროცესი პოლიციელების მიერ გადაღებული კადრების საშუალებით ნახა, საიდანაც ჩანდა თუ როგორი ოვაციებით ხვდებოდა ადგილზე შეკრებილი ადამიანების ჯგუფი ძეგლის ჩამოგდებას. ოფიციალური დისკურსის თანახმად მოზეიმე ხალხი გამოხატავდა საბჭოთა მენტალიტეტთან დამშვიდობებას და რომ, ეს პროცესი არა მხოლოდ ხელისუფლების ჩარევით, არამედ თავისთავად ხალხის სურვილით ხდებოდა. მითუმეტეს ძეგლის გადატანამდე არაერთხელ გამარტულა ამ ადგილზე ახალგაზრდების აქცია, რომლებიც, ხელისუფლებას უმოქმედობაში ადანაშაულებდნენ და მონუმენტის სასწრაფოდ გადატანას ითხოვდნენ. ეს ფაქტი კიდევ უფრო ამტკიცებდა სხვაობას დასავლური ღირებულებების აღქმისას ქართველ და რუს ერს შორის.

საზოგადოების რეაქცია ჩუმად ძეგლის გადატანაზე მკვეთრად ნეგატიური იყო. სტალინის ღამით „მოტაცების“ მიზეზად ოფიციალური წყაროები ადგილობრივი მოსახლეობის გაღიზიანების თავიდან აცილების სურვილს ასახელებდნენ. ცენტრალური მთავრობის განცხადების თანახმად ბელადის ძეგლი

სტალინის მუზეუმში უნდა აღმართულიყო, თუმცა აღნიშნული დაპირება არ შესრულებულა¹.

მოგვანებით, ხელისუფლების მიერ გახმოვანდა რომ სტალინის მუზეუმის კონცეფციის შეცვლის იდეა, რომლითაც ეს უკანასკნელი სტალინიზმის მუზეუმად უნდა გადაკეთებულიყო. ჯერ კიდევ 2008 წლის სექტემბერში ნიკა ვაჩიშვილმა განაცხადა, რომ საქართველოს ხელისუფლება გორში, სტალინის მუზეუმში კიდევ ერთი ოკუპაციის მუზეუმის გახსნას გეგმავდა, რომელიც საზოგადოებას გააცნობდა ორსაუკუნოვანი რუსული ოკუპაციის შესახებ მასალას. ახალი მუზეუმი უნდა დაეპროექტებინათ პოლონელ და ლიტველ სპეციალისტებს, რომელთაც აღნიშნულ საკითხზე მუშაობის დიდი გამოცდილება ჰქონდათ (ინტერნეტწყარო №24).

ოფიციალური დისკურსის თანახმად სტალინის მუზეუმში უფრო მეტად კომუნიზმის პროპაგანდა მიმდინარეობდა, ვიდრე რეალობის ასახვა, რამდენადაც გიდების ტექსტი ორიენტირებული იყო გაამართლებინა საბჭოთა ხელისუფლების სისხლიანი რეპრესიები, ამიტომაც საჭიროა მუზეუმის შინაარსის და შესაბამისად ექსპოზიციის შეცვლა და მისი თანამედროვე მოთხოვნილებებს მორგება.

კულტურის მინისტრმა ნიკა რურუამ 2008 წლის აგვისტოს საქართველოში დატრიალებული უბედურება, სტალინიზმის პროდუქტად შეაფასა და დასძინა, რომ ურთიერთ შეუთავსებელია სტალინის მუზეუმი, საბჭოთა ბელადის განდიდების ლექციებით, და საქართველოს სწრაფვა ცივილიზებული მსოფლიოსკენ (ინტერნეტწყარო №4).

ძეგლის ადგილას უნდა დადგმულიყო სტალინური საბჭოთა რეპრესიების შედეგად დაღუპული ადამიანების ხსოვნისადმი მიძღვნილი მემორიალი, რომლის

¹ ძეგლის დაბრუნების იდეა დღესაც ცოცხლობს. ხელისუფლების ცვლილების შემდეგაც არაერთი პოლიტიკოსი პირდებოდა გორის მაცხოვრებლებს ბელადის ძეგლის დაბრუნებას, მაგრამ

თავისუფლების ქარტიაში 2014 წელს შესული ცვლილების თანახმად კანონმდებლობით იკრძალება კომუნიზმთან და ფაშიზმთან დაკავშირებული ძეგლების დადგმა.

მაკეტის შესარჩევად კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრომ 2010 წელს საერთაშორისო კონკურსი გამოაცხადა. ნამუშევრები საკონკურსო პროექტები 2011 წლის 21 იანვრიდან 30 იანვრის ჩათვლით გამოფენილი იყო თბილისის სახელმწიფო სამხატვრო აკადემიის საგამოფენო დარბაზში.

წარმოდგენილი 42 პროექტიდან თამარ კვესიტაძისა და პაატა სანაიას სკულპტურამ „ამაობას არ ამოება“ გაიმარჯვა. 5 მეტრიანი ბეტონის ქანდაკება განასახიერებს დაჩეხილი ადამიანების ერთობას, რომლებიც მიუხედავად ჭრილობებისა წინ მოიწევენ. სკულპტურის სახელწოდებად აღებულ იქნა კოტე ყუბანეიშვილის ზემოთაღნიშნული ფრაზა, ხოლო ძეგლის ავტორების თანახმად ის გამოხატავს *„რომ რაც ამაობაა, არ უნდა ჩაჭიდო, არ უნდა ა მ ო ე ბ ა. არადა, ეს ხშირად ხდება ჩვენ ცხოვრებაში. ძეგლთან ამ ფრაზას საერთო თუნდაც ის აქვს, რომ სტალინის კულტიც ამაობა იყო და ეს დრომ უკვე გამოაჩინა. თუმცა, ნახევარი გორი მაინც ჩაჭიდებულია ამ ამაობას“*(ინტერნეტწყარო №2).

პრეზიდენტმა სააკაშივილმა ძეგლზე საუბრისას ხაზი გაუსვა, რომ ეს მონუმენტი საქართველოს იდეას განასახიერებს, *„როგორც არ უნდა დაგვანაწევრონ, დაგვჩეხონ, გვებრძოლონ, მაინც დავდგებით ფეხზე და გავავრძელებთ სვლას წინ“*(ინტერნეტწყარო №3). მიუხედავად კონკურსის გამარჯვებისა, სკულპტურა სტალინის ძეგლის ადგილას არ აღმართეს.

ჩამოთვლილ მიზეზთა შორის ერთ-ერთი, თავად სკულპტურის ვიზუალური მხარე იყო, კერძოდ ომგამოვლილ ქალქში დაჩეხილი ადამიანების ხილვა ისდაც მძიმე ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას კიდევ უფრო დაამძიმებდა. ამიტომაც არაოფიციალური წყაროების თანახმად ერთი წლის შემდეგ ახალი კონკურსის ჩატარება დაიგეგმა, თუმცა ხელისუფლების ცვლილების გამო ის არ ჩატარებულა.

ძეგლის მოშორების საკითხი კვლავაც ანტირუსული პროპაგანდის გაგრძელების მცდელობად შეფასდა საზოგადოების იმ ნაწილის მიერ რომელიც თავიდანვე ეწინააღმდეგებოდა სტალინის ძეგლის აღების იდეას. ხელისუფლების აღნიშნული ნაბიჯი შეფასდა, როგორც მცდელობა შენარჩუნებულიყო აქტუალურობა ქართულ-რუსული ურთიერთობების ნეგატიური გამოცდილების

პროპაგანდისა, ამასთანავე წაშლილიყო ნებისმიერი სიმბოლური გამოვლინება რომელიც ამ ურთიერთობას პოზიტიური სახით შეახსენებდა საზოგადოებას.

სტალინის როგორც მეორე მსოფლიო ომის ერთ-ერთი უმთავრესი გმირის მიმართ არსებულ პოლიტიკას დაუკავშირდა მეორე მსოფლიო ომში დაღუპულთა მემორიალების საკითხი, რომელიც მსგავსად ბელადის ძეგლისა საბჭოთა მმართველობასთან ასოცირდებოდა და ეროვნული მნიშვნელობის მატარებელი არ ყოფილა. მიუხედავად ვარდების რევოლუციის შემდგომი ხელისუფლების განსაკუთრებული დამოკიდებულებისა გმირების მიმართ, მეორე მსოფლიო ომში დაღუპული მებრძოლები ნაციონალური გმირების სიაში არ ჩაეწერნენ, რადგანაც ისინი საბჭოთა სისტემას ემსახებოდნენ, რომელსაც საერთო საქართველოსთან არაფერი არ ქონია.

ხელისუფლების ამ პოლიტიკის გამოხატულება იყო ქალაქ ქუთაისში არსებული დიდების მემორიალი, რომელიც 2009 წლის 19 დეკემბერს ააფეთქეს¹. მემორიალის აფეთქების მიზეზად მემორიალის ადგილას პარლამენტის მშენებლობის სურვილი დასახელდა, თუმცა ოპოზიციური პარტიებისა და საზოგადოების ნაწილისათვის ეს ფაქტი ხელისუფლების ანტირუსული პოლიტიკის გაგრძელებას წარმოადგენდა.

ეს იმ ფონზე როდესაც საქართველოსა და რუსეთს შორის ომის შემდეგ ურთიერთობა უაღრესად დაძაბული იყო. ამასთანავე ალბათ არც ის ფაქტია შემთხვევითი, რომ მემორიალის აფეთქების ოფიციალურ თარიღად 21 დეკემბერი დასახელდა, რაც სტალინის და სააკაშვილის დაბადების დღე იყო. სიმბოლური თვალსაზრისით სწორედ ამ დღეს მონუმენტის აფეთქება განასახიერებდა საბჭოთა წარსულიდან კიდევ ერთი ნაბიჯის გადადგმას.

აღნიშნული გადაწყვეტილებით რუსეთი ნამდვილად გაღიზიანდა, რამდენედაც ჯერ კიდევ მონუმენტის დემონტაჟის იდეის გაუღერებისთანავე, კრემლში ეს ეს მოსაზრება მეორე მსოფლიო ომის ვეტერანებისადმი უპატივცემულობის გამოხატულებად შეფასდა. ხოლო, მემორიალის აფეთქებდან რამდენიმე კვირის

¹ გეგმის თანახმად მემორიალი 21 დეკემბერს უნდა აფეთქებულიყო

შემდეგ, ქუთაისში დანგრეული მემორიალის ასლის მოსკოვში დადგმის იდეას კენჭი რუსეთის ფედერაციის საკანონმდებლო ორგანოში ეყარა და 448 ხმით არც ერთის წინააღმდეგ გადაწყვეტილება ინიციატივის სასარგებლოდ იქნა მიღებული. მოგვიანებით პრეზიდენტმა პუტინმა მართლაც ჩაუყარა საფუძველი მემორიალის მშენებლობას.

დიდების მემორიალის ანალოგის მშენებლობასაც თავის მხრივ რუსულმა მხარემ სიმბოლური დატვირთვა მიანიჭა. მონუმენტის ავტორმა მერაბ ბერძენიშვილმა აღდგენის პროცესში ჩართვაზე უარი განაცხადა იმ პრინციპით, რომ მას ესკიზები აღარ ჰქონდა. საბოლოო ჯამში მოსკოვში დადგმულ მონუმენტს სახელიც კი სიმბოლური დატვირთვის მატარებელია, მას „ფაშიზმის წინააღმდეგ ჩვენ ერთად ვიყავით“ უწოდეს, და მონუმენტი კომპოზიციურად გამოხატავს ფოტოს სადაც მელიტონ ქანთარიასა და მიხაილ ვეგოროვს რაიხსტაგზე საბჭოთა დროშა ააქვთ. ხოლო ქუთაისში აფეთქებული დიდების მემორიალი წარმოადგენს კომპოზიციის უკანა ხედს. ასევე სიმბოლური დატვირთვაც ქონდა იმ ფაქტსაც, რომ მონუმენტის გასსნაზე მიწვეულ სტუმრებს შორის ქართველი პოლიტიკოსებიც იყვნენ. (ინტერნეტწყარო №22).

საინტერესოა ის ფაქტიც, რომ რუსი პოლიტიკოსების საპასუხო შეფასებისას აღნიშნულ ფაქტში დამნაშავედ საქართველოს ხელისუფლება, როგორც ცალკე მხარე გამოყავდათ და ამ პროცესში თავად საქართველოს მოსახლეობა არანაირად არ იყო გარეული.

§6.2. ფაშიზმზე გამარჯვების დღე 9 მაისი თუ 8 მაისი

იოსებ სტალინის ერთ-ერთი უმთავრეს მიღწევათა შორის მეორე მსოფლიო ომში საბჭოთა კავშირის გამარჯვება სახელდება. შესაბამისად ისევე როგორც საბჭოთა კავშირში თანამედროვე რუსეთში 9 მაისი ეროვნული სიამაყის საგანს წარმოადგენს და ერთ-ერთი იმ საკვანძო საკითხთაგანია, რომლის ყოფილ მოკავშირე რესპუბლიკათა მიერ გადახედვა დიდ გულისწყრომას იწვევს.

აღნიშნულ ომში საქართველოდან დაახლოებით 700 000 ადამიანი დებულობდა მონაწილეობას, რომელთაგან 300 000 -მდე შეეწირა ამ ბრძოლას. შესაბამისად ვეტერანთა დიდი რაოდენობისა თუ სწორედაც რომ სტალინის ქართველობის გამო 9 მაისი საქართველოში ერთ-ერთ პომპეზურად აღნიშნად დღესასწაულს წარმოადგენდა. საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ 9 მაისი, როგორც დიდ სამამულო ომში გამარჯვების თარიღის საზეიმო აღნიშვნა გაუქმდა მაგრამ ედუარდ შევარდნაძის საქართველოში დაბრუნების შემდეგ ისევ აღსდგა, რაც შესაძლოა ვიფიქროთ რომ იმ ლავირების პოლიტიკის ნაწილი იყო, რომელსაც ხელისუფლება ატარებდა ჩრდილოელი მეზობლის მისამართით.

რუსეთ საქართველოს ომამდე მელიტონ ქანთარია ერთ-ერთი იმ გმირთაგანი იყო, რომლის ქართული წარმომავლობა და გმირობა საამაყო ტემატიკას განეკუთვნებოდა, მაგრამ რუსეთთან ურთიერთობის დაძაბვის და საბჭოთა წარსულის გადახედვისას სიმბოლისტური პოლიტიკის გააქტიურების შემდეგ ერთ-ერთი საკითხი, რომელსაც ხელისუფლება შეეხო მეორე მსოფლიო ომის შეფასების და მასში მონაწილეობის საკითხი იყო.

განსხვავებული თარიღები წარმოშვა იმ ფაქტმა, რომ გერმანიამ კაპიტულაციას ხელი მოაწერა ევროპული დროით 8 მაისს 22 საათსა და 45 წუთზე, ამ დროს კი საბჭოთა კავშირში უკვე 9 მაისი იყო.

მეორე მსოფლიო ომს განსხვავებულად აღიქვამენ საბჭოთა სივრცეში და დანარჩენ ნაწილში. საბჭოთა კავშირისათვის და დღესდღეობით მისი სამართალმემკვიდრე რუსეთისათვის აღნიშნული ბრძოლა შეფასებულია, როგორც დიდი სამამულო ომი, რომლის ნარატივი და მასში კოალიციის მონაწილეობის საკითხი იცვლებოდა საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტებთან ერთად¹.

¹ მუდმივად აქცენტირება იმაზე, რომ საბჭოთა კავშირს გარს არტყია არათუ მეგობრები და მოკავშირეები, არამედ მტრები მეორე მსოფლიო ომის გამოცხადებისთანავე შეწყდა, მეტიც აღმოჩნდა, რომ საბჭოთა კავშირს ყავდა მეგობრებიც და მოკავშირეებიც, მაგალითად, 1941 წელს ოქტომბრის რევოლუციის იუბილეზე ი. სტალინმა განაცხადა, რომ ინგლისმა და ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა მიაღწიეს ელემენტარულ დემოკრატიულ თავისუფლებას “მათ აქვთ პროფკავ-

დასავლური გაგებით ის მეორე მსოფლიო ომია, როდესაც მოხდა ჰიტლერის დამარცხება და ამით კაცობრიობა უფრო დიდ კატასტროფას გადაურჩა. აღნიშნული განსხვავებულ აღქმას კიდევ უფო მეტად ამძაფრებს ის ფაქტი, რომ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ გერმანული ნაციზმი და საბჭოთა სტალინიზმი ერთმანეთს გაუთანაბრა და ორივე დაგმო. ტოტალიტარიზმის მსხვერპლთა დღედ კი - 23 აგვისტო, მოლოტოვ-რიბენტროპის პაქტის გაფორმების თარიღი დააწესა. იმ ფონზე, როდესაც ვლადიმერ პუტინი აცხადებს, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლა საუკუნის ყველაზე დიდი გეოპოლიტიკური კატასტროფა იყო, ბუნებრივია ამ ორი ნარატივის ურთშეთავსება ძალზედ რთულია.

საქართველოში პოსტსაბჭოთა ნარატივის გადაწერასა და რუსეთისაგან დისტანცირების ფონზე ბუნებრივია დრის წესრიგში დადგა არჩევანის გაკეთების

შირები პარტიები პარლამენტი..... ” ამ შეხედულებამ მაშინ ასახვა ჰპოვა ისტორიოგრაფიაში იც.

1945 წლის პანკრატოვას რედაქციით გამოსულ სსრკ-ს ისტორიაში სტალინი ნორმანდიის დაკავებას აფასებდა, როგორც “ბრწყინვალე მიღწევას” და, რომ “ომების ისტორიამ არ იცის სხვა მსგავსი მაგალითი სამხედრო ხელოვნების ასეთი ოსტატობის ჩვენებისა.”

ერთი წლის შემდეგ აღნიშნული წიგნი ჩანაცვლებულ იქნა ახალი რედაქციით, რომელშიც იკითხებოდა, რომ 1944 წლის 6 ივნისს, მოკავშირეთა ძალებმა განახორციელეს ჩრდილო საფრანგეთის დაკავება. აღნიშნულმა ტექსტმა საბოლოო სახე შოსტაკოვის სტალინური პრემიის მფლობელ სახელმძღვანელოში მიიღო, რომლის თანახმადაც ინგლისი და ამერიკის შეერთებული შტატები ომის სამი წლის განმავლობაში ყოველი საშუალებით ცდილობდნენ მეორე ფრონტის გახსნისგან თავის არიდებას, მაგრამ საბჭოთა არმიის გრანდიოზული გამარჯვებების შემდეგ ნათელი გახდა, რომ შეიძლება მან მარტოკამ დაამარცხოს მტერი, დაიკავოს გერმანიის ტერიტორია და გაანთავისუფლოს დასავლეთ ევროპა საფრანგეთის ჩათვლით. 1944 წლის ივლისში ინგლისმა და ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა დატოვეს ინგლისი და დაბანაკდნენ საფრანგეთის ჩრდილოეთ სანაპიროზე. ამრიგად საბჭოთა ნარატივი მკვეთრად პოზიტიურიდან ნეგატიური შეფასებისკენ სულ რამდენიმე წელიწადში შეიცვალა და საბოლოოდ მივიდა დასკვნამდე: “საბჭოთა კავშირმა ომი მარტომ მოიგო” (Yakobson, S. 1949. pp.127-128)

საკითხი, როგორ და როდის უნდა აღნიშნოს ეს დღე, როგორც მეორე მსოფლიო ომი თუ როგორც დიდი სამამულო ომი. არჩევანი ფაქტიურად უტოლდებოდა ორიენტაციის და ფასეულობების საკითხს.

სიტუაცია უფრო მეტად გაამწვავა იმ ფაქტმა, რომ რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტმა დიმიტრი მედვედევმა ქართველ ხალხს და ვეტერანებს 2009 წელს მიულოცა სამამულო ომში გამარჯვების 64 წლისთავი და ხაზი გაუსვა, რომ ქართველ ხალხს მშვიდობას, სიკეთეს და თანხმობას უსურვებდა.

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი რუსეთის პრეზიდენტის მოლოცვაში ის იყო, რომ საქართველოს და რუსეთის ფედერაციას შორის დღეს დაძაბული ურთიერთობის აღდგენის პერსპექტივად „საერთო ისტორიული წარსული, კეთილშეზობლობისა და მეგობრობის ტრადიციები“ ესახებოდათ და ამასთანავე პირდაპირი ადამიანური კონტაქტები, კულტურულ და საზოგადოებრივ სფეროებში თანამშრომლობა ქართულ და რუსულ მართლმადიდებლურ ეკლესიებს შორის კავშირები აღნიშნულ იმედებს კიდევ აძლიერებდა (მედვედევი დ. 8 მაისი, 2009). საქართველოს არსებული ხელისუფლების არყოფნამ ამ დისკურსში კიდევ უფრო გააძლიერა არსებული დაძაბულობა და საბოლოოდ დასვა საკითხი თუ როდის უნდა აღნიშნათ დღესასწაული 8 თუ 9 მაისს.

დისკურსში აღნიშნული საკითხი 2009 წლის 8 მაისს საგარეო საქმეთა მინისტრმა გრიგოლ ვაშაძემ შემოიტანა, როდესაც საქართველოში აკრედიტებულ დიპლომატიურ კორპუსთან ერთად ყვავილებით შეამკო, ვაკის პარკში, უცნობი ჯარისკაცის საფლავი. მისი თქმით რუსეთი სეპარატიულად ისევე როგორც სხვა მრავალს ამ თარიღსაც 9 მაისს აღნიშნავს. მაშინ როდესაც დანარჩენი ცივილიზებული მსოფლიოსათვის ფაშიზმი 8 მაისს დამარცხდა (ინტერნეტწყარო №).

საგარეო საქმეთა მინისტრის აღნიშნული განცხადების შემდეგ აღნიშნული კითხვა საზოგადოებაში დისკუსიის საგანი გახდა. აღნიშნულს დაემატა კიდევ ერთი ასპექტი რა იყო საქართველოში 8 თუ 9 მაისის აღნიშვნის მიზეზი: ფაშიზმზე გამარჯვების აღნიშვნა თუ საჭოტა დღესასწაულისადმი პატივის მიგება?!

პირველი საკითხი იყო თუ რამდენად უნდა აღგვენიშნა სტალინის კოალიციის წევრობა და წითელ არმიაში სამსახური არა თავისუფალი, არამედ

დაპყრობილი ქვეყნის სტატუსით, მითუმეტეს ქართველები მოწინააღმდეგე ჰიტლერის არმიაში იბრძოდნენ; თუკი გერმანელებთან მეზობლ ქართველებს ჰქონდათ გათვლა რომ ნაციზმის გამარჯვებით საქართველოს დამოუკიდებლობას დაუბრუნებდნენ, წითლების მხარეს მეზობილებს არანაირი ნაციონალური მიზანი არ ქონიათ;

8 თუ 9 მაისს გამარჯვებით საქართველოში ტოტალიტარიზმი არ დამარცხებულა, ის კვლავაც გაგრძელდა მაშინ ხომ არ აჯობებს ტოტალიტარიზმის დამარცხებასთან ერთად კომუნიზმის დამარცხების დღეც ავლნიშნოთ თუნდა 31 დეკემბერს სსრკ-ს დაშლის დღეს;

საზოგადოების მეორე ნაწილისთვის მეორე მსოფლიო ომის აღნიშვნა ცივილიზებული სამყაროს წევრობასთან ასოცირდებოდა;

მეორე მსოფლიო ომში მონაწილეობას დაახლოებით 700 000 ადამიანი ღებულობდა მონაწილეობას საიდანაც 300 000 ამ ბრძოლაში დაიღუპა და ეს ის ადამიანები არიან რომელთაც თავიანთი სიცოცხლით შეიტანეს წვლილი ნაციზმის დამარცხებაში.

აღნიშნული დისკუსიიდან გამომდინარე შესაძლებელია დავასკვნათ რომ 8 მაისის დაწესების ძირითადი მიზანი საბჭოთა ისტორიიდან გაქცევის მცდელობა და ცივილიზებული სამყაროს ნაწილად გაწერის მცდელობა იყო.

§6.3. წარსულის ფალსიფიკაციასთან ბრძოლა რუსეთის ფედრაციაში

ისტორიკოსების როლი წარსულის თხრობისას უმნიშვნელოვანესია, რამდენედაც ის ქმნის იმ ნარატივს, რომელსაც საზოგადოება იმახსოვრებს, რომელიც იქცევა კოლექტიურ მეხსიერებად და აყალიბებს განწყობას მოვლენათა მიმართ. ისტორიის, როგორც მეცნიერების სიზუსტის შესახებ ურთიერთგამომრიცხავი მოსაზრებები არსებობს. თუმცა ისტორიკოსის, როგორც ჭეშმარიტების მაძიებლის ფუნქცია და მისი ზეგავლენის შესაძლებლობები

ნარატივის ფორმირების პროცესში საზოგადოებაში ფართოდ აღიარებულ თემას წარმოადგენს.

XX საუკუნის ისტორიოგრაფიაში დომინანტური ადგილი ეკავა პოზიტივისტურ მოძღვრებას, რომლის თანახმადაც წარსულის ობიექტური შესწავლა და გადმოცემა შესაძლებელი იყო და ცდილობდნენ ისტორიოგრაფია ჭეშმარიტების თხრობის ჩარჩოში მოექციათ, რამდენადაც ჭეშმარიტების წყაროს ისტორიკოსები უშუალოდ არქივებში, დოკუმენტებსა და პირველად მონაცემებში ეძებდნენ და მათზე დაყრდნობით მოუთხრობდნენ საზოგადოებას წარსულის შესახებ (Lopes, C).

XX ს-ში აღმოცენებულმა კონსტრუქტივისტულმა ხედვამ ისტორიის შინაარსი ისტორიკოსის წინაშე დასახულ მიზანს დაუქვემდებარა და აქცენტი დიდგვაროვანთა ყოფის აღწერიდან, რომელიც აქამდე დომინანტური იყო, სოციალურ-ეკონომიკურ საკითხებზე და უბრალო ადამიანების ცხოვრებაზე გადაიტანეს. ხოლო XXI საუკუნეში მდგომარეობა გაიმყარა დეკონსტრუქტივისტულმა ხედვამ, რომელიც ისტორიის შექმნისას აქცენტს მმართველი წრეების და მათი ინტერესების დიდ ზეგავლენაზე და ჰეგემონური ნარატივების არსებობაზე ამახვილებს ყურადღებას. სწორედ ეს უკანასკნელი ძლევა საშუალებას ვისაუბროთ პოლიტიზირებული ისტორიის შესახებ, რომელიც, როგორც წესი, პოლიტიკურ დღისწესრიგს არის მორგებული და მიზნად გადაწყვეტილებათა ლეგიტიმაციის ამღლებას, საზოგადოების მისადმი მხარდაჭერას ისახავს მიზნად.

„ჭეშმარიტი“ ისტორიის გამოვლენის საკითხი განსაკუთრებით მწვავეა გარდამავალი საზოგადოებებისთვის, რომელმაც ტოტალიტარული ან ავტორიტარული მმართველობა გამოიარა. საზოგადოების ინტერესს სამართლიანობის აღდგენა წარმოადგენს, ხოლო ხელისუფლებისათვის აღნიშნული საკითხი ერთის მხრივ ლეგიტიმურობის, ხოლო მეორეს მხრივ მორალური კათარზისის გავლის საშუალებას წარმოადგენს.

ამ მიმართულებით მეხსიერების პოლიტიკის ფორმირებისას ერთ-ერთ გავრცელებულ სტრატეგიას ისტორიული ჭეშმარიტების დამდგენი კომისიების

ფორმირება წარმოადგენს. აღნიშნული კომისია, როგორც წესი მიზნად ისახავს გამოიკვლიოს წარსული დანაშაულები, ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტები, რომელიც როგორც წესი წინა მმართველობის დროს განხორციელდა. აღნიშნული კომისია ასევე მომავალი თაობათა განათლებასაც ისახავს მიზნად რათა გააცნოს წარსულის საშინელებები, რომ მომავალში ვერავინ შეძლოს ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტების უარყოფა.

ამასთანავე კომისია მიზნეული როგორც პოლიტიური იარაღი, რამდენადაც გადაწყვეტილებას მისი შექმნის შესახებ დებულებენ არა ისტორიკოსები, არამედ პოლიტიკოსები¹, განსხვავებით ისტორიის დიდაქტიკური დანიშნულებიდან ის უფრო მეტად წარსულთან, წინა მმართველობასთან დისტანცირებას, მის არადემოკრატიულობის დამტკიცებას ცდილობს.

ისტორიული სინამდვილის დამდგენი კომისიები შესაძლებელია დახასიათდეს, როგორც „ოფიციალური, დროებითი, არასასამართლო ფაქტების დამდგენი ორგანო, რომელიც ცდილობს ადამიანის უფლებათა და ჰუმანიტარული სამართლის დარღვევის მამხილებელი ფაქტების გამოვლენას (Amnesty International, 11 June 2007.). კომისიები, როგორც წესი:

- ორიენტირებულნი არიან წარსულის შესწავლაზე;
- უფრო ხშირად სწავლობენ არა მხოლოდ ერთ კონკრეტულ მოვლენას არამედ პერიოდს;
- არიან გარკვეული ვადით შექმნილი, როგორც წესი ეს ვადა მერყეობს ექვსი თვიდან ორ წლამდე და მუშაობას ასრულებენ ანგარიშის შექმნით;
- არიან ოფიციალურად სანქციონირებულნი სახელმწიფო ინსტიტუციის მიერ (Hayner, B. Ash, T. 2002. p14);

¹ გერმანიაში კომისია შეიქმნა პარლამენტის მიერ, ხოლო ესტონეთში, ლატვიაში, ლიტვასა და რუმინეთში პრეზიდენტის ბრძანებით.

გავრცელებული ტიპოლოგიზაციის თანახმად ისტორიული ჭეშმარიტების დამდგენი კომისია მიზნად ისახავს:

- ავტორიტეტული ჩანაწერების მომზადება თუ რა ხდებოდა წარსული რეჟიმის განმავლობაში;
- მსხვერპლთათვის ისეთი პლატფორმის შექმნა, რომელიც საშუალებას მისცემს საზოგადოებისათვის საკუთარი იდეების გაზიარების შესაძლებლობას;
- საკანონმდებლო, სტრუქტურული და სხვა სახლის ცვლილებები, რათა მოხდეს დანაშაულებათა პრევენცია;
- გამოვლენა იმ პირებისა, რომლებიც იყვნენ პასუხისმგებლები აღნიშნული დანაშაულის ჩადენაში (Popkin M. Roht-Arriaza N. 1995. pp 79.);

ბოლო 40 წლის განმავლობაში კერძოდ 1974 წლიდან 30-ზე მეტი ჭეშმარიტების დამდგენი კომისია შეიქმნა აფრიკაში (სამხრეთ აფრიკა, უგანდა, ლიბია, მაროკო, ზიმბაბვე ჩადი, ბურუნდი ნიგერია და სიერა ლეონე), აზიაში (შრი ლანკა, ნეპალი და სამხრეთ კორეა), ცენტრალურ და ლათინურ ამერიკაში (ჰაიტი, ბოლივია, ურუგვაი, ელ სალვადორი არგენტინა, გვატემალა, ჩილე, ეკვადორი, პანამა და პერუ) და თვით კანადაშიც კი სადაც დამყარდა ახალი დემოკრატიები, ხელისუფლებაში მოვიდნენ ახალი მმართველები, რომლებიც სწორედ ისტორიული ჭეშმარიტების დამდგენი კომისიის საშუალებით შეეცადნენ გაეანალიზებინათ წარსული, ეპოვათ სამართალი და ეზრუნათ დაყოფილი საზოგადოების შერიგებაზე.

ისტორიული სინამდვილის დამდგენი კომისიები საბჭოთა სისტემის დაშლის შემდეგ რამდენიმე სახელმწიფოში შეიქმნა და მიზნად საბჭოთა დანაშაულების გამოვლენას ისახავდა მიზნად. მათ შორის იყო გერმანია, რუმინეთი და ბალტიის სახელმწიფოები, მოგვიანებით მათ საქართველოც შეუერთდა და ეს უკანასკნელი კვლევის ჰიპოთეზის თანახმად სწორედ ბალტიისპირეთის სახელმწიფოების მაგალითის გათვალისწინებით შეიქმნა.

პოსტსაბჭოთა კომისიებს მართალია თითოეულ ქვეყანაში გარკვეული თავისებურება ახასიათებს, მაგრამ მათგან შესაძლებელია გერმანული და

რუმინული მაგალითების გამოყოფა, ხოლო ბალტიისპირეთის შემთხვევები მეტ-ნაკლებად შესაძლებელია გაერთიანდეს ერთ ჯგუფად.

პირველი კომპონენტი, რითაც გერმანიის მაგალითი განსხვავდება სხვა სახელმწიფოებისგან და მათ შორის ქართული შემთხვევისგანაც არის საზოგადოების ინფორმირებულობის საკითხი. გერმანიაში აღნიშნული კომისიის მუშაობას თან ახლდა სახალხო განხილვები¹ თუმცა განსხვავებით სამხრეთ-აფრიკის კომისიისგან დამნაშავეებისა და მსხვერპლთა პირისპირ შეხვედრების ორგანიზება არ მომხდარა; სხვა სახელმწიფოებში კომისიის მუშაობა დახურულად და საზოგადოებისგან იზოლირებულად მიმდინარეობდა; თუმცა განსხვავებით სხვა კომისიებისაგან ლატვიაში კომისიის შედეგების გაცნობა საზოგადოებისათვის კონფერენციათა სერიის საშუალებით მოხდა, სადაც დასწრება თავისუფალი იყო და ჩართულობის კომპონენტს ამ ეტაპზე გარკვეულწილად აკმაყოფილებდა.

ბალტიის პირეთის სახელმწიფოები ცდილობდნენ შეესწავლათ ოკუპაციის ყველა მიმართულება, რომელიც ქვეყანამ გამოიარა, კერძოდ, ლიტვის კომისია სწავლობდა ლიტვის ოკუპაციის საკითხს როგორც ნაცისტების, ასევე კომუნისტების მიერ, შესაბამისად კომისია მოიცავდა ორ კომიტეტს, რომელიც აღნიშნული მიმართულებით მუშაობდა; ესტონეთის შემთხვევაში იკუპაციის საკითხი ქრონოლოგიურად იყო დაყოფილი კერძოდ 1) ესტონეთის ოკუპაცია საბჭოთა კავშირის მიერ 1940-1941 წწ-ში; 2) ესტონეთის ოკუპაცია ნაცისტური გერმანიის მიერ და 3) ხელახალი ოკუპაცია საბჭოთა კავშირის მიერ. ასევე ლატვიის შემთხვევაში კომისიის ერთი ჯგუფი მუშაობდა საბჭოთა კავშირის მიერ 1940-1941 წწ-ში ლატვიის ოკუპაციაზე, ორი ჯგუფი ჰოლოკოსტისა და კაცობრიობის

¹ კომისიის მუშაობისას 1992 წლის მაისიდან 1994 წლის მაისამდე კომისიის მუშაობის ფარგლებში მოეწყო 44 საჯარო განხილვა, 40 დამატებით დახურული განხილვა და 150 შეხვედრა კომიტეტებთან, იმ საკითხების განსახილველად, რომელიც საზოგადოებასი ყველაზე მტკივნეულად აღიქმებოდა. კომისიის მუშაობის შედეგად გამოიცა 148 აკადემიური ნაშრომი, რომელიც 95 ძირითად საკითხს შეეხებოდა. (McAdams A. 2001)

წინააღმდეგ ჩადენილი დანაშაულის საკითხებზე, ხოლო მეოთხე ჯგუფი 1944-1956 წლებში საბჭოთა კავშირის მიერ ქვეყნის ხელახლა ოკუპაციის საკითხს სწავლობდა.

ისტორიული ჭეშმარიტების დადგენის საკითხი რუსეთის ფედერაციაშიც დაისვა და განსხვავებით ზემოთაღნიშნული სახელმწიფოებისგან, რომლებიც ისტორიის საბჭოთა კავშირისეული ვერსიის გადაფასებას ცდილობდნენ, ამ შემთხვევაში პირიქით კომისია სწორედ საბჭოთა კავშირის ისტორიის რეინტერპრეტირების გამოვლენაც ცდილობდა და მათ წინააღმდეგ იყო მიმართული.

რადგანაც საქართველოში ისტორიული სინამდვილის შემსწავლელი კომისია გარკვეულიწილად გამოძახილსაც წარმოადგენს კომისიის გადავწყვიტეთ ეს უკანასკნელიც გაგვეანალიზებინა, მითუმეტეს, კომისიის წევრთა განცხადების თანახმად ისტორიის არასწორი ინტერპრეტაციის ერთ-ერთ უმთავრეს წყაროს საქართველო და მისი ხელისუფლება წარმოადგენდა.

§6.4 წარსულის ფალსიფიკაციასთან ბრძოლა რუსეთის ფედერაციაში

რუსეთის ფედერაციაში წარსულის აღქმა პოლიტიკური კურსის და დღის წესრიგის ცვლილებაზეა დამოკიდებული. პრეზიდენტ ვ. პუტინის პრეზიდენტობის ბოლო წლებში და განსაკუთრებით დ. მედვედევის ხელისუფლებაში მოსვლის შემდეგ ცენტრალურმა ხელისუფლებამ აქტიურად დაიწყო უახლესი წარსულის შეფასების გაკონტროლება და მტკიცება იმისა, რომ საბჭოთა წყობილება სულაც არ იყო ცუდი. მართალია, მას ქონდა გარკვეული შეცდომები, მაგრამ ყავდა ისეთი გენიოსი, როგორც იოსებ სტალინია, რომლის ძლიერმა მენეჯერულმა უნარმა მეორე მსოფლიო ომის მოგება დიდწილად განაპირობა. აღნიშნული შეხედულება აისახა ა. ფილიპოვის რედაქტორობით გამოსულ რუსეთის ისტორიის სახელმძღვანელოში, რომელმაც მოგვიანებით ისტორიის ოფიციალური ვერსიის სახე მიიღო.

ყველაზე ხმაამდელი განაცხადი, რომელმაც, როგორც რუსეთში ასევე მის ფარგლებს გარეთაც დიდი რეზონანსი გამოიწვია „რუსეთის ინტერესების საწინააღმდეგოდ ისტორიის ფალსიფიკაციასთან მებრძოლი კომისიის“ შექმნა იყო, რომელიც უშუალოდ პრეზიდენტ მედვედევის ბრძანების საფუძველზე შეიქმნა. მისი თქმით ამ კომისიის შექმნის აუცილებლობა განაპირობა იმ ფაქტმა, რომ “ისტორიის ფალსიფიკაციის მცდელობა სულ უფრო მკაცრი, ბოროტი და აგრესიული ხდება”. კომისიას დაევალა შეისწავლოს და გაანალიზოს ინფორმაცია, ისტორიული

ფაქტებისა და მოვლენების ფალსიფიკაციის შესახებ, რომელიც მიმართულია, საერთაშორისო არენაზე რუსეთის პრესტიჟის შემცირებისკენ, ასევე სახელმწიფო ორგანოთა ქმედებების კოორდინაცია. აღნიშნულ საკითხთან მიმართებაში და ადეკვატური რეაგირებისათვის შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავება. რაც შეეხება “ადეკვატურ რეაგირებას”, კომისიის თითოეული წევრი ერთხმად ამტკიცებდა, რომ დარღვევის გამოვლენის შემთხვევაში, არანაირი სადამსჯელო ზომები არ მიიღებოდა, თუმცა 2009 წლის გაზაფხულზე საზოგადოებამ “Новая газета”-ს საშუალებით შეიტყო, რომ მეცნიერებათა აკადემიამ გასცა ინსტრუქცია რეგიონალური ინსტიტუტებისადმი, რათა შეედგინათ ისტორიის ფალსიფიკატორთა სიები. აღნიშნული ფაქტის გახმაურების შემდეგ კომისიაში განაცხადეს, რომ ეს მეცნიერებათა აკადემიის ინიციატივა იყო, ხოლო, თავის მხრივ, აკადემიაში თავი იმით იმართლეს, რომ სიები დასჯის კი არა, სოციოლოგიური კვლევისათვის დგინდებოდა.

აღნიშნული კომისია 28 წევრისგან შედგებოდა და მას სათავეში პრეზიდენტის ადმინისტრაციის ხელმძღვანელი სერგეი ნარიშკინი ედგა, რომელმაც კომისიის მუშაობის მიზანი შემდეგნაირად ჩამოაყალიბა: ისტორიკოსთა მუშაობის ორგანიზება და არა კონიუქტურიდან გამომდინარე დასკვნების გაკეთება.

ასევე გარკვევა თუ კონკრეტულად, რომელი ფალსიფიცირებული ფაქტები აყენებენ რუსეთის ინტერესებს ზიანს. მანვე დააკონკრეტა ფალსიფიცირებული ისტორიის კერები, როგორც, მაგალითად, მეზობელი სახელმწიფოებია, სადაც ნაცვლად კეთილმეზობლური დამოკიდებულების დამყარების მცდელობისა, დაკავებულნი არიან სხვადასხვა სახის პრეტენზიების წამოყენებით. მათ შორის

ტერიტორიული, ეკონომიკური, მატერიალური და ა.შ. მისი თქმით „ფალსიფიკაციის წინააღმდეგ“ ბრძოლის ეფექტურ საშუალებად ახალი მასალების, მათ შორის გასაიდუმლოებული დოკუმენტების მოძიება-დამუშავება ესახებათ.

კომისიის წევრმა ს. მარკოვმა კიდევ უფრო დააზუსტა და გამყარებულთა შორის “უკრაინა, სააკაშვილის რეჟიმი, ესტონეთისა და ლატვიის ხელისუფლება” მოიხსენია. კომისიის ძირითად მიზნად კი “ისტორიკოსებისათვის ნორმალური პირობების შექმნა” დაასახელა, რათა ნორმალური მუშაობის და შესაბამისი ინტერპრეტირების საშუალება მიეცეთ“, თუ რას გულისხმობდა ისტორიკოსების სამუშაო პირობებში არ დაუკონკრეტებია. ექსპერტები საუბრობენ ხელისუფლების მხრიდან მომავალ სიგნალზე, რომელიც რუსეთის ფედერაციის სინამდვილეში “კარგად მუშაობს”. საწინააღმდეგო შემთხვევაში ისტორიკოსთა ნაშრომები ან არ დაიბეჭდება, ან, უარეს შემთხვევაში, მოხვდება იმ “შავ სიაში”, რომელთა შექმნის მცდელობაზე ზემოთ ვისაუბრეთ. ამასთან, კომისიის მოღვაწეობა ექსპერტთა ნაწილის აზრით, შესაძლებელია აღვიქვათ, როგორც სახელმწიფო იდეოლოგიის ჩამოყალიბება, რაც რუსეთის ფედერაციის კონსტიტუციით აკრძალულია.

თუმცა ს. მარკოვის განცხადება ორი ტიპის ისტორიის არსებობის თაობაზე, სადაც პირველი-განკუთვნილია მხოლოდ პროფესიონალი ისტორიკოსებისათვის, სადაც შესაძლებელია საუბარი ნებისმიერი სიმწვავის ფაქტებზე და იგი დაფარული უნდა იყოს საზოგადოებისათვის, მეორე ისტორიაში კი რომელიც განკუთვნილია პუბლიკისათვის აქცენტი კეთდება პოზიტიურ ურთიერთობაზე, ერთა შორის მეგობრობაზე, მიმანიშნებელია სადისკუსიო სივრცის დახურვის შესაძლებლობაზე, რომელიც ისტორიის ინსტრუმენტალიზაციის ერთ-ერთი ნიშანია.

საზოგადოებაში აზრთა სხვადასხვაობის საფუძველი შესაძლოა თვით კომისიის შემადგენლობამაც წარმოშვა. 28 წევრიდან 6-ია მხოლოდ ისტორიკოსი, დანარჩენი ნაწილი დაკომპლექტებულია საგარეო დაზვერვის, უშიშროების საბჭოს სხვადასხვა სამინისტროების წარმომადგენლებით და რუსეთის არმიის გენერალური შტაბის უფროსიც კი. კომისიის მდივანია ისააკ კალინინი, რომელიც აქტიური ლობისტი იყო ა. ფილიპოვის სახელმძღვანელოსი “რუსეთის ისტორია”, სადაც სტალინი მოხსენიებულია, XX საუკუნის ეფექტური მენეჯერის სახელით, ხოლო

რეპრესიები კი განხილულია, როგორც “იზდერჟკა”. ამასთანავე ამ სახელმძღვანელოში მთელი პარაგრაფი ეთმობა ვ. პუტინის “სუვერენული დემოკრატიის კონცეფციას.

§6.4.1 საბჭოთა ისტორიის სადაო საკითხები

კომისია მუშაობს სამი მიმართულებით: უკრაინა, ბალტიის ქვეყნები და საქართველო. ხოლო განსახილველი მოვლენები კი ძირითადად XX საუკუნეს ეხება. ესაა მეორე მსოფლიო ომი და მისი შედეგები. ასევე იალტის კონფერენციის შემდეგ შექმნილი ვითარება. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მეორე მსოფლიო ომის დაწყების მიზეზს და სტალინის პოლიტიკას. გავრცელებული შეხედულების თანახმად, ომის დაწყებაში გერმანიას, იტალიას და იაპონიას ედებოდა ბრალი. მაგრამ ბოლო დროს აქტიურად დაიწყო საუბარი მასში საბჭოთა კავშირის, როგორც ერთ-ერთი აგრესორის როლზე. რაც, ბუნებრივია, რუსეთისთვის, როგორც საბჭოთა კავშირის უშუალო მემკვიდრისთვის, მიუღებელია.

შესაბამისად კომისიას ზემოთ აღნიშნული ფაქტების განხილვა ევალება. გარდა ამისა შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე კონკრეტული სადაო საკითხი: პოლტავის ბრძოლა; გოლოდომორი 1932-1933წწ.; 1938 წლის 29 სექტემბრის მიუნხენის შეთანხმება; მოლოტოვ-რიბენტროპის პაქტი; კატინის საქმე; დავა რეპრესიის მასშტაბების შესახებ; მსხვერპლი სამხედრო და სამოქალაქო პირთა შორის; ლენდ-ლიზი; II მსოფლიო ომის პერიოდში არსებული სს დაჯუფებების ლეგიტიმაციის პროცესი და ა.შ.

ფალსიფიკაციასთან ბრძოლაში ასევე აქტიურად ჩაბმულია რუსეთის თავდაცვის სამინისტრო, სადაც გამოდის ინტერნეტ ჟურნალი სახელწოდებით: “Военно-Исторический Журнал”, მუდმივად იბეჭდება მსგავსი საკითხები რუბრიკით: “Против Лжи и Фальсификаций”. ამავე ჟურნალში დაიბეჭდა სამხედრო ინსტიტუტის თანამშრომელ პოლიკოვნიკ ს. კოვალოვის სტატია “Вымыслы и Фальсификации в Оценках Роли СССР Накануне и с Началом Второй Мировой

Войны” ავტორი მეორე მსოფლიო ომის დაწყებაში ბრალს სდებდა პოლონეთს, რომელმაც არ დააკმაყოფილა გერმანიის ტერიტორიული პრეტენზია და იძულებული გახდა თავს დასხმოდა პოლონეთს (ინტერნეტ წყარო №22).. ამ სტატიამ დიდი რეზონანსი გამოიწვია და სამინისტრო იძულებული გახდა განეცხადებინა, რომ მაღალჩინოსანი ავტორის მოსაზრება არ იყო სამინისტროს ოფიციალური შეხედულება, ამის საპასუხოდ პოლონეთის საგარეო უწყებამ მოსთხოვა რუსეთის ფედერაციის ელჩს პოლონეთში აეხსნა თუ რატომ ხვდება მსგავსი შინაარსის სტატიები უწყების ოფიციალურ ბეჭდვით ორგანოში (ინტერნეტ წყარო №21)..

გარდა კომისიის შექმნისა რუსეთში მომზადდა აგრეთვე საკანონმდებლო ბაზაც, კერძოდ, რუსეთის დუმამ მიიღო კანონი "ახალ დამოუკიდებელ რესპუბლიკებში ყოფილ სსრკ-ს ტერიტორიაზე ნაციზმის და მისი მიმდევრების რეაბილიტაციის შესახებ". კონსტანტინე ზატულინი საუბრობს ასევე სანქციების აუცილებლობაზე და, მისი თქმით, აღნიშნული აუცილებლად შეეხება უკრაინას ლიტვას და ესტონეთს, „სადაც აქტიურად მიმდინარეობს, ანტისაბჭოთა პოლიტიკა“. ფიზიკური პირებისთვის კანონპროექტი გულისხმობს ფულად ჯარიმას 300 ათას რუბლამდე, ასევე პატიმრობის სამ წლიან ვადას მძიმე შემთხვევებში (ინტერნეტ23 წყარო №21).. ხოლო სახელმწიფოების დონეზე დიპლომატიური კავშირის გაწყვეტის დონეზე გადაწყდება.

რუსეთისათვის ერთ-ერთ მტკივნეულ საკითხს წარმოადგენს მათივე სიტყვებითვე რომ ვთქვათ „სოკოსავით მომრავლებული“ საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმები რომლებიც სხვა არაფერია თუ არა რუსოფობიის და სიძულვილის დანერგვა ადგილობრივ მოსახლეობაში ¹.

¹ აღსანიშნავია ისიც, რომ რუსეთი არა არის ის გამონაკლისი სადაც მსგავსი კანონები ფუნქციონირებს. მაგალითად: საფრანგეთში იკრძალება ფრანგულ კოლონიებში საფრანგეთის პოზიტიური როლის უარყოფა, ასევე თურქების მიერ სომხების გენოციდის და ჰოლოკოსტის უარყოფა. ამ უკანასკნელის კითხვის ნიშნის ქვეშ დაყენება იკრძალება გერმანიაში და ავსტრიაში.

§6.4.2 საბჭოთა წარულის აღქმა და ისტორიის სახელმძღვანელოების საკითხი

რუსეთის მთავრობა განსაკუთრებულ ყურადღებას უთმობს ისტორიის სახელმძღვანელოებს. ისტორიის ოფიციალური ვერსია, რომელიც სახელმძღვანელოში უნდა აისახოს 2003 წელს ვ. პუტინმა, გაახმოვანა როდესაც ახალგაზრდა ისტორიკოსებთან შეხვედრისას ხაზი გაუსვა, რომ ისტორიის სახელმძღვანელოები ახალგაზრდებში უნდა იწვევდეს “სიამაყის გრძნობას თავისი ქვეყნის ისტორიისადმი, სამშობლოსადმი”. ასევე 2007 წელს ერთ-ერთ კონფერენციაზე ისურვა, რომ ისტორიის მასწავლებლებმა სტალინის პერიოდი დადებითი მხრით წარმოადგინონ, რადგანაც მან შექმნა საბჭოთა კავშირის სიდიადე და მოუგო ომი პიტლერს, ხოლო მისი შეცდომები, სულაც არ ყოფილა განსაკუთრებული და განსხვავებული. სწორედ მსგავსი შინაარსისაა ა. ფილიპოვის “რუსეთის უახლესი ისტორია”, რომელიც 1945-2006 წლებს მოიცავს. სახელმძღვანელოში სტალინის როლი ცალკე ქვეთავადაა განხილული და ხაზგასმითაა საუბარი, რომ სტალინის მთელი მოღვაწეობა რუსეთის იმპერიის, როგორც ტერიტორიული, ასევე პოლიტიკური ნიშნით აღდგენას ემსახურებოდა (ინტერნეტ წყარო №12).

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, კომისიაც არ უვლის გვერდს მოცემულ საკითხს. ს. ნარიშკინმა განსაკუთრებით ყურადღება გაამახვილა იმ ფაქტზე, რომ უკანასკნელი 15 წლის მანძილზე შეიქმნა არაერთი სკოლის სახელმძღვანელო, რომელთა დონე და შინაარსი სადაოა, რადგანაც შეიცავს ცდომილებებს ფაქტებსა და ქვეყნის როლთან მსოფლიო პოლიტიკასთან მიმართებაში და კომისიის ერთ-ერთი უმთავრესი მიზანი სწორედ სპეციალისტების დახმარებით სახელმძღვანელოების დონის ამაღლება და ისტორიის პოლიტიკური სიცრუისგან გაწმენდა იქნება.

ყურადღების მიღმა არ რჩება ასევე პოსტ-საბჭოთა ქვეყნების ისტორიის სახელმძღვანელოები, რომელთა შესწავლის მიზნით არაერთი კვლევა ჩატარდა,

რათა გაეგოთ როგორ აღიქვამენ აღნიშნული სახელმწიფოები საკუთარ წარსულს. მაგალითად “საზოგადოებრივი ტექნოლოგიების ცენტრმა“ და “ევრაზიის მონიტორმა” შეისწავლა 12 ყოფილი საბჭოთა სახელმწიფოს 187 სასკოლო სახელმძღვანელო და მათი თქმით “მრავალი ახალი რამ შეიტყვეს რუსეთის შესახებ”. გამონაკლისს მხოლოდ სომხეთისა და ბელორუსის სახელმძღვანელოები წარმოადგენდა. დანარჩენში ისტორიული ფაქტები და მოვლენები გაყალბებული და „ნაციონალურ ინტერესებზე იყო მორგებული“. მაგალითად აზერბაიჯანის მე-9 კლასის ისტორიის სახელმძღვანელოში წერია, რომ აზერბაიჯანელთა წინაპრები შუმერების თანამედროვენი არიან, რადგანაც თავდაპირველი ცნობები მათ შესახებ შუმერულ ეპოსებში მოიპოვება. ხოლო საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოების რუკებში საქართველოს ფარგლებში მოხსენიებულია თანამედროვე აზერბაიჯანის, რუსეთის და თურქეთის ტერიტორიები. მათი დასკვნით ისტორიის სახელმძღვანელოები რუსეთს ბრალს სდებენ გენოციდში. მაგალითად, ყირგიზეთში, უკრაინაში, ხოლო აზერბაიჯანში სსრკ-ს და რუსეთის მთელი პოლიტიკა ამგვარადაა შეფასებული.

რაც შეეხება მეორე მსოფლიო ომის შეფასებას, თითქმის ყველა, განსაკუთრებით კი საქართველოს, მოლდავეთის და უზბეკეთის სახელმძღვანელოები საბჭოთა რუსეთს აგრესორად რაცხავენ და ფაშისტურ გერმანიასთან ერთად თანაბარ ბრალს სდებენ ომის დაწყებაში.

„საქართველოში უკვე პირველი კლასის სახელმძღვანელოდანვე საქართველოს სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის აქტზეა საუბარი, რომელიც 1991 წლის 9 აპრილს მიიღეს. იქ კონკრეტულად ნათქვამია: 1921 წლის თებერვალ-მარტში საბჭოთა რუსეთმა შეიარაღებული აგრესიის გზით საქართველოს სახელმწიფოს ოკუპაცია განახორციელა, რასაც შემდგომ ფიზიკური ანექსია მოჰყვა. საქართველოს მთელს ყოფნას საბჭოთა კავშირში თან სდევდა სისხლიანი ტერორი და რეპრესიები... კვლევის ავტორების თქმით სახელმძღვანელოებში საერთოდ არ არის ნახსენები თუ რა სარგებელი მიიღეს ყოფილი სსრკ-ს რესპუბლიკებმა. მეტიც გამოკვეთილია “აბსოლუტური ბოროტების” თეორიისკენ მიბრუნების პროცესი, რომელსაც რუსეთი განასახიერებს (ინტერნეტ წყარო №13).

ამრიგად, რუსეთის ფედერაციაში წარსული აღიქმება როგორც ოფიციალური იდეოლოგიის ნაწილი და მორგებულია ქვეყნის თანამედროვე გამოწვევებს. რომელიც, თავის მხრივ რუსეთის, როგორც ზესახელმწიფოს ადგილის დაბრუნებას ისახავს მიზნად საერთაშორისო არენაზე. რუსეთის შემთხვევაში პრობლემას სადისკუსიო სივრცის არ არსებობა, არქივების დახურვა და სახელისუფლებო წრეების მიერ მიღებული ვერსიის არსებობა ქმნის.

საქართველოს როგორც ისტორიის ფალსიფიკაციის ერთ-ერთი წყაროს აღქმა დაპირისპირებული ნარატივების წარმოშობის და მათი როგორც პოლიტიკური ფაქტორის გამოყენებისთვის ქმნის საფუძველს.

§6.5. საქართველოს ისტორიული სინამდვილის დამდგენი კომისია

ომის დამთავრებიდან რამდენიმე თვეში საქართველოს კულტურის, ძეგლთა დაცვის და სპორტის მინისტრად დაინიშნა ნიკოლოზ რურუა, რომელიც ცნობილი იყო, როგორც ძალოვანი სტრუქტურების წარმომადგენელი. აღნიშნულ ცვლილება ხელისუფლების არგუმენტაციით სწორედ კულტურის პოლიტიკის დიდმა მნიშვნელობამ განაპირობა. მოგვიანებით კი თავად მინისტრმა ქართულ კულტურაზე საუბრისას მას „სახელმწიფოებრიობისა და იდენტობის საფუძველი“ უწოდა. საქართველოს მინისტრთა კაბინეტის შემადგენლობის აღნიშნული ცვლილება ექსპერტების მიერ რეალური ომის ქაღალდზე გადატანად იქნა შეფასებული.

საზოგადოებაში დიდი გამოხმაურება გამოიწვია კენტის უნივერსიტეტის (აშშ) დოქტორანტ ვასილ რუხაძის სტატიაში, (ინტერნეტ წყარო №14) რომელშიაც ის რუსეთის 200 წლიანი მმართველობის წინააღმდეგ კოლექტიური მესხიერების შექმნის აუცილებლობაზე საუბრობდა და ამ პროცესში გადამწყვეტ როლს სწორედ ხელისუფლებას ანიჭებდა. მისი თქმით: კოლექტიური მესხიერების შექმნას ერები და საზოგადოებები ხშირ შემთხვევაში ტრაგიკული და სისხლიანი ოკუპაციების შემდეგ იწყებენ, რათა ოკუპაციით შერყეული ეროვნული იდენტობა და ეროვნული

ერთიანობის ჩამოყალიბებას შეუწყონ ხელი... რაც საქართველოში ვერ მოხერხდა და ამის შედეგია რომ დღესაც არსებობს კოლაბორაციონისტების წარმოშობის საფრთხე. ამ გამოწვევის საპასუხო ერთ ერთ აუცილებელ ნაბიჯად ავტორს ისტორიული სიმართლის დამდგენი კომისიის ჩამოყალიბება მიაჩნდა. რუხადის სტატიის გამოქვეყნება წინ უსწრებდა კომისიის ჩამოყალიბების შესახებ პრეზიდენტის განცხადებას, რაც მისი განცხადებით შემთხვევითი იყო (სიღრმისეული ინტერვიუ ვ. რუხადესთან 4 ივლისი, 2014).

ისტორიული სიმართლის სახელმწიფო კომისიის შექმნის შესახებ საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საზოგადოებას 2010 წლის 9 აპრილს ოკუპაციის მუზეუმიდან განუცხადა „დღეს როგორც არასდროს საჭიროა ამ ისტორიის შესწავლა, რაც აუცილებელია ბრძოლის გასაგრძელებლად და მოვლენათა უარესი განვითარების თავიდან ასაცილებლად“. მიუხედავად იმისა რომ მაშინვე გაცხადდა რომ აღნიშნული კომისიის ხელმძღვანელი ვასილ რუხადე იქნებოდა, ხოლო მდივანი თორნიკე შარაშენიძე, უშუალოდ კომისიის შექმნის ოფიციალური აქტის ხელმოწერას რამდენიმე თვე დასჭირდა და იგი ოფიციალურად 2010 წლის 5 აგვისტოს სწორედ 9 აპრილის განცხადების საფუძველზე გამოცხადდა შექმნილად.

კომისიის დებულების თანახმად მისი ძირითადი მიზანია საქართველოს XIX-XX საუკუნეების ისტორიული მეხსიერების, საქართველოში რუსეთის იმპერიის 200-წლიანი პოლიტიკისა და მისი შედეგების შესწავლა და საფუძვლიან სამეცნიერო-ისტორიულ კვლევა-ძიებაზე დამყარებული დასკვნა-რეპორტის მომზადება, რომელიც სრულად აღწერს საქართველოს მიერ ცარისტული და საბჭოთა რუსეთის ოკუპაციის პერიოდში გადატანილი ისტორიული ძალადობის ფაქტებს. კომისიამ აღნიშნული ნაშრომი 2010 წლის 15 დეკემბრამდე უნდა წარედგინა. აღნიშნული ფაქტი საზოგადოების მხრიდან მომდინარე კრიტიკის ერთ-ერთი ძირითადი მიზეზი გახდა.

ექსპერტების ნაწილის აზრით დროის ასეთ მოკლე მონაკვეთში ღირებული ნაშრომის შექმნა, რომელიც ასახავს რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციის 200 წლიან პერიოდს, შეუძლებელია. მაგრამ მოგვიანებით თ. შარასენიძემ განმარტა,

რომ დოკუმენტი არ იქნებოდა სქელტანიანი სამეცნიერო ნაშრომი არამედ 40-50 გვერდიანი ნაშრომი, რომელიც „მოწოდებულია იმისათვის, რომ წაიკითხოს ჩვეულებრივმა ადამიანმა, რომელიც შესაძლოა საერთოდ არ იცნობს საქართველოს ისტორიას, ან უცხოელებმა, რომლებმაც არაფერი იციან საქართველოს შესახებ.

დოკუმენტი უნდა იყოს მოკლე და დატვირთული და ითარგმნოს რუსულ და ინგლისურ ენებზე ანუ, ნაშრომი ფართო აუდიტორიისთვის იქნება განკუთვნილი და არა იმდენად ისტორიკოსებისთვის, ვინც საქართველოს ისტორია ისედაც კარგად იცის. შემდგომში თუ ვინმეს ჩაღრმავება მოუნდება, შეუძლია გაეცნოს მოხსენებებს, რომლებიც დაწერეს ჩვენმა ისტორიკოსებმა და რომლებიც ედება საფუძვლად ამ ჩვენს საბოლოო მოხსენებას“ (ინტერნეტ წყარო №20)

კომისიის ხელმძღვანელის თქმით შეიქმნა 105 გვერდიანი ნაშრომი, რომელიც აღწერდა მე-18 საუკუნიდან საბჭოთა კავშირის დაშლამდე საქართველოს ისტორიას. მიუხედავად იმისა კომისიის ხელმძღვანელის განცხადებით ხელისუფლებამ დადებითად შეაფასა ორგანოს მუშაობა, თავად დოკუმენტი ჯერჯერობით საჯარო არ გამხდარა. თუმცა კომისიის წევრების დისკურსიდან იკვთებოდა რამდენიმე სინტერესო ტენდენცია:

1. ქართველების წვლილი ოკუპაციის პროცესში; კომისიის მუშაობის შედეგად უნდა გაამაღიზდეს არა მხოლოდ როგორიყო ქართულ რუსული ურთიერთობები, არამედ როგორი იყო თითოეული მხარის როლი იმ პოლიტიკის ფორმირებაში რაც საბოლოო ჯამში მივიღეთ. (თორნიკე შარაშენიძის განცხადებით გეორგიევსკის ტრაქტატის დადებაში, რომელსაც თავად ნეგატიურად აფასებს, დიდი წვლილი მიუძღვის ერეკლე მეორის კარის გარემოცვას, რომლებიც აქტიურად ლობიობდნენ აღნიშნული ხელშეკრულების დადებას (საბჭოთა კავშირის კვლევის ლაბორატორია. 2010);
2. საზოგადოება არ იცნობს ისტორიას ამიტომაც უნდა გავაცნოთ. ადრე არსებული ისტორია ხაზგასმით დადებითად წარმოაჩენდა რუსეთის როლს საქართველოში, მაგალითად რუსეთის მიერ საქართველოს ტერიტორიების დაბრუნებას, მართალია საქართველოსთვის დადებითი

შედგები ქონდა, მაგრამ რუსეთს უფრო მეტად ადარდებდა შავისღვისპირეთში თავისი სტრატეგიული მდგომარეობის გაუმჯობესება ვიდრე საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენა, მითუმეტეს ბათუმის შემოერთების შემდეგ რუსეთმა აქტიურად დაიწყო დემოგრაფიულ მდგომარეობის ცვლილება რეგიონში;

3. წარსულიდან გარკვეული დასკვნების გამოტანის აუილებლობა, რათა მომავალში არ გაეიმეოროთ; კომისიის მუშაობის შედეგი უნდა ყოფილიყო ისტორიის, როგორც მასწავლებლის დანიშნულების მატარებელი. 200 წლის მანძილზე რუსეთთან ურთიერთობის ყველა მცდელობა საქართველოსთვის საზიანოდ დასრულდა. შესაბამისად დროა გარკვეული დასკვნების გამოტანის და მომავალში ურთიერთობების სწორედ წარსულის გამოცდილების საფუძველზე დაგეგმვის;

შესაბამისად, ხელისუფლების დისკურსი და დამოკიდებულებები რუსეთის ფედერაციისა და კოლაბორაციონისტების მიმართ ამ დოკუმენტით ღებულობდა ლეგიტიმაციის უფრო მაღალ, ხარისხს, რამდენადაც აწ უკვე წყაროებზე დაყრდნობით, მეცნიერულ საფუძველზე იქნებოდა ნაჩვენები ის სურათი, რაც შედეგად მოყვა ქართულ რუსულ 200 წლიან ურთიერთობას.

დასკვნა

მეხსიერების აქტუალიზაცია და მისი გამოყენება სახელმწიფოს მშენებლობის პროცესში უადრესად აქტუალურ თემას წარმოადგენს. მის აქტუალურობას განსაკუთრებით ხელს უწყობს ის ფაქტი თუკი ქვეყანას აქვს იგივე გამოწვევები, რაც წლების წინ აწუხებდა საზოგადოებას და ასევე გამოირჩევა განსაკუთრებული დამოკიდებულებით საკუთარი წარსულის მისამართით.

საქართველოს შემთხვევა ყველა ზემოთხამოთვლილ კრიტერიუმს აკმაყოფილებს. რამდენადაც საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ დარღვეული იდენტობის და სახელმწიფოს მშენებლობის საკითხი თავიდან დადგა დღის წესრიგში. საქართველოსთვის დამახასიათებელი კიდევ ერთი თავისებურება სახელმწიფოს მშენებლობის არამემკვიდრეობითობა იყო, კერძოდ, დამოუკიდებლობის აღდგენიდან მოყოლებული თითოეული პრეზიდენტი ქვეყანაში მშენებლობის პროცესს ხელახლა იწყებდა, რაც თავისთავად ზეგავლენას ახდენდა წარსულის მემკვიდრეობის გააზრებისა და მეხსიერების პოლიტიკის ფორმირების პროცესზე, მის ხასიათსა თუ სტრატეგიაზე.

ზვიად გამსახურდიას და მიხეილ სააკაშვილის პრეზიდენტობის დროს გამოკვეთილია საბჭოთა წარსულის გადაფასების, როგორც სახელმწიფო პოლიტიკის ნაწილად ქცევის მცდელობა, მაგრამ ამ უკანასკნელის შემთხვევაში, ტენდენციები ცვალებადია და ის გამოკვეთილად არის მორგებული საგარეო პოლიტიკის პრიორიტეტებს.

მოცემული კვლევა მიზნად ისახავდა არსებულ მონაცემების გაანალიზების საფუძველზე შეემოწმებინა ოთხი ძირითადი ჰიპოთეზა, რომელიც ცდილობდა აეხსნა საქართველოში მეხსიერების პოლიტიკის ხასიათი, სტრატეგიები, განმაპირობებელი ფაქტორები და ასევე მისი მიმართულება.

პიპოთეზა №1: მესხიერების პოლიტიკა საქართველოში მიმართულია ზემოდან ქვემოთ;

მესხიერების პოლიტიკის ზემოდან ქვემოთ მიმართებაში იგულისხმება მისი ფორმირების და გავრცელების მიმართულება. საქართველოში მესხიერების პოლიტიკის ტენდენციის ანალიზისას იკვეთება, რომ ძირითადი ინიციატივები როგორც წესი ზემოდან ქვემოთ არის მიმართული. ძირითადად სახელისუფლებო წრეებში ფორმირდებოდა ის ძირითადი ტენდენციები, რომლის ძირითადი დანიშნულება საზოგადოებრივი აზრის კონკრეტული მიზნის გარშემო გაერთიანებაა.

ვარდების რევოლუციის შემდეგ მესხიერების პოლიტიკაში ორი ძირითადი მიმართულება გამოიკვეთა, რომელთა პერიოდიზაციაც განსხვავდება. პირველი მიმართულება საქართველოს გმირული წარსულის გახსენება და მისი, როგორც მაგალითის გამოყენებაა, მეორე კი ეხება 200 წლიანი წარსულის (1801-1991 წწ), თავისუფლების დაკარგვის და ოკუპაციის და ოკუპანტების დამახსოვრებას. პირველი მიმართულება 2003-2006 წწ-ში ხორციელდებოდა და ამ დროს საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენელთა დისკურსი ორიენტირებული იყო საქართველოს დიადი წარსულის გახსენებაზე ამ ნარატივში საქართველოს ოკუპაციის და ოკუპანტების შესახებ ადგილი არ აღმოჩნდა. 2006 წლიდან კი მესხიერების პოლიტიკის ორიენტირი საქართველოს რუსეთთან ურთიერთობის ნეგატიური გამოცდილების ასპექტებზე ხაზგასმა იყო.

პიპოთეზა №2: მესხიერების ძირითად მიმართულებას ჰეგემონური ნარტივის დანერგვის მცდელობა წარმოადგენს, რომელიც ხორციელდება სიმბოლიზაციისა და ვიქტიმიზაციის სტრატეგიებით;

ზემოთ ნახსენები მესხიერების მიმართულებების დაგეგმვისას განსხვავებული სტრატეგიები გამოიყენებოდა. პირველ შემთხვევაში გმირული წარსულის

წარმოჩენისას აქცენტი სიმბოლოებზე და საზოგადოებაში მათ დანერგვაზე ხდებოდა აქცენტირება.

პოსტ ვარდების რევოლუციური საქართველოს ახალი სახელმწიფოებრივი სიმბოლოები სჭირდებოდა, შესაბამისად შეიცვალა ქვეყნის დროშა, გერბი და ჰიმნი. თავად ვარდების რევოლუცია (ასევე ბათუმის „განთავისუფლება“) სიმბოლურად დაუკავშირდა გიორგობის თარიღს (23 ნოემბერი და 6 მაისი) და თავისუფლების მოედანზე აღმართულ წმინდა გიორგის ქანდაკებას, როგორც ბოროტებასთან მებრძოლის და ამ ბრძოლაში გამარჯვებულის.

სახელისუფლებო დისკურსში აქტიურად ჩნდებიან თანამედროვე გმირები, რომლებიც ახალ, მოდერნიზებულ საქართველოს ქმნიან, მათ ადარებენ დავით აღმაშენებელს, თამარ მეფეს საქართველოს ისტორიულ პერსონაჟებს, რომელთაც შექმნეს საქართველოს ოქროს ხანა. თავად მიხეილ სააკაშვილმა ინაუგურაციამდე ფიცი დავით აღმაშენებლის საფლავზე დადო, რითაც საქართველოში დიადი აღმშენებლობის ეპოქის დასაწყისი გამოაცხადა. ქვეყნის მოდერნიზაციის და განვითარებისკენ სწრაფვის ჩვენებისას აქტიურად გამოიყენება წინა ხელისუფლების დროინდელი მდგომარეობის, როგორც ცუდის და „დამყაყებულის“ შეფასება, რამდენადაც ეს უკანასკნელი იქცა სიმბოლოდ, საითკენაც საქართველოს არასოდეს არ უნდა დაბრუნდეს.

სიმბოლურია ასევე ეროვნული გმირების დაფასება და მათი სამშობლოში ჩამოსვენების ეროვნულ დღესასწაულად ქცევა, როგორც იყო ქაქუცა ჩოლოყაშვილის და ზვიად გამსახურდიას შემთხვევაში.

მეხსიერების პოლიტიკის მეორე მიმართულების ანალიზისას ძირითადი სტრატეგია ვიქტიმიზაცია და დამნაშავეს ძიებაა. თუკი 2006 წლამდე სახელისუფლებო დისკურსში არ გამოიყენება ტერმინი „ოკუპანტი“, „აგრესორი“ 2006 წლის შემდეგ ის აქტიურად ჩნდება. მეტიც იქმნება მეხსიერების ადგილები, რომელიც ქმნიან ხსოვნას მსხვერპლის შესახებ. ესენია ოკუპაციის მუზეუმი, აქტიული ხდება კოჯორ ტაბახმელაში იუნკრების მემორიალი, თებერვლის ბოლო კვირა ცხადდება ოკუპაციის კვირეულად და მის აღსანიშნავად

სკოლებში ეწყობა ღონისძიებები, იცვლება იწყება მეორე მსოფლიო ომის აღნიშვნა (8 მაისს) ნაცვლად დიდი სამამულო ომისა (9 მაისი), გორის ცენტრალური მოედნიდან გადააქვთ სტალინის ძეგლი და ცხადდება კონკურსი, რომ მის ნაცვლად ძეგლის პედესტალზე დაიდგას ერთიანობის მემორიალი. იქმნება ჭეშმარიტების დამდგენი კომისია რომელმაც უნდა შეისწავლოს რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის 200 წლიანი ისტორია და ამით ხელი შეუწყოს კოლექტიური მეხსიერების შექმნას, რომლის თანახმადაც საქართველო არაერთხელ გამხდარა რუსეთის მსხვერპლი. ამ შემთხვევაში მეხსიერების პოლიტიკა უკავშირდება ეროვნულ უსაფრთხოებას და ცდილობს აღმოფხვრას ქვეყანაში კოლაბორაციონისტული განწყობების შექმნის შესაძლებლობა

პიპოთეზა №3: მეხსიერების სტრატეგიის არჩევანზე ზეგავლენას ახდენს საგარეო პოლიტიკის ორიენტირები;

ზემოთ ნახსენები მეხსიერების პოლიტიკის ორი მიმართულების არსებობა საგარეო პოლიტიკური კურსითაც იყო განპირობებული. კერძოდ, ვარდების რევოლუციის შემდეგ პრეზიდენტმა სააკაშვილმა მეგობრობის ხელი გაუწოდა რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტს და შესთავაზა ურთიერთობების ახლიდან, როგორც თანაბარუფლებიანი პარტნიორების დონეზე დაწყება.

ამ მიმართულებით გარკვეული წარმატებების მიღწევა, რაც გამოიხატებოდა რუსული სამშვიდობეობის ახალქალაქის ბაზიდან გასვლაში, აისახებოდა პოლიტიკურ დისკურსში, სადაც აქცენტი წარსულ და თანამედროვე მიღწევებზე და შესაბამისად მათ შემოქმედებზე კეთდებოდა. ღირებულებების გადაფასება, მენტალობის ცვლილება ეს ის თემებია, რომელიც ფარულად მიანიშნებდა ნეგატიური გამოცდილების ქონაზე.

რუსულ -ქართული ურთიერთობის გაუარესება, რაც საქართველო-რუსეთის დამაკავშირებელ ენერგომატარებლებზე დივერსიით და ქართველების რუსეთის ფედერაციიდან მასობრივი დეპორტაციით დაიწყო სახელისუფლებო დისკურსშიც აისახა. 2007 წლის თებერვალში, პირველად, პრეზიდენტმა სააკაშვილმა პატივი მიაგო კოჯორ-ტაბახმელაზე 1921 წლის თებერვალში მე 11-ე არმიის წინააღმდეგ

დაღუპულ გმირთა მემორიალს და ხაზი გაუსვა რომ ისინი საქართველოს ოკუპანტებთან ბრძოლაში დაღუპნენ. ამ პერიოდიდან მოყოლებული საქართველო - რუსეთის ურთიერთობები სულ უფრო მეტდ მწვავედება, რაც თავის მხრივ ასახვას პოულობს მეხსიერების პოლიტიკის ხასიათზე. ის უფრო მეტად რადიკალური ხდება და უკავშირდება ეროვნული უსაფრთხოების საკითხს, რამდენადაც, 1921 წელს კოლაბორაციონისტული მოძრაობის წვლილი საქართველოს დამოუკიდებლობის დაკარგვაში საკმაოდ დიდი იყო. ქართველი პოლიტიკოსთა ნაწილის მიერ გაკეთებული განცხადებები და მათი ვიზიტები მოსკოვში სწორედ მსგავს მოძრაობთან ასოცირდებოდა ხელისუფლებისათვის.

საგარეო საფრთხე არის ერთ-ერთი ამხსნელი თუ რატომ მოხერხდა ე.წ. თავისუფლების ქარტიის (ლუსტრაციის კანონის) მიღება, რაც ვერც ერთმა ხელისუფლებამ 1991 წლიდან მოყოლებული ვერ შეძლო. ეს კანონი უნდა გამხდარიყო ერთ-ერთი შემაკავებელი ფაქტორი მსგავსი ტიპის აქტივობებისა.

ჰიპოთეზა №4: სოციალური კონსტრუქციონიზმი წარმოადგენს ძირითად ამხსნელს, რამდენადაც ამ თეორიის თანახმად საზოგადოება ერთგვარ კონსტრუქციას წარმოადგენს და შესაძლებელია ინტერპრეტაციების შესაბამისად შინაარსის ცვლილება, რაც დიდწილად დამოკიდებულია პოლიტიკის დღის წესრიგზე. ფაქტების შერჩევითობით არის განაპირობებული, რომ მეხსიერების კონსტრუქცია და მართვა შეუძლიათ მათ, ვისაც საზოგადოების დარწმუნების მექანიზმებზე წვდომა ეხელმწიფება.

ზემოთაღნიშნული ოთხი ჰიპოთეზიდან გამომდინარე შესაძლებელია ვისაუბროთ მეხუთე ჰიპოთეზის დამტკიცების შესაძლებლობაზე, რამდენადაც საქართველოში მეხსიერების პოლიტიკა 2003-2012 წლებში დაფუძნებული იყო წარსულიდან ფაქტების პოლიტიკური დღის წესრიგის შესაბამისად შერჩევაზე, მის შესაბამის ინტერპრეტირებასა და საზოგადოებისათვის სხვადასხვა პროდუქტის სახით მიწოდებაზე. ამ პერიოდისათვის ასევე დამახასიათებელია ე.წ. ჰეგემონური ნარატივი, რომლის საზოგადოებაში პოპულარიზაციისათვის აქტიურად გამოიყენება ინფორმაციის გავრცელების ყველა საშუალება მონუმენტებიდან კინოფილმებამდე.

ზემოთ აღნიშნული დებულებების გათვალისწინებით შესაძლებელია გარკვეული დასკვნების გაკეთება . კერძოდ:

თავდაპირველად აპელირება ახალი სახელმწიფოს მშენებლობაზე ახალ შესაძლებლობებზე, ახალ ადამიანებზე, მოითხოვდა წარსულიდან ფაქტების გამოთხოვას, რომელიც ორიენტირებული იქნებოდა საზოგადოების გაერთიანებაზე, შედაკონფლიქტების აღმოფხვრაზე, მანკიერი ჩვევების დაფიქსებაზე. ამ პროცესში უმნიშვნელოვანესი იყო დიადი ბრძოლების, გამარჯვებების და მათი ავტორების მემორალიზაცია.

საქართველოში შეიქმნა გმირების „პანთეონი“, რომელთათვის უნდა მიეძაბათ, ამასთან ეს გმირები მოიცავდა არა მხოლოდ ისტორიულ გმირებს, არამედ თანამედროვედაც, მოქალაქეებს, რომლებიც კეთილსინდისიერად ასრულებდნენ, მათზე დაკისრებულ მოვალეობას. ეს უკანასკნელი მიუთითებდა, რომ ქვეყანაში მდგომარეობა არ არის სტატიკური, არამედ დინამიურია, მუდმივად პროგრესირებს.

რუსეთის ფედერაციიდან საქართველოს მოქალაქეების დეპორტაცია, ინერგოდივერსია, ემბარგო ქართულ პროდუქტებზე. ეს ის ფაქტორებია, რომელთაც საქართველოში მეხსიერების პოლიტიკის სტრატეგიის რადიკალური ცვლილება გამოიწვია.

თუმცა გამოწვევების ცვლილებთა ფონზე შეიცვალა გმირების პანთეონი. არსებული „განტევების ვაცის ძიებისა“ და „ დამფუძნებელი მამების“ ძიების პროცესი ჩანაცვლდა „ვიქტიმიზაციის“ სტრატეგიით, როდესაც აქცენტი გადატანილ იქნა თუ რას ვერ მიაღწია ქვეყანამ, რა დაკარგა მას შემდეგ, რაც ძალადობის გამოყენებით ჩამოაცილეს განივითარების არჩეულ კურსს. ამასთან მსხვერპლის მეხსიერება მოიცავდა შიშს, რომ შესაძლოა ისტორია განმეორდეს და „მტერმა“ ქვეყანაში მოექებნოს დასაყრდენი, რაც მან წარსულში მოახერხა. მითუმეტეს ქვეყანაში დღესაც მოიძებნებოდნენ ადამიანები, რომელთა ხედვა რადიკალურად განსხვავდებოდა არსებული სახელისუფლებო დისკურსისაგან.

აგვისტოს ომის შემდეგ ვიქტიმიზაციის პროცესი შესაძლებელია შეფასდეს, როგორც ერთგვარი პროექტი, რომელიც კომპლექსური აქტივობების გამოყენებით მიზნად ისახავდა ახალი კოლექტიური მესსიერების კონსტრუირებას. ამასთანავე სურდა აღნიშნული მესსიერების ყოველდღიური ცხოვრების ნაწილად ქცევას.

ამასთანავე მესსიერების პოლიტიკას არამხოლოდ საშინაო დანიშნულება, არამედ საგარეო გათვლებიც ქონდა, კერძოდ, ამ პოლიტიკით საქართველოს ხელისუფლება მიზნად ისახავდა ერთიან ევროპულ ოჯახის წევრად გახდომას, რამდენადაც მისი ნარატივი იქნებოდა მსგავსი აღმოსავლეთ ევროპული ნარატივისა, რომელიც დაუპირისპირდებოდა რუსეთს, რომელიც ამ შემთხვევაში, როგორც საბჭოთა კავშირის უშუალო მემკვიდრე და მისი პოლიტიკური კურსის გამგრძელებელი გამოდიოდა.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ანდერსონი ბ. (2003), წარმოსახვითი საზოგადოებანი. ენა და კულტურა. თბილისი
2. ანდრონიკაშვილი ზ. (2012) დაკარგული ისტორია, მესხიერება რეპრესირებული ქალების შესახებ. საჭოთა კავშირის კვლევის ლაბორატორია. თბილისი.
3. გურჩიანი ქ. (რედ) (2010) ისტორიის შესახებ. ილიას უნივერსიტეტი. თბილისი
4. „თავისუფლების ქარტია“. (2011). საქართველოს პარლამენტი.
5. სმიტი ე. (2008), ნაციონალური იდენტობა, ლოგოს პრესი. თბილისი
6. საქართველოს კანონი მოქალაქეთა პოლიტიკური რეპრესიების მსხვერპლად აღიარებისა და რეპრესირებულთა სოციალური დაცვის შესახებ საქართველოს პარლამენტი 11/12/1997. პარლამენტის უწყებანი, 47-48, 31/12/1997
7. საქართველოს პარლამენტის დადგენილება საქართველოს საბჭოთა ოკუპაციის შესახებ ორშაბათი, 26 ივლისი 2010 22:46
8. საქართველოს პარლამენტის ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის საკითხთა დროებითი კომისიის სხდომის ოქმი: 85 2012 08.08
9. Ackerman, Bruce. 1992. The Future of Liberal Revolution. New Haven, Yale University Press.
10. Aguilar P, Humbelbek C. (2002), Collective memory and national identity in the Spanish democracy. The legacies of Francoicism and the civil war. History and Memory. Vol. 14.

11. Andersen, Frode Overland. 2000. *Fragile Democracies*. Trondheim Studies on East European Cultures & Societies, November.
12. Assmann A. (2006). *Memory, Individual and Collective, in Contextual Political Analysis*, ed. Robert E. Goodin and Charles Tilly . Oxford: Oxford University Press
13. Bartlett F. (1932). *Remembering: A Study in Experimental and Social Psychology*. Cambridge, UK: Cambridge Univ. Press
14. Berat, Lynn, and Yossi Shain. 1995. "Retribution or Truth Telling in South Africa? Legacies of the Transitional Phase." *Law & Social Inquiry* 20:163-190.
15. Berger, P. L. Luckmann T. (1967). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Texas Tech University. Institute for Studies in Pragmaticism. Anchor Book. New York: Doubleday,
16. Bertshci, C. Charles. 1995. "Lustration and the Transition to Democracy: The Cases of Poland and Bulgaria." *East European Quarterly* XXVIII:435-451.
17. Black. J. (2005). *Using history*. London: Hodder Arnold
18. Bloom W. (1990) *Personal Identity. National Identity and International Relations*. Cambridge Studies in International Relations. Cambridge University Press,
19. Boed, Roman. 1999. "An Evaluation of the Legality and Efficacy of Lustration as a Tool of Transitional Justice." *Columbia Journal of Transitional Law* 37:357-402.
20. Brown, J.F.1991. *Surge to Freedom: The End of Communist Rule in Eastern Europe*. Durham: Duke University Press.
21. Burns, N. and D. Kinder (2000). *Social Trust and Democratic Politics*. Ann Arbor, National Election Studies: 35.
22. Carras C. (1983). *3000 Years of Greek identity –Myth or Reality*. Athens, Domus Books

23. Cepl, Vojtech, and Mark Gillis. 1996. "Making Amends After Communism." *Journal of Democracy* 7:118-124.
24. Cohen, Stanley. 1995. "State Crimes of Previous Regimes: Knowledge, Accountability, and the Policing of the Past." *Law & Social Inquiry* 20:7-50.
25. Confino A. (1997), *Collective Memory and Cultural History: Problems of Method*, *American Historical Review*, vol. 102. No 5, Accessed 06.08.2008
26. Corney F.C.(1998). *Rethinking a Great Event: The October Revolution as Memory Project* *Social Science History*, Vol. 22, No. 4, Special Issue: *Memory and the Nation* (Winter,), pp. 397. Duke University Press on behalf of the *Social Science History Association*. Accessed: 17/06/2009.
27. Cynthia M. Horne and Margaret Levi *Does Lustration Promote Trustworthy Governance? An Exploration of the Experience of Central and Eastern Europe Prepared for Trust and Honesty Project*, Budapest Collegium THIRD DRAFT, JANUARY 2003 p.3
28. Darski, Jozef. 1993. "Decommunization in Eastern Europe." *Uncaptive Minds Winter-Spring*:73-81.
29. Dietler M. (1998). *A Tale of Three Sites: The Monumentalization of Celtic Oppida and the Politics of Collective Memory and Identity*. *World Archaeology*, Taylor & Francis, Ltd.Vol. 30, No. 1,
30. Earl A. (2011). *Cultural Memory Studies, an International and Interdisciplinary Handbook*. Walter de Gruyter• Berlin• New York.
31. Ellis, Mark. 1997. "Purging the Past: The Current State of Lustration Laws in the Former Communist Bloc." *Law and Contemporary Problems* 59:181-196.
32. Elster, Jon. 1999. "Reason, interest, and passion in the East European transitions." *Social Science Information*:499-519.

33. F unkenstein A. Collective Memory and Historical Consciousness. *History and Memory* Vol. 1, No. 1 (Spring - Summer, 1989), Published by: Indiana University Press.
34. Francis D. (1992). *The Imaginary Indian: the Image of the Indian in Canadian Culture*; Krech. (1999) *The Ecological Indian: Myth and History*.
35. Fritsche P. (March 2001). The Case of Modern Memory. *The Journal of Modern History* 73:
36. Gedi N. Elam Y. *Collective Memory — What Is It?* *History and Memory*. Vol. 8, No. 1 (Spring - Summer, 1996), Indiana University Press.
37. Gibney, Mark. 1997. "Prosecuting Human Rights Violations From a Previous Regime: The East European Experience." *East European Quarterly* XXXI:93-110.
38. Gillis J, (1994), "Memory and Identity: The History of a Relationship" in *Commemorations*, Princeton: Princeton University Press
39. Goldstone, Justice Richard. 2000. "Reconstructing Peace in Fragmented Societies." in *Facing Ethnic Conflicts: Center for Development Research (ZEF Bonn)*.
40. Grzymala-Busse, Anna. 2002. *Redeeming the Communist Past: The Regeneration of Communist Parties in East Central Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
41. Gwiazda, Andrzej. 1991. "Justice is Not Revenge." *Uncaptive Minds* Spring:81-82.
42. Hack, Peter. 2002. *Discussion of Lustration Laws*. Budapest: 19 November.
43. Halbwachs M(1992). *On Collective Memory*. *Heritage of Sociology Series*
44. Hardin, Russell. 2001. *Trust and Trustworthiness*. New York: Russell Sage Foundation.
45. Haß M. (2004). *The Politics of Memory in Germany, Israel and the United States of America*. *The Canadian Centre for German and European Studies*

46. Havel I.M. (2009). What Kind of Episodes are Stored in Episodic Memory? On the Concept of Memory in Cognitive Science. Doležalová L. (ed) Strategies of Remembrance: From Pindar to Hölderlin. Cambridge Scholars Publishing.
47. Hobsbawm E, (1983) "Introduction: Inventing Traditions", in The Invention of Tradition, ed. Eric Hobsbawm and Terence Ranger (Cambridge: Cambridge University Press,
48. Huntington, Samuel. 1991. The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Norman: University of Oklahoma Press.
49. Huyse, Luc. 1995. "Justice after Transition: On the Choices Successor Elites Make in Dealing with the Past." Law and Social Inquiry 20:51-78.
50. Kammen M. (1991), The Mystic Chords of Memory: The Transformation of Tradition in American Culture. New York. 3
51. Kansteiner W. (2002). Finding Meaning in Memory: A methodological critique of Collective memory Studies, History and Theory, Vol. 41. p 179-197
52. Kansteiner W. Fogu C. (2006).The Politics of Memory in Postwar Europe (Durham: Duke University Press,)
53. Karlsson K.G. Zander U. (eds).(2006). The Holocaust- Postwar batterfields. Lund: sekel
54. Kitschelt, Herbert, Zdenka Mansfeldova, Radoslaw Markowski, and Gabor Toka. 1999. Post-Communist Party Systems: Competition, Representation, and Inter-Party Cooperation. New York: Cambridge University Press.
55. Kritz, Neil, ed. 1995. Transitional Justice. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Studies.
56. LaFreniere K, (2012). "Commemorating the Holocaust and Communism: The Politics of Hungarian Public Memory" Honors Theses. Paper 27.

57. Langenbacher E. (2003), "Memory Regimes in Contemporary Germany" (paper prepared for ECPR Joint Sessions, Edinburgh, April 2003),
58. Lebow R (2006). "The Memory of Politics in Postwar Europe" in *The Politics of Memory in Postwar Europe*, eds. Richard Ned Lebow, Wulf Kansteiner and Claudio Fogu. Durham: Duke University Press,
59. Lebow R (2006). "The Memory of Politics in Postwar Europe" in *The Politics of Memory in Postwar Europe*, eds. Richard Ned Lebow, Wulf Kansteiner and Claudio Fogu. Durham: Duke University Press,
60. Lebow R (2006). "The Memory of Politics in Postwar Europe" in *The Politics of Memory in Postwar Europe*, eds. Richard Ned Lebow, Wulf Kansteiner and Claudio Fogu. Durham: Duke University Press,
61. Letki, Natalia. 2002. "Lustration and Democratisation in East-Central Europe." *Europe-Asia Studies* 54, 4:529-552.
62. Levi, M. Stoker, L. (2000). "Political Trust and Trustworthiness." *Annual Review of Political Science* 3: 475-507.
63. Levi, Margaret. (1997). *Consent, Dissent and Patriotism*. New York: Cambridge University Press.
64. Levi, M. (1998). "A State of Trust." In *Trust and Governance*, edited by Braithwaite, V. and M. Levi. New York: Russell Sage Foundation.
65. Lopes. C. *Can Histories Be True? Narrativism, Positivism and the Metaphorical Turn*
66. Los, M. (1995). "Lustration and Truth Claims: Unfinished Revolutions in Central Europe." *Law and Social Inquiry* 20:117-161.
67. Lowenthal D. (1985). *The Past Is a Foreign Country*. in *Cultural Memory Studies*. Cambridge University Press.

68. Maier C (2007). *Maiking Memories: the Politics of Remembarence in Postvar Norway and Denmark*. Europian University Institute.
69. Marcuse H. (1993). *The Politics of Memory: Nazi Crimes and Identity in West Germany, 1945-1990 Working Paper Series #45*. Department of History University of CaliforMichnick, Adam, and Vaclav Havel. 1993. "Justice or Revenge." *Journal of Democracy* 4:20-27.
70. Maturana H R, Varela F J. (1987). *The Tree of Knowledge. The Biological ROCJts of Human Understanding*. Boston & London: New Science Library
71. McAdams A. (2001). *Judging the Past in Unified Germany*. Cambridge University Press,
72. Misztal B. (2003). *Durkheim on Collective Memory*. *Journal of Classical Sociology*. Sage Publication. Vol 3(2)
73. Moran, J.(1994). "The Communist Tortures of Eastern Europe: Prosecute and Punish or Forgive and Forget?" *Communist and Post-Communist Studies* 27:95-109.
74. Nietzsche F. (1989). *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo*. New York, Vintage,
75. Nora P. (1989). *Between Memory and History*. *Representations*, No. 26, Special Issue: *Memory and Counter-Memory*. (Spring, 1989), pp. 7-24
76. Offe, C. (1992). "Coming to Terms with Past Injustices: An Introduction to Legal Strategies Available in Post-communist Societies." *Archives Européennes de Sociologie* 33 (1):195-201.
77. Offe, C. (1996). *Varieties of Transition: The East European and East German Experience*. London: Cambridge University Press.
78. Olick J. RobbinsJ. (1998). *Social Memory Studes: from Collective Memory to the Historical Sociology of Mnemonic Practices*. *Annual Review of Sociology* Columbia University, New York,

79. Olick J. Robbins J. (1998). *Social Memory Studies: From Collective Memory to the Historical Sociology of Mnemonic Practices*. Annual Review of Sociology Columbia University, New York,
80. Oxford English Dictionary. 2001. Oxford University Press Online. <http://dictionary.oed.com>.
81. Popkin M. Roht-Arriaza N. (Winter, 1995), *Truth as Justice: Investigatory Commissions in Latin America*. Law & Social Inquiry, Vol. 20, No. 1 Wiley on behalf of the American Bar Foundation Accessed: 22/04/2013
82. Popkin, M, and Naomi R-A. (1995). "Truth as Justice: Investigatory Commissions in Latin America." Law & Social Inquiry 20:79-116.
83. Radio Free Liberty/Radio Europe. Various years. "RFE/RL Newslines", on-line research reports.
84. Rahn, W. Rudolph T. J. (2000). Report on the NES 2000 Pilot Election Items. Ann Arbor, National Election Studies: 11.
85. Reichel P. (2004). *Erfundene Erinnerung. Weltkreis und Judenmord in Film und Theater* Munchen, Hanser
86. Rose, R. Mishler, W. Haerpfer, C. (1998). *Democracy and Its Alternatives: Understanding Post-Communist Societies*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
87. Rose-Ackerman, S. (2001). "Trust and honesty in post-socialist societies." *Kyklos* 54 (2-3):415-443.
88. Rosenfeld G. (2009), *A Looming Crash of Soft Landing? Forecasting a Future of the Memory "Industry"*. The Journal of Modern History
89. Rothstein, Bo. (2000). "Trust, social dilemmas and collective memories." *Journal of Theoretical Politics* 12(4): 477-501.

90. Rothstein, Bo. 2002. "Social Capital and Quality of Government: The Causal Mechanism". Honesty and Trust: Theory and Experience in the Light of Post-Socialist Experience. Budapest Collegium, November 22-23, 2002.
91. Sciolino, E. Daly. E (2002). "Spaniards at Last Confront the Ghost of Franco." New York Times, November 11, 3.
92. Shmidt S. (1992) Memory and Remembrance: A Constructivist Approach.
93. Sontag, S (2003). Regarding the Pain of Others. New York: Picador
94. Spiner-Halev J (2008), Democracy, Solidarity and Post nationalism. Political Studies. Vol 56, pp 604-628
95. Stinchcombe, Arthur L. (1995). "Lustration as a Problem of the Social Basis of Constitutionalism." Law & Social Inquiry 20 (1):245-273.
96. Sustrova, Petruska. (1992). "The Lustration Controversy." Uncaptive Minds. Summer: 129-134.
97. Sztompka, Piotr. (1999). Trust. New York: Cambridge University Press.
98. Tyler, T R. (1990). Why People Obey The Law. New Haven: Yale University Press.
99. Hayner P. B. Ash. T.G. (2003) Unspeakable Truths: Facing the Challenge of Truth Commissions by ., London. Routledge.
100. Varga, Laszlo. (1997). "Watchers and the Watched." The Hungarian Quarterly 38 (146), www.hungary.com/hungq/no146/p51.html.
101. Verovšek P. The Politics of Memory: A Conceptual Approach to the Study of Memory in Politics
102. Weschler, Lawrence. (1992). "The Velvet Purge: The Trials of Jan Kavan." The New Yorker October 19:66-96.

103. Yakobson, S. (1949). Postwar Historical Research in the Soviet Union. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 263, pp. 127-128. Sage Publications, Inc. in association with the American Academy of Political and Social Science. Accessed: 17/06/2009
104. Young J, (1993) *The Texture of Memory*. New Haven: Yale University Press.
105. Zerubavel E, (2003). *Time Maps: Collective Memory and the Social Shape of the Past*. University of Chicago.

ვიდეო/აუდიო მასალები

1. კვლევის ლაბორატორია საბჭოთა წარსულის, წარსულის რეკონსტრუქცია: ისტორიოგრაფიის როლი საბჭოთა წარსულის გააზრებაში
<http://sovlab.ge/ka/news/discussion-reconstruction-of-past>
2. Видеоблог Дмитрия Медведева <http://blog.kremlin.ru/post/11>

სიღრმისეული ინტერვიუები:

1. ფარნაოზ ლომაშვილი- ისტორიკოსი 15.10.2013
2. გოგი გეგეჭკორი- 1992 წ. საქართველოს საგარეო საქმეთა მინისტრი 10.10.2013
3. ლევან ბერძენიშვილი- პარლამენტარი, ლუსტრაციის კანონის ინიციატორი 12.11.2014
4. გია თორთლაძე- „თავისუფლების ქარტიის“ ინიციატორი 19.11.2014

5. ლევან ურუშაძე- ოკუპაციის მუზეუმის დირექტორი 10.02.2013
6. ოთარ ჯანელიძე -ისტორიკოსი 05.09.2013
7. ვასილ რუხაძე - ისტორიული ჭეშმარიტებისდამდგენი კომისიის ხელმძღვანელი 04.07.2014
8. ნიკა რურუა - ყოფილი კულტურის მინისტრი 20.12.2014
9. ომარ თუშურიშვილი, შსს არქივის დირექტორი 20.12.2014

საგაზეთო პუბლიკაციები

1. დოლიძე ა. "ღიას - ამნისტიას, არა - ამნეზიას" საქართველოში ლუსტრაციის პერსპექტივების შესახებ. ცხელი შოკოლადი. № 53 ოქტომბერი.2009. გვ.62-65, 93-95
2. იაკაშვილი, პ. (29.07.2009) ძეგლია თუ კერპი? 24 საათი. გვ.10
3. საქართველოს რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარის ბატონ ზვიად გამსახურდიას გამოსვლა. საქართველოს რესპუბლიკა. - 1991. - 10 აპრილი. - №70 (90)
4. საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ილია II სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების აქტუალური საკითხების შესახებ. (2004), "გეოკერია", თბილისი
5. საქართველოს პრეზიდენტის ედუარდ შევარდნაძის სიტყვა გამარჯვების დღესასწაულზე : „ყველა და ყველაფერი უნდა დაფასდეს, რაც დაკავშირებულია წმინდათაწმინდა ომთან, ქვეყნებისა და ხალხების

თავისუფლებასთან და დამოუკიდებლობასთან“ // საქართველოს
რესპუბლიკა. - 1997. - 10 მაისი. - №106 (2479).

6. სურგულაძე ა. ნისლი გადაიწმინდა, საქართველოს უახლოესი ისტორიის
პრობლემები გარდაქმნის შუქზე“.კომუნისტი. №96. 24.04.1988
7. სურგულაძე ა. (22.02.1989). 1921 წლის 25 თებერვალი საქართველოში. გაზ.
„სახალხო განათლება“
8. სტალინი მუზეუმში - ორი აზრი. 12 აგვისტო-15 სექტემბერი, 2009. ლიბერალი.
№ 7. გვ. 8-9
9. ჩვენ უღმერთობის, რბევისა და ტერორის გზას ვერ დავადგებით /
გამსახურდია ზ.; [ჩაიწერა] ჟურნალი „ოგონიოკი“ ; მარტიროსიანი გ. //
საქართველოს რესპუბლიკა. - 1991. - 27 თებერვალი. - №39 (59).
10. ჩვენ უღმერთობის, რბევისა და ტერორის გზას ვერ დავადგებით /
გამსახურდია ზ. [ჩაიწერა] ჟურნალი „ოგონიოკი“ ; მარტიროსიანი გ. //
საქართველოს რესპუბლიკა. - 1991. - 27 თებერვალი. - №39 (59).
11. ყორანაშვილი გ. ნისლი გადაიწმინდა , ბურუსი კვლავ დარჩა. კომუნისტი.
№137. 12.06.1988
12. ყვითელი ბარათი ინტელიგენციას. 19.02.2014. დილის გაზეთი.
13. Мллер. А, 2009. Россия: власть и история, Pro et contra # 3-4

ინტერნეტ წყაროები

1. “ადამიანი და ადამიანობის სივრცე ტოტალურ ერთობაში: რა ცოდნას გვაძლევს არქივები”. *დისკუსია ბიოლის ფონდში*.
<http://ge.boell.org/sites/default/files/downloads/9_Knowledge_by_Archives.pdf>
მოძიებულია 12.09.2012
2. ამაოებას არ ამოება” სტალინის ნაცვლად 11.02.2011
<<http://liberali.ge/ge/liberali/articles/105104/>> მოძიებულია 11.10.2013
3. „ამაოებას არ ამოება“ გორში აღარ დაიდგმება?
<<http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/3546476.html>> მოძიებულია 04.04.2011
4. აფციაური, გ. 13.04.2012 სტალინის მუზეუმს სტალინიზმის მუზეუმი შეცვლის. რადიო „თავისუფლება“. <<http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/3546476.html>> ლუსტრაცია სტალინზე დებატების ფონზე. 17.02.2007. სივილ ჯორჯია
<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=14829>. მოძიებულია 15.11.2014
5. გრიგოლ ვაშაძე - 8 მაისს მთელი კაცობრიობა ფაშიზმზე გამარჯვების დღეს აღნიშნავს და რუსეთი აქაც გამონაკლისია
<http://www.ambebi.ge/politika/35895-grigol-vashadze-8-maiss-mtheli-kacobriobafashizmze-gamarjvebis-dghes-aghnishnavs-da-rusethi-aqac-gamonaklisia.html#ixzz321W>
6. თბილისში საბჭოთა ოკუპაციის მუზეუმი გაიხსნა 27.05.2006 მოვლენების ქრონოლოგია - 2004 წელი. ლიბერალი ლუსტრაცია სტალინზე დებატების ფონზე , 17.02.2007. სივილ ჯორჯია.
<<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=14829>> მოძიებულია 11.12.2013
7. თოლორდავა კ. კმარა ანუ 10 ნაბიჯი თავისუფლებისაკენ. ცხელი შოკოლადი
<http://shokoladi.ge/content/kmara-anu-10-nabiji-tavisuplebisen?page=10> (ნანახია 20.11.2008)
8. მეღველევა ქართველ ვეტერანებს სამამულო ომში გამარჯვების 64-ე წლისთავი მიულოცა 08.05.2009. <http://internet.ge/v3-0/index.php?action=news&category=3&news=46172>. მოძიებულია 20.04.2012
9. მერაბიშვილი ”კომერსანტში” გამოქვეყნებულ ინტერვიუს განმარტავს. 10.04.2010. სივილ ჯორჯია. თბილისი <<http://civil.ge/geo/article.php?id=22577>> მოძიებულია 20.04.2012

10. სტალინის ძეგლი შესადგლოა მუზეუმში გადაიტანონ 03.10.08 რუსთავი 2
 <[http://www.civil.ge/geo/category.php?id=84](http://www.rustavi2.com.ge/news/news_textg.php?rec_start=128&rec_start_nav=11&id_news=28153&pg=&srch_w=&im=main&srch=1&ct=0&wth=0&l=0&ddd=>=

 მოძიებულია 11.12.2013</p>
<p>11. პარლამენტი მინისტრებს ჯერჯერობით ერთსულოვნად ამტკიცებს. 22 ნოე. 01 .

 <. საქართველოს პარლამენტის
 დადგენილება ლუსტრაციის მექანიზმის შემუშავების დროებითი
 სახელმწიფო კომისიის შექმნის შესახებ. 1998.20.02.
 <https://matsne.gov.ge/index.php?option=com_ldmssearch&view=docView&id=39052>
 მოძიებულია 10.12.2012
12. რეპრესირებულთა რეაბილიტაცია საქართველოში - 29 ივლისი, 2011
<http://24saati.ge/news/story/18719-represirebulta-reabilitatsia-saqartveloshi#sthash.ZFH1YQWb.dpuf> <<http://24saati.ge/news/story/18719->
13. რურუა, ნ. 25.06.10. სტალინი იყო პოლიტიკური დამნაშავე თბილისი. ჯი-ეიზ-ენი.
<http://ghn.ge/news-17700.html> მოძიებულია 11.12.2013
<http://ghn.ge/content/article/24547737.html>> moZiebulia 20.04.2012 მოძიებულია 1.12.2013
14. რუხაძე ვ. კოლექტიური მეხსიერება. 30.01.2010. 24 საათი.
<http://www.24saati.ge/weekend/story/2904-koleqtiuri-mekhsiereba> მოძიებულია
 10.05.2011
15. უშიშროების მინისტრი ვალერი ხაბურძანია მიიხნევს. 18.01.2003. რადიო
 „თავისუფლება“. <[http://www.radiotavisupleba.ge/archive/geo-](http://www.radiotavisupleba.ge/archive/geo-%20news/20030118/1001/1001.html?id=1525951)
 %20news/20030118/1001/1001.html?id=1525951> მოძიებულია 11.12.2013
16. ცხელაძე ნ. გეჭირდება თუ არა კანონი ლუსტრაციის შესახებ. ნეტგაზეთი.
 2010.03.03 <http://www.netgazeti.ge/GE/issue0/law/1031/> მოძიებულია 10.12.2012
17. ხუციძე, ნ. 30.10.2005. ოპოზიცია ლუსტრაციის კანონის მიღებას ითხოვს.
 სივილ ჯორჯია <<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=11163>> მოძიებულია
 11.12.2013
18. ხუციძე, ნ. 18.11.2005 გიგა ბოკერია პრობლემებსა და პრიორიტეტებზე. სივილ
 ჯორჯია <<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=14840>> მოძიებულია 11.12.2013

19. შეზღუდული ლუსტრაცია. 15.06.2011. ლიბერალი.
<http://liberali.ge/ge/liberali/articles/106763/>. მოდიებულია 11.12.2013
20. ჩხეიძე, თ. როგორ იწერება ისტორიული სიმართლე,
 <<http://netgazeti.ge/GE/25/News/2344/>> მოდიებულია 11.12.2013
21. ქრონოლოგია - 2004წელი. ლიბერალი http://www.civil.ge/geo/_print.php?id=8525
22. მონუმენტი მონუმენტის წილ 25.12.2010.
 <<http://www.liberali.ge/ge/liberali/articles/104410/>>. მოდიებულია 7.12.2013
 <<http://www.radiotavisupleba.ge/content/article/1547061.html>> მოდიებულია 5.12.2014
23. ლუსტრაცია სტალინზე დებატების ფონზე , 17.02.2007. "სივილ ჯორჯია".
<http://www.civil.ge/geo/article.php?id=14829>
24. Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года
http://news.kremlin.ru/ref_notes/424
25. В Доме-музее Сталина откроют музей российской оккупации
<http://www.interfax.by/article/27874> 25.09.08
26. Ольга Алленова, Глава МВД Грузии: война пока не закончена 07.04.2010, 02:28
27. Леонидова А. Фальсификация истории: дебаты в России о начале Второй мировой войны 15 .11.2009 <http://www.golos-ameriki.ru/content/history-discussion-2009-10-15-64395017/662299.html>
28. Нарышкин: историческая комиссия не будет принуждать историков 31.05.2009
http://www.gazeta.ru/news/lenta/2009/05/31/n_1367492.shtml
29. *Дмитрий Медведев научит россиян истории.* 22 мая 2009
http://www.seychas.com.ua/news_print/2009/5/21/8480.htm
30. КОВАЛОВ С.Н. 2008. *Вымыслы и фальсификации в оценках роли СССР накануне и с началом Второй мировой войны.* Военно-исторический журнал" - №7
<http://www.mil.ru/info/1068/11278/11845/25231/46968/52839/index.shtml#ПРОТИВ%20ЛЖИ%20И%20ФАЛЬСИФИКАЦИЙ>

31. *Минобороны РФ отказалось от статьи о вине Польши во Второй мировой войне.*
05.06.2009 <http://flot2017.com/ru/news/7187>
32. *Медведев решил бороться с "фальсификацией истории".* 19 мая 2009
http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2009/05/090519_medvedev_history.shtml
33. Филиппов А. В. 2007. *Новейшая история России. 1945—2006 гг. Книга для учителя* <http://www.prosv.ru/umk/istoriya/index.html>
34. Российские ученые нашли ложь в учебниках целых двенадцати своих постсоветских соседей, среди которых и Украина. Украинские учебники в РФ считают мультиками. 2.12. 2009 <http://ru.tsn.ua/ukrayina/rossiya-obvinila-dvenadtsat-stran-sosedei-v-falsifikatsii-istorii.html>
35. TRUTH, JUSTICE AND REPARATION: ESTABLISHING AN EFFECTIVE TRUTH COMMISSION 11 June 2007 Amnesty International
<http://www.amnesty.org/en/library/info/POL30/009/2007/en>
36. IRIS 2002-1:13/28 Czech Republic Validity of “Lustration Act” Confirmed Jan Fučík
<http://merlin.obs.coe.int/iris/2002/1/article28.en.html>
37. Tomiuc, Eugen. 2002. "Hungary: Government Proposes Further Opening of Communist-Era Files." Radio Free Europe/Radio Liberty Online Reports, June 27.
www.rferl.org/nca/features/20002.
38. Iraq's de-Baathification still haunts the country. 12 Mar 2013.
<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2013/03/201331055338463426.html>
39. The Beirut National Museum and Collective Memory: Sanctuary, Repository, or Interactive Space? Near Eastern Archaeology; Jun2010, Vol. 73 Issue 2/3, p182
Hakimian, Suzy

მიხეილ სააკაშვილის მიმართვები

1. 10.09.2004 საქართველოს პრეზიდენტის საჯარო გამოსვლა აფხაზეთის უმაღლესი საბჭოს წევრებთან შეხვედრაზე
2. 26.05.2004 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლა საქართველოს დამოუკიდებლობის დღისადმი მიძღვნილ აღლუმზე
3. 23.02.2004 საქართველოს პრეზიდენტის საჯარო გამოსვლა ჯორჯ ვაშინგტონის სახელობის უნივერსიტეტში
4. 26.05.2005 მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლა საქართველოს დამოუკიდებლობისადმი მიძღვნილ აღლუმზე
5. 24.02.2005 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი პარლამენტში წლის საანგარიშო მოხსენებით გამოვიდა
6. 23.11.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის მიმართვა ფორუმზე "ევროპის გათავისუფლების ახალი ტალღა, დემოკრატია და ტრანსფორმაცია"
7. 22.11.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საერთაშორისო ფორუმი "ევროპის გათავისუფლების ახალი ტალღა, დემოკრატია და ტრანსფორმაცია" გახსნა
8. 10.07.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ბათუმში საერთაშორისო კონფერენციაზე - "საქართველოს მთავრობის ინიციატივა სამხრეთ ოსეთის კონფლიქტის მშვიდობიან დარეგულირებასთან დაკავშირებით"

9. 29.10.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ბონესმენტა ფორუმზე
10. 26.05.2005 25 მაისს საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა წლის შემაჯამებელი ბრიფინგი გამართა
- 10.05.2005 პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის მისაღმება ამერიკის შეერთებულ შტატების პრეზიდენტისადმი
11. 15.09.2005 საქართველოს პრეზიდენტის გამოსვლა გაეროს გენერალური ასამბლეის მესამოცე სესიაზე
12. 03.06.2005 Выступление Президента Грузии Михаила Саакашвили на саммите СНГ в Тбилиси
13. 10.10.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილისა და ლიტვის პრეზიდენტის ვაღდას ადამკუსის ერთობლივი პრესკონფერენცია
14. 20.11.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ზუგდიდში
15. 21.04.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე
16. 01.04.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა სახელმწიფო კანცელარიაში ბრიფინგი გამართა
17. 26.07.2005 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი კონსტიტუციური უსაფრთხოების დეპარტამენტში სამართალდამცავი სრუქტურების წარმომადგენლებს შეხვდა
18. 25.09.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა პერველკურსელებს სიტყვით მიმართა

19. 03.05.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის მიმართვა ქართველი ერისადმი. თბილისის საკრებულოში საქართველოს პრეზიდენტი უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტებს შეხვდა
20. 11.09.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა პატრიოტთა პირველ ეროვნულ ფორუმზე
21. 04.07.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა სახელმწიფო ტექნიკურ უნივერსიტეტში ჟანი კალანდაძის სახელობის აუდიტორია გახსნა
22. 09.12.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ქუთაისში ზურაბ ჟვანიას სახელობის ადმინისტრაციული სკოლის გახსნაზე
23. 31.05.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საქართველოს ტერიტორიიდან რუსეთის სამხედრო ბაზების გაყვანასთან დაკავშირებით ორ ქვეყანას შორის მიღწეული შეთანხმების თაობაზე ბრიფინგი გამართა
24. 28.12.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ბიზნესმენებთან ერთად გამართულ საქველმოქმედო ვახშამზე
25. 16.02.2005 საქართველოს პრეზიდენტის საჯარო გამოსვლა ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში
26. 23.09.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ეროვნული უშიშროების საბჭოს სხდომაზე
27. 21.11.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა სამების საკათედრო ტაძარში
28. 31.12.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საზოგადო მოღვაწეები ღირსების ორდენებითა და მედლებით დააჯილდოვა

29. 04.08.2005 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა შვედეთში გამართულ საერთაშორისო ფორუმზე
30. 04.11.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა გაიახვია შვედეთის ლტოლვილთა და განსახლების მინისტრად წარადგინა
31. 23.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ახალი აირტურბინული ელექტროსადგური გახსნა
32. 22.01.2006 მიხეილ სააკაშვილმა გახსნა აფეთქებასთან დაკავშირებით ტელეკომპანია "ბი-ბი-სი"-სთვის კომენტარი გააკეთა
33. 20.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ენეთმეცნიერების ხელნაწერთა ინსტიტუტში
34. 27.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა ენერგომომარაგების საკითხებზე თათბირი გამართა
35. 19.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ენერგეტიკის საბჭოს სხდომაზე
- 35.05.2005 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საგანგებო განცხადება გააკეთა
36. 26.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საგანგებო განცხადება
37. 22.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საგანგებო განცხადება
38. 21.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი საკრებულოს წევრებს შეხვდა
39. 22.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა უშიშროების საბჭოს სხდომაზე

40. 24.01.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა და შვედეთის პრემიერ-მინისტრმა იორან პერსონმა ერთობლივი ბრიფინგი გამართეს
41. 25.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ქართველ იუნკერთა ხსოვნისადმი მიძღვნილ ღონისძიებაზე
42. 03.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტის გამოსვლა მიუნჰენის 42-ე საერთაშორისო კონფერენციისადმი მიძღვნილ სადილზე
43. 23.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის სიტყვა მოსამართლეთა ფიცის დადების ცერემონიაზე
44. 14.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის ყოველწლიური შემაჯამებელი მოხსენება პარლამენტის საგაზაფხულო სესიაზე
45. 18.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა საქართველოს უსაფრთხოების ფორუმზე
46. 21.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის განცხადება უშიშროების საბჭოს სხდომაზე
47. 24.02.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საქართველოს ეროვნული უშიშროების საბჭოს სხდომა გამართა
48. 17.03.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ბრიფინგი გამართა
49. 14.03.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის მისასალმებელი სიტყვა თურქეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტის აჰმეთ ნეჯდეთ სეზერის მიმართ
50. 27.03.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა უშიშროების საბჭოს სხდომაზე

51. 09.04.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა 9 აპრილის დღესთან დაკავშირებით განცხადება გააკეთა
52. 06.04.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი რუსთავის „აზოტის“ ქარხანას ეწვია
53. 25.04.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ენერგეტიკული კომისიის სხდომა გამართა
54. 08.04.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი რეგიონალური მედიის წარმომადგენლებს შეხვდა
55. 03.04.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა საგარეო საქმეთა სამინისტროში
56. 18.04.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი საპარლამენტო უმრავლესობის წარმომადგენლებს შეხვდა
57. 26.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლა საქართველოს დამოუკიდებლობისადმი მიძღვნილ აღლუმზე
58. 06.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი აჭარის მთავრობის სახლთან სიტყვით გამოვიდა
59. 06.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ბათუმში, ევროპის მოედანზე ახალ მონუმენტს ჩაუყარა საფუძველი
60. 11.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის მისასაღმებელი სიტყვა ესტონეთის პრეზიდენტის არნოლდ რუუტელის მიმართ
61. 10.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა მთავრობის სხდომაზე

62. 03.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი ზურაბ უვანიას სახელობის სახელმწიფო ადმინისტრირების სკოლის კურსდამთავრებულებს შეხვდა
63. 27.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა საქველმოქმედო ვახშამზე ბიზნესმენებს სიტყვით მიმართა
64. 07.05.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა და ხორვატიის რესპუბლიკის პრეზიდენტმა სტიეპან მესინმა ერთობლივი ბრიფინგი გამართეს
65. 14.06.2006 საქართველოსა და რუსეთის პრეზიდენტების ერთობლივი ბრიფინგი
- 13.07.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საჯარო გამოსვლა ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენის პრეზენტაციაზე
66. 28.07.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საგანგებო განცხადება კოდორის ხეობაში მიმდინარე მოვლენებთან დაკავშირებით
67. 12.07.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის შეხვედრა მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებთან
68. 17.07.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის საგანგებო განცხადება
69. 05.08.2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საქართველოს ეკონომიკური განვითარების ახალი პროექტის პრეზენტაცია გამართა
70. 15.08.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა მთავრობის სხდომაზე
71. 02.08.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა პოლონეთის რესპუბლიკის პრეზიდენტთან ერთად გამართულ ბრიფინგზე

72. 22.08.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი საჩხერის სამხედრო ბაზის გახსნას დაესწრო
73. 30.09.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა საკონსტიტუციო სასამართლოში
74. 11/23/2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა თავისუფლების მონუმენტის გახსნის საზეიმო ცერემონიაზე
75. 11/14/2006 საქართველოს პრეზიდენტის ბატონი მიხეილ სააკაშვილის მიმართვა ევროპარლამენტისადმი
76. 11/9/2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი სასტუმრო „ინტერკონტინენტალის“ მშენებლობის დაწყების ცერემონიას დაესწრო
77. 02.11.2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი ისრაელში ქართულ დიასპორას შეხვდა
78. 11/11/2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა მთავრობაში განხორციელებულ საკადრო ცვლილებებთან დაკავშირებით პრესკონფერენცია გამართა
79. 28.12.2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ბიზნესმენებთან გამართულ საქველმოქმედო ვახშამზე
80. 12/26/2006 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტებს შეხვდა
81. 12/9/2006 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ახალი სასტუმროს მშენებლობის თაობაზე კონტრაქტი გააფორმა
82. 12/9/2006 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ზურაბ ჟვანიას დაბადების დღისადმი მიძღვნილ ღონისძიებაზე საქართველოს პარლამენტში

83. 31.01.2007 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი მთავრობის სხდომას დაესწრო
84. 25.01.2007 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი სიღნაღში ახალი პროექტის პრეზენტაციას დაესწრო
85. 17.01.2007 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის მისასალმებელი სიტყვა მოსამართლეთა ფიცის დადების ცერემონიაზე
86. 23.02.2007 საქართველოს პრეზიდენტი მიხეილ სააკაშვილი საინფორმაციო საშუალებების წარმომადგენლებს შეხვდა
87. 22.02.2007 საქართველოს პრეზიდენტის მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა სენაკის სამხედრო ბაზაზე
88. 14.03.2007 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა ზემო აფხაზეთის მოსახლეობას სიტყვით მიმართა
89. 12.03.2007 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა კოდორში განვითარებულ მოვლენებთან დაკავშირებით, ეროვნული უშიშროების საბჭოს სხდომაზე განცხადება გააკეთა
90. 02.03.2007 საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა და უკრაინის პრეზიდენტმა ვიქტორ იუშჩენკომ ერთობლივი პრესკონფერენცია გამართეს

